

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม : แนวทางพัฒนาและส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิง
สร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์

Practical tourism : Guidelines for developing and promoting creative Buddhist
academic value of the monastic university.

โดย

พระสันต์ทัศน์ คมภิระปญโญ

พระครูรัตนสุตาภรณ์, ผศ.ดร.

พระครูปลัดสุวัฒนพุทธิกุล, ผศ.ดร.

พระครูสุมนต์ธรรมธาดา, ผศ.ดร.

ดร. ญัฎยาณี บุญทองคำ

ผศ. สุธิดา พ่วงเฟื่อง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766068

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม : แนวทางพัฒนาและส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิง
สร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์

Practical tourism : Guidelines for developing and promoting creative Buddhist
academic value of the monastic university.

โดย

พระสันต์ทัศน์ คมภิธรปญโญ

พระครูรัตนสุตาภรณ์, ผศ.ดร.

พระครูปลัดสุวัฒนพุทธิกุล, ผศ.ดร.

พระครูสุมนต์ธรรมธาดา, ผศ.ดร.

ดร. ญัฏยาณี บุญทองคำ

ผศ. สุธิดา พ่วงเฟื่อง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766068

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Practical tourism : Guidelines for developing and promoting creative Buddhist academic value of the monastic university.

By

Phra Santas Gāmbhirapañño (Sinsombat)

Phrkrurattanasutaphorn, Asst.Prof. Dr.

Phrakupaladsuwattanabuddhikun, Asst.Prof. Dr.

Phrakhrusumonthammathada Assis.Prof. Dr.

Dr. Nattayanee Boontongkham

Asist. Prof. Sudthida Phuangfueng

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Buddhachinaraj Buddhist College

B.E.2566

Research Project Funded

By Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 800766068

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย : การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม : แนวทางพัฒนาและส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ผู้วิจัย : พระสันต์ทัศน์ คมกริปปโย (สินสมบัติ)

ส่วนงาน : วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปีงบประมาณ : 2566

ทุนอุดหนุนการวิจัย : สำนักงานกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (กองทุน ววน.)

บทคัดย่อ

มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ รูปแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ คณาจารย์นักวิชาการ ผู้รู้ด้านการท่องเที่ยว และพระวิปัสสนาจารย์ รวม 18 ท่าน ใช้เครื่องมือวิจัย 2 ชนิด คือ แบบบันทึกสนทนากลุ่ม และแบบสังเกตการณ์ภาคสนาม นำมาวิเคราะห์เนื้อหาบรรยายพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยวมี 3 ขั้นตอน คือ การกำหนดกรอบคุณลักษณะของผลงานวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ การวิเคราะห์แนวทางและสร้างกลยุทธ์สู่การส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว และการวางแผนทางส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์

การพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมนั้นประกอบด้วยการพัฒนาเชิงกระบวนการใช้กลยุทธ์การเจาะตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การขยายตลาดและการสร้างธุรกิจใหม่ ผลลัพธ์การพัฒนามาเป็นผลิตภัณฑ์เข้มกลัด กระเป๋าผ้า ซีดีธรรมะ และภูมิทัศน์สไตล์คาเฟ่

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ ตามกระบวนการวงรอบที่ 1 แ่งผู้ให้บริการพบว่าการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวราบรื่นมากขึ้น แ่งผู้รับบริการพบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ชอบการฟังธรรมเป็นส่วนมากและมักเดินทางมาเป็นคณะ ในวงรอบที่ 2 แ่งของผู้ให้บริการ พบว่าดำเนินงานอาจมีตลาดเคลื่อนของช่วงเวลากิจกรรมเนื่องจากสภาพภูมิอากาศตามฤดูกาล แ่งผู้รับบริการพบว่ามีความสนใจต่อรูปแบบท่องเที่ยวซึ่งมีการตอบรับที่ดีเช่นการถ่ายภาพลงโซเชียล เป็นต้น

Research Title : Practical tourism : Guidelines for developing and promoting creative Buddhist academic value of the monastic university.

Researchers : Phra Santas Gāmbhirapañño (Sinsombat), et al.

Department : Buddhachinnaraja Sagha Callage,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Fiscal Year : 2566

Abstract

The purpose of this research article is to study ways to promote the academic value of creative Buddhism with tourism. To develop the academic value of creative Buddhism under the concept of Dharma-practical tourism. To promote religious practice tourism in the form of academic services in the Sangha University area. Action research model Key informants include academic staff, travel expert and Vipassana teachers, totaling 18 persons, using 2 types of research tools: group discussion recording form and field observation Used to analyze descriptive content.

The research results found that The guidelines for promoting the value of creative Buddhist academic work with tourism consist of 3 steps: defining the characteristics of creative Buddhist academic work; Analyzing approaches and creating strategies to promote the academic value of creative Buddhism and tourism. and planning guidelines for promoting tourism in the form of academic services in the area of the Sangha University area.

The development of creative academic value in Buddhism under the concept of dharma tourism consists of process development using market penetration strategies. product development Expanding the market and creating new businesses The results of the development are brooches, cloth bags, Dharma CD, and cafe-style landscapes.

Promoting religious practice tourism in the form of academic services in the Sangha University area. According to the 1st loop process, service providers found that the organization of tourism activities was more smooth. In terms of service recipients, it was found that most tourists liked listening to sermons and often came in groups. In the second circle, in terms of service providers It was found that operations may vary in activity times due to seasonal weather conditions. In terms of service recipients, it was found that they were interested in tourism formats which received good responses, such as taking photos to post on social media, etc.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม : แนวทางพัฒนาและส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อศึกษาสภาพบริบทและอัตลักษณ์วิชาการทางพุทธศาสนาของวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช เพื่อพัฒนารูปแบบวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงมูลค่าภายใต้บริบทและอัตลักษณ์ของวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราชฯ และเพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมสู่สาธารณะชนคณะผู้วิจัยขออนุโมทนาขอบคุณ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์รวมทั้งผู้บริหารเจ้าหน้าที่ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้เห็นความสำคัญของการวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างดียิ่งมาโดยตลอด

ขอขอบคุณคณะผู้ทรงคุณวุฒิตลอดจนผู้ให้การสนับสนุนช่วยเหลือในการให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาชี้แนะ ต่อการดำเนินงานวิจัยตามกระบวนการวิจัยเป็นอย่างดีและขอเจริญพรขอบคุณด้วยดีตลอดมา

พระสันต์ทัศน์ คมกัธปญโญ (สินสมบัติ)

30/กันยายน/2566

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
Abstract	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ซ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามการวิจัย	6
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย	6
1.4 ขอบเขตการวิจัย	6
1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
2.1 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับกวีวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัยสงฆ์	9
2.2 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว	21
2.3 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม	38
2.4 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเพิ่มมูลค่าวิชาการ	54
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	60
2.6 กรอบแนวความคิดการวิจัย	68
2.7 สรุปท้ายบท	69
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	70
3.1 รูปแบบการวิจัย	70
3.2 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	71
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	74

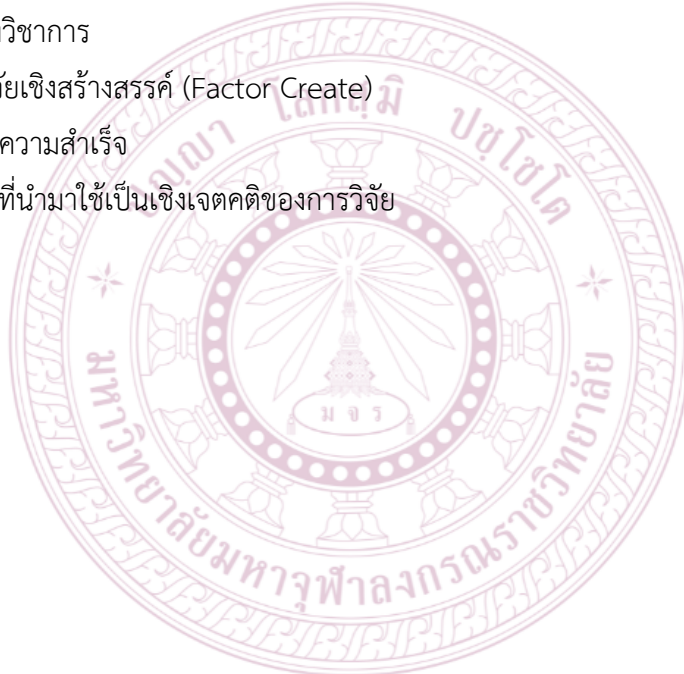
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	77
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	86
3.6 สรุปกระบวนการวิจัย	87
บทที่ 4 ผลการศึกษาวิจัย	88
4.1 แนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว	89
4.2 การพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิดการ ท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมจำนวน	105
4.3 ผลการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการใน พื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ	114
4.4 องค์ความรู้จากการวิจัย	115
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	121
5.1 สรุปผลการวิจัย	121
5.2 อภิปรายผล	129
5.3 ข้อเสนอแนะ	135
บรรณานุกรม	137
ภาคผนวก ก หนังสือแนะนำ	143
ภาคผนวก ข แบบสนทนากลุ่ม/แบบสังเกตการณ์	151
ภาคผนวก ค ภาพประกอบ	154
ภาคผนวก ง การนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์	160
ภาคผนวก จ บทความวิจัย	162
ประวัติคณะผู้วิจัย	176

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1. กลุ่มที่ 1 นักวิชาการ คณาจารย์	80
2. กลุ่มที่ 2 ผู้รู้ด้านการท่องเที่ยว	81
3. กลุ่มที่ 3 กลุ่มพระสงฆ์ วิปัสสนาจารย์	81
4. ภาพขั้นตอนโดยภาพรวมในการวิจัย (12 เดือน)	95
5. กลยุทธ์การส่งเสริมวิชาการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม	101
6. การสังเคราะห์ด้วยเทคนิคตาราง TOWS Matrix (กลยุทธ์เชิงรุก (SO)	102
7. การสังเคราะห์ด้วยเทคนิคตาราง TOWS Matrix (กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO)	104
8. การสังเคราะห์ด้วยเทคนิคตาราง TOWS Matrix (กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST)	107
9. การสังเคราะห์ด้วยเทคนิคตาราง TOWS Matrix กลยุทธ์เชิงรับ (WT)	109
10. การวางแผนโมเดลการพัฒนามูลค่าทางวิชาการ	114
11. การพัฒนามูลค่าในทางวิชาการ	115
12. การวางแผนโมเดลการพัฒนามูลค่าทางวิชาการ	117
13. ฟังก์ชันกรรมของ“การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม”	121

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1. กรอบแนวคิดในการวิจัย	76
2. วงจรการดำเนินงาน PAOR	85
3. การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่ฯ	89
4. ภาพการจำแนกขั้นตอนการดำเนินงาน	93
5. กรอบคุณลักษณะของผลงานวิชาการทางพุทธศาสนาในเชิงสร้างสรรค์	98
6. การอธิบายนามธรรม “เจตคติการพัฒนาโดยหลักธรรม”	110
7. พฤติยทางวิชาการ	117
8. สัดส่วนปัจจัยเชิงสร้างสรรค์ (Factor Create)	120
9. หลักธรรมสู่ความสำเร็จ	125
10. หลักธรรมที่นำมาใช้เป็นเชิงเจตคติของการวิจัย	126

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

1. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก งานวิจัยนี้มีเนื้อหาเชิงเอกสารร่วมด้วย โดยใช้พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539 เป็นข้อมูลปฐมภูมิ มีระบบอักษรย่อคัมภีร์ ดังนี้

พระวินัยปิฎก			
คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.มหา. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
พระสุตตันตปิฎก			
อง.เอกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกกนิบาต (ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท (ภาษาไทย)
ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
พระอภิธรรมปิฎก			
อภ.สง. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	ธรรมสังคณี	(ภาษาไทย)
อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก			
ขุ.ป.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย	สัทธรรมปกาสิณี	ปฏิสัมภิทามรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)
ม.ม.อ. (ไทย)	= มัชฌิมนิกาย	ปัญจสุทนี	มูลปณาสกอรรถกถา (ภาษาไทย)
ขุ.เถร.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย	ปรมัตถทีปนี	เถรคาถาอรรถกถา (ภาษาไทย)
ที.ปา.อ. (ไทย)	= ทีฆนิกาย	สุมังคลวิลาสิณี	ปาฏิภวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)
อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก			
อภ.สง.อ. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	ธัมมสังคณี	อัฐฐสาลินีอรรถกถา (ภาษาไทย)
ปกรณ์วิเสส			
วิสุทฺธิ. (ไทย)	= วิสุทฺธิมรรคปกรณ์		(ภาษาไทย)

2. คำชี้แจงการใช้หมายเลขในคัมภีร์พระไตรปิฎก งานวิจัยนี้ใช้หมายเลขย่อหน้าในคัมภีร์พระไตรปิฎกโดยแจ้งเล่ม/ข้อที่/หน้าที่ ตัวอย่างเช่น ขุ.อติ. (ไทย) 25/321/72 หมายความว่า การอ้างอิงนั้นระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อติวุตตะกะ ฉบับภาษาไทยเล่มที่ 25 ข้อที่ 321 หน้าที่ 72 เป็นต้น

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันสถานการณ์โลกเข้าสู่ภาวะคลี่คลายลงของสถานการณ์โควิด-19 ปฏิเสธไม่ได้ว่าเศรษฐกิจโดยรวมทั่วโลกย่ำแย่และถดถอยเป็นอย่างมาก ซึ่งนานาอารยประเทศต่างเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจให้ฟื้นฟูกลับมาโดยเร็วที่สุดในทุกมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการท่องเที่ยว แม้ว่าหลังจากเริ่มผ่อนคลายมาตรการควบคุมการเดินทางระหว่างประเทศ นักท่องเที่ยวต่างชาติเริ่มทยอยกลับมาเที่ยวประเทศไทยเพิ่มขึ้นต่อเนื่องแต่ยังคงมีสัดส่วนน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคการท่องเที่ยวและธุรกิจเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งนี้ ตั้งแต่ต้นปี 2563 ที่รัฐบาลประกาศปิดประเทศห้ามการเดินทางท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ ภายหลังเกิดการระบาดส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางมาประเทศไทยลดลงจาก 40 ล้านคนในปี 2562 เป็น 6.7 ล้านคน ในปี 2563 ซึ่งคิดเป็นการลดลงกว่าร้อยละ 83 ซึ่งภาคการท่องเที่ยวและธุรกิจเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว อาทิ สายการบิน โรงแรม บริษัทนำเที่ยวและการท่องเที่ยว ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการจัดประชุมบริษัทข้ามชาติการท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล การประชุมนานาชาติและการจัดนิทรรศการ (MICE) ห้างสรรพสินค้า ร้านอาหารและร้านค้าล้วนแล้วแต่เป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยมีสัดส่วนถึงร้อยละ 20-22 ต่อ GDP¹ซึ่งสาระสำคัญของการมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีนั้น เป็นหนึ่งในเป้าหมายตามกรอบการพัฒนาขององค์การสหประชาชาติ ว่าด้วยการสร้างและรักษากำลังคนด้านสุขภาพ

ปัจจุบันการท่องเที่ยวยุคใหม่ได้ได้ใส่ใจเพียงแต่ความเพลิดเพลินเท่านั้น ทำให้การท่องเที่ยวในปัจจุบันที่สร้างผลกระทบด้านคุณภาพชีวิตยังคงมีความโดดเด่นและมีบทบาทสำคัญต่อความน่าสนใจของนักท่องเที่ยวอีกด้วย ซึ่งกระแสนิยมด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ นับว่าเป็นเทรนด์กระแสการท่องเที่ยวที่โดดเด่นและเป็นโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังภาวะคลี่คลายของโควิด-19 ยิ่งเป็นสิ่ง

¹ หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (บพข.), “Covid-19 ต่อภาคการท่องเที่ยวไทย ผลกระทบและแนวทางการแก้ปัญหา”, วารสาร บพข. Policy Brif Tourism, ปีที่ 1, ฉบับที่ 1, (2564): หน้า 3.

ตอกย้ำถึงความสามารถของการท่องเที่ยวประเภทนี้ให้เด่นชัดยิ่งขึ้น รูปแบบการท่องเที่ยวที่ผสมผสานระหว่างการเดินทางเพื่อท่องเที่ยว (Tourism) กับการรับบริการที่ผนวกด้วยวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์ (Medical Services) และการบริการเพื่อสุขภาพต่างๆ² หรือที่เรียกว่าการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ จึงเป็นหนึ่งในการท่องเที่ยวที่มีลักษณะของการดูแลสุขภาพที่สร้างสมดุล ของทั้งร่างกายและจิตใจมีการผนวกกิจกรรมต่างที่เกี่ยวข้อง มีลักษณะของการจัดรายการท่องเที่ยวพักผ่อนท่ามกลางธรรมชาติเพื่อเรียนรู้วิถีใช้พลังงานจากธรรมชาติมาบำบัดรักษาและสร้างเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิตให้สดชื่นผ่อนคลายเป็นการเพิ่มพูนพลังกำลังให้สมบูรณ์แข็งแรงปรับสภาพจิตใจและร่างกายให้สมดุล³

ในปัจจุบันประเทศไทยได้ให้ความสำคัญในภาคการท่องเที่ยว ตามที่ระบุไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-25680) ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันซึ่งมีเป้าหมายให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีเสถียรภาพและยั่งยืน พร้อมทั้งเป็นประเทศที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อการสร้างความหลากหลายด้านการท่องเที่ยวสามารถผลักดันให้ประเทศไทยสามารถบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้ด้วย ทั้งด้านรักษาการเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวระดับโลกที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทุกระดับและเพิ่มสัดส่วนของนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพสูง ด้านการมุ่งพัฒนาระบบนิเวศการท่องเที่ยวและธุรกิจการท่องเที่ยวให้มีมูลค่าสูงเพิ่มมากยิ่งขึ้นด้วยคุณค่าอัตลักษณ์และวัฒนธรรมไทยขึ้น และด้านการใช้ประโยชน์จากข้อมูลและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางเศรษฐกิจและความหลากหลายของการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแนวโน้มของตลาดยุคใหม่ นอกจากนี้ยังถูกกล่าวถึงในแผนการปฏิรูปประเทศ (ฉบับปรับปรุง) พร้อมทั้งแผนแม่บทเฉพาะกิจภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติอันเป็นผลมาจากสถานการณ์โควิด-19 พ.ศ. 2564-2565⁴ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกให้กลับมาเยือนเพื่อขับเคลื่อนรายได้ของประเทศ

ซึ่งประเทศไทยเป็นอีกประเทศที่มีชื่อเสียงอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวชั้นนำของโลกที่สำคัญด้าน เพราะประเทศไทยเป็นประเทศที่มีจุดแข็งในหลายด้านและยังเป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวทั่วโลก ด้วยความที่ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ประเพณีวัฒนธรรม ศาสนา อาหาร และอุปนิสัยผู้คนใน

² อุษามาศ เสียมภักดี, “ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของเกาหลีใต้”, วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา, ปีที่ 20, ฉบับที่ 2, (กรกฎาคม-ธันวาคม, 2559): หน้า 73.

³ เพ็ชรภรณ์ ชัชวาลชาญชนกิจ, “อิทธิพลขององค์ประกอบการท่องเที่ยวที่มีต่อภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทย”, วารสารสหวิชาการวิจัย ฉบับบัณฑิตศึกษา, ปีที่ 10, ฉบับที่ 2, (ตุลาคม, 2564): หน้า 2.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6.

ประเทศทำให้ประเทศไทยมีศักยภาพสูงสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวได้หลากหลายมุมมอง⁵ การท่องเที่ยวของไทยจึงเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ผลักดันเศรษฐกิจของประเทศที่สามารถเสริมสร้างเศรษฐกิจที่เติบโตไม่น้อยไปกว่าภาคอุตสาหกรรมและการเกษตรอื่นๆ สอดรับต่อแนวคิดที่รัฐบาลไทยได้ร่วมลงนามรับรองวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2030 เพื่อสร้างโลกที่ดีและยกระดับคุณภาพชีวิตของทุกคนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเพื่อขับเคลื่อนพันธกิจตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals: SDGs) ให้เกิดเป็นรูปธรรมภายในปี 2573 ไว้กับองค์การสหประชาชาติ โดยมีเป้าหมายสามประการ คือ การเติบโตทางเศรษฐกิจ ความครอบคลุมทางสังคม และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม⁶ แสดงให้เห็นชัดว่าประเทศไทยมีความพร้อมต่อการร่วมผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระดับประเทศ และควรอย่างยิ่งต่อการขยายผลแนวคิดสู่การลงมือปฏิบัติด้วยการวิจัยและพัฒนาลงสู่ภาคพื้นถิ่นทั่วประเทศทั้งเมืองหลักและเมืองรองนั่นเอง

การวิจัยครั้งนี้พื้นที่สำคัญของการวิจัยมุ่งเป้าไปที่จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นจังหวัดในกลุ่มภาคเหนือตอนบน จัดอยู่ในกลุ่มจังหวัดเมืองรองของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีสภาพภูมิลักษณะทางกายภาพที่อุดมไปด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ ทั้งด้านประเพณี วัฒนธรรมทางศาสนาที่มีความโดดเด่นประกอบกับความพร้อมมิติด้านสถาบันการศึกษา องค์ความรู้ ที่มีอยู่ในจังหวัดฯ มีความพร้อมในหลากหลายสาขาวิชา และพร้อมต่อการพัฒนาในทุกมิติ จึงเป็นเหตุผลสำคัญต่อประเด็นการวิจัยภายใต้บริบทพื้นที่และโจทย์สำคัญที่ท้าทายต่อการพัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกและสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาและยกระดับความรู้ให้ทัดเทียมนานาชาติ บนต้นทุนเชิงทรัพยากร ศักยภาพ และขีดความสามารถที่มีอยู่ สามารถทำให้เกิดผลลัพธ์ในเชิงรูปธรรมได้ และเป็นโอกาสสำคัญที่ผลักดันด้านการท่องเที่ยวในฐานะเมืองรองให้เกิดขึ้นในมิติที่แปลกใหม่ ๆ มิใช่ทั้งความเป็นอัตลักษณ์ความเป็นเมืองพุทธ ภายใต้มิติทางศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวในจังหวัดพิษณุโลกเป็นอย่างมาก

วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สถาบันทางการศึกษาภายใต้สังกัดกระทรวงกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เป็นสถาบันการศึกษาที่เปิดโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป ในเขตภาคเหนือตอนล่าง และยังมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาบูรณาการให้เข้ากับศาสตร์สมัยใหม่พัฒนาจิตใจคนในสังคม ผลิตภัณฑ์ดีให้มีความ

⁵ ดร.จิตติศักดิ์ เวชกามา, “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: การเตรียมความพร้อมการท่องเที่ยว”, วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย, ปีที่ 9, ฉบับที่ 1, (มกราคม-มิถุนายน, 2557), หน้า 65.

⁶ ไกรสร วันละ, “การขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย”, วารสาร มจร. บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์, ปีที่ 7, ฉบับที่ 3, (กันยายน-ธันวาคม, 2564): หน้า 58.

เป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา สามารถประยุกต์เข้ากับศาสตร์สาขาต่างๆ มีความเป็นผู้นำทางจิตและปัญญาที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มีโลกทัศน์กว้างไกลสามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลก⁷ ปัจจุบันวิทยาลัยสงฆ์ฯ ตั้งอยู่บริเวณบ้านหนองไผ่ล้อม ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก บนพื้นที่ประมาณ 500 ไร่ ห่างจากตัวเมืองพิษณุโลกโดยประมาณเพียง 15 กิโลเมตร ซึ่งอาณาบริเวณของพื้นที่โดยรอบ รายล้อมไปด้วยทัศนียภาพทางธรรมชาติที่สงบเงียบอุดมสมบูรณ์ไปด้วยต้นไม้ พืชพันธุ์ คลองเก็บน้ำ นาบัว เป็นองค์ประกอบที่ทำให้บรรยากาศทัศนียภาพโดยรวมเหมาะแก่การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจและหาความสงบเป็นอย่างยิ่ง โดยพื้นที่ดังกล่าวยังห่างจากสนามบินเพียง 2 กิโลเมตรเท่านั้น จึงทำให้เกิดแนวคิดในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ผนวกเข้ากับต้นทุนทรัพยากรที่มีอาจสร้างโอกาสสำคัญของการพลิกบทบาทการศึกษาให้เกิดผลดีต่อการท่องเที่ยว เกิดแนวคิดและวิธีการปฏิบัติใหม่ภายใต้รูปแบบการท่องเที่ยวที่เข้าถึงได้โดยง่าย ซึ่งควรแก่การพัฒนาภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวและศาสนาให้มาบรรจบเข้าด้วยกันนั่นเอง และเมื่อพิจารณาถึงแนวคิดในประเด็นการท่องเที่ยวในมิติเชิงศาสนาแล้ว เห็นได้ว่ามีทิศทางที่คล้อยตามกับแนวคิดการท่องเที่ยวแนวสุขภาพ และเมื่อผนวกกับต้นทุนทรัพยากรและศักยภาพที่มีอยู่ของวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราชฯ จึงน่าจะสร้างโอกาสที่ต่ออย่างมากที่จะสร้างมิติที่แปลกใหม่ของการท่องเที่ยว ในรูปแบบการปฏิบัติทางศาสนา สามารถสร้างความสงบและความสุขทางใจของนักท่องเที่ยวและผู้คนที่ชื่นชอบในการปฏิบัติธรรมโดยการทำสมาธิ เจริญสติ เน้นความสงบเงียบ ผ่อนคลายต่อความรู้สึกและมีความสปีดและรักสงบได้เป็นอย่างดี มีความสอดคล้องต่อแนวคิดและกระแสความนิยมในการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอีกด้วย และยังสามารถที่จะจุดประกายนักท่องเที่ยวที่ต้องการประสบการณ์ใหม่ๆ ให้ได้มีโอกาสสัมผัส และต้องการที่จะหลีกเลี่ยงชีวิตในสังคมเมืองที่ไร้ความสงบ ทำให้แนวคิดการท่องเที่ยวในมิติศาสนาเชิงปฏิบัติธรรมกลายเป็นแนวคิดที่มีเอกลักษณ์และจุดแข็งที่หาไม่ได้ในรูปแบบการท่องเที่ยวอื่น ๆ สามารถที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ และมีแนวโน้มว่าจะเป็นที่ต้องการของมนุษย์มากขึ้น

ดังนั้น การท่องเที่ยวภายใต้แนวคิดที่ความผ่อนคลาย เพิ่มเติมสติสมาธิและปัญญานี้ จึงเป็นทางออกของการท่องเที่ยวสำหรับชีวิตสังคมเมือง คล้ายคลึงกับลักษณะการท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่เน้นการเยี่ยมชมไปยังศาสนสถาน หรือสถานที่ที่มีความสำคัญทางศาสนา เพื่อเยี่ยมชมและบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์รวมถึงการทำกิจกรรมด้านศาสนา เช่น การทำบุญปล่อยชีวิตสัตว์ การเจริญวิปัสสนากรรมฐาน การนั่งสมาธิตามสถานที่ที่จัดไว้สำหรับปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาโดยเฉพาะเพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ประวัติความเป็นมาของศาสนสถานต่าง ๆ พร้อมกับสามารถนำหลักธรรมคำสอนไปประยุกต์ใช้ในโลกปัจจุบันอย่างเป็นรูปธรรม

⁷ รัตน์ บัวสนธ์ และคณะ, “วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช : ก้าวอย่างแห่งความคาดหวังและความเป็นไป”, วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ 13, ฉบับที่ 2, (พฤษภาคม – สิงหาคม, 2554): หน้า 16.

นอกเหนือจากวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่แสดงถึงความจำเป็นในแง่ของการสร้างมูลค่าวิชาการโดยเฉพาะมิติทางศาสนายังเป็นสิ่งที่ยังพบน้อยได้ในสังคมไทยทั้งที่เป็นเรื่องใกล้ตัวสื่อสารได้ไม่ยาก อีกทั้งยังสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะอย่างมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้เป็นอย่างดี เปิดรับโอกาสให้บุคคลภายนอกเห็นถึงศักยภาพบทบาทของสถานศึกษาต่อสังคมในพื้นที่ นิสิตเปิดศักยภาพต่อความสามารถในการขยายผลเชิงความรู้ ทักษะที่เป็นประโยชน์ในอนาคต การวิจัยครั้งนี้ยังช่วยรื้อฟื้นหลักธรรมหลักปฏิบัติให้มีโอกาสได้ใกล้ชิดกับคนรุ่นใหม่ผ่านรูปแบบการท่องเที่ยว สร้างผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมให้เกิดขึ้นเป็นต้นว่า การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมนี้จะช่วยยกคุณค่าของการท่องเที่ยวไทยให้มั่นคงและหลากหลาย ไม่เพียงแต่เพื่อความเพลิดเพลินบันเทิงใจเท่านั้นแต่ยังขัดพัฒนาขัดเกลาสติปัญญาผ่านกิจกรรมด้วยการนั่งสมาธิ ฟังธรรม จากพระนิสิตนักศึกษา ถ่ายรูปเซลฟี่ สร้างโลกทัศน์ใหม่ให้กับนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยคาดว่ากิจกรรมที่จะสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวในลักษณะรูปแบบนี้อาจไม่เคยเกิดขึ้นกับการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นศักยภาพของแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม

ศักยภาพที่สำคัญเนื่องจากวัดหรือศาสนสถานในปัจจุบันได้กลายเป็นอีกหนึ่งแหล่งท่องเที่ยวที่ผู้คนต่างให้ความสนใจเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และเป็นเหตุให้วัดหรือศาสนสถานบางแห่งได้ปรับบทบาทใหม่เพิ่ม จากเดิมที่เคยจำกัดไว้สำหรับเป็นสถานที่ปฏิบัติกิจของสงฆ์และศาสนพิธีของชาวบ้าน หรือเป็นสถานที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของผู้คนในชุมชนที่แต่ละวัดนั้นตั้งอยู่กระทั่งกลายมาเป็นสถานที่รองรับนักท่องเที่ยวที่มาจากต่างถิ่น มีสาเหตุมาจากการที่วัดได้ขยายบทบาทโดยอาศัยคุณสมบัติของศาสนสถานเป็นแรงจูงใจให้เกิดการท่องเที่ยว ซึ่งการปรับแต่งบทบาทของวัดในมิติของการท่องเที่ยวการไม่สูญเสียสภาพ⁸ ซึ่งวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มีเนื้อที่ที่สามารถบริหารเพื่อสร้างประโยชน์ต่อการวิจัย และด้วยศักยภาพดังที่ได้กล่าวมาประกอบกับจุดแข็งและโอกาสสำคัญที่ดีที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงการณราชวิทยา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มีนั้นตรงตามโจทย์ในการพัฒนาสำคัญทั้งด้านพื้นที่ในการบริหารสถานที่ ระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ทำเลที่ตั้งเมือง ต้นทุนทางศาสนาและสังคม

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงมองเห็นถึงช่องว่างของความรู้ที่สามารถสร้างโอกาสในการพัฒนาและส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่ให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้วยแนวทางและวิถีสู่การปฏิบัติธรรม เป็นรมณีสถานแก่คนเมือง ได้สัมผัสธรรมชาติและเฝ้ามองจิตใต้พิภพด้วยการฝึกสมาธิฟังธรรมและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องทางศาสนาอื่น ๆ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้จะทำให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์ เหมาะสมกับบริบทของสถาบันการศึกษายุคใหม่ที่ตั้ง

⁸ กรรณิกา คำดี, “วัดและศาสนสถานในมิติของการท่องเที่ยว”, วารสารบัณฑิตศึกษา มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ปีที่ 4, ฉบับที่ 2, (กรกฎาคม – ธันวาคม 2558): หน้า 177.

มูลค่าทางวิชาการให้มีผลสะท้อนในเชิงบวก นับได้ว่าเป็นโอกาสของการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ในมิติทางพระพุทธศาสนาได้อย่างดีนั่นเอง

1.2 คำถามการวิจัย

1. การส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนากับการท่องเที่ยวมีแนวทางเชิงสร้างสรรค์อย่างไร
2. วิชาการทางพุทธศาสนาสามารถพัฒนาแบบสร้างสรรค์ในเชิงมูลค่าได้อย่างไรภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม
3. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมสามารถส่งเสริมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ ได้อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว
2. เพื่อพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิด"การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม"
3. เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ

1.4 ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตที่การวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย ขอบเขตเนื้อหาและประเด็นที่ศึกษา ขอบเขตพื้นที่และองค์กรที่ศึกษา ขอบเขตประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ขอบเขตด้านแนวคิด ทฤษฎี ขอบเขตด้านระยะเวลา และขอบเขตด้านผลผลิต

1.4.1 ขอบเขตเนื้อหาและประเด็นที่ศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหาในเรื่องแนวทางพัฒนาและส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ ได้กำหนดเนื้อหาจากข้อมูลเอกสาร ตำราวิชาการ งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องต่าง และรวมถึงการสัมภาษณ์ในบางประเด็น อีกทั้งประกอบกับรายงานการวิจัย วารสารทางวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

- 1) การปฏิบัติธรรมรวมถึงวิชาการทางพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัยสงฆ์
- 2) แนวทางพัฒนาและส่งเสริมมูลค่าทางวิชาการ
- 3) การถ่ายทอดเชิงขยายผล

1.4.2 ขอบเขตพื้นที่และองค์กรที่ศึกษา

พื้นที่ : อาณาบริเวณพื้นที่สำหรับกิจกรรมทางธรรมชาติในวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

องค์กร : วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลบึงพระ
อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

1.4.3 ขอบเขตประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพโดยสนทนากลุ่ม 3 กลุ่ม โดยกลุ่มละ 6 คน รวมจำนวน 18 คน

1.4.4 ขอบเขตด้านแนวคิด ทฤษฎี

- 1) แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
- 2) แนวคิดการปฏิบัติธรรม
- 3) แนวคิดการส่งเสริมมูลค่าวิชาการ

1.4.5 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ตั้งแต่เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2565 ถึงเดือน กันยายน พ.ศ. 2566

1.4.6 ขอบเขตด้านผลผลิต

ส่งผลผลิตเป็นต้นฉบับบทความวิจัย (Manuscript) Proceeding ระดับชาติ จำนวน 1
บทความ

1.5 นิยามศัพท์ในการวิจัย

การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม หมายถึง รูปแบบการท่องเที่ยวที่ พัฒนาขึ้นภายใต้แนวคิด
ผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวแนวความคิดการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ และการท่องเที่ยวในความ
สนใจพิเศษ กลายเป็นที่ท่องเที่ยวแนวพักผ่อนหย่อนใจและปฏิบัติธรรมในคราวเดียวกัน เช่น การฟัง
ธรรม การเปิดพื้นที่ให้ได้ปฏิบัติธรรม ซึ่งพัฒนาขึ้นโดยอาศัยแนวความคิดการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ
และการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ ตามที่องค์การท่องเที่ยวโลกกำหนดไว้

พัฒนาและส่งเสริม หมายถึง การทำให้เจริญขึ้น พร้อมทั้งสนับสนุนเกื้อหนุนโดยวิธีการที่
ผสมผสานองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ

มูลค่าวิชาการทางพระพุทธศาสนา หมายถึง รูปแบบด้านเนื้อหาทางวิชาการที่ถ่ายทอด
ออกมาเป็นผลผลิตเชิงรูปธรรม เช่น เข็มกลัดธรรมะ, กระเป๋าผ้าลายธรรมะ, CD ธรรมะ, หนังสือ
ธรรมะ, เครื่องดื่มต่าง ๆ เป็นต้น

มหาวิทยาลัยสงฆ์ หมายถึง วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) สามารถเผยแพร่ผลงานวิจัยผ่านช่องทางโซเชียลมีเดีย เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ด้านองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาในมิติที่เห็นถึงความสามารถในการเชื่อมต่อระหว่างสาขาวิชาหรือพุทธวิทยาการอื่น ๆ ได้ในเชิงรูปธรรมและเป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณชนได้

2) สามารถเป็นส่วนหนึ่งในการเสนอข้อมูลในรูปแบบข้อเสนอเชิงนโยบายสู่การขับเคลื่อนวิชาการรูปแบบใหม่สู่ความเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์กับการปรับเปลี่ยนวิถีใหม่ให้ทันต่อสถานการณ์โลกยุคปัจจุบัน

3) ประโยชน์ในการนำไปใช้ในเชิงบูรณาการณเพื่อการศึกษาที่ในรายวิชากรรมฐาน และรายวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในหลักสูตรของมหาวิทยาลัยสงฆ์

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การศึกษาประกอบด้วย ข้อมูลเนื้อหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาดังนี้

- 2.1 แนวคิดวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัยสงฆ์
- 2.2 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
- 2.3 แนวคิดการปฏิบัติธรรม
- 2.4 แนวคิดการเพิ่มมูลค่าวิชาการ
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัยสงฆ์

2.1.1 แนวคิดวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัยสงฆ์

ประชากรคนไทยส่วนใหญ่ได้รับการศึกษามาจากวัดนับมาแต่อดีต จึงทำให้วัดเป็นสถานทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญ และยังให้การศึกษาและอบรมทั้งแก่บรรพชิตและฆราวาสมาตั้งแต่สมัยอดีต ซึ่งรัชการที่ 5 ได้ทรงมอบหมายให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส และสมเด็จพระปรมัยยิกานุภาพ เป็นผู้ออกแบบและดูแลการจัดการศึกษาให้กับคนในชาติเป็นเบื้องต้น การเกิดขึ้นของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 สถาบัน คือ มหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รัชการที่ 5 ก็ทรงมีส่วนในการก่อตั้งเพื่อให้เป็นสถานศึกษาชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณร จากบทบาทดังกล่าวจะเห็นได้ว่ารัชการที่ 5 ทรงให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษา เพราะเป็นหนึ่งในพระราชกรณียกิจที่สำคัญต่อการทำนุบำรุงและส่งเสริมกิจการด้านพระพุทธศาสนา โดยคำว่า "มหาวิทยาลัย" นำมาใช้ครั้งแรกในประเทศไทยประมาณ ร.ศ. 111 ซึ่งตรงกับ พ.ศ. 2435 และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นสถาบันแห่งแรกในประเทศไทยที่ได้ใช้คำว่า "วิทยาลัย" และ "มหาวิทยาลัย" แต่ใช้ในนามว่า มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2439 ในมาตรา 1 แห่งร่างพระราชบัญญัติมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร.ศ. 111 ระบุไว้ชัดเจนว่า สถาบันแห่งนี้ เปิดโอกาสให้คฤหัสถ์เข้าเรียนได้ด้วย ดังนี้

"มาตรา 1 มหาธาตุวิทยาลัยนี้ให้ตั้งขึ้นโดยราชูปถัมภ์บำรุงพระบรมพุทธานุศาสนนา เป็นที่สั่งสอนพระบาลีคัมภีร์พระไตรปิฎก พุทธพจนานาธิต แก่ภิกษุสามเณรฝ่ายคณะมหานิกายและคฤหัสถ์ตามแต่มีความศรัทธาจะศึกษาสืบเสาะข้อวัตรปฏิบัติพุทธาธิต ซึ่งจะได้เป็นคณาจารย์สืบไป"⁹ ภายหลังพ.ศ. 2490 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งตั้งขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2432 ได้ประกาศตั้งเป็นมหาวิทยาลัยฝ่ายพระพุทธศาสนาขึ้น เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2490 และเปิดการศึกษาเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2490 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน¹⁰

วิชาการด้านพระพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ แขนงหลักสำคัญสู่แนวคิดนั้นอธิบายได้ว่า “เป็นการปฏิบัติทางข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งการเรียนการสอน การบริการสังคม และการวิจัย โดยใช้วิชาความรู้ที่ตนเองมีหรืออาจเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับพุทธวิทยาการเป็นสำคัญ” โดยอาศัยแนวองค์ความรู้ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญโดยอาศัยที่มาแหล่งอ้างอิงจากพระไตรปิฎกรวมไปถึงข้อมูลตามลำดับชั้นลงมาทั้งชั้นอรรถกถา ฎีกา อรรถกถา ปกรณ์วิเสส รวมไปถึง เอกสาร หนังสือ งานแปลและผลการวิจัย วิชาการสามารถขยายออกในเชิงรูปธรรมอื่น ๆ เช่น หนังสือตำรา เอกสารประกอบการสอน เอกสารคำสอน บทความทางวิชาการ ผลงานวิจัย สังเคราะห์วิเคราะห์ งานแปลและรายงานการศึกษาค้นคว้า เป็นต้น ทั้งที่มีอยู่ในระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ในรูปแบบของสถาบันอุดมศึกษา อาทิเช่น มหาวิทยาลัยสงฆ์หลักทั้งสองแห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในฝ่ายมหานิกาย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในฝ่ายธรรมยุติ ที่ตั้งอยู่ภายในประเทศไทย ซึ่งการจัดการศึกษาหัวเมืองของคณะสงฆ์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชโองการให้มีการจัดการเล่าเรียนในหัวเมืองทั่วพระราชอาณาจักรโดยทรงอาราธนาพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่น วชิรญาณวโรรส เป็นผู้อำนวยการจัดการศึกษาในหัวเมือง เพราะพระองค์ทรงมีพระราชดำริว่า (อ้างอิงใน หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2441, ร.5 ศ.12/7) ว่า

“การเล่าเรียนที่จะจัดไปทางอื่นไม่ให้เกี่ยวแก่การวัดด้วยนั้นไม่ได้ เพราะใช้แต่จะสั่งสอนแต่อักษรวิธี ต้องสั่งสอนถึงการศาสนาด้วย ข้อนี้เป็นความปรารถนาอันยิ่งใหญ่ เพราะได้พูดกันโดยไม่ได้นัดหมายกันมา ก็มาเห็นพ้องกันว่าคนไทยไม่รู้จักศีลห้าโดยมาก...การที่จะจัดนี้ยาก จะให้เกี่ยวข้องพระศาสนาด้วย”¹¹

⁹ มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, “การศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัย”, <<https://www.saranukromthai.or.th/การศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัย>>, เมื่อ 14 ตุลาคม 2565.

¹⁰ พระครูอุทัยพัฒนโกศล (ฉลอง กุสโล), “บทบาทคณะสงฆ์กับการศึกษา”, วารสารเศรษฐศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ 3, ฉบับที่ 3, (กันยายน-ธันวาคม, 2559): หน้า 122.

¹¹ พระมหาเจริญ กตปญโญ (กระพิลลา), “บทบาทรัชกาลที่ 5 กับการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย”, วารสารปณิธาน, ปีที่ 18, ฉบับที่ 1, (มกราคม-มิถุนายน, 2565): หน้า 48.

วิชาการด้านพระพุทธศาสนาจึงมีน้ำหนักในทางระบบทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นหลัก โดยอาศัยที่ตั้งโดยสถาบันการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการวิจัยครั้งนี้คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยกำกับของรัฐเป็นสิ่งแวดล้อมสนับสนุนเพื่อขับเคลื่อนวิชาการด้านพระพุทธศาสนาให้เป็นที่ยอมรับในสังคม ทั้งนี้อาศัยอยู่ภายใต้ปรัชญาแนวคิด ปณิธาน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ได้ทรงสถาปนาขึ้นเพื่อเป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง สำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ทั่วไป มหาวิทยาลัย มีปณิธานอันมั่นคงในการที่จะเป็นศูนย์รวมแห่งวิทยาการด้านต่างๆ ที่มีคุณค่าต่อมวลมนุษย์ มุ่งมั่นในการทำหน้าที่ให้การศึกษา ค้นคว้า วิจัย แสวงหาความรู้เกี่ยวกับวิชาการทางพระพุทธศาสนาและสามารถเล่าเรียนวิชาการทางด้านการประยุกต์ใช้กับศาสตร์สาขาต่างๆ ตอบสนองความต้องการของสังคม¹² อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวิชาการของมหาวิทยาลัยและพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการและความเป็นสากล อีกทั้งจะทำหน้าที่เป็นแหล่งให้บริการความรู้เกี่ยวกับวิชาการทางพระพุทธศาสนาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาพลมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนการบริหารงานควบคุมในลักษณะของคณะหลักสูตร เป็นต้น ขับเคลื่อนโดยทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรฝ่ายวิชาการเป็นหลักได้แก่ อาจารย์ เป็นหลักสำคัญ ซึ่งแนวคิดเรื่องการศึกษาของพระพุทธศาสนา คือ กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นทำให้ผู้เรียนมีความพยายามที่จะกำจัดทุกข์ให้หมดสิ้นไปอย่างถาวรด้วยตัวเอง โดยการถ่ายทอดความรู้หลักธรรมทางทฤษฎีจากครูอาจารย์สู่ศิษย์ พร้อมลงมือปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติตามโดยไม่ละเมิดกฎแห่งกรรม ซึ่งกระบวนการนี้จะประกอบด้วย กระบวนการทำให้รู้ทุกข์ของตนเองเป็นประการสำคัญ กระบวนการทำให้รู้เหตุแห่งทุกข์ กระบวนการทำให้รู้การดับทุกข์ และสุดท้ายคือกระบวนการปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ตามอริยมรรค¹³

งานวิชาการมีขอบข่ายครอบคลุมเกี่ยวกับงานด้านหลักสูตรและการเรียนการสอนตั้งแต่การวางแผนเกี่ยวกับงานวิชาการ การจัดการดำเนินงาน เกี่ยวกับการเรียนการสอนและการจัดบริการการสอน ตลอดจนงานวัด และประเมินผล รวมทั้งติดตามผล และสื่อการสอนรวมถึงการพัฒนาผู้สอนตลอดจนการดำเนินงานกิจการของสถาบันการศึกษา จะต้องเป็นไปตามหลักสูตรและระเบียบพิธีการของการเรียนการสอน จำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของ

¹² ภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์, “หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (หลักสูตรปรับปรุง พุทธศักราช 2560)”, เอกสารวิชาการ, สภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติในการประชุมครั้งที่ 1/2560, เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560, หน้า 21.

¹³ พระธีรพัฒน์ กุลธิโร และพระมหาเผด็จ จิรกุลโกล, “กลยุทธ์การจัดการความรู้ทางพระพุทธศาสนากับการบริหารการศึกษา”, วารสารบวรสหการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์, ปีที่ 3, ฉบับที่ 1, (มกราคม – มิถุนายน, 2565): หน้า 26.

สังคมทุกระยะ ด้วยการจัดเนื้อหาวิชาให้ทันสมัย บางครั้งก็มีการเพิ่มวิชาใหม่ ๆ เข้าไปด้วยผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนอย่างแท้จริงนั้น เกิดจากการเรียนการสอน ดังนั้นเมื่อหลักสูตรเปลี่ยนก็จำเป็นต้องอบรมครูตามไปด้วย เพราะการใช้หลักสูตรในโรงเรียนจะมีส่วนเกี่ยวข้องไปถึงการจัดตารางสอน การจัดชั้นเรียน วิธีสอน การใช้อุปกรณ์การสอนและการประเมินผลด้วย ถ้ามองในด้านของงานสถานศึกษา การบริหารงานวิชาการ ได้แก่ งานควบคุมดูแลหลักสูตร การสอน อุปกรณ์การสอน การจัดการเรียน คู่มือครู การจัดชั้นเรียน การจัดการครูเข้าสอน การปรับปรุงการเรียนการสอน การฝึกอบรมครู การนิเทศการศึกษาการเผยแพร่งานวิชาการ การวัดผลการศึกษา การศึกษาวิจัย การประเมินมาตรฐานสถานศึกษาเพื่อปรับปรุงคุณภาพและประสิทธิภาพสถานศึกษา

สรุปได้ว่า การบริการวิชาการ เป็นกิจกรรมหรือโครงการให้บริการแก่สังคมมุ่งสู่เป้าหมายพื้นที่ภายนอก หรือเป็นการบริการที่จัดในสถาบันการศึกษาโดยมีบุคคลภายนอกเข้ามาใช้บริการ การให้บริการวิชาการ หมายถึง การที่สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาซึ่งอยู่ในฐานะที่เป็นที่พึ่งของสังคมไทย ทั้งนี้ด้วยพระราชปณิธานอันก้าวไกลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นระยะที่รัฐมองเห็นว่า การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งนำไปสู่การพัฒนาประเทศให้ทันสมัย¹⁴และเห็นได้ถึงความเป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการหรือทำหน้าที่ใดที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน ในด้านวิชาการหรือการพัฒนาความรู้ ตลอดจนความเข้มแข็งประเทศชาติ การบริการวิชาการเป็นการบริการที่มีค่าตอบแทนและบริการวิชาการให้เปล่าโดยมีการนำความรู้และ ประสบการณ์มาใช้พัฒนาหรือบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอนและการวิจัยโครงการที่มีผลต่อการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึงโครงการที่ สถาบันจัดขึ้นเพื่อพัฒนาชุมชนหรือองค์กรภายนอกและเมื่อดำเนินการแล้ว มีผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น แก่ชุมชนหรือองค์กรภายนอกในด้านต่างๆ หรือทำให้ชุมชนหรือองค์กร ภายนอกสามารถพึ่งพาตนเองได้ตามศักยภาพของตนเอง

2.1.2 ความหมายของวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัยสงฆ์

วิชาการด้านพระพุทธศาสนา หมายถึง วิชาความรู้ในทางพระพุทธศาสนา องค์ความรู้ที่สร้างผลกระทบที่เป็นผลลัพธ์ในเชิงนามธรรม คือ การรับรู้และความเข้าใจ ผลในเชิงรูปธรรมคือ ผลผลิตที่เป็นผลงานทางวิชาการ ได้แก่เช่น หนังสือตำรา เอกสารประกอบการสอน เอกสารคำสอน บทความทางวิชาการ ผลงานวิจัยวิเคราะห์ งานแปล และรายงานการศึกษาค้นคว้า เป็นต้น ซึ่งคำว่า วิชาการ ที่ใช้โดยทั่วไปในระบบการศึกษาถูกนำมาใช้ในระบบการศึกษาทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งมีกฎระเบียบพระราชบัญญัติของมหาวิทยาลัยที่ชัดเจน เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ของมนุษย์ตลอดชีวิต

¹⁴ วุฒิชัย มูลศิลป์, การปฏิรูปการศึกษาในรัชกาลที่ 5, กรุงเทพฯ:สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, พ.ศ. 2514, หน้า 2615.

พระพุทธศาสนา หมายถึง ศาสนาที่ตั้งแห่งคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นศาสนาอเทวนิยมที่มีอายุกว่า 2,500 ปี มีผู้นับถือเป็นอันดับ 4 ของโลก ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ใน ทวีปเอเชีย โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นศาสดา มีพระธรรมที่พระองค์ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง และตรัสสอนไว้เป็นหลักคำสอนสำคัญ มีพระภิกษุ ภิกษุณี สาวกผู้ตัดสินใจออกบวชเพื่อศึกษาปฏิบัติตนตามคำสั่งสอนธรรมวินัยของพระบรมศาสดา เพื่อบรรลุสู่จุดหมายคือพระนิพพาน และสร้างสังฆะ เป็นชุมชนเพื่อสืบทอดคำสั่งสอนของพระบรมศาสดา รวมเรียกว่า พระรัตนตรัย นอกจากนี้ในพระพุทธศาสนา ยังประกอบคำสอนสำหรับการดำรงชีวิตที่ดีงาม สำหรับผู้ที่ยังไม่ออกบวช (คฤหัสถ์ - อุบาสก และอุบาสิกา) ซึ่งหากรวมประเภทบุคคลที่นับถือและศึกษาปฏิบัติตนตามคำสั่งสอนของพระบรมศาสดา แล้วจะจำแนกได้เป็น 4 ประเภทคือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา หรือที่เรียกว่าพุทธบริษัท 4¹⁵

วิชาการด้านพระพุทธศาสนา หมายถึง วิชาความรู้สาขาในสาขาพระพุทธศาสนาที่เป็นเฉพาะโดยเป็นการปฏิบัติการทางข้อมูลทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญ ครอบคลุมทั้งการเรียน การสอน การบริการสังคม และการวิจัย โดยใช้วิชาความรู้ในทางพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญและสามารถเชื่อมโยงกับพหุวิทยาการในต่าง ๆ สาขาได้ โดยอาศัยแนวองค์ความรู้ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาซึ่งจะต้องอาศัยที่มาแหล่งอ้างอิงจากพระไตรปิฎก รวมไปถึงข้อมูลตามลำดับชั้นลงมาทั้งชั้นอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส รวมไปถึง เอกสาร หนังสือ งานแปลและผลการวิจัย วิชาการสามารถขยายออกในเชิงรูปธรรมอื่น ๆ โดยมุ่งมั่น ที่เสริมสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ให้ความรอบรู้อย่างกว้างขวาง เข้าใจ และเห็นคุณค่าของตนเอง ผู้อื่น สังคม ศิลปะวัฒนธรรม และธรรมชาติ ใส่ใจต่อความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ดำเนินชีวิตอย่าง มีคุณธรรม พร้อมให้ความช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์และเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคมไทยและสังคมโลก เพื่อผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ ความเข้าใจและมีความสามารถด้านพระพุทธศาสนาทั้งด้านวิชาการและภาคปฏิบัติ มีหลัก วิชาการที่นิสิตสามารถศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้านอื่น ๆ ตามหลักการศึกษาสมัยใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการแก้ปัญหาชีวิตและพัฒนาสังคมประเทศชาติได้เป็น อย่างดีและมีประสิทธิภาพ

2.1.3 หลักการสำคัญวิชาการด้านพระพุทธศาสนา

หลักการสำคัญของวิชาการทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ องค์ความรู้ในพระพุทธศาสนา ที่มาในคำสอนจากคัมภีร์พระไตรปิฎก คัมภีร์รองชั้นต่าง ๆ ที่มีพระพุทธศาสนาฝ่ายของเถรวาทเป็นสำคัญในมิติของคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีชื่ออย่างหนึ่งว่า พระธรรมวินัย ถ้าจะกล่าวแบบรวบรัดก็อาจจะนำเอาหลักนี้ของลักษณะทางพระพุทธศาสนาที่เป็นอัตลักษณ์สำคัญ คือ การตัดสินใจในพระธรรมวินัย 8 ประการ 1. เป็นไปเพื่อวิราคะ คือ ความคลายหายติด (คลายกำหนด) 2. เป็นไปเพื่อวิ

¹⁵ วิกีพีเดีย, “พุทธศาสนา”, < <https://th.wikipedia.org/wiki/ศาสนาพุทธ> >, เมื่อ 5 ตุลาคม 2565.

สังโยค เพื่อความคลาย การหลุดจากความทุกข์ ไม่ประกอบด้วยความทุกข์ 3. เป็นไปเพื่ออภยยะ ความไม่พอกพูนกิเลส 4. เป็นไปเพื่ออภยจตา ความมกน้อย 5. เป็นไปเพื่อสันตุฎฐิ ความสันโดษ 6. เป็นไปเพื่อปวิเวก ความสงัด 7. เป็นไปเพื่อวิริยารัมภะ การระดมความเพียร 8. เป็นไปเพื่อสุรตา ความเลี้ยงง่าย ซึ่งหากถ้าไม่เป็นไปตามหลัก 8 ประการนี้ ก็ถือว่าไม่ใช่ธรรมไม่ใช่วินัย ไม่ใช่สัตตสุสานน์ ไม่ใช่คำสอนของพระพุทธเจ้า แต่ถ้าเป็นไปตามหลักนี้ เข้ากันได้กับความที่กล่าวมา 8 ประการ ก็เป็นธรรมเป็นวินัย เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า¹⁶ ถือว่าเป็นอัตลักษณ์สำคัญทางพระพุทธศาสนาที่ชัดเจน คือ ศึกษาเพื่อเป็นไปกับทั้ง 8 ประการนี้ ซึ่งตามบริบทวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่จัดการศึกษา ในปัจจุบันมีความสอดคล้องต่ออัตลักษณ์ไม่มากเท่าที่ควรบนสภาพแวดล้อม “ต้นทุนเชิงสถานะภาพทางสังคม รวมถึงความสามารถในตนเองมีความพร้อม”

ในด้านของการบริการวิชาการแก่สังคม นับเป็นอีกหนึ่งของภารกิจที่สถาบันอุดมศึกษา พึงให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ในรูปแบบต่างๆ ตามความถนัดและในด้านที่สถาบันมีความเชี่ยวชาญ การให้บริการทางวิชาการอาจให้เปล่าโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายหรืออาจคิดค่าใช้จ่ายตามความเหมาะสม โดยให้บริการทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน หน่วยงานอิสระ หน่วยงานสาธารณะ ชุมชน และสังคมโดยกว้าง รูปแบบการให้บริการทางวิชาการมีความหลากหลาย เช่น การอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ทรัพยากรของสถาบันเป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการให้คำปรึกษา ให้การอบรม จัดประชุมหรือสัมมนาวิชาการ ทำงานวิจัยเพื่อตอบคำถามต่างๆ หรือเพื่อชี้แนะสังคม การให้บริการทางวิชาการนอกจากเป็นการทำประโยชน์ให้สังคมแล้ว สถาบันยังได้รับประโยชน์ในด้านต่างๆ คือ เพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ของอาจารย์อันจะนำมาสู่การพัฒนาหลักสูตร มีการบูรณาการเพื่อใช้ประโยชน์ทางด้านการจัดการเรียนการสอน และการวิจัย พัฒนาตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ สร้างเครือข่ายกับหน่วยงานต่างๆ ซึ่งเป็นแหล่งงานของนักศึกษาและเป็นการสร้างรายได้ของสถาบันจากการให้บริการทางวิชาการด้วย

หากอิงตามหน้าที่ของกองวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจะเห็นถึงหลักหน้าในการบริหารสำคัญในทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน ตามกรอบของมหาวิทยาลัยที่ได้ร่าง กำหนดและบังคับใช้ปฏิบัติ ทั้งการสำรวจ ตรวจสอบชำระ จัดพิมพ์คัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา และเรียบเรียงหนังสือทางวิชาการ เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการศึกษาของมหาวิทยาลัยและคณะสงฆ์ ในช่วงแรก กองวิชาการยังมิได้แบ่งหน่วยงานย่อยออกไปและไม่มีบุคลากรประจำทำหน้าที่ในการบริหารจัดการประจำหน่วยงาน เริ่มตั้งแต่พระมหาเถรานุเถระในช่วงแรก ได้มีบุคลากรร่วมกันในการสนองงานตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวมาโดยลำดับ โดยได้คัดลอกพระสูตรและ

¹⁶ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา*, มปท, วัดญาณเวศกวัน, พ.ศ. 2563, หน้า 2.

อรรถกถาพระสูตรออกมาตรวจชำระแล้วแยกตีพิมพ์เฉพาะ พระสูตรบ้าง เฉพาะอรรถกถาพระสูตรบ้าง รวบรวมและเรียบเรียงหนังสือทางวิชาการแล้วตีพิมพ์ออกเป็นรูปเล่มบ้าง เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการศึกษาของมหาวิทยาลัยและคณะสงฆ์เป็นสำคัญแบ่งส่วนงานกองวิชาการเป็น 4 ฝ่าย คือ

- 1) ฝ่ายคัมภีร์พุทธศาสตร์
- 2) ฝ่ายหลักสูตรและตำรา
- 3) ฝ่ายมาตรฐานการศึกษา
- 4) ฝ่ายประสานงานวิชาการ

มหาวิทยาลัยได้รับการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้ามาโดยลำดับ กองวิชาการได้สนองงานตามวัตถุประสงค์มากยิ่งขึ้น จนถึง วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2542 มหาวิทยาลัยจึงประกาศแยกหน่วยงานภายในกองวิชาการออกเป็น 4 ฝ่าย พร้อมทั้งกำหนดภารกิจและหน้าที่ของแต่ละฝ่ายไว้อย่างชัดเจน กล่าวคือ

1. ฝ่ายมาตรฐานและคุณภาพการศึกษา
 - 1.1 ดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษาให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา
 - 1.2 ดำเนินการเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา
 - 1.3 ปฏิบัติหน้าที่เลขานุการของสภาวิชาการ
2. ฝ่ายหลักสูตรและการสอน
 - 2.1 เสนอแนะนโยบายเกี่ยวกับการศึกษา การวิจัยและการให้การบริหารทางวิชาการของมหาวิทยาลัย
 - 2.2 ศึกษาวิเคราะห์ เสนอแนะ จัดทำ ปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับนโยบายของมหาวิทยาลัย
 - 2.3 ส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัย
3. ฝ่ายตำราและเอกสารทางวิชาการ
 - 3.1 ส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานการแต่งตำรา และงานวิจัย
 - 3.2 ประสานงานเกี่ยวกับตำแหน่งทางวิชาการของมหาวิทยาลัย
 - 3.3 รวบรวมผลงานทางวิชาการของมหาวิทยาลัย และจัดพิมพ์เผยแพร่
 - 3.4 จัดพิมพ์หนังสือตำราสาระ หนังสือที่ระลึกของมหาวิทยาลัย
 - 3.5 ดำเนินการจัดตั้งสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4. ฝ่ายคัมภีร์พุทธศาสตร์
 - 4.1 ดำเนินการสำรวจ ทำบัญชี สงวนรักษา ตรวจชำระ อ่าน ปರಿวรรต แปล จัดพิมพ์ คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส สัททวิเสส และคัมภีร์โบราณอื่นๆ
 - 4.2 ปฏิบัติงานร่วมกับ หรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

หรือที่ได้รับมอบหมาย

เห็นได้ว่า การบริหารงานวิชาการทางพระพุทธศาสนา ไม่ได้หมายความว่าเพียงการจัดการในห้องเรียนเท่านั้น แต่การจัดการบริหารด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนาในระดับมหาวิทยาลัย ถือได้ว่าเป็นแม่แบบสำคัญของการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา การนำเอาวิชาการที่เป็นสำคัญของพระพุทธศาสนาไปบริหารให้เกิดสรรพวิชาโดยอาศัยหลักธรรมคำสอนเป็นแกนสำคัญ ปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพที่สุด มุ่งเน้นการให้ความรู้ทางด้านวิชาการแก่ผู้เรียน การบริหารกิจกรรมทุกชนิดที่เกี่ยวกับการพัฒนา และปรับปรุงการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพที่สุดหรือการบริหารที่ให้พลเมืองมีความรู้ คู่คุณธรรม มีสัมมาปฏิบัติ ตนเป็นพลเมืองที่ดี ในการพัฒนาชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป และการบริหารวิชาการวิชาการทางพระพุทธศาสนาขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้นำ ในการนำไปใช้ในแต่ละสถานศึกษาจึงแตกต่างกันไป การจัดโปรแกรมการศึกษาขึ้นกับปัจจัยหลายอย่าง เช่น บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งผู้เรียนด้วยการบริหารสถานศึกษาโดยมีการจัดกิจกรรมทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวกับการปรับปรุง การพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

สรุปได้ว่าการบริหารงานวิชาการพระพุทธศาสนา หมายเอาความโดยรวมถึงกระบวนการจัดกิจกรรมในงานวิชาการที่เน้นเฉพาะในด้านพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นภารกิจหลักของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ตามแนวคิดปณิธานการพัฒนาและบูรณาการองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาร่วมกับศาสตร์สมัยใหม่เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม เพื่อให้เกิดเป็นประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ที่ศึกษาพระพุทธศาสนา สังคมไทยและประเทศชาติ ภายใต้กระบวนการดังกล่าวได้แก่ การวางแผน การจัดระบบโครงสร้าง และการกำหนดบทบาทหน้าที่ การจัดดำเนินงานทางวิชาการ การผลิตสื่อและอุปกรณ์การศึกษา การวัดและประเมินผล การจัดบรรยากาศเพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพทางวิชาการ การจัดแหล่งหรือศูนย์สารสนเทศ รวมทั้งการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ และการนิเทศภายในเพื่อให้งานวิชาการด้านพระพุทธศาสนาเกิดคุณภาพในหลากหลายมิติ

2.1.4 ประเภทของวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัยสงฆ์

ประเภทของวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ คือผลผลิตเชิงรูปธรรมอาจเป็นตัวเอกสารหรือหลักฐานที่จัดทำขึ้นจากความรู้ หรือเป็นเอกสารหรือหลักฐานเกี่ยวกับการสอนที่แสดงถึงความชำนาญหรือเชี่ยวชาญในด้านพระพุทธศาสนา รวมถึงผลงานในลักษณะอื่นซึ่งใช้ประโยชน์ในการสอนหรือการจัดการศึกษาได้เป็นอย่างดี ความสามารถทักษะและประสบการณ์ของผู้จัดทำ โดยการศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ สังเคราะห์ วิจัย และได้นำไปใช้ในการแก้ปัญหา หรือพัฒนา

งานในหน้าที่จนเกิดผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาและเป็นประโยชน์ต่อความก้าวหน้าทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ได้แก่ 1. วิชาแกนพระพุทธศาสนา 2. วิชาพระพุทธศาสนาประยุกต์

2.1.5 ขอบข่ายของผลงานทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา

ขอบข่ายของผลงานทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนามี ขอบข่ายเดียวกันกับผลงานทางวิชาการทั่วไปในระดับอุดมศึกษา โดยขอบข่ายที่กล่าวเป็นผลผลิตเชิงรูปธรรมสำหรับชีวิตในรูปแบบเอกสารหรือหลักฐานที่จัดทำขึ้นจากองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา หรือเป็นเอกสารหรือหลักฐานเกี่ยวกับการบรรยายสอนที่แสดงถึงความชำนาญ หรือเชี่ยวชาญในด้านพระพุทธศาสนาเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้แก่

1) หนังสือตำราทางพระพุทธศาสนา ที่เป็นการบันทึกองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ความคิด ประสบการณ์ ลงบนแผ่นกระดาษขนาดเท่า ๆ กันโดยใช้ถ้อยคำสำนวนโวหารในการสื่อสารให้ผู้อ่านได้รับรู้ และเข้าใจ ซึ่งใช้การเขียน หรือพิมพ์แล้วนำมาเย็บรวมเป็นเล่ม

2) เอกสารประกอบการสอนทางพระพุทธศาสนา เอกสารประกอบการสอน หมายถึง เอกสารหรือสื่ออื่นๆ ที่ใช้ประกอบการสอนวิชาทางพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรของมหาวิทยาลัยที่กำหนด ที่มีลักษณะสะท้อนให้เห็นเนื้อหาวิชาและวิธีการสอนอย่างเป็นระบบ

3) เอกสารคำสอนทางพระพุทธศาสนา เอกสารคำสอนทางพระพุทธศาสนา ความหมายถึง เอกสารคำบรรยายหรือสื่ออื่นต่าง ๆ ที่ใช้สอนวิชาทางพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ หลักสูตรของมหาวิทยาลัย ที่สะท้อนให้เห็นเนื้อหาวิชาและวิธีการสอนอย่างเป็นระบบ และมีความสมบูรณ์กว่าเอกสารประกอบการสอน

4) บทความทางวิชาการทางพระพุทธศาสนา งานเขียนขนาดสั้นที่เป็นระบบระเบียบ ซึ่งเขียนตามประเด็นที่ชัดเจนโดยผู้เขียนเรียบเรียงจากทักษะองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา โดยตรงหรืออาจเขียนในลักษณะเชื่อมโยงกับหลักการ หลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา อย่างน่าสนใจ โดยบทความวิชาการที่นิยมเผยแพร่จะมีลักษณะ 5 คือ 1) บทความวิชาการที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการที่ชัดเจนทางพระพุทธศาสนา ผ่านการพิจารณาบทความโดยผู้ทรงคุณวุฒิเฉพาะโดยตรง 2) บทความวิชาการที่เสนอเนื้อหาความรู้ทางพระพุทธศาสนาทั่วไปตามโอกาสเทศกาลหรือเหตุการณ์สำคัญ ๆ และ 3) บทความวิชาการประเภทบทความวิจัย ที่เขียนขึ้นจากการทำวิจัยทางพระพุทธศาสนาโดยแสดงถึงวัตถุประสงค์ ระเบียบวิธีวิจัย สรุปผลและอภิปราย 4) บทความวิจารณ์ บทความที่ศึกษาผลงานหรือแนวคิดในมิติทางพระพุทธศาสนาโยมีการวิเคราะห์และอภิปรายผลของประเด็นที่ศึกษาให้เห็นถึงแนวโน้มและทิศทางของข้อมูล และ 5) บทความเชิงวิจารณ์แนวพระพุทธศาสนา บทความที่เขียนจากการศึกษาค้นคว้าเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งถึงประเด็น เรื่องราว ปัญหา พร้อมเสนอแนวทางแก้ไขตามทัศนะของผู้เขียน

5) ผลงานการวิจัยทางพระพุทธศาสนา การศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์หรือทดลองอย่างมีระบบ โดยอาศัยอุปกรณ์ หรือวิธีการ เพื่อให้พบข้อเท็จจริง หรือหลักการไปใช้ในการตั้งกฎ ทฤษฎี หรือแนวทางในการปฏิบัติ โดยนำหลักคำสอนเกี่ยวกับการศึกษาทางพระพุทธศาสนามาใช้ร่วมในงานวิจัย เพื่อที่จะให้คำสอนนั้นๆ มีความชัดเจนน่าสนใจและมีเชื่อถือ นำเสนอสู่การประพฤติปฏิบัติหรือนำเอาไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์นั้นๆ ตามแนวคิดในการศึกษาวิจัย

6) งานแปลทางผลงานพระพุทธศาสนา งานแปลจากตัวงานต้นแบบที่เป็นวรรณกรรม หรืองานด้าน ปรัชญา หรือประวัติศาสตร์ หรือวิทยาการสาขาอื่นบางสาขาที่มีความสำคัญและทรงคุณค่า ในสาขานั้น ๆ ซึ่งเมื่อนำมาแปลแล้วจะเป็นการเสริมความก้าวหน้าทางวิชาการที่ประจักษ์ชัด โดยแปลเนื้อหาทางพระพุทธศาสนาในทางภาษาที่มีความลึกซึ้ง

7) รายงานการศึกษาค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา เป็นเอกสารทางวิชาการที่ได้รวบรวมและเรียบเรียงขึ้นจากการศึกษาค้นคว้าเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อใช้เสริมความรู้และทักษะในรายวิชาที่กำลังศึกษาซึ่งพบเห็นทั่วไปมีอยู่สองประเภท ได้แก่ 1) รายงาน เป็นเอกสารทางวิชาการที่ได้รวบรวมและเรียบเรียงขึ้นจากการศึกษาค้นคว้าเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อใช้เสริมความรู้และทักษะในรายวิชาที่กำลังศึกษาอยู่ 2) รายงานวิชาการ หมายถึง รายงานการค้นคว้าซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการค้นคว้าเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ เพื่อประกอบการเรียนการสอนรายวิชาที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนา โดยทั้งสองประเภทเน้นลักษณะการเขียนที่เรียบเรียงขึ้นจากการศึกษาค้นคว้าตามหัวข้อที่กำหนด เพื่อเสนอต่อผู้สอน โดยถือว่างานนี้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอนของวิชานั้น ผู้เขียนต้องวางรูปแบบรายงานให้เป็นไปตามแบบแผนที่สถานศึกษานั้นกำหนดไว้

2.1.5 กระบวนการส่งเสริมสังคมด้วยบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนา

2.1 มีการสำรวจความต้องการของชุมชน หรือภาครัฐ หรือภาคเอกชน หรือหน่วยงานวิชาชีพ เพื่อ ประกอบการกำหนดทิศทางและการจัดทำแผนการบริการทางวิชาการ ตามจุดเน้นของทางสถาบันการศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ มีการสำรวจความต้องการของชุมชน หรือภาครัฐ หรือภาคเอกชน หรือหน่วยงานวิชาชีพ เพื่อประกอบการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ ทิศทางและการจัดทำแผนการบริการทางวิชาการตามจุดเน้นและความเชี่ยวชาญของสถาบัน

2.2 มีความร่วมมือด้านบริการวิชาการเพื่อการเรียนรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน หรือ ภาคเอกชน หรือภาครัฐ หรือหน่วยงานวิชาชีพ สถาบันมีการเชิญหรือเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนรวมจากชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน หรือหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพที่จะให้บริการมาร่วมมือร่วมพลัง (Collaboration) ในลักษณะของการสร้างเครือข่ายระหว่างบุคคลหรือหน่วยงานในรูปแบบต่างๆ เช่น ความร่วมมือกับสถาน ประกอบการในการนำผลการวิจัยไปเป็นส่วนหนึ่งของการปรับปรุง

ปัญหาที่เกิดขึ้น หรือไปใช้พัฒนาบุคลากรของสถานประกอบการหรือส่วนการผลิต มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้คำปรึกษาแนะนำและจัดให้มีช่องทางในการสื่อสารทำความเข้าใจร่วมกันของภาคอุตสาหกรรมหรือริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมใหม่ ๆ ในชุมชน

2.3 มีการประเมินประโยชน์หรือผลกระทบของการให้บริการทางวิชาการต่อสังคมมีการประเมินประโยชน์หรือผลกระทบของการให้บริการทางวิชาการต่อสังคมว่าสอดคล้องกับความต้องการของผู้รับบริการทั้งทางตรงและทางอ้อม มีการประเมินผลที่เกิดกับนักศึกษา อาจารย์ และบุคลากรผู้ให้บริการ ทั้งในด้านการนำความรู้ความเชี่ยวชาญ ไปใช้ประโยชน์พัฒนานวัตกรรมหรือสร้างองค์ความรู้ใหม่และให้บังเกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ลึกซึ้งในองค์ความรู้ที่เป็นแก่นในสาขาวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา รวมทั้งหลักการและแนวคิดที่เป็นรากฐานของการดำรงชีวิตมีความรู้ในสาขาวิชาพุทธศาสนา¹⁷

2.4 มีการนำผลการประเมินในข้อประโยชน์หรือผลกระทบของการให้บริการทางวิชาการต่อสังคม เพื่อไปพัฒนาระบบและกลไก หรือกิจกรรมการให้บริการทางวิชาการ มีการนำผลการประเมินการให้บริการทางวิชาการไปพัฒนาคุณภาพมาตรฐานของการ ให้บริการ มีระบบและกลไกการให้บริการ ซึ่งประกอบด้วยรูปแบบการให้บริการ ขอบเขตการให้บริการ ค่าใช้จ่ายระยะเวลาในการให้บริการสัญญาการบริการ ซึ่งรวมทั้งการควบคุมและการกำกับคุณภาพ ของการให้บริการ โดยจัดให้มีระบบให้ข้อมูลที่ชัดเจน มีความเป็นธรรมโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้

2.5 มีการพัฒนาความรู้ที่ได้จากการให้บริการทางวิชาการและถ่ายทอดความรู้สู่บุคลากรภายใน สถาบันและเผยแพร่สู่สาธารณชน สถาบันมีการพัฒนาความรู้ที่ได้จากการให้บริการทางวิชาการ ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการใน การถ่ายทอดความรู้ไปสู่บุคลากรภายในสถาบัน ซึ่งรวมทั้งผู้เรียนด้วยจัดให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดและเผยแพร่ประสบการณ์ในการให้บริการผ่านทางสื่อการเรียนรู้อย่างต่าง ๆ รวมทั้งจัดทำฐานข้อมูลการบริการวิชาการเผยแพร่สู่สาธารณะ

2.1.6 การบูรณาการณียะยุคที่ใช้วิชาการด้านพระพุทธศาสนา

การบูรณาการณียะยุคที่ใช้วิชาการด้านพระพุทธศาสนา โดยมุ่งสร้างความรู้ความเข้าใจและมีทักษะการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งโดยทฤษฎีและหลักการปฏิบัติด้านพระพุทธศาสนา เสริมสร้างศักยภาพให้นิสิตทั้งพระภิกษุสามเณรและ คฤหัสถ์สามารถนำความรู้ด้านพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่แขนงต่าง ๆ เพื่อพัฒนาตนเอง องค์กรที่

¹⁷ ดร.อุเทน ลาพิงค์ และคณะ, “ปัญหาการเรียนการสอนในรายวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการศึกษาวิชาการทางพระพุทธศาสนาของนักศึกษาระดับปริญญาโท คณะพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา”, วารสารธรรมทศน์, ปีที่17, ฉบับที่1, (มกราคม – เมษายน,2560): หน้า 127.

เกี่ยวข้องกับตนเอง สังคมประเทศชาติและปรับศักยภาพความรู้ความสามารถเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และประชาคมโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพตามแผนแม่บทที่ 13 แห่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2566-2570) ฉบับนี้ ได้กำหนดวิสัยทัศน์ให้เป็น “มหาวิทยาลัยที่จัดการศึกษา พระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่และสร้างพุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม” หมายถึง การเป็นมหาวิทยาลัยที่ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการขับเคลื่อนพันธกิจเพื่อสร้าง พุทธนวัตกรรมในการพัฒนาจิตใจ และสังคม อันเป็นผลที่ได้มาจากระบวนการจัดทำแผนพัฒนา มหาวิทยาลัย ที่ยึดหลักการมีส่วนร่วมเป็นสำคัญ โดยได้จัดให้มีการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน ของมหาวิทยาลัย ในการกำหนดกรอบวิสัยทัศน์ ตามนโยบายของผู้บริหาร และกำหนดยุทธศาสตร์ ภายใต้พันธกิจและกรอบยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี โดยมีความเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570) สอดคล้องกับแผนพัฒนาการอุดมศึกษา สอดคล้องกับการจัดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษากลุ่มที่ 4 กลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา โดยยังคงเป็นไปตามปรัชญา ปณิธาน ตลอดจนพันธกิจของมหาวิทยาลัย ซึ่งสอดคล้องต่อยุทธศาสตร์ ดังนี้

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 จัดการศึกษา พัฒนาบัณฑิตให้มีสติ ปัญญาและคุณธรรม โดยใช้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา บูรณาการในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ได้บัณฑิตที่มีคุณภาพ และคุณธรรม เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการจัดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษากลุ่มที่ 4 กลุ่มพัฒนาปัญญา และคุณธรรมด้วยหลักศาสนา และเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของแผนพัฒนาการศึกษาชาติที่ให้การศึกษาคือ เป็นเครื่องมือ และกลไกสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความเป็นพลเมือง มีทักษะความรู้ ความสามารถ และสมรรถนะในการปฏิบัติงาน และดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างเป็นสุข

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนางานวิจัยและสร้างพุทธนวัตกรรมให้มีคุณภาพทั้งในระดับชาติและนานาชาติ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาองค์ความรู้ และพุทธนวัตกรรม เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการในการแก้ไขปัญหาของชุมชน สังคม ประเทศชาติ โดยใช้หลักพระพุทธศาสนา ตามเป้าหมายหลักของนโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริม และสนับสนุน ชุมชน วัดและสังคมสันติสุขโดยมุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายในสังคมเพื่อบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนา และปรัชญาในพื้นที่ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อสร้างชุมชนและสังคมสันติสุขภายใต้บริบทและความเข้มแข็งของแต่ละพื้นที่

ดังที่กล่าวมาจะทราบได้ว่าการเน้นในด้านการบูรณาการงานบริการทางวิชาการแก่สังคมกับการเรียนการสอนมีการบูรณาการงานบริการทางวิชาการกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนและการปฏิบัติงานประจำด้านอื่น ๆ ของอาจารย์และบุคลากร เช่น การกำหนดให้นักศึกษานำความรู้ไปจัดทำเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และเน้นในการบูรณาการงาน

บริการทางวิชาการแก่สังคมกับการวิจัย โดยมุ่งเน้นการบูรณาการงานบริการทางวิชาการกับการวิจัยอย่างเป็นระบบ เช่น การนำผลการวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์จริงที่ตอบสนองความต้องการของทุกภาคส่วนในทุกระดับ และ การนำความรู้ประสบการณ์จากการให้บริการกลับมาพัฒนาต่อยอดไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ผ่านกระบวนการวิจัย เป็นต้น

สรุปได้ว่างานวิชาการถือว่าเป็นหัวใจของการบริหารการศึกษา เพราะจุดมุ่งหมายของสถานศึกษาก็คือ การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ซึ่งขึ้นอยู่กับงานวิชาการทั้งสิ้น งานวิชาการเป็นกิจกรรมการจัดการเกี่ยวกับงานด้านหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ในระบบการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุจุดหมายของการศึกษาที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพสูง

2.2 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

2.2.1 ที่มาของแนวคิดการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ซึ่งกระทำ การท่องเที่ยวจึงเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจกรงานประจำ การเดินทางที่ถือเป็นการท่องเที่ยวจะเป็นไปตามเงื่อนไขสากลสามประการ คือ ประการที่หนึ่งเป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว ประการที่สองเป็นการเดินทางด้วยความยินดี พอใจ สนใจ และสมัครใจ และประการที่สามเป็นการเดินทางที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้ อย่างไรก็ตาม¹⁸ เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากการทำงาน จัดเป็นอุตสาหกรรมอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญของประเทศเพราะสามารถทำรายได้ให้กับประเทศในลำดับต้น ๆ เพราะการท่องเที่ยวเป็นการเปิดโลกทัศน์ ช่วยให้ผู้มีทัศนคติที่กว้างไกล สามารถรับรู้และเข้าใจสถานการณ์ที่เป็นจริง จัดเป็นรูปแบบหนึ่งของการศึกษา ที่คนทุกระดับสามารถมีประสบการณ์ร่วมกันได้ และเพราะการท่องเที่ยวสามารถสร้างความเข้าใจระหว่างมนุษยชาติ ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทั้งระหว่างคนในชาติและนานาชาติ ส่งผลให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน แนวคิดการท่องเที่ยวพอสังเขปดังนี้

1) แหล่งท่องเที่ยว (Attractions)

แหล่งท่องเที่ยว นับว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญเป็นองค์ประกอบด้านอุปาทานการท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้จำแนกแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภท คือ

1.1 แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

1.2 แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ โบราณคดี

¹⁸ นางสาวประภาวี วงษ์บุตรศรีและคณะ, “การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, รายงานการวิจัย, ศูนย์ทุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ปีงบประมาณ พ.ศ. 2555, หน้า 7

1.3 แหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรม

2) บริการการท่องเที่ยว (Tourism Service)

เป็นบริการที่รับรองการท่องเที่ยวจัดเป็นอุปทานประเภทหนึ่งที่ไม่ได้เป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยว แต่เป็นบริการที่รองรับความสะดวกสบายและความบันเทิงแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งในบางโอกาสอาจเป็นตัวดึงดูดใจได้เช่นกัน การบริการการท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ ที่พัก อาหาร แหล่งจำหน่ายสินค้า แหล่งบันเทิง แหล่งกิจกรรมและบริการอื่น ๆ ทั้งนี้รวมถึงโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นอื่น ๆ ด้วย

3) ตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Marketing)

การส่งออกของอุปสงค์ซึ่งมีความปรารถนาในการท่องเที่ยวจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจ และเพื่อกิจกรรมอื่น ๆ ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่ให้ความบันเทิงนั้น ซึ่งด้านการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยนั้นได้จัดเป็นส่วนหนึ่งในสถานบริการท่องเที่ยว ซึ่งในกระบวนการจัดการได้รวมถึงการส่งเสริมและพัฒนากายและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวด้วย

แนวคิดการท่องเที่ยวดังกล่าวมาในภาพรวมมีความสอดคล้องต่อหลักสำหรับองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวมีนักวิชาการหลายท่านอาทิเช่น Cooper & Boniface (1998) กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวเป็นสถานที่สำคัญที่จะสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะต้องประกอบ 4 ประการ คือ สิ่งดึงดูดใจ (Attractions) แหล่งท่องเที่ยวควรมีสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้หรือมีลักษณะชวนใจมีเสน่ห์เฉพาะตัว การเข้าถึง (Accessibility) แหล่งท่องเที่ยวจะต้องดึงดูดความสนใจได้มากหากมีความสะดวกในการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) แหล่งท่องเที่ยวควรก่อให้เกิดความประทับใจ สุขใจ ความซาบซึ้งในการเที่ยวชม และบริการเสริมที่คนในท้องถิ่นเป็นผู้จัดหาขึ้นมาเอง (Ancillary Service) แหล่งท่องเที่ยวควรจัดสรรบริการด้านต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยวหน่วยงาน และภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้อง เพื่ออำนวยความสะดวกและดึงดูดนักท่องเที่ยวมายังสถานที่ท่องเที่ยว Collier & Harraway (1997)¹⁹

2.2.2 ความหมายของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ซึ่งกระทำ เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจการงาน จัดเป็นอุตสาหกรรมอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญของประเทศเพราะสามารถทำรายได้ให้กับประเทศในลำดับต้น ๆ รองลงมาจากรายได้ที่ได้รับจากการส่งออกในด้านอุตสาหกรรมอื่นทั้งยัง

¹⁹ ทศนีย์ ปิยะเจริญเดช, “มุมมองการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธ”, วารสารบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์, ปีที่ 15, ฉบับที่ 2, (พฤษภาคม – สิงหาคม 2564): หน้า 266.

มีบทบาทสำคัญต่อการจ้างงาน ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยวมีผู้กล่าวถึงไว้ในนานาทัศนะดังนี้

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว หมายถึง การท่องเที่ยวว่าหมายถึง การเดินทางเพื่อผ่อนคลายความเครียด แสวงหาประสบการณ์ แปลกใหม่ โดยมีเงื่อนไขว่า การเดินทางนั้นเป็นการเดินทางเพียงชั่วคราว ผู้เดินทางจะต้องไม่ถูกบังคับ ให้เดินทาง

บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว หมายถึง การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มีเงื่อนไขเกี่ยวเนื่องกันอยู่ 3 ประเด็น ประเด็นแรก เป็นการเดินทางจากที่อยู่ อาศัยปัจจุบันไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราว ประเด็นที่สอง เป็นการเดินทางด้วยความเต็มใจ และ ประเด็นที่สาม เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตามที่มีใช้เพื่อการประกอบอาชีพหรือหา รายได้และไม่ได้อยู่ประจำ แต่ไปเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลาย ๆ อย่าง

นิศา ชัชกุล ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว หมายถึง การท่องเที่ยวว่า เป็นกิจกรรมการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ซึ่งนับตั้งแต่จุดเริ่มต้น ถึงปลายทางจะต้อง ประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการ เป็นอย่างน้อย คือ การเดินทาง การพักค้างแรม และการกินอาหาร นอกบ้าน

อมรรัตน์ พรหล่อ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางของ บุคคลจากสถานที่ซึ่งเป็นที่อาศัยอยู่ประจำ ไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราวและเดินทางกลับไป สถานที่อาศัยเดิมโดยการเดินทางนั้นไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพโดยตรง

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความสนุกสนานตื่นเต้นหรือเพื่อหาความรู้

องค์การท่องเที่ยวโลก (1985) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางของบุคคลจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว (ไม่มากกว่า 1 ปี ติดต่อกัน) เดินทาง ด้วยความสมัครใจเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ติดต่อดูธรรมชาติและวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ได้ แต่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพ หรือหารายได้

ลอว์สันและบอดด์ โบวี (Lawson & Baud-Bovy, อ้างถึงใน สุดแดน วิสุทธิลักษณ์, 2558, น. 25) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว หมายถึง รูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในเวลาว่างที่มีการ เดินทางเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเป็นการเดินทางจากที่หนึ่ง (ที่มักหมายถึงที่อยู่อาศัย) ไปยังอีกที่หนึ่งที่ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยว

อาร์ ดับบลิว แม็ค อินทอช (R.W.Mc Intosh, อ้างถึงใน สุดแดน วิสุทธิลักษณ์, 2558, น. 25) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว หมายถึง การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางเพื่อเปลี่ยน

บรรยากาศและสิ่งแวดล้อม โดยมีแรงกระตุ้นจากความต้องการในด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรม ด้านปฏิสัมพันธ์และด้านสถานะหรือเกียรติคุณ

ยูเนสโก (UNESCO 2006) ให้นิยามของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาชุมชน และการพัฒนาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการดำเนินชีวิตของชุมชน โดยชุมชนจะจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่าง กลมกลืนและสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมในชุมชน ในมิติของการเรียนรู้และการทดลองปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนเพื่อให้ได้มาซึ่งประสบการณ์จากสิ่งที่มีอยู่และ เป็นอยู่จริงในชุมชน นอกจากนี้ชุมชนจะต้องสามารถใช้การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็น เครื่องมือในการรักษาความสมดุลระหว่างการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ภายในชุมชน และผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ ทั้งในรูปแบบที่เป็นผล ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน รวมถึงการจัดให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ สำหรับนักท่องเที่ยวโดยเน้นการเรียนรู้ การศึกษาจากประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมและปฏิสัมพันธ์ระหว่าง นักท่องเที่ยวกับชุมชน การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวและคน ในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งอาจนิยามได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นการท่องเที่ยวเชิงคุณค่าและเป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้นำทุนทางวิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติมาสร้างโอกาสให้กับผู้มาเยือนในการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่มาเยือน และเป็นการท่องเที่ยวแบบไม่แยกส่วนระหว่างผู้มาเยือนกับชุมชน

สรุปได้ว่าการท่องเที่ยวของแนวคิดของมนุษย์ที่นำพาให้มนุษย์ไปสู่การปฏิบัติด้วยกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ กองพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ว่าเป็นกระบวนการ “การต่อยอด เพิ่มค่าหาจุดต่างโดยใช้ความคิดเชิงสร้างสรรค์” กล่าวคือ “ต่อยอด” เป็นการต่อยอดจากฐานทุนเดิมที่มีอยู่ทั้งทุนทางด้านสังคมและวัฒนธรรม“เพิ่มค่า”เป็นการเพิ่ม มูลค่าและคุณค่าแก่ทรัพยากรการท่องเที่ยวบนฐานอัตลักษณ์ความเป็นไทย “หาจุดต่าง” สร้างและ พัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่แปลกใหม่โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อยกระดับศักยภาพการแข่งขัน ของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่น ำไปสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ดังนั้นการ“ต่อยอด” “เพิ่มค่า”และ“หาจุดต่าง” จึงเป็นแนวทางที่สำคัญของการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เชิงสร้างสรรค์

2.2.3 หลักการสำคัญของการท่องเที่ยว

กระแสของการท่องเที่ยวปรับเปลี่ยนตามกระแสการพัฒนาของโลก โดยมีแนวคิดว่ “นักท่องเที่ยว” ในยุคใหม่ไม่ได้เดินทางท่องเที่ยวเพื่อวัตถุประสงค์ของการเสพความสุขจาก การบริการหรือแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ “นักท่องเที่ยว” ในปัจจุบันมีวัตถุประสงค์ของการเดินทาง เพื่อศึกษาหาความรู้ การเรียนรู้และการเข้าใจถึงความแตกต่างกันของสังคมมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ซึ่ง นักท่องเที่ยวทางเลือกใหม่นี้มีผลทำให้รูปแบบของการเดินทางท่องเที่ยว หรือการเลือกแหล่ง

ท่องเที่ยวที่จะไปหรือการเลือกปฏิบัติกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเปลี่ยนไป ส่งผลให้เกิด การปรับเปลี่ยนของทิศทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว หรือกิจกรรมทางการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับ กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวตามมา โดยเป้าหมายสูงสุดของการท่องเที่ยวในทางเลือกใหม่ คือ นอกจากนักท่องเที่ยวจะได้รับความเพลิดเพลินหรือความสุขทางจิตใจแล้วนั้น ยังเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจกันในสังคมของเพื่อนมนุษย์ด้วยกันอันจะทำให้สังคมเกิดความสงบสุข

ด้านเศรษฐกิจ

1. สร้างรายได้เข้าประเทศเป็นจำนวนมาก
2. ก่อให้เกิดการหมุนเวียนและกระจายรายได้ไปสู่ท้องถิ่น
3. ก่อให้เกิดการนำเอาทรัพยากรมาใช้อย่างคุ้มค่า
4. ช่วยลดปัญหาการว่างงาน

ด้านสังคมและวัฒนธรรม

1. ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีงามของมวลมนุษยชาติ
2. มีส่วนในการพัฒนาและยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของคนในสังคม
3. มีส่วนช่วยในการลดปัญหาสังคม เนื่องจากคนมีรายได้จากการทำงาน
4. ช่วยฟื้นฟู อนุรักษ์ และสร้างความภูมิใจในศิลปะ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม
5. ทำให้คนในสังคมรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่น การแปรรูปสินค้าท้องถิ่น

ด้านการเมือง

1. ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
2. ส่งเสริมความมั่นคงปลอดภัย และภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ประเทศ

ความสำคัญต่อบุคคล ความสำคัญของการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรม การจะเป็นสิ่งที่ทำให้การท่องเที่ยวสามารถเปิดโลกทัศน์ได้ ช่วยให้นักท่องเที่ยวมีทัศนคติที่กว้างไกล สามารถรับรู้และเข้าใจ สถานการณ์ที่เป็นจริง จัดเป็นรูปแบบหนึ่งของการศึกษาที่คนทุกระดับสามารถ มีประสบการณ์ร่วมกัน ได้ และทำให้การท่องเที่ยวกลายเป็นสิ่งที่สร้างความเข้าใจระหว่างมนุษยชาติ ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทั้งระหว่างคนในชาติและนานาชาติ ส่งผลให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน

ความสำคัญต่อสังคม ทำให้การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสืบทอดวัฒนธรรม ทำให้จินตนาการถึงคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีประจำถิ่นของตน พร้อมใจกันเชิดชูทรัพยากรท้องถิ่นให้เป็นที่ยอมรับแก่ผู้มาเยือน การท่องเที่ยวทำให้เกิดการฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เช่น วัฒนธรรม การแต่งกาย อาหารการกิน ขนบประเพณีประจำถิ่นศิลปพื้นฐาน เป็นต้น การท่องเที่ยวทำให้นำความเจริญไปสู่ท้องถิ่น ทางด้านการคมนาคม การสาธารณสุข โภค และมาตรฐานการครองชีพ โดยเฉพาะท้องถิ่นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวครอบคลุมไปถึงอาจทำให้เกิดการพัฒนา

คุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งเจ้าของที่ดิน และนักท่องเที่ยว ลดช่องว่างของสังคม ส่งเสริมมาตรฐานสวัสดิการสังคม โดยตรง และช่วยก่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยในสังคม

ความสำคัญต่อเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวทำให้เกิดความสำคัญต่อเศรษฐกิจในหลากหลายมิติ ได้แก่ 1. การขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจเป็นแหล่งรายได้ในรูปของเงินตราต่างประเทศ ช่วยสร้างเสถียรภาพให้กับดุลการชำระเงินของประเทศ 2. การท่องเที่ยวทำให้เกิดการลงทุนทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรงและที่ เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว เช่น ธุรกิจขนส่ง ธุรกิจการนำเที่ยว ธุรกิจอาหาร และการพักผ่อน ธุรกิจ การค้าของที่ระลึก ส่งผลให้เศรษฐกิจขยายตัว 3. การท่องเที่ยวทำให้เกิดการจ้างงาน ในธุรกิจและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับ การท่องเที่ยวทั้งโดยตรงและโดยอ้อมทำให้ประชากรมีรายได้เพิ่มขึ้น 4. การท่องเที่ยวทำให้เกิดการหมุนเวียนเงินตราและการกระจายรายได้ที่เป็น ธรรมให้แก่ท้องถิ่น 5. การท่องเที่ยวช่วยเพิ่มรายได้จากการเก็บภาษีของรัฐบาล 6. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการเพิ่มรายได้ต่อหัวของชุมชนท้องถิ่นทำให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ ชุมชนท้องถิ่นเศรษฐกิจระดับรากหญ้ามีความเข้มแข็งมากขึ้น

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวมีส่วนทำให้เกิดการพัฒนาความเจริญไปยัง ภูมิภาค แหล่งท่องเที่ยว ช่วยกระตุ้นให้เกิดผลผลิตหมุนเวียนภายในประเทศ ก่อให้เกิดรายได้และ มีการกระจายรายได้ไปสู่ภูมิภาคทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพทั้งทางตรงและทางอ้อม ช่วยลด ปัญหาการว่างงาน อีกทั้งก่อให้เกิดการฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย อาหารการกิน ขนบประเพณีประจําถิ่นศิลปะพื้นฐาน เป็นต้น

2.2.4 ประเภท/องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

2.2.4.1 ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่

1) ประเภทมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) เป็นกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อันเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์โบราณคดี วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ สภาพสังคม แบ่งเป็นกลุ่มย่อย ได้แก่ 1. กลุ่มแสดงออกทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม (Traditional Cultural Expression) เช่น ศิลปะ งานฝีมือ เทศกาล งานประเพณีต่าง ๆ ที่แสดงถึงคุณค่าทางศิลปะและขนบธรรมเนียมประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมา แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ประกอบด้วย งานประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน การแสดงศิลปวัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง การแต่งกาย ภาษา ชนเผ่า เป็นต้น และ 2. กลุ่มที่ตั้งทางวัฒนธรรม (Cultural sites) เช่น โบราณสถาน พิพิธภัณฑ

2) ประเภทศิลปะ (Arts) เป็นกลุ่มประเภทการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนพื้นฐานของศิลปวัฒนธรรม แบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ 1).งานศิลปะ (Visual arts) เช่น การวาดภาพ รูปปั้น และ

วัตถุโบราณ เป็นต้น และ 2. ศิลปะการแสดง (Performing arts) เช่น การแสดงดนตรีพื้นบ้าน การแสดงนาฏศิลป์ การแสดงละคร เป็นต้น

3) ประเภทวิถีชีวิต (Lifestyles) เป็นกลุ่มท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต การดำรงชีวิตหรือวิถีการเลี้ยงชีพด้วยการทำงานของชนในชุมชนท้องถิ่นพื้นเมือง แบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ 1. วิถีชีวิตของสังคมเมือง เช่น ย่านการค้าโบราณ ย่านสำเพ็ง ย่านเยาวราช ย่านเมืองเก่า นาน ย่านเมืองเก่าแปดริ้ว ย่านถนนนางงามสงขลา เป็นต้น และ 2. วิถีชีวิตสังคมชนบท เช่น หมู่บ้านข้างตาลกลาง อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก การเลี้ยงนกเขา อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา การทำนา การทอผ้า การทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

4. ประเภทสื่อ (Media) เป็นกลุ่มท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร กับกลุ่มคนกลุ่มใหญ่หรือสื่อสารกับนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย แบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ 1. งานสิ่งพิมพ์ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Publishing and Printed Media) เช่น คู่มือท่องเที่ยว นิตยสารการท่องเที่ยวหรือสิ่งพิมพ์อื่น ที่มีส่วนสร้างความน่าสนใจเกี่ยวกับ สถานที่ท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยวให้มีความน่าสนใจและสามารถสื่อในสิ่งที่มีคุณค่าให้เกิดความ น่าสนใจ เป็นต้น และ 2. งานโสตทัศน (Audiovisual) สื่อโฆษณาทางโทรทัศน์ วิทยุ หรือ อื่น ๆ ที่ เกี่ยวกับการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ การเป็นมาของต้นแบบ ความเป็นของแท้ดั้งเดิมของแหล่งท่องเที่ยวหรือสถานที่นั้น ๆ เป็นต้น

5. ประเภทการตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภค (Functional creation) เป็น กลุ่มท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นสินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการแตกต่างกัน แบ่งเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ 1 กลุ่มการออกแบบ (Design) เช่น การออกแบบห้องพักในโรงแรม รีสอร์ท การออกแบบสินค้าของที่ระลึกให้มีอัตลักษณ์ความเป็นท้องถิ่นหรือแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ 2 กลุ่มสื่อสมัยใหม่ (New media) เช่น ระบบดิจิทัล ซอฟต์แวร์ เกมส์ เป็นต้น และ 3. กลุ่มบริการทางความคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism Services) เช่น การบริการทางสถาปัตยกรรม โฆษณา นันทนาการและบริการแนวคิดเชิงสร้างสรรค์

2.2.4.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์กันเป็นวงจรไว้ 5 องค์ประกอบ ได้แก่

1. นักท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด ถ้าไม่มีนักท่องเที่ยวการท่องเที่ยวก็เกิดขึ้นไม่ได้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แบ่งนักท่องเที่ยวและนักทัศนาจร ได้แก่ 1. นักท่องเที่ยว (Tourist) หมายถึง ผู้ที่เดินทางไปอยู่สถานที่อันมิใช่ที่พักถาวรของตน ซึ่งเป็นการเดินทางไปอยู่ชั่วคราวตั้งแต่ 24 ชั่วโมงขึ้นไป (มีการค้างคืนอย่างน้อย 1 คืน) แต่ไม่เกิน 90 วัน เป็นการเดินทางโดยสมัครใจด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตามที่มีใช้การไปประกอบอาชีพหรือหารายได้ ทั้งนี้ผู้โดยสารมาทางเรือสำราญทางทะเลแล้วไม่พักค้างคืนบนฝั่งไม่นับเป็นนักท่องเที่ยว และผู้โดยสารผ่านที่แวะพักเพื่อต่อ

เครื่องบินก็ไม่จำเป็นว่าเป็นนักท่องเที่ยวเช่นกัน 2. นักทัศนอาจร หมายถึง ผู้ที่เดินทางไปอยู่ในสถานที่อันมีใช้ที่พำนักถาวรของตนซึ่งเป็นการเดินทางไปอยู่ชั่วคราวในระยะเวลาสั้น ๆ ไม่ถึง 24 ชั่วโมง (ไม่ได้ค้างคืน) และเดินทางด้วยความสมัครใจด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตามที่มีใช้การไปประกอบอาชีพหรือหารายได้ ทั้งนี้ผู้โดยสารเรือสำราญทางทะเลที่ค้างพักแรมในเรือสำราญจะถูกนับว่าเป็นนักทัศนอาจรแต่ผู้โดยสาร ผ่านที่แวะพักเพื่อต่อเครื่องบินจะไม่จำเป็นว่าเป็นนักทัศนอาจร

2. การตลาดท่องเที่ยว การที่จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนั้นจะต้อง มีการตลาดท่องเที่ยวเพื่อชักนำให้เข้ามาท่องเที่ยวซึ่งการตลาดท่องเที่ยว หมายถึง ความพยายามที่จะทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตน แล้วใช้สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว

3. การขนส่ง เมื่อนักท่องเที่ยวตัดสินใจที่จะไปแหล่งท่องเที่ยวใดแล้วก็ต้องมีบริการ ขนส่งนำนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งการขนส่งหมายถึง การจัดให้มีการเคลื่อนย้ายนักท่องเที่ยวด้วยยานพาหนะประเภทต่าง ๆ จากภูมิลำเนาไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการและกลับสู่ภูมิลำเนาการขนส่งแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ ทางรถยนต์ ทางรถไฟ ทางเรือ และทางเครื่องบิน

4. ทรัพยากรท่องเที่ยว เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวและเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเดินทางไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แบ่งทรัพยากรท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภท คือ 1. ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงามตาม ธรรมชาติ สามารถดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น ป่าไม้ ชายทะเล น้ำตก ฯลฯ 2. ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถานและโบราณวัตถุ เป็น สิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นในสมัยอดีตรวมไปถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับประวัติและความ เป็นมาของสถานที่ นั้น และมีผลดึงดูดให้คนไปเยือนพื้นที่นั้น ในปัจจุบัน เช่น พระราชวัง ศาสนสถาน กำแพงเมือง อุทยานประวัติศาสตร์ ฯลฯ 3. ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบของการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม ซึ่งปฏิบัติยึดถือสืบทอดต่อกันมา ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้นเช่น สภาพชีวิตผู้คนในชนบท หมู่บ้านชาวเขา ตลาดน้ำ รวมถึงเทศกาลประเพณี

5. สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว เป็นสิ่งที่รองรับในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความสะดวกและปลอดภัย โดยสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ 1. สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวโดยตรง เป็นสิ่งอำนวยความสะดวก ทางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น เพื่อบริการการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ เช่น การอำนวยความสะดวกในการเข้าออกประเทศ เช่นการ

ตรวจหนังสือเดินทางหรือต่อวีซ่า นอกจากนี้ ยังรวมถึงการให้บริการต่างที่ก่อให้เกิดความสะดวก ระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว เช่น บริการที่พัก แรม บริการอาหาร บริการนำเที่ยว บริการขนส่ง บริการจำหน่ายสินค้าที่ระลึก 2. สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวโดยอ้อม เป็นสิ่งอำนวยความสะดวก ทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในประเทศแล้ว แม้จะไม่มีนักท่องเที่ยว รัฐบาลก็ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก เหล่านี้แก่ประชาชน ส่วนการให้บริการนักท่องเที่ยวก็ถือเป็นผลพลอยได้ เช่น การสื่อสาร การไฟฟ้า การประปา การคมนาคม การรักษาความปลอดภัย และการรักษาพยาบาล ฯลฯ

องค์ประกอบที่สำคัญทางการท่องเที่ยวว่าประกอบไปด้วย ได้แก่ 1. แหล่งท่องเที่ยว (Attractions) จัดเป็นองค์ประกอบสำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว ณ สถานที่นั้น เช่น แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวที่ มนุษย์สร้างสถาปัตยกรรมและการ จัดกิจกรรมพิเศษ 2. การเข้าถึง (Accessibility) คือ ความสะดวกสบายที่ให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไป ถึงสถานที่ได้รวดเร็ว ปลอดภัย และสะดวกสบาย เช่น ระบบการคมนาคม สถานีขนส่ง ผู้โดยสาร และ ยานพาหนะ 3. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวก และ สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหาร การจัดเลี้ยง การบริการ การท่องเที่ยวซึ่งถูกเตรียมโดยคนกลางระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าบ้าน น้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ ห้อง สุขา และการบริการในกรณีฉุกเฉิน 4. ที่พัก (Accommodations) คือ ที่พักที่คอยให้บริการ นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยวควรมีที่พักพอเพียง พร้อมทั้งมีความหลากหลายด้าน ราคาและการบริการที่เหมาะสมต่อสถานที่ 5. กิจกรรม (Activities) คือ กิจกรรมที่นักท่องเที่ยว สามารถทำได้ในระหว่างพำนักและ ท่องเที่ยว ณ แหล่งท่องเที่ยวเพื่อทำให้การท่องเที่ยวและช่วงเวลา พักผ่อนของนักท่องเที่ยวน่าสนใจ มากขึ้น กิจกรรมควรมีความหลากหลายและตรงกับความต้องการ ของนักท่องเที่ยว 6. การให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary services) ได้แก่ ธนาคาร โรงพยาบาล ไปรษณีย์ และโทรคมนาคม จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวประกอบด้วย องค์ประกอบ สิ่งดึงดูดใจทางการ ท่องเที่ยว เส้นทางคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ที่พักในแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว องค์ประกอบของการ ท่องเที่ยวดังกล่าวบ่งชี้ถึงศักยภาพและความพร้อมในการรองรับ นักท่องเที่ยว หรือช่วยในการตัดสินใจ ของนักท่องเที่ยวที่จะเลือกเดินทางมาสู่สถานที่แห่งนั้น และถึงแม้ว่าจะไม่ใช่สิ่งที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยตรงแต่ก็มีอิทธิพลมากในการตัดสินใจเลือกเดินทางมายังสถานที่นั้น

2.2.5 กระบวนการจัดการท่องเที่ยว

การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง กระบวนการที่ชุมชนเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย มีบทบาทการสร้างสรรคกิจกรรมหรือผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่นผสมผสานกับแนวคิด จินตนาการของชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ในภาพรวมและมีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ส่งผลให้การท่องเที่ยวในชุมชนมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน ได้แก่ การจัดการท่องเที่ยว ในด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้

1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม หมายถึง ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดม สมบูรณ์ และชุมชนมีข้อกำหนดในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม ชุมชนยังมีวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และชุมชนมีการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

2. ด้านองค์กรชุมชน หมายถึง ชุมชนมีระบบสังคมที่เป็นมิตร ยินดีต้อนรับนักท่องเที่ยว มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้และทักษะในเรื่องต่างๆ ที่หลากหลาย ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากภายในสู่คนภายนอก

3. ด้านการจัดการ หมายถึง มีกฎกติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เน้นธรรม มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

4. ด้านการเรียนรู้ หมายถึง ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

2.2.6 รูปแบบการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวไทยได้แบ่งรูปแบบการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

1) รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural Based Tourism) ได้แก่

1.1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ(Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวไปในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นการปลูกจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ซึ่งพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพิ่มความเอาใจใส่ดูแลด้านต่างๆให้มากขึ้น โดยหน่วยงานภาครัฐควรทำการพัฒนาในทุกด้านที่ได้จากการศึกษาวิจัยแล้วยังมีคุณภาพไม่ถึงระดับที่จะสร้างความพึงพอใจในระดับมากได้ และหากมี

งบประมาณไม่เพียงพอก็เลือกทำตามความสำคัญเร่งด่วน และที่ส่งผลกระทบต่อด้านอื่นๆในโซ่อุปทานอย่างมากก่อน เช่นการพัฒนาปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพที่ดีเหมาะแก่การเดินทางไปท่องเที่ยว ปัญหาการเดินทาง ความสะดวกในการเดินทาง เส้นทางคมนาคม ความปลอดภัย ที่พักและสาธารณูปโภค²⁰

1.2 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (Marine Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติทางทะเลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทางทะเลอย่างมีความรับผิดชอบ และเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นการปลูกจิตสำนึกที่ดีใน การรักษา ระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

1.3 การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (Geo-tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่ง ธรรมชาติที่มีลักษณะเป็นหินผา ลานหินทราย อุโมงค์โพรง ถ้ำน้ำลอด ถ้ำหินงอกหินย้อย เพื่อชมความงามและศึกษาภูมิทัศน์ต่าง ๆ บนพื้นผิวโลกที่เกิดการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นหิน ดิน แร่ ต่าง ๆ และฟอสซิล เพื่อให้เกิดความรู้และได้รับประสบการณ์ที่แปลกใหม่ บนพื้นฐานของจิตสำนึกในการ ท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อการรักษาสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการ จัดการท่องเที่ยว

1.4 การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro Tourism) เป็นการท่องเที่ยวในพื้นที่เกษตรกรรม ไร่สวน ฟาร์มปศุสัตว์ สวนสมุนไพร เพื่อชมความงาม และเกิดการเรียนรู้ และประสบการณ์ โดยมีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่นั้น ๆ

1.5 การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (Astrological Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมและศึกษาปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ และเรียนรู้ระบบของสุริยจักรวาลเช่นสุริยุปราคา จันทรุปราคา ฝนดาวตก และการดูดาวจักราศี ให้เกิดความรู้ ความประทับใจ ความทรงจำและประสบการณ์ โดยจะต้องมีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งประชาชนในท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวร่วมกันอย่างยั่งยืน

2) การท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural based tourism) ได้แก่

2.1 การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) เป็นการท่องเที่ยวใน แหล่งโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชมความงาม ให้เกิดความเพลิดเพลินใจและเพื่อเรียนรู้ให้ เกิดเป็น

²⁰ นาวาอากาศตรีเอกศักดิ์ ชัยชาญ, “การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, รายงานการวิจัย,ทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, พ.ศ. 2556, หน้า 205.

ประสบการณ์ เน้นสถานที่ที่แสดงถึงเรื่องราวและความรุ่งเรืองในครั้งอดีต²¹ เหตุการณ์เด่น ๆ ในอดีต กาลโดยนักท่องเที่ยวจะต้องมีจิตสำนึกและรับผิดชอบต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวด้วย

2.2 การท่องเที่ยวชมงานทางวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมและร่วมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้น ให้เกิดความเพลิดเพลิน เกิดภาพความทรงจำที่น่าประทับใจและประสบการณ์ที่ดีเมื่อได้เข้าร่วม รวมทั้งเพื่อเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พิธีกรรม และความเชื่อต่างๆ ด้วยการมีจิตสำนึกที่ดีและมีความรับผิดชอบต่อการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นมรดกอันล้ำค่า โดยชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

2.3 การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (Rural Tourism / Village Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านตามชนบท เรียนรู้การสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น เพื่อให้เกิดความรู้ ประสบการณ์ ความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น และเกิดความเพลิดเพลิน โดยจะมีชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

3. รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special interest tourism) ได้แก่

3.1 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน และเรียนรู้วิธีการรักษาสุขภาพกายและใจ ในแหล่งธรรมชาติ และแหล่งวัฒนธรรม ให้เกิดความเพลิดเพลินและสุนทริยภาพ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นทางเลือกหนึ่งที่สำคัญช่วยฟื้นฟูสภาพจิตของผู้สูงอายุให้เกิดความสุขและความสบายใจ เน้นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการพักผ่อนร่างกาย สร้างประสบการณ์การเรียนรู้และทำความเข้าใจในชีวิต²² หรืออาจจัดอยู่ในรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพร่วมสร้างจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นและประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวด้วย ทั้งนี้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในปัจจุบันถูกกำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาขีดความสามารถของประเทศในอนาคต ที่

²¹ ธนภุต ยิงยง และศรัณยา เลิศพุทธรักษ์, “แรงจูงใจ พฤติกรรม และประเภทการท่องเที่ยวเมืองพัทยา ของนักท่องเที่ยวชาวรัสเซีย”, วารสารวิทยาลัยพาณิชยศาสตร์บูรพาปริทัศน์, ปีที่ 9, ฉบับที่ 2, (กรกฎาคม-ธันวาคม, 2557): หน้า 84.

²² ชยพจน์ ลือนันต์, “แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเพื่อกิจกรรมของผู้สูงอายุ”, วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, ปีที่ 17, ฉบับที่ 1, (มกราคม-เมษายน, 2565): หน้า 154.

รัฐบาลกำลังให้ความสำคัญและการสนับสนุนอย่างจริงจัง รวมทั้งการส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในภูมิภาคเอเชีย²³

3.2 การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-meditation Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการทัศนศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปรัชญาทางศาสนาธรรมแห่งชีวิต ด้วยการฝึก สมาธิ โดยจะได้รับประสบการณ์และความรู้ที่แปลกใหม่ และทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น หรือสามารถสวดรับต่อหลักปฏิบัติทางศาสนาได้ เป็นการท่องเที่ยวที่ผสมผสานกับองค์ประกอบทางพระพุทธศาสนา สร้างคุณประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวโดยประกอบศาสนกิจที่มีคุณค่าต่อตนเองและสังคม ได้พบบุคคลต้นแบบผู้มีความรู้ทางจริยธรรม²⁴ เป็นต้น ซึ่งการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้จะมีนักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่มุ่งเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย หรือกิจกรรมในสังคมพื้นบ้านที่อิงกับวิถีชีวิต

3.3 การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย (Ethnic Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหรือชนเผ่า ต่างๆ เพื่อประสบการณ์ และความรู้ใหม่ๆ ด้วยการมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

3.4 การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการเล่นกีฬา ให้ได้รับความเพลิดเพลิน ความสนุกสนาน ความตื่นเต้นเร้าใจ ซึ่งก่อให้เกิดผลดีต่อทั้งร่างกายและจิตใจ ทั้งกีฬาทางน้ำหรือกีฬาน้ำบนบก โดยจะต้องมีจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งประชาชนในท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมใน การจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

3.5 การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure Travel) เป็นการท่องเที่ยวที่สนุก ตื่นเต้นเร้าใจ ผจญภัยไปในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในแบบพิเศษ ซึ่งจะสร้างความทรงจำความประทับใจและได้ประสบการณ์ใหม่ๆ จากการท่องเที่ยว

3.6 การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และฟาร์มสเตย์ (Home & Farm Stay) เป็นการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับผู้ที่ชอบใช้ชีวิตร่วมกับผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ แบบใกล้ชิดเพื่อที่จะเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรม รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยมีจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งชาวบ้านจะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในท้องถิ่นให้ยั่งยืน

3.7 การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (Long Stay) เป็นการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มที่เหมาะสมสำหรับผู้ที่ต้องการใช้ชีวิตในบ้นปลาย หรือผู้ที่ต้องการท่องเที่ยวในต่างแดนเป็นเวลานานอย่าง

²³ พุทธพร อักษรไพโรจน์ “การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพในจังหวัดภูเก็ต”. วารสารวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ปีที่ 15, ฉบับที่ 1, (2563): หน้า 25.

²⁴ มนชนก จุลสิขี, “แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา วัดในพื้นที่ฝั่งธนบุรี”, วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์, ปีที่ 21, ฉบับที่ 2, (กรกฎาคม-ธันวาคม, 2562): หน้า 206.

3.8 การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (Incentive Travel) เป็นการท่องเที่ยวที่ถูกจัดขึ้น เพื่อเป็นการสมนาคุณแก่ผู้ที่ประสบความสำเร็จในการท ยอดขายได้ตามเป้าหมาย โดยกลุ่มผู้แทน บริษัท ต่าง ๆ จะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าที่พัก และค่าอาหารระหว่างการเดินทาง ใน ระยะเวลา 2-7 วัน ซึ่งจะเป็นการน ำเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ หรืออาจมีการผสมผสานกับการท่องเที่ยว ในรูปแบบอื่น ๆ

3.9 การท่องเที่ยวเพื่อการประชุม เรียกโดยย่อว่า MICE ซึ่งย่อมาจาก M=meeting, I=incentive, C=conference , E=ผนวกร่วมกับhibition เป็นการท่องเที่ยวเพื่อบริการให้กับผู้ที่เข้า ร่วม ประชุมที่มีการจัดรายการนำเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ทั่วประเทศ ซึ่งมีทั้งแบบเที่ยววันเดียว และ แบบ 17 เที่ยวพักค้างแรม 2-4 วัน โดยมีการคิดราคาแบบเหมารวมค่าอาหารและบริการโดยการนำ เที่ยวจะมีก่อนประชุม (Pre-tour) หรือหลังประชุม (Post-tour)

3.10 การท่องเที่ยวแบบผสมผสาน เป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้จัดรายการนำ เที่ยวได้คิดสรรรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความแตกต่างจากการเดิน ทางท่องเที่ยวในระยะเวลาหลายวัน นอกจากนี้ยังมีการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ ๆ ซึ่งออกมาจากแนวคิด ของนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวเพื่อต้องการอนุรักษ์ธรรมชาติ หรือการ ท่องเที่ยวเพื่อร่วมเป็นอาสาสมัครในการทำกิจกรรมเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม (Volunteer Tourism) เป็นต้น

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวในประเทศไทยแบ่งได้เป็นสามรูปแบบ คือ รูปแบบการท่องเที่ยว ในแหล่งธรรมชาติ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ฯลฯ รูปแบบการท่องเที่ยว ในแหล่งวัฒนธรรม เช่น การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท และรูปแบบ การท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวแบบผจญภัย การ ท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ ฯลฯ

2.2.7 การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ถือได้ว่าเป็นกระบวนการทัศนและทิศทาง ใหม่ ของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน จากการท่องเที่ยวแบบเดิมในยุคแรก ๆ ที่ให้ความสนใจ การ พักผ่อน หย่อนใจมาสู่การเดินทางท่องเที่ยวในยุคที่สองที่ให้ความสนใจกับวัฒนธรรม และใส่ใจกับ ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืนของชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว และยุคที่สามในกระแสการ ท่องเที่ยวที่ เรียกว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นกระแสการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่สามารถ ตอบสนองต่อการพัฒนาของเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างยั่งยืนผ่านชุมชน โดยนำเอาความเป็นอัต ลักษณ์ของ ชุมชนมาเป็นตัวขับเคลื่อนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้าไปสัมผัสกับ

กิจกรรม เหล่านั้น ทั้งนี้ไม่เพียงแต่ให้ไปเยี่ยมชมแต่ให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนสร้างสรรค์

2.2.7.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง การท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ ผ่าน กิจกรรมการมีส่วนร่วม และจากประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของจุดหมายปลายทางของวันหยุดของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังหมายถึง การท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ศิลปะวัฒนธรรม วิถีชุมชนและเอกลักษณ์ของสถานที่โดย นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เพื่อสร้างประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรมและมีโอกาสได้ใช้ชีวิต ร่วมกันกับเจ้าของสถานที่ อีกทั้งยังเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับประวัติศาสตร์ศิลปะวัฒนธรรม วิถีชุมชน และเอกลักษณ์ของสถานที่ ไม่ใช่กิจกรรมที่เน้นรายได้ของชุมชนแต่เป็นกิจกรรมที่เน้นคุณค่า ของชุมชนเท่านั้น

2.2.7.2 ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สามารถจำแนกแต่ละชนิด อาทิเช่น

1. การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้ นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนได้พัฒนาหรือได้ใช้ศักยภาพ หรือความสามารถด้านแนวคิดสร้างสรรค์ ของนักท่องเที่ยวเอง โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างมุ่งมั่นตั้งใจในวิถีทางและประสบการณ์เรียนรู้ซึ่ง เป็นสิ่งที่ทำกันอยู่เป็นประจำของผู้คนในแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ โดยนักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปทำหรือเข้าไปมีส่วนร่วม
2. การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นการสร้างสรรค์กิจกรรมหรือผลิตภัณฑ์จากภูมิ ปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่นผสมผสานกับแนวคิด จินตนาการของนักท่องเที่ยวสร้างสรรค์ตัวกิจกรรมขึ้นมาใหม่
3. การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ นักท่องเที่ยวมิใช่เป็นเพียงผู้ดูหรือผู้สังเกตการณ์หรือ ไปปรากฏตัวในที่นั้นๆ แต่เป็นผู้มีปฏิสัมพันธ์หรือเป็นผู้ส่วนในการดำเนินกิจกรรมร่วมกับคนใน ท้องถิ่น
4. การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นหน้าที่ของนักท่องเที่ยวที่จะต้องปรับตัวให้เข้า กับสภาพแวดล้อมรอบตัว และใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์เพื่อให้เกิดความช านาญได้พัฒนาขึ้นกว่าเดิมสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้หรือการ ท่องเที่ยวเพื่อสร้างประสบการณ์ในการเดินทางท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นรูปแบบ การท่องเที่ยว มุ่งเน้นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม กับ กิจกรรม การท่องเที่ยวของชุมชนและส่งเสริมการผลิตสินค้าท้องถิ่นป้อนสู่ตลาดเพื่อตอบสนองความ ต้องการของ นักท่องเที่ยว

2.2.7.3 ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

- 1) ประเภทมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) เป็นกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อันเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์โบราณคดี วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ สภาพสังคม

แบ่งเป็นกลุ่มย่อย คือ 1.1 กลุ่มแสดงออกทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม (Traditional Cultural Expression ร่วมกับ expression) เช่น ศิลปะ งานฝีมือเทศกาล งานประเพณีต่าง ๆ 1.2 กลุ่มที่ตั้งทางวัฒนธรรม (Cultural sites) เช่น โบราณสถาน พิพิธภัณฑ

2) ประเภทศิลปะ (Arts) เป็นกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนพื้นฐานของศิลปะวัฒนธรรม 2 กลุ่มย่อย คือ 1. งานศิลปะ (Visual arts) เช่น การวาดภาพ รูปปั้น และวัตถุโบราณ 2. ศิลปะการแสดง (Performing arts) เช่น การแสดงดนตรีพื้นบ้าน การแสดง นาฏศิลป์ การแสดงละคร เป็นต้น

3) ประเภทวิถีชีวิต (Lifestyles) เป็นกลุ่มท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต การดำรงชีวิตหรือวิถีการทำมาหากินของคนในชุมชนท้องถิ่นหรือชาวพื้นเมือง แบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ 1. วิถีชีวิตของสังคมเมือง เช่น ย่านการค้าโบราณ ย่านสำเพ็ง ย่านเยาวราช ย่านบางลำพู ย่านเมืองเก่า น่าน ย่านเมืองเก่าแปดริ้ว ย่านถนนนางงามสงขลา เป็นต้น และ 2. วิถีชีวิตสังคมชนบท เช่น หมู่บ้านช้างตากกลาง อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก การเลี้ยงนกเขา อำเภอนะ จันทบุรี สงขลา การทำนา การทอผ้า การทำ เครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

4) ประเภทสื่อ (Media) เป็นกลุ่มท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการสื่อสาร กับกลุ่มคนกลุ่มใหญ่หรือสื่อสารกับนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย แบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ 1. งานสิ่งพิมพ์ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Publishing and Printed Media) เช่น คู่มือท่องเที่ยว นิตยสารการท่องเที่ยวหรือสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่มีส่วนสร้างความน่าสนใจเกี่ยวกับ สถานที่ท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยวให้มีความน่าสนใจและสามารถสื่อในสิ่งที่มีคุณค่าให้เกิดความ น่าสนใจ เป็นต้น 2. งานโสตทัศน (Audiovisual) สื่อโฆษณาทางโทรทัศน์ วิทยุ หรือ อื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจการเป็นมาของต้นแบบ (Originality) ความเป็นของแท้ดั้งเดิม (Authenticity) ของแหล่งท่องเที่ยวหรือสถานที่นั้น ๆ เป็นต้น

5. ประเภทการตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภค (Functional creation) เป็น กลุ่มท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นสินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการแตกต่างกัน แบ่งเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ 5.1 กลุ่มการออกแบบ (Design) เช่น การออกแบบห้องพักในโรงแรม รีสอร์ทการออกแบบสินค้าของที่ระลึกให้มีอัตลักษณ์ความเป็นท้องถิ่นหรือแหล่งท่องเที่ยวขึ้น ๆ 5.2 กลุ่มสื่อสมัยใหม่ (New media) เช่น ระบบดิจิทัล โซฟต์แวร์ เกมส์ 5.3 กลุ่มบริการทางความคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism Services) เช่น การบริการทางสถาปัตยกรรม โฆษณา นันทนาการ และบริการแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ อื่น ๆ

2.2.7.4 องค์ประกอบของการพัฒนาและบริหารการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นกระบวนการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิ่งสำคัญ 3 ประการ คือ 1) การต่อยอดจากทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่

แตกต่างของแต่ละรูปแบบการท่องเที่ยว 7. การมีอิสรภาพในการบริหารจัดการ(Political Independence and Artistic Autonomy) การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวไม่ควรจะได้รับการประโยชน์ทางการเมืองและโครงสร้างการดำเนินงานควรมีความอิสระในการจัดการท่องเที่ยว 8. การสื่อสารและการตลาดที่ดี กำหนดกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดที่ชัดเจน 9. การมีแหล่งเงินทุนที่เพียงพอ ทั้งด้านงบประมาณที่ให้การสนับสนุนควรพร้อมสำหรับการใช้ดำเนินงาน 10. การมีผู้นำที่เข้มแข็งและทีมงานที่มั่นคง และประการสุดท้าย 11. ทางการเมือง โดยโครงการนั้นอาจจะต้องได้รับความร่วมมือหรือการสนับสนุนทางภาคประชาคมหรือทางการเมืองในท้องถิ่นทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดการผลักดันไปสู่ความยั่งยืน

2.3 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรม

2.3.1 แนวคิดการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา

แนวคิดสำคัญของการปฏิบัติธรรมนั้นมุ่งโดยความสำคัญในแง่ของการพัฒนาตนเป็นสำคัญเพราะจะทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีความก้าวหน้าหรือความเจริญในธรรมตามลำดับ ในพุทธศาสนาเรียกว่า ภาวนา ซึ่งเป็นหลักธรรมที่กล่าวถึงการพัฒนาทางกาย การ พัฒนาด้านศีลหรือศีลธรรม การพัฒนาจิตใจหรืออารมณ์ การพัฒนาด้านสติปัญญา และความสำคัญในแง่การดับทุกข์ นั่นคือเมื่อมีการพัฒนาครบทั้ง 4 ด้านแล้ว ก็จะช่วยให้มีศักยภาพก้าวข้ามทุกข์ทั้ง ด้านการศึกษาฝึกอบรมปฏิบัติสมถะ วิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นข้อปฏิบัติที่สำคัญข้อหนึ่งในทางพระพุทธศาสนา เพราะจะทำให้จิตของผู้ปฏิบัติสงบเยือกเย็นเกิดปัญญา และเป็นทางดำเนินถึงปฏิเวธธรรม ดังที่พระพุทธเจ้าได้สั่งสอนไว้ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์ และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เทวดา และมนุษย์”²⁵

หลักธรรมอันเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติฝึกอบรมให้ชีวิตมีความสุข จึงทำให้พระสงฆ์และชุมชนมีความสัมพันธ์มาตลอด ภิกษุสงฆ์ได้รับการอุปถัมภ์บำรุงจากชาวบ้าน จึงต้องทำหน้าที่ในการเผยแผ่หลักพุทธธรรมหลักคำสอนเพื่อสืบต่อพระพุทธศาสนา ให้ชุมชนมีคุณธรรมมีความประพฤติที่ถูกต้อง และให้ข้อเตือนใจในทางความประพฤติปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. เว้นจากความชั่ว
2. แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี
3. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี
4. ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ให้ได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้

²⁵ วิ.ม. (ไทย) 4/32/32.

5. ชี้แจงอธิบายท าให้สิ่งที่เคยฟังแล้ว เข้าใจแจ่มแจ้งมากขึ้น²⁶

2.3.2 ความหมายของการปฏิบัติธรรม

ปฏิบัติธรรมเป็นสิ่งสำคัญทางการปฏิบัติตนในพระพุทธศาสนา ในด้านการปฏิบัติตนของชาวพุทธเพื่อให้บรรลุประโยชน์สูงสุดในพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ความหลุดพ้นจากกองทุกข์ทั้งมวล ดังนั้นการปฏิบัติตามธรรม ไม่จำเพาะแก่บุคคลให้บุคคลหนึ่ง ไม่จำกัด เพศวัย ตามฐานะที่จะพึงปฏิบัติได้และสมควรแก่ธรรมนั้น ๆ การน้อมนำธรรมะในทางการปฏิบัติมาใช้ในชีวิตจริงหรือเอามาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิต จะต้องทราบและเข้าใจว่าพื้นฐานสำคัญของการปฏิบัติ คือ การงานอันเป็นที่ตั้ง เรียกว่า กัมมัญฐาน ซึ่งในพระพุทธศาสนาการปฏิบัติธรรมกัมมัญฐานนี้มีเป็นสองฐาน คือ สมถกัมมัญฐาน และวิปัสสนากัมมัญฐาน โดยคำว่า กัมมัญฐาน (กรรมฐาน) มีรูปวิเคราะห์ว่า กมเมว ฐานน ตติ กมมัญฐาน การปฏิบัติบำเพ็ญ อันเป็นที่ตั้งแห่งการบรรลุคุณวิเศษ กล่าวคือ ฌานและมรรคผล เรียกว่า กรรมฐาน²⁷

คำว่า “ปฏิบัติ” เดิมแปลว่า “เดินทาง” มาจากภาษาบาลีของเดิมนี้มีคำคล้ายๆ อีกคำหนึ่งคือ “ปฏิปทา” ที่พบเห็นได้บ่อยครั้งกับคำว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” แปลกันว่า “ทางสายกลาง” มัชฌิมา แปลว่า สายกลาง ส่วนปฏิปทา แปลว่า ทาง รวมความว่า ปฏิปทาก็คือที่ที่จะเดิน คำว่า ปฏิปทา กับคำว่าปฏิบัตินี้เป็นคำเดียวกัน มีรากศัพท์อันเดียวกัน ถ้าเป็นกริยา มีรูปเป็น ปฏิปชชติ แปลว่า ดำเนิน หรือเดินทาง²⁸ เพราะฉะนั้น ปฏิปชชติมา เป็น ปฏิบัติหรือเป็นปฏิปทาก็ตาม ก็แปลว่าการเดินทางหรือแปลว่า ทางที่เดินถ้าเป็นการเดินทางก็นิยมใช้ในรูปว่า ปฏิบัติ หรือไทยใช้ว่า ปฏิบัติ ถ้าเป็นทางที่เดินก็ นิยมใช้ปฏิปทา เพราะฉะนั้นเราเอาถ้อยคำสำหรับสิ่งที่เป็นรูปธรรมมาประยุกต์ใช้ในทางนามธรรม

ราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า สมถกัมมัญฐาน ว่าหมายถึงการทำใจให้สงบโดยเพ่งสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นอารมณ์²⁹

²⁶ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ธรรมญูชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538), หน้า 57.

²⁷ พระศรีวิสุทธิโสภณ (วิลาส ญาณโร ป.ธ.9), วิมุตติรัตนมาลี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม, พ.ศ. 2539), หน้า 221.

²⁸ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ชีวิตที่ต้งาม: หลักการทั่วไปของการปฏิบัติธรรม , มปท, หน้า 11.

²⁹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, (กรุงเทพมหานคร : นามมีบุ๊คส์ พับลิเคชั่น, พ.ศ. 2546), หน้า 1126.

ราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า วิปัสสนากัมมัฏฐาน ว่าหมายถึง ความเห็นแจ้ง การฝึกอบรมปัญญาให้เห็นแจ้งในสังขารทั้งหลายว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา³⁰ ความเห็นแจ้ง การอบรมปัญญาให้เกิดความเห็นแจ้งในสังขารทั้งหลายว่าเป็นของไม่เที่ยงเป็นทุกข์เป็นอนัตตา กรรมฐาน หมายถึงที่ตั้งแห่งการงาน หมายถึงเอาอุบายทางใจมีสองประการ คือสมถกรรมฐานเป็นอุบาย สงบใจและวิปัสสนาสมถกรรมฐานเป็นอุบายเรื่องปัญญา

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) กล่าวว่าการศึกษาปฏิบัติในพระพุทธศาสนา เรียกว่า ภาวนาหรือกรรมฐาน มีอยู่ 2 แบบคือ 1. สมถภาวนาหรือสมกรรมฐาน การอบรมใจให้สงบขึ้นสมาธิ และ 2. วิปัสสนาภาวนา หรือวิปัสสนากรรมฐาน การทำให้รู้แจ้งเห็นจริงขึ้นปัญญา ซึ่งพุทธองค์สอน ตรัสสอนหลักธรรมหลักปฏิบัติไว้มากมาย ตามแต่อุปนิสัยของแต่ละคนแต่ละท่านว่าต้องการดับทุกข์ ระดับไหนต้องการความเจริญทั้งทางโลกและทางธรรม โดยเฉพาะเรื่องกรรมฐานมีทั้งสมถภาวนา และวิปัสสนาภาวนา³¹

การปฏิบัติธรรม จึงหมายถึงการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานหรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามหลัก มหาสติปัฏฐานสูตร เป็นการอบรมเจริญปัญญา การทำให้เกิดมีขึ้น การฝึกอบรมจิตใจ เรียกว่าการ เจริญกรรมฐานหรือการปฏิบัติกรรมฐาน การปฏิบัติธรรมนี้เป็นได้ทั้งสมถกัมมัฏฐานหรือวิปัสสนา กัมมัฏฐาน ซึ่งแนวทางการปฏิบัติธรรมนั้น หากพิจารณาอย่างผิวเผินอาจจะรู้สึกว่าเป็นคำที่เข้าใจและ อธิบาย ได้อย่างง่าย แต่พอจะอธิบายให้คนอื่นได้รู้และเข้าใจกลับเป็นเรื่องยาก ในประเด็นนี้ ผู้ศึกษา สามารถ พิจารณาได้ 2 ข้อ คือ ข้อที่หนึ่งพิจารณาตามคำศัพท์หรือรูปศัพท์ทางไวยากรณ์บาลี ได้แก่ คำศัพท์ ภาษาบาลีว่า ปฏิบัติ แปลว่า การถึง, การถึงเฉพาะ, การดำเนิน, การทำ, การปฏิบัติ, ความ ปฏิบัติ, ข้อปฏิบัติ, ความประพฤติ³²

สรุปได้ว่า การปฏิบัติธรรมเป็นการเอาธรรมะมาใช้ในชีวิตประจำวัน จนทำให้ชีวิตมีการอยู่ ด้วยธรรม คือรู้ความสงบภายในจิตใจ เป็นกระบวนการพัฒนาจิตใจและปัญญาที่พระพุทธศาสนา เรียกว่า วิปัสสนา การปฏิบัติธรรมมีความสำคัญในด้านการพัฒนาตน เพราะทำให้ตนมีความเจริญใน

³⁰ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, หน้า 1077.

³¹ พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), บทอบรมสมาธิภาวนา หลักสูตรชั้นต้น, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, พ.ศ. 2547), หน้า 93.

³² พันตรี ป. หลงสมบุญ. พจนานุกรม มคอ-ไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองการพิมพ์, พ.ศ. 2564, หน้า 428.

ธรรม ตามลำดับ พระพุทธศาสนาเรียกว่า ภาวนาและมีความสำคัญด้านการดับทุกข์ เมื่อมีการพัฒนา กาย ศีล จิตใจ และปัญญาแล้ว³³

2.3.3 หลักการสำคัญการปฏิบัติธรรม

การปฏิบัติธรรมนั้นถือเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนามีความแตกต่างจากศาสนาอื่น ๆ ซึ่งมุ่งเน้นการสวดอ้อนวอนหรือการประกอบพิธีเพื่อบูชาพระเจ้า การปฏิบัติธรรมจึงเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ที่ฝึกฝนอย่างถูกต้องและต่อเนื่องได้รับ ผลดีทั้งทางร่างกายและจิตใจ ที่ยิ่งไปกว่านั้นคือสามารถทำให้บุคคลธรรมดา กลายเป็นพระอริยบุคคล สามารถขจัดกิเลสให้หมดสิ้นไปบรรลุเป็นพระอรหันต์ได้ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติธรรมไว้ในพระไตรปิฎกฝ่ายเถรวาทไว้ว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม 2 อย่างเป็นไปในส่วนแห่งวิชา ธรรม 2 อย่าง เป็นไฉน คือ สมณะ 1 วิปัสสนา 1 จิตที่อบรมแล้วย่อมละระคายได้ วิปัสสนาที่อบรมแล้ว ย่อมละอวิชชาได้ฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะสารถีระคายได้จึงชื่อว่าเจโตวิมุตติ เพราะสารถีอวิชชาได้จึงชื่อว่าปัญญาวิมุตติฯ”³⁴

การปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนาถือว่าเป็นแนวทางหนึ่งสำหรับการเข้าถึงธรรม เพราะผู้ปฏิบัติธรรมจะได้ทราบหลักการ วิธีการ กระบวนการ ลำดับและขั้นตอนของการกระทำและการปฏิบัติ ซึ่งรวมลงในคำว่า การปฏิบัติธรรม เมื่อว่าโดยหลักการแล้วการปฏิบัติธรรมมีความสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ

2.3.3.1. ความสำคัญของการปฏิบัติธรรมในฐานะของการดับทุกข์

เป็นการปฏิบัติธรรมให้สูงขึ้นจนถึงขั้นดับทุกข์ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในพุทธศาสนาเรื่องนี้ พระพุทธเจ้าได้ ตรัสถึงความสำคัญของการปฏิบัติธรรมไว้ โดยที่พระองค์ทรงอุปมาเหมือนกับบุคคลผู้ถูกไฟไหม้ น ศีระะ สิ่งแรกที่เราต้องทำคือดับไฟ หรือเสมือนกับบุคคลผู้ถูกรูปอก สิ่งสำคัญอันดับแรกของเขา คือต้องรีบถอนลูกธนูออกก่อนสิ่งอื่นใด สิ่งสำคัญที่สุดของเขา คือรักษาเยียวยาให้หายขาดจากความ ทุกข์เหล่านั้นโดยสิ้นเชิง ดังพุทธพจน์ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สังสารวัฏฏ์นี้เต็มไปด้วยเพลิงทุกข์นานาประการไหม้ให้ร้อน อยู่โดยทั่ว สัตว์ทั้งหลายยังวิ่งอยู่ในกองทุกข์แห่งสังสารวัฏฏ์ ใครเล่าจะเป็นผู้ดับ ถ้าทุกคนไม่ช่วยกันดับทุกข์แห่งตน อุปมาเหมือนบุรุษสตรีผู้รวมกันอยู่ในบริเวณ กว้างแห่งหนึ่ง และต่างคนต่างถือดันไฟลูกไฟลงอยู่ทั่วแล้ว ต่างคนต่างก็วิ่งวนกัน อยู่ในบริเวณนั้น และร้อง

³³ พระมหาใจสิงห์ เกื้อนศรี และคณะ, “การปฏิบัติธรรม คือ วิธีทางสู่ความสุขที่ยั่งยืน”,วารสารวัน-ทองแหกรพุทธศาสนปริทรรศน์, ปีที่ 9, ฉบับที่ 1, (มกราคม-มิถุนายน, 2565): หน้า 163.

³⁴ อง.เอก.(ไทย) 20/ 275-276/ 57-58.

กันว่า ร้อน ร้อน อยู่ทั่วแล้ว. ภิกษุทั้งหลาย เราตถาคตทั้งดับไฟแล้ว และร้องบอกให้เธอทั้งหลายทิ้งเสียด้วย ดับไฟที่กล่าวถึงนี้ คือกิเลสทั้งมวลอันเป็นสิ่งที่เฝ้าลนสัตว์ให้เราร้อน กระวนกระวาย”³⁵

กล่าวสรุปความสำคัญของการปฏิบัติธรรมได้ว่า การปฏิบัติธรรมมี ความสำคัญในแง่ของการพัฒนาตน เพราะจะทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีความก้าวหน้าหรือความเจริญใน ธรรมตามลำดับ ในพุทธศาสนาเรียกว่า ภาวนา ซึ่งเป็นหลักธรรมที่กล่าวถึงการพัฒนาทางกาย การ พัฒนาด้านศีลหรือศีลธรรม การพัฒนาจิตใจหรืออารมณ์ การพัฒนาด้านสติปัญญา และความสำคัญ ในแง่การดับทุกข์ นั่นคือเมื่อมีการพัฒนาครบทั้ง 4 ด้านแล้ว ก็จะช่วยให้มีศักยภาพก้าวหน้าทุกข

2.3.3.2. ความสำคัญของการปฏิบัติธรรมในฐานะการพัฒนาตน

ประการแรกเป็นความสำคัญในด้านการพัฒนาตน ซึ่งคำว่า ตน เป็นสิ่งสำคัญที่สุดเพราะหมายถึงตัวตนของคนผู้ปฏิบัติธรรม หากการปฏิบัติมีความก้าวหน้าก็จะเป็นเหตุปัจจัยให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีกาย วาจา และจิตใจมีความเจริญขึ้นไปตามลำดับ เมื่อมีความเจริญก็จะไปตรงกับศัพท์วิชาการทางพุทธศาสนาว่า ภาวนา ซึ่งหมายถึงการเจริญ การฝึกอบรมหรือการพัฒนาใน 4 ด้าน ได้แก่

- 1) การพัฒนาทางด้านกายภาพ (กายภาวนา)
- 2) การพัฒนาทางด้านศีล (ทางความประพฤติ)
- 3) การพัฒนาทางด้านจิตใจ (ทางจิต)
- 4) การพัฒนาทางด้านสติปัญญา (intellectual development)

ดังที่กล่าวมานั้นเป็นการเจริญสติระลึกรู้ ถึงสภาพธรรมทางกาย ทางเวทนา ทางจิตใจ และทางธรรม โดยเฉพาะการมีสติปัญญารู้เห็นธรรมคือ ความพอใจ ความไม่พอใจ ความพึงชาน ความรำคาญใจ ความสงสัย เป็นต้น โดยมีการรู้ตามความ เป็นจริง ได้แก่ การรู้เห็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป สรุปได้ว่า การปฏิบัติธรรมในด้านการพัฒนาไปสู่การรู้จักตนเอง การตระหนักใน คุณค่า และศักยภาพที่แท้จริงของตนเอง ทั้งพฤติกรรม ร่างกาย วาจา จิตใจ อารมณ์ และสังคม โดย ผ่านการจัดการและความพยายามของตนโดยตรงสามารถปรับปรุงแก้ไขตนเอง ให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะความชำนาญและเจตคติที่ดี

2.3.4 ประเภทในการปฏิบัติธรรม

ประเภทในการปฏิบัติธรรมนี้จำแนกได้ตามนัยยะความหมายแห่งอรรถ 2 ประการในพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ ได้แก่

³⁵ ชุ.ธ. (ไทย) 25/51/111.

1) สมณะ คำว่า สมณะ นั้นมีความหมายว่า ความสงบแห่งจิต สมาธิในทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ จึงได้ชื่อว่าสมณะ”³⁶ และความตั้งอยู่แห่งจิต สัมมาสมาธิ อันใดอันนั้นเรียกว่า สมณะ”³⁷ นอกจากนี้เพราะเหตุว่า สมณะ ก็เพราะยังธรรมที่เป็นข้าศึก มีกามฉันทะเป็น ต้นให้สงบ คือให้หมดไป สมณะนี้เป็นชื่อของสมาธิ”³⁸ ในอรรถกถา สังคหิตสูตรมีกล่าวไว้ว่า “สมณะคือ สมาธิ”³⁹และคำว่า สมณะ นั้นได้แก่สมาบัติ 8 ที่มีวิปัสสนารองรับ”⁴⁰ ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า สมณะนั้น ก็คือธรรมอันเป็นเครื่องสงบ ระวังจิต ธรรมที่ยังจิตให้ สงบระงับจากนิวรณ์กิเลส ความมั่นคงอยู่แห่งจิต จิตสงบตั้งมั่นเป็นสมาธิ ระดับฌานสมาบัติ โดยจุดมุ่งหมายสูงสุดของสมณะนั้น คือการได้ฌานหรือสมาบัติ เมื่อได้ฌานหรือสมาบัติแล้ว จึงจะเจริญวิปัสสนาต่อไปจนบรรลุเป็นพระอรหันต์ในที่สุด ดังในอรรถกถามิคสิรเถรคาถา กล่าวถึงพระดำรัสของพระพุทธองค์ที่ว่า ให้บวชเพื่อประกอบความเพียรในสมณกัมมัฏฐานก่อนแล้ว ทรงแนะนำวิปัสสนากัมมัฏฐาน ผู้ตั้งอยู่ในฌานและอภิญญาแล้ว ก็พึงบำเพ็ญวิปัสสนากัมมัฏฐาน⁴¹จะ เห็นว่าเมื่อเจริญสมณภาวนาจนได้ฌานหรือสมาบัติ จึงใช้สมณะเป็นบาทในการเจริญวิปัสสนาต่อไป ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของสมณภาวนาคือ ฌาน หรือสมาบัตินั่นเอง

2) วิปัสสนาภาวนา

วิปัสสนามีความหมายว่า วิปัสสนา คือ ปัญญาอันเป็นกิริยาที่รู้ชัด ความไม่หลง ความวิจย ธรรม สัมมาทิฐิอันใด สัมมาทิฐิอันนั้นได้ชื่อว่าวิปัสสนา⁴² หรือกล่าวได้ว่าปัญญาอันเป็นกิริยาที่รู้ชัด ในความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฐิอันนั้นได้ชื่อว่าวิปัสสนา”⁴³เพราะอย่างนั้น วิปัสสนา จึงเป็น การเห็นธรรมโดยอาการหลายอย่าง มีความเป็นของไม่เที่ยงเป็นต้น สรุปได้ว่า วิปัสสนานี้เป็นชื่อของ ปัญญา”⁴⁴

โดยความหมายว่า “วิปัสสนา คือ ความเห็น แจ่มแจ้ง การตามเห็นโดยนัยแห่งอนุปัสสนา 7 อย่าง”⁴⁵ วิปัสสนาคือปัญญา⁴⁶พึงสันนิษฐานว่าวิปัสสนาญาณที่สัมปยุตประกอบด้วยกุศลจิตพิจารณา

³⁶ อภ.สง. (ไทย) 34/69/37.

³⁷ อภ.สง. (ไทย) 34/867/301.

³⁸ ชุ.ป.อ. (ไทย) 68/368.

³⁹ ที.ปา.อ. (ไทย) 16/285.

⁴⁰ ม.ม.อ. (ไทย) 19/309.

⁴¹ ชุ.เถร.อ. (ไทย) 51/150.

⁴² อภ.สง. (ไทย) 34/70/37.

⁴³ อภ.สง. (ไทย) 34/867/301.

⁴⁴ ชุ.ป.อ. (ไทย) 68/368.

⁴⁵ ม.ม.อ. (ไทย) 19/309.

⁴⁶ ที.ปา.อ. (ไทย) 16/285.

ไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นั้นแลได้ชื่อว่าปัญญา” กล่าวโดยสรุปว่า วิปัสสนา เป็นความเห็นแจ้ง เห็นตรง ตามความเป็นจริง เห็นไตรลักษณ์ถอนความเห็นผิด มีปัญญาเป็นเครื่องทำลายกิเลสจนหมดสิ้น ดังนั้น การเห็นแจ้งในที่นี้เป็นสภาวะธรรมเห็นแจ้งด้วยปัญญาในระดับประหารกิเลสได้ กล่าวคือ ญาณทัสสนะโดยมีจุดมุ่งหมาย คือ ญาณ (ความรู้)⁴⁷ ในการกำจัดกิเลสให้หมดไปเป็นลำดับ จนอัสวักขยญาณสามารถกำจัดอวิชชาอันเป็นความไม่รู้ และบรรลุเป็นพระอรหันต์ดังพุทธพจน์ที่ว่า

“เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลสปราศจากอุปกิเลส ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ โนมน้อมจิตไปเพื่ออัสวักขยญาณ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์ สมุทัย นี่ทุกข์นิโรธ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา เมื่อเรานั้นรู้เห็นอย่างนี้ จิตก็หลุดพ้น ก็ มี ญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้วรู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่ จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว วิชชาที่ 3 นี้แลเราบรรลุแล้วใน ปัจฉิมยามแห่งราตรี กำจัดอวิชชาเสียได้แล้ว”⁴⁸

ความพระพุทธดำรัสดังกล่าวทำให้ทราบว่สิ่งที่เกิดขึ้นจากการวิปัสสนา คือ “ญาณ” (วิชา3) ญาณคือ ความรู้⁴⁹ที่จะกำจัดอวิชชา (ความไม่รู้) ให้หมดสิ้นไป จนบรรลุธรรมได้ในที่สุด

2.3.5 วิธีการปฏิบัติธรรมกัมมัฏฐาน

2.3.5.1 สมถกัมมัฏฐาน

พระพุทธศาสนาแบ่งพระกัมมัฏฐานออกเป็น 2 วิธีปฏิบัติด้วยกัน วิธีที่ 1 เรียกว่า สมถกัมมัฏฐาน วิธีที่ 2 เรียกว่า วิปัสสนากัมมัฏฐาน พระไตรปิฎกเล่มที่ 34 (คัมภีร์ธัมมสังคณี) ข้อ 45 หน้า 30 ได้ให้ความหมายของสมถกัมมัฏฐานไว้ว่า

กตโม ตสฺมี สมเย สมโถ โหติยา ตสฺมี สมเย จิตตสส ฐิตี สณฺฐิตี อวฺภูตฺติ อวิสาหาโร อวิกฺเขโป อวิสาหฺฐฺมานสตา สมโถ สมาธิฺนทริยํ สมาธิพลํ สมมาสมาธิ อโย ตสฺมี สมเย สม โถ โหติ

สมถะ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้นเป็นไฉนความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทริยํ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสมถะ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

ดังนั้น สมถกัมมัฏฐาน จึงหมายถึงอุบายวิธีสำหรับฝึกจิตให้สงบ ในงานเขียนนี้ จะไม่นำเสนอขั้นตอนวิธีการฝึกจิตให้เกิดสมาธิในคัมภีร์วิสุทธิมรรคโดยละเอียด เพียงแต่จะชี้ให้เห็นว่า ภาวะที่จิตสงบอันเกิดจากการเจริญสมถกัมมัฏฐานไม่ว่าจะได้สมาธิในระดับใดก็ตามก็ถือว่าได้สมาธิ

⁴⁷ อภ.สง.อ. (ไทย) 76/547.

⁴⁸ วิ.มहा. (ไทย) 1/3/6.

⁴⁹ อภ.สง.อ. (ไทย) 76/547.

แล้ว เหตุที่ต้องฝึกจิตให้เกิดสมาธิ เพราะว่าโดยธรรมชาติ ปุณฺชนมักจะถูกกิเลสทำให้จิตไม่สงบเสมอ พระพุทธศาสนาอธิบายว่า การที่จิตไม่สงบนั้น เป็นเพราะจิตถูกนิวรณ์ 5 ชนิด เข้าครอบงำนิวรณ์ 5 ชนิดนั้น คือ 1) กามฉันทะ ภาวะที่จิตมีความอยากได้รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ (ผัสสะ) อัมมารมณฺที่ที่น่าใคร่ น่าพอใจ 2) พยาบาท ภาวะที่จิตมีความขัดเคืองใจ มองคนในแง่ร้าย 3) ถีนมิทธะ ภาวะที่จิตมีอาการหดหู่ เชื่องซึม ไม่เข้มแข็ง 4) อุทธัจจกุกกัจะภาวะที่จิตฟุ้งซ่าน เตือนร้อใจ จิตไม่หยุดนิ่ง และ 5) วิจิกิฉา ภาวะที่จิตมีความสงสัย ลังเล มีความคิดแยกเป็น 2 ทาง เลือกไม่ถูกว่าจะไปทางไหน

เมื่อมนุษย์ถูกกิเลสเหล่านี้ครอบงำแล้วจิตก็จะแกว่งไปตามอำนาจกิเลส ไม่สามารถทรงตัวอยู่ในความนิ่งสงบได้ จริงอยู่ การที่จิตจะเป็นกลาง หยุดนิ่ง ไม่ไหลเวียนไปตามอำนาจของกิเลสเป็นสิ่งที่กระทำได้อย่างยิ่ง พระพุทธศาสนาสอนว่าการที่จะเอาชนะกิเลสเหล่านี้ได้ ต้องเปิดโอกาสให้ตนเองได้พัฒนาสมาธิ จึงจะสามารถระงับกิเลสเหล่านี้ให้ลดลงโดยลำดับได้ ซึ่งควรปฏิบัติตามแนวทางวิธีปฏิบัติแบบสมถกัมมัฏฐาน

1. วิธีฝึกจิตไม่ให้ลุ่มหลง อยากได้รูป เสียง กลิ่น รส ผัสสะ ที่น่าพอใจ ผู้ปฏิบัติต้องฝึกหัดมองสิ่งที่น่าใคร่น่าพอใจเหล่านี้ว่า เป็นของไม่มีความสวยงามที่แท้จริง ไม่คงทนถาวรอย่างที่เราคิดไว้ เมื่อเราฝึกฝนความคิดมองให้เห็นความจริงเช่นนี้ จิตที่เคยยึดมั่นถือมั่นก็จะค่อย ๆ คลายจากความยึดถือน้อยลงไปบ้าง การปล่อยวางจะทำได้ง่ายขึ้นกว่าเดิม เพราะการฝึกหัดมองให้เห็นความจริง จะทำให้เราได้ประสพกับความจริงด้วยตนเอง

2. วิธีฝึกจิตไม่ให้เกิดความขัดเคือง ไม่มองคนอื่นในแง่ร้าย ผู้ปฏิบัติจะต้องปลูกจิตที่มีแต่เมตตา รู้จักรักผู้อื่น อีกทั้งเพ่งกสิณที่มีสีต่าง ๆ เช่น สีเขียว (นิลกสิณ) สีเหลือง (ปิตกสิณ) สีแดง (โลหิตกสิณ) สีขาว (โอทาทกสิณ) จะทำให้จิตที่ซบเซาขัดเคือง มีปิติ (เอิบอิ่มใจ) โสมนัส (ความยินดี) เพิ่มขึ้น ความโกรธ ความขัดเคืองที่เคยมีมาก่อนก็จะค่อย ๆ จางหายไป

3. วิธีฝึกจิตไม่ให้ถูกถีนมิทธะอันเป็นภาวะที่จิตง่วงนอนเศร้าซึมเข้าครอบงำ ผู้ปฏิบัติต้องฝึกหัดการกำหนดลมหายใจเข้าหายใจออก (อานาปานสติ) เมื่อฝึกบ่อย ๆ จิตใจก็จะเข้มแข็ง ไม่ง่วงนอน ไม่เศร้าซึม เป็นจิตมีสมาธิเพิ่มขึ้น

4. วิธีฝึกจิตไม่ให้ความฟุ้งซ่านรำคาญ ผู้ปฏิบัติต้องฝึกหัดกำหนดลมหายใจเข้าหายใจออก (อานาปานสติ) เช่นเดียวกับผู้ถูกถีนมิทธะเข้าครอบงำ สภาวะจิตที่มีความเข้มแข็ง ก็จะมีสมาธิมากขึ้น ความฟุ้งซ่านหายไป มีแต่สมาธิเข้ามาแทนที่

5. วิธีฝึกจิตไม่ให้ความสงสัย (วิจิกิฉา) เข้าครอบงำ ผู้ปฏิบัติจะต้องฝึกหัดให้เป็นคนมีเหตุผลตามหลักที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่าการที่เราจะพัฒนาความสามารถทางปัญญาตามแบบอย่างของพระพุทธเจ้าก็จะทำให้เราพบอุปสรรคน้อยลงจนหมดอุปสรรคในที่สุด

ดังนั้น ตามหลักพระพุทธศาสนา การที่จิตถูกนิวรณ์ตัวใดตัวหนึ่งในนิวรณ์ 5 เข้าครอบงำ ถือว่าจิตถูกรบกวนไม่เป็นสมาธิแล้ว ในความรู้สึกของคนทั่วไป การฝึกสมาธิต้องให้มีสมาธิมาก ๆ (ขั้น

อัปนาสมาธิ) จึงจะถือได้ว่า ประสบความสำเร็จในการฝึกสมาธิ หากฝึกสมาธิได้เพียงชั่วขณะ (ฌณิกสมาธิ) ไม่ถือว่าประสบความสำเร็จ แต่ตามหลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน จิตที่เป็นฌณิกสมาธิ ก็เป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาวิปัสสนาปัญญา อย่างไรก็ตาม การที่จะใช้หลักสมถกัมมัฏฐาน เป็นเครื่องมือฝึกจิตให้ระงับนิวรณ์ตัวใดตัวหนึ่งหมดในทันทีทันใดนั้น นับว่าเป็นสิ่งที่ทำได้ยากยิ่ง

โดยผู้ที่จะปราศจากนิวรณ์ได้ทั้งหมดก็คือ พระอรหันต์ (ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานจนหมดกิเลสแล้ว) เท่านั้น การที่ปุถุชนทั่วไปจะเจริญสมถ-กัมมัฏฐานไปจนกว่าจะละนิวรณ์ได้ทั้งหมดแล้ว จึงหันไปฝึกวิปัสสนากัมมัฏฐาน นับว่าเป็นสิ่งที่เน้นช่วงระยะเวลาในการปฏิบัติธรรมขั้นสูงสำหรับผู้ใคร่ต่อการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ดังนั้น บุคคลทั่วไป แม้ยังไม่สามารถละนิวรณ์ได้หมดทุกตัว และมีสมาธิชั่วประเดี๋ยวเดียว (ฌณิกสมาธิ) ก็สามารถนำสมาธิชนิดนี้ มาเป็นเครื่องมือในการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานต่อไปได้ ขณะที่ผู้ปฏิบัติเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานอยู่ หากมีนิวรณ์ตัวใดตัวหนึ่งเข้ามาครอบงำในระหว่างนั้น ผู้ปฏิบัติก็สามารถฝึกกำหนดได้ทันที โดยการกำหนดรู้ตามความเป็นจริง จิตก็จะไม่ตกอยู่ในอำนาจของนิวรณ์เหล่านั้นและเมื่อผู้ปฏิบัติฝึกกำหนดรู้นิวรณ์ 5 อยู่บ่อย ๆ ก็สามารถใช้ความสงบขั้นฌณิกสมาธิ เป็นเครื่องมือในการประหาณนิวรณ์ได้ โดยผ่านกระบวนการของวิปัสสนากัมมัฏฐาน ด้วยเหตุนี้ฌณิกสมาธิก็จะเปลี่ยนสภาพเป็นมัคคสมาธิต่อไป

2.3.5.1 วิปัสสนากัมมัฏฐาน

วิปัสสนา ความเห็นแจ้งเห็นตรงตามจริงปัญญาที่เห็นไตรลักษณ์ถอนความเห็นผิดมีปัญญาเครื่องทำลายกิเลสจนหมดสิ้น“ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลงความวิจยธรรม สัมมาทิฏฐิอันใดนี้ชื่อว่าวิปัสสนา”⁵⁰ตามที่ปรากฏพระอภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณี นิกเขปกันท์สุดตันติกทุกะ จะทราบเห็นได้ว่า วิปัสสนากัมมัฏฐาน นี้คืออุบายวิธีสำหรับฝึกจิตให้เกิดปัญญารู้แจ้งตามความเป็นจริง ตามที่ปรากฏที่ในพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 34 ข้อ 55 หน้า 30 ได้ให้ความหมายของวิปัสสนาไว้ว่า

กตมา ตสมี สมเย วิปัสสนา โหติยา ตสมี สมเย ปญญา ปชานานา วิจโย ปวิจโย ฌมมวิจโย สลลภขณา อุลลภขณา ปจจุปลภขณา ปณติจจโกสลล เนปญญ เวทพยา จินตา อุปปริกขา ภูรีเมธา ปริณายิกา วิปัสสนา สมปชณญ์ ปโตโท ปญญา ปญญินทริยปญญาพล์ ปญญาสตถ์ ปญญาปาสาโท ปญญาอาโลโก ปญญาโอภาโส ปญญาปชโชโต ปญญารตนอโมโห ฌมมวิจโย สัมมาทิฏฐิ ตสมี สมเย วิปัสสนา โหติ

วิปัสสนาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นโณปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนด เฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความ

⁵⁰ อภิ.สง. (ไทย) 34/70/37.

ใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง
ความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญาเหมือนรัตนะ ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม
สัมมาทิฐิ ในสมัยนั้น นี่ชื่อว่า วิปัสสนา ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

อย่างไรก็ตาม แม้พระไตรปิฎกจะให้ความหมายของคำว่า วิปัสสนา ไว้หลายนัยก็ตาม แต่
ผู้ปฏิบัติก็ต้องผ่านกระบวนการฝึกวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน ซึ่งเป็นพระสูตรที่
พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในพระไตรปิฎก จึงจะสามารถพัฒนาวิปัสสนาปัญญาให้เกิดขึ้นได้ หลักการฝึก
เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานนั้น แม้ผู้เข้าฝึกจะมีสมาธิในระดับใดก็ตาม ก็สามารถนำมาเป็นเครื่องมือใน
การเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ แม้แต่จิตที่สงบชั่วขณะ (ขณิกสมาธิ) ก็สามารถนำมาเป็นพื้นฐานใน
การเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ ดังที่ท่านกล่าวไว้ในวิสุทธิมรรคว่า ปราศจากขณิกสมาธิเสียแล้ว
วิปัสสนาย่อมมีไม่ได้⁵¹ อีกทั้งผู้เจริญสมถกัมมัฏฐานจนได้ผลของสมถะในระดับสูง เช่น แสดงฤทธิ์ได้ ก็
สามารถนำผลนั้นมาเป็นบาทฐานในการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ด้วย เพราะการได้ฌานสมาบัติ
จนถึงขนาดแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ได้นั้น ถ้ายังไม่ผ่านกระบวนการฝึกจิต ด้วยหลักวิปัสสนา
กัมมัฏฐานจนถึงขั้นบรรลุปะระอรหัตต์ ก็ยัง ไม่ถือว่าได้บรรลุจุดหมายสูงสุดในทางพุทธศาสนา
เพราะอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ เป็นสิ่งที่เสื่อมสลายไปได้เสมอ ในกรณีที่เกิดกับคนยังมีกิเลสอยู่ แต่ถ้าเกิดกับ
คนที่ไม่ยังมีกิเลส อิทธิฤทธิ์ก็สามารถใช้เป็นคุณประโยชน์ได้ เช่นการที่พระมหาโมคคัลลานะแสดง
อิทธิฤทธิ์เพื่อประกาศคุณของพระพุทธศาสนา

อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนาถือว่าการฝึกฝนอบรมจิตให้เกิดปัญญา ตามกระบวนการ
วิปัสสนากัมมัฏฐานถึงขนาดทำลายกิเลสได้ เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด เพราะการฝึกฝนอบรมจิตนี้ย่อมจะทํา
ให้ความไม่รู้(อวิชชา)หายไป เปรียบเหมือนแสงสว่างทำให้ความมืดหายไป ด้วยจิตของปุถุชนโดยปกติ
หนาแน่นไปด้วยกิเลส เมื่อได้รับการชำระโดยกระบวนการวิปัสสนากัมมัฏฐานแล้ว สภาพจิตก็จะบาง
เบาจากกิเลส เปลี่ยนไปในทางที่ดี จากสภาพจิตของปุถุชนธรรมดากลายเป็นกัลยาณปุถุชน จนเป็น
พระอริยบุคคลชั้นพระอรหัตต์ ซึ่งเป็นชีวิตในอุดมคติของพระพุทธศาสนา ดังนั้น เราจึงสามารถกล่าว
ได้ว่า พระอรหัตต์ทุกรูปต้องผ่านการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน (สติปัฏฐาน) มาแล้วทั้งนั้น ซึ่งมีวิธี
ปฏิบัติหลักมหาสติปัฏฐานทั้ง 4 ประการ คือ

1) หมวดกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน

1. การกำหนดลมหายใจเข้าออก การพิจารณาลมหายใจเข้าออกนี้ พระพุทธองค์ได้ทรง
สอนให้ติดตามพิจารณาลักษณะของการหายใจเข้าออกอย่างใกล้ชิด คือเมื่อหายใจเข้าหรือออกสั้นยาว
อย่างไร ก็ให้รู้อย่างแน่ชัด เปรียบเหมือนนายช่างกลึง หรือลูกมือของนายช่างกลึงผู้ชำนาญ เมื่อเขาชัก
เชือกกลึงยาว ก็รู้ชัดว่าเราชักเชือกกลึงยาว เมื่อชักเชือกกลึงสั้น ก็รู้ชัดว่าเราชักเชือกกลึงสั้น สำหรับ

⁵¹ วิสุทธิ.ฎีกา. (ไทย) 1/15/21.

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ท่านให้พิจารณาอาการที่ท้องพองออก หรือยุบเข้า เนื่องจากการหายใจเข้าหรือหายใจออก ซึ่งมีลักษณะทำนองเดียวกับการชักเชือกกลิ้ง การกำหนดรู้อาการพองอาการยุบของท้องนี้เป็นหลักสำคัญยิ่งในการปฏิบัติวิปัสสนา เพราะเป็นการกำหนดรูปหยาบ ซึ่งรู้ได้ง่ายกว่าการกำหนดรูปนามอย่างอื่น ๆ และมีปรากฏอยู่ทุกลมหายใจเข้าออก โดยไม่ต้องไปแสวงหาเหมือนอาการที่ปรากฏทางกายอย่างอื่นหรือทางนามธรรม เป็นการปฏิบัติที่สะดวกและง่ายแก่สามัญชนทั่วไป ส่วนอาการที่ปรากฏทางกายอย่างอื่นหรือทางนามธรรมอันได้แก่ เวทนา จิต และธรรมนั้น ให้กำหนดเมื่อสภาวะเหล่านี้ ปรากฏชัดเจนกว่าอาการพองอาการยุบ โดยการกำหนดว่า พองหนอ ยุบหนอ ซึ่งในการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน มีการให้เพ่งลมหายใจด้วยเหมือนกันซึ่งเรียกว่า อานาปานสติ แต่ในการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานวิธีนี้ ไม่เหมือนกับปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน กล่าวคือ แทนที่จะเพ่งดูอาการพองยุบของท้อง ท่านให้เพ่งดูลมที่หายใจเข้าออกซึ่งกระทบปลายจมูกหรือริมฝีปากบน และตามเพ่งเข้าไปในช่องท้อง จนกระทั่งหายใจออกมา แต่พระพุทธโฆษาจารย์ก็กล่าวไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคว่า การเพ่งลมหายใจเข้าออกนี้ เป็นกัมมัฏฐานที่ทำสำเร็จได้ยาก เพราะเป็นของละเอียดมาก เป็นกัมมัฏฐานของมหาบุรุษ เช่น พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า หรือพระอรหันต์สาวกของพระพุทธเจ้าเท่านั้น

2. กำหนดอิริยาบถใหญ่และอิริยาบถย่อย นอกจากการกำหนดอาการพองยุบของท้องแล้ว ผู้ปฏิบัติยังจะต้องกำหนดรู้อาการที่ปรากฏทั้งหลายอื่นอีกด้วย เช่น การเคลื่อนไหวอิริยาบถต่าง ๆ มี ยืน เดิน นั่ง นอน การแลดู การเหลียวดู การคู้ตัวย่อ ฯลฯ ในทุกขณะ การทำกิจประจำวันต่าง ๆ ก็ต้องกำหนดรู้อยู่ทุกขณะเช่นเดียวกัน เช่น การกิน การดื่ม การเคี้ยว การนุ่งห่ม การถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ การดู การได้ยิน การได้กลิ่น การรู้รส การสัมผัส

3. พิจารณาอาการ 32 อาการ 32 ซึ่งมีอยู่ในร่างกาย ได้แก่อวัยวะส่วนต่าง ๆ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ พังผืด ไต ปอด ไข้อยู่ ไข่น้อย อาหารใหม่ อาหารเก่า มันทมอด ดี เสลด น้ำเหลือง เลือด เหงื่อ มันข้น น้ำตา น้ำมันเหลว น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ และน้ำมูตร ในการพิจารณาอาการ 32 นี้ ให้พิจารณาลักษณะของอาการนั้น ๆ ให้เห็นว่า เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่ใช่อัตตา ถ้าจะพิจารณาให้เห็นอาการเหล่านี้เป็นของปฏิภูล้วนแต่ไม่สะอาด ก็เป็นการเจริญสมถกัมมัฏฐาน

4. พิจารณาธาตุทั้ง 4 ธาตุทั้ง 4 คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ และธาตุลม ธาตุดินมีลักษณะ แข็งและอ่อน ธาตุน้ำมีลักษณะไหลและเกาะกุม ธาตุไฟมีลักษณะร้อนและเย็น ธาตุลมมีลักษณะ เคลื่อนไหวและเคร่งตึง ในการพิจารณา ให้ใช้สติพิจารณาว่าร่างกายนั้นไม่ใช่สัตว์ บุคคล เรา เขา เป็นเพียงแต่ธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ประกอบกันอยู่เท่านั้น แต่ละอย่างเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่ใช่อัตตา

5. พิจารณาจากศพ ว่าซากศพนี้ มีลักษณะแตกต่างกัน แล้วแต่ทั้งไว้เร็วหรือช้า เป็นกระดูกและเอ็นดำ รวม 9 ชนิด ในการพิจารณา จะต้องใช้สติพิจารณาเปรียบเทียบกับกายของเราว่า จะต้องเนาเปื่อยไปอย่างนั้นเป็นธรรมดา เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่ใช่อัตถ์ตน

2) หมวดเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน

การใช้สติกำหนดรู้อาการของเวทนา ซึ่งเรียกว่า เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือการกำหนดรู้ในเมื่อสุขหรือทุกข์กำลังเกิดขึ้นว่า สุขหรือทุกข์อย่างไร หรือเมื่อรู้สึกว่าจะไม่สุขไม่ทุกข์ก็รู้ชัดแก่ใจ หรือสุขหรือทุกข์เกิดขึ้นจากอะไรเป็นมูลเหตุ เช่น เกิดจากเห็นรูป หรือได้ยินเสียง หรือได้กลิ่น หรือได้ลิ้มรส หรือได้สัมผัส ก็รู้ชัดแจ้ง หรือเมื่อรู้สึกเจ็บหรือปวดหรือเมื่อย หรือเสียใจ แค้นใจ อึดใจ ฯลฯ ก็มีสติรู้กำหนดรู้ชัดว่า กำลังรู้สึกเช่นนั้นอยู่

3. หมวดจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน

การใช้สติกำหนดรู้อาการที่ปรากฏทางวิญญาณขันธ์ ซึ่งเรียกว่า จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือการกำหนดรู้ว่าจิตมีอารมณ์อย่างไร เช่น เมื่อจิตมีราคะ โทสะ โมหะ ความหดหู่ ความฟุ้งซ่าน ความสงบ ความไม่สงบ ฯลฯ ก็รู้ชัดว่าจิตมีอารมณ์อย่างนั้น ๆ ตามความเป็นจริง

4. หมวดธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ได้แก่การใช้สติกำหนดรู้อาการที่ปรากฏทางสังขารขันธ์ คือความคิดนึก และสัญญาขันธ์ คือความจำได้หมายรู้ กล่าวคือเมื่อเราคิดอะไรอยู่ก็ต้องกำหนดว่าคิดอะไรอยู่ หรือเมื่อเกิดความพอใจรักใคร่ ความพยายาม ความหดหู่ท้อถอย ความฟุ้งซ่าน รำคาญใจ หรือความล่งเลงสมัย ซึ่งเรียกว่า นิรวรณ ก็ต้องกำหนดรู้ ได้ลิ้มรสหรือได้ถูกต้องสิ่งของ ก็ต้องกำหนดรู้ทันที หรือเมื่อเกิดความไม่พอใจ ความระอา ความเมตตา ความคิด ความเห็น ความโลภ ความโกรธ ความริษยา ฯลฯ ก็กำหนดรู้เช่นเดียวกันตามความเป็นจริง

นอกจากนี้ท่านยังให้กำหนดรู้เห็นเบญจขันธ์ คือรูปร่าง รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นอย่างนี้ เหตุให้เกิดเบญจขันธ์เป็นอย่างนี้ และความสลายของเบญจขันธ์เป็นอย่างนี้ และให้ติดตามกำหนดรู้อาการที่รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์มากระทบตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ตามลำดับ ตลอดจนผลที่เกิดจากอาการกระทบนั้นว่า มีความรู้สึกนึกคิดอย่างไรเกิดขึ้นมา

โดยสรุปแล้วมหาสติปัฏฐานนี้มีใช้อะไรอื่นนอกจากการใช้สติกำหนดรู้อยู่ทุกขณะว่า ในขณะหนึ่ง ๆ นั้น เรากำลังมีความรู้สึกนึกคิดอย่างไรหรือกำลังทำอะไรอยู่ ทั้งนี้ กำหนดกันเฉพาะในปัจจุบันเท่านั้น ไม่พิจารณาย้อนไปถึงการกระทำหรืออิริยาบถ หรือความรู้สึกนึกคิด ในอดีตที่ล่วงไปแล้ว ไม่ว่าจะช้านานหรือเร็วเพียงใด แม้ในวินาทีที่ล่วงไปแล้วก็ไม่ให้คำนึงถึง และไม่ให้พิจารณาล่วงหน้าถึงการกระทำ หรืออิริยาบถ หรือความรู้สึกนึกคิดในอนาคตที่ยังมาไม่ถึง ตามปกติมนุษย์เราไม่เคยได้ใช้สติกำหนดถึงสิ่งที่กำลังเกิดอยู่ในปัจจุบันมาก่อน แต่ชอบกำหนดสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วหรือที่

อาจจะเกิดขึ้น คือพิจารณาแต่อดีตและอนาคต แต่ในการชำระใจให้บริสุทธิ์นี้พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ใช้สติกำหนดถึงสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันเท่านั้น เพราะฉะนั้นทฤษฎีนี้จึงได้ชื่อว่า ปัจจุบันธรรม เพราะการกำหนดถึงสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วในอดีต และสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต ทำให้เราลืมนึกถึงว่า เรา กำลังรู้สึกนึกคิดอะไรอยู่ หรือกำลังทำอะไรอยู่ และทำให้ใจเลื่อนลอยไปตามอารมณ์ที่คิด เช่นเมื่อเห็น สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความคิดของเราไม่ได้หยุดอยู่ตรงที่เห็นนั้น แต่เราจะคิดต่อไปว่า สวยหรือไม่สวย เมื่อเห็นว่าสวยก็เกิดความชอบใจขึ้น แล้วก็ทำให้อยากได้ และคิดวิธีที่จะให้ได้มาซึ่งสิ่งนั้น ถ้าไม่ได้ก็เกิดทุกข์ ถ้าเห็นว่าไม่สวยก็เกิดอารมณ์ไม่ชอบใจขึ้น ทำให้เป็นทุกข์เช่นเดียวกัน เพราะเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงทรง สอนให้ตั้งมั่นอยู่ในปัจจุบันธรรมคือเมื่อเห็นก็หยุดอยู่เพียงนี้ คือ เพียง สักแต่ว่าเห็น ไม่ให้พิจารณา ต่อไปว่า สวยหรือไม่สวย ดีหรือไม่ดี จิตจึงจะไม่เลื่อนลอยไปตามอารมณ์ มีความแน่วแน่ ไม่หวั่นไหว ซึ่งจะทำให้จิตมีสมาธิเข้มแข็งแรงกล้าขึ้นเป็นลำดับ การที่มีจิตแน่วแน่เช่นนี้เรียกว่า ได้ถึงซึ่งจิตวิสุทธิ คือมีจิตหมดจดโดยลำดับ

กล่าวโดยสรุปได้ว่าวิธีการปฏิบัติตามหลักการกัมมัฏฐานทั้งสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนา กัมมัฏฐานที่กล่าวมา จะต้องปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานก่อน เพราะสมถกัมมัฏฐานเป็นกัมมัฏฐานพื้นฐานที่ จะทำให้จิตเป็นสมาธิ อันจะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาปัญญา โดยเลือกจากวิธีปฏิบัติกัมมัฏฐาน 40 (กัมมัฏฐาน 40 ประการ คือ กสิณ 10 อสุภะ 10 อนุสสติ 10 อัปปมัญญา (พรหมวิหาร) 4 อาหारे ปฏิกุศลสัญญา 1 จตุราตฺตวัตถาน 1) วิธีใดวิธีหนึ่งที่เหมาะกับจริตของตน มาเป็นข้อวัตรในการปฏิบัติ จนจิตเป็นสมาธิ แล้วนำสมาธินั้นมาเป็นบาทฐานในการพัฒนาปัญญาต่อไปในเวลาปฏิบัติจริง สำหรับ ผู้ที่ต้องการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน แม้จะไม่เคยนำกัมมัฏฐาน 40 วิธีมาเป็นข้อวัตรในการปฏิบัติ แต่ก็สามารถปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ โดยไม่ต้องกังวลเกี่ยวกับสมถกัมมัฏฐานเลย จิตมีสมาธิตาม หลักสมถกัมมัฏฐานที่ผู้ปฏิบัติคาดหวังที่จะได้ ก็เกิดขึ้นมาเองในเวลาเจริญวิปัสสนา-กัมมัฏฐาน แนวสติปัฏฐาน อีกทั้งผู้เจริญวิปัสสนาไม่ควรคำนึงว่า ตนเองมีจริตที่เหมาะสมกับวิปัสสนากัมมัฏฐาน หรือไม่ เพราะผู้ปฏิบัติจะมีจิตชนิดใดก็ตาม ก็สามารถปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ ดังที่พระพุทธเจ้า ตรัสไว้ว่า อธิ ภิกขเว ภิกขุ สราค์ วา จิตฺตุนติ ปชานาติ ฯลฯ วิตโมหํ วา จิตฺตํ วิตโมหํ จิตฺตุนติ ปชานา ติ. แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้จิตที่มีรากะว่าเป็นจิตมีรากะ ฯลฯ ย่อมรู้จิตที่ไร้ โมหะว่า เป็นจิตที่ไร้โมหะ เป็นต้น⁵²

2.3.6 แนวคิดการประยุกต์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กับการปฏิบัติธรรม

แนวคิดการประยุกต์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กับการปฏิบัติธรรม เป็นแนวคิดของการ นำผสมผสานศาสตร์การปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา มาใช้ร่วมกับการท่องเที่ยวและสาขาสาขาวิชา หรือพหุศาสตร์อื่น ให้เกิดแนวคิดกระบวนการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม สร้างนักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่

⁵² ที.ม. (ไทย) 10/381/330.

แนวคิดอนุรักษนิยมแนวศาสนา วัฒนธรรม วิถีชีวิต และสิ่งแวดล้อม โดยเน้นให้เกิดความสร้างสรรค์แปลกใหม่ ดึงดูดความสนใจให้เกิดการใช้บริการ โดยมีลักษณะแนวคิดตามการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เน้นสุขภาวะทางด้ายจิตใจเป็นหลักสำคัญ นำเสนอในแง่มุมที่คนรุ่นใหม่อาจไม่เคยได้สัมผัสจากการท่องเที่ยวแนวอื่น ๆ พร้อมกันนี้ยังสร้างความเชื่อและศรัทธาต่อศาสนาที่ตนนับถือ เปลี่ยนค่านิยมและพฤติกรรมบางอย่างในตัวมนุษย์ ผักผ่อนหย่อนใจและซึมซับไปกับเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม เชื่อมต่อองค์ความรู้ทางศาสนาในมิติใหม่ ๆ ผ่านกระบวนการทัศนทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาโดยสร้างให้เกิดมูลค่าเพิ่มจากองค์ความรู้ที่มี ต่อยอดพัฒนาขอบเขตของการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทมหาวิทยาลัยสงฆ์และปฎิบัติเชิงบวกให้กับสังคมไทย การประยุกต์การท่องเที่ยวกับการปฏิบัติธรรมจะสามารถได้ผลลัพธ์ในเชิงรูปธรรมคือ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมนั่นเอง การประยุกต์การท่องเที่ยวกับการปฏิบัติธรรม อาศัยองค์ประกอบสำคัญดังนี้

1) ประยุกต์รูปแบบการท่องเที่ยวเข้ากับแนวคิดสร้างสรรค์ใหม่และการปฏิบัติธรรมนั้นจะต้องเป็นการท่องเที่ยวเชิงการศึกษาและพัฒนาจิตใจ เป็นหลัก และการปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้องในลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสิ่ง อีกนัยหนึ่ง การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง การเดินทางสู่สถานที่ตั้งของวัดเพื่อศึกษาธรรมะและ บริบททางพระพุทธศาสนาศาสนาที่เกี่ยวข้องทั้งด้านความเชื่อ ศิลปะ และธรรมชาติ เป็นต้น ทั้งเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อการศึกษาและการชื่นชมความงามทางวัฒนธรรมและเพื่อตอบสนองทางความเชื่อส่วนบุคคล เข้าสอดคล้องเข้ากับแนวทางการบริการแบบคาเฟ่ ฮอปปีง(Café Hopping) โดยประยุกต์ลักษณะวิธีการให้บริการแบบคาเฟ่ (Café) หมายถึง การบริการลักษณะร้านกาแฟ และ Hopping หมายถึง กระโดด เมื่อนำคำมาประสมกันจึงมีความหมายว่า บุคคลที่ชื่นชอบในการไปคาเฟ่ โดยไปหลายร้านภายในหนึ่งวัน หรือในหนึ่งสัปดาห์ซึ่งเป็นคาเฟ่ที่มีความโดดเด่นในของเรื่องรสชาติกาแฟและการตกแต่งร้านที่ทำให้ดึงดูดคนที่สนใจและชอบในการถ่ายรูปบุคคลที่ชื่นชอบในการไปร้านคาเฟ่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อไปถ่ายรูปแล้วอัปโหลดลงแอปพลิเคชันต่าง ๆ เช่น Instragram, Facebook หรือ Twitter พร้อมติดแฮชแท็ก #CafeHopping ภายใต้การตกแต่งที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นหรือมีบรรยากาศที่สวยงาม ได้รับความนิยมสูง ความนิยมของคาเฟ่ส่งผลให้มีคาเฟ่เปิดให้บริการเพิ่มขึ้นจ านวนมาก และส่งผลให้การแข่งขันของร้านประเภทนี้เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากข้อมูลของเว็บไซต์ที่ให้บริการค้นหาร้านอาหารที่ได้รับความนิยมอย่างสูงในประเทศไทย พบว่า ในปี 2561 มีร้านคาเฟ่ เปิดใหม่จำนวน 5,360 ร้าน โดยเพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้า

ถึงร้อยละ 8.1 และร้านอาหารประเภทคาเฟ่ยังคงอันดับ 1 ของหมวดหมู่ร้านอาหารเปิดใหม่ยอดนิยมติดต่อกันมาถึง 4 ปี⁵³

2) ประยุกต์กระบวนการบริการ

กระบวนการบริการเกี่ยวข้องกับขั้นตอน วิธีการงานประจำและงานต่าง ๆ ที่ต้องปฏิบัติตามกำหนดเวลา รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ในการนำเสนอผลิตภัณฑ์และบริการให้กับลูกค้าหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง “กระบวนการก็คือวิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ ที่ใช้เพื่อให้กิจการบรรลุผลสำเร็จที่ต้องการโดนต้องมีปัจจัย คือ

1. การมีส่วนร่วมของลูกค้าในกระบวนการบริการ กระบวนการบริการจะแตกต่างกัน ตามระดับการมีส่วนร่วมของลูกค้าที่แตกต่างกัน เช่น ลูกค้าให้ใช้บริการสามารถมีส่วนร่วมอะไรได้บ้าง อะไรทำได้ อะไรทำไม่ได้ ซึ่งต้องมี 1) สอดคล้องตรงตามความต้องการของผู้รับบริการ 2) ทำให้ผู้รับบริการเกิดความพอใจผ่านกิจกรรมหรือบริการอื่น ๆ เสริม 3) ปฏิบัติโดยถูกต้องสมบูรณ์ครบถ้วน 4) เหมาะสมแก่สถานการณ์ และ 5) ไม่ก่อผลเสียหายแก่บุคคลอื่น ๆ

2. สถานที่ที่ใช้ในการนำเสนอบริการสถานที่ที่ใช้ในการนำเสนอบริการ (Location of service delivery) มีความสำคัญต่อการออกแบบกระบวนการให้บริการ ในกรณีที่กระบวนการให้บริการลูกค้าเกิดขึ้นในสถานที่เฉพาะของการบริการ โดยต้องคำนึงภาพลักษณ์ของสถานที่ที่สำคัญ คือ 1) Acceptable เป็นที่ยอมรับ 2) Appropriate เหมาะสม 3) Possible เป็นไปได้ และ 4) Realistic สมจริง บนพื้นฐานสำคัญในด้านบุคคล ด้านแหล่งสถานที่ และด้านการดำเนินงาน

3. ประเภทของบริการ การออกแบบกระบวนการจะต้องพิจารณาว่า บริการนั้นใช้บุคคลเป็นหลักในการให้บริการหรือไม่ (people-based services) เช่น กระบวนการบริการในกรณีที่ลูกค้าต้องบริการตนเอง จะแตกต่างจากกรณีที่มีพนักงานให้บริการลูกค้า เป็นต้น

4. ความซับซ้อนของบริการความซับซ้อนของกระบวนการ (complexity) จะเกี่ยวข้องกับจำนวนของลำดับขั้น ตอนหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการกระบวนการของการให้บริการที่มีความซับซ้อนมาก

3) ประยุกต์วิธีการ

ประยุกต์การปฏิบัติธรรมเชิงวิชาการให้สอดคล้องต่อพฤติกรรมผู้บริโภคที่เป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มสุขภาพ (Consumer behavior) หมายถึง การแสดงออกของแต่ละบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับ

⁵³ จิรญาตรังคิณาน และคณะ, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการร้านคาเฟ่และการกลับมาใช้บริการซ้ำของผู้บริโภค”, วารสารนวัตกรรมธุรกิจ การจัดการ และสังคมศาสตร์, ปีที่ 3, ฉบับที่ 1, (มกราคม-เมษายน, 2565): หน้า 44.

การใช้สินค้าและบริการไม่ว่าจะเป็นการเสาะหา การซื้อ การใช้สอยผลิตภัณฑ์ การประเมินผล และการบริการ รวมไปถึงกระบวนการในการตัดสินใจที่มีมาก่อนและมีส่วนในการกำหนดให้มีการกระทำดังกล่าวที่มีผลต่อการแสดงออกที่แสดงถึงค่าคุณความรู้สึทางใจ ความได้ประโยชน์ของตัวผู้รับบริการโดยทำให้ผู้บริโภคเกิดความเห็นว่า เป็นสิ่งที่น่าสนใจ ทดลอง และตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจและความคาดหวังของตนได้ บนพื้นฐานการตัดสินใจของผู้บริโภคในด้านใช้จ่ายใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ ทั้งเงิน เวลา และกำลัง เพื่อบริโภคสินค้าและบริการดังกล่าว ด้วยส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) รวมกับ) คือ

๑. ผลิตภัณฑ์ (Product) หมายถึง สิ่งที่เสนอ

๒. ราคา (Price) หมายถึง จำนวนเงินหรือสิ่งอื่น ๆ ที่ใช้แลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ บ่งชี้ถึงคุณค่า เป็นผลลัพธ์ของการเพิ่มมูลค่าจากวิชาการสู่อัตราการแลกเปลี่ยนได้ หรือหมายถึงคุณค่าผลิตภัณฑ์ในรูป ตัวเอง ราคา เป็น P ตัวที่สองที่เกิดขึ้นถัดจาก Product ราคาเป็นต้นทุน (Cost) ของลูกค้าผู้บริโภคจะเปรียบเทียบระหว่างคุณค่า (Value) ของผลิตภัณฑ์กับราคา (Price) ของผลิตภัณฑ์นั้นถ้าคุณค่าสูงกว่าราคาผู้บริโภคก็จะตัดสินใจได้ง่ายขึ้นในการซื้อ ดังนั้นผู้กำหนดกลยุทธ์ด้านราคาต้องคำนึงถึงเรื่องคุณค่าของผลิตภัณฑ์และราคาว่ามีความเหมาะสม

๓. การจัดจำหน่าย (Place หรือ Distribution) หมายถึง กระบวนการที่ทำให้สินค้าหรือบริการนั้นไปสู่ตลาด เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงสินค้าและบริการนั้นได้ ซึ่งสิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับงานบริการก็คือการเลือกที่ตั้งที่เหมาะสม

๔. การส่งเสริมการตลาด (Promotion) เป็นเครื่องมือการสื่อสารเพื่อสร้างความพึงพอใจต่อตราสินค้าบริการ ความคิด หรือบุคคลโดยใช้เพื่อจูงใจ (Persuade) ให้เกิดความต้องการเพื่อเตือนความทรงจำ (Remind) ในผลิตภัณฑ์โดยคาดว่าจะมีอิทธิพลต่อความรู้สึก ความเชื่อและพฤติกรรม การซื้อหรือเป็นการติดต่อสื่อสารเกี่ยวกับข้อมูลระหว่างผู้ขายกับผู้ซื้อ เพื่อสร้างทัศนคติและพฤติกรรม การซื้อ

๕. ด้านบุคคล (People) หรือพนักงาน (Employee) เป็นสิ่งที่ต้องอาศัยการคัดเลือกสามารถสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้าได้

๖. นำเสนอทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ผู้รับบริการสามารถสัมผัสและรับรู้ได้หมายความว่ารวมถึง การออกแบบ การแบ่งพื้นที่ใช้สอย การจัดวางอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ดึงดูดใจผู้ใช้บริการ เป็นการนำเสนอลักษณะทางกายภาพให้กับลูกค้า

๗. ประยุกต์กระบวนการ (Process) กระบวนการถือเป็นหนึ่งในกลยุทธ์ที่ทำให้การทำงานมีมาตรฐานที่ชัดเจน ก่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน เป็นสิ่งที่ผู้ให้บริการต้องเรียนรู้และเข้าใจกระบวนการที่ชัดเจนจะช่วยให้สามารถตอบสนองลูกค้าได้ รวมถึงหากมีปัญหาที่สามารถแก้ไขและปรับปรุงและหาจุดที่มีปัญหาได้ง่ายขึ้นและให้สอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินงานทั่วไป

4) ประยุกต์กลุ่มเป้าหมาย

เพื่อการพัฒนาให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย จึงต้องมีการทำการประเมินผลการให้บริการอันเกิดจากการวัดความพึงพอใจของประชาชนโดยตรงซึ่งก่อนเป็นนามธรรมอธิบายได้โดยยาก จึงต้องใช้การประเมินผลการให้บริการ เพื่อให้ได้ซึ่งคำตอบเชิงรูปธรรมที่ได้จะเป็นเครื่องบ่งบอกความพอใจของประชาชนได้ใกล้เคียง โดยการประเมินผลการให้บริการต้องการให้รู้ถึงผลของการปฏิบัติงานในการให้บริการ การกำหนดแนวทางในการประเมินผลการให้บริการจะเป็นไปในเชิงปริมาณด้วยการเก็บข้อมูล สถิติการให้บริการนำมาวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับของคู่แข่งและเมื่อจะประเมินในเชิงคุณภาพก็จะหา ข้อมูลด้วยการสอบถามความพอใจของผู้ใช้บริการหรือประชาชนด้วยแบบสอบถามหรือแบบสำรวจ ความคิดเห็นหลายแห่งใช้กล่องรับความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์ การเก็บข้อมูลเพื่อนำมาใช้ประเมินผลการให้บริการ อาจพิจารณาจากเรื่องต่างๆไปแล้ว จึงนำไปพิจารณาในรายละเอียดเฉพาะอีกชั้นหนึ่ง คือ

1. สิ่งที่สร้างความพึงพอใจให้แก่ประชาชน
2. สิ่งที่ทำให้ประชาชนไม่พอใจ
3. สิ่งที่เป็นบริการของคู่แข่ง
4. สิ่งที่ดีว่าเป็นการให้บริการระดับโลก

จากความหมายข้างต้นทำให้เห็นลักษณะและแนวทาง การปฏิบัติของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ เป็นการเดินทางท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ สามารถสร้างประโยชน์ก่อคุณความดีงามให้เกิดขึ้นต่อตนเองและผู้อื่น และถือว่าการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการพัฒนาต่อตนเอง ชุมชน สังคม วัฒนธรรมและ สิ่งแวดล้อมร่วมกันอย่างสร้างสรรค์

2.4 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มมูลค่าวิชาการ

ความหมายของการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Added value creation) ที่ใช้กันโดยทั่วไปมักเป็นวิธีการสร้างความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ลูกค้าได้รับความพึงพอใจสูงสุดจากสินค้าและบริการ เนื่องจากสิ่งที่ลูกค้าต้องการมิใช่แค่คุณค่า และเป็นมูลค่าเพิ่มที่ทำให้ลูกค้ามีความรู้สึกมากกว่าความพึงพอใจ ซึ่งผู้ประกอบการสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้าและบริการของตนเองได้

การสร้างมูลค่า (Value Creation) คือ การใช้ความได้เปรียบหรือการนำจุดแข็งที่มีอยู่มาสร้างสรรค์ให้กับสินค้าหรือบริการ ส่งผลให้ยากต่อการลอกเลียนแบบ โดยการมองสินค้าให้เป็นกระบวนการ แล้วพิจารณาในแต่ละกระบวนการนั้น เราสามารถสร้างมูลค่าได้อย่างไร โดยวิธีใด

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การสร้างมูลค่าเพิ่ม คือ การสร้างความได้เปรียบให้กับสินค้าและบริการโดยหาจุดแข็งที่มีความแตกต่าง ลอกเลียนแบบได้ยาก เพื่อทำให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจ ซึ่ง

กระบวนการดังกล่าวจะทำให้ลูกค้าเห็นถึงความคุ้มค่าและยินยอมที่จะจ่ายเงินซื้อสินค้าหรือบริการนั้น โดยการสร้างมูลค่าเพิ่มนี้จะทำให้ระบบเศรษฐกิจ สังคม และการบริการตลาด เจริญเติบโต

2.4.1 แนวคิดการเพิ่มมูลค่าวิชาการ

การเพิ่มมูลค่าทางวิชาการ หมายถึง การพัฒนากิจกรรมหรือแนวทางปฏิบัติทางวิชาการ ในมหาวิทยาลัยส่งผลกระทบต่ออย่างหนึ่งให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างประโยชน์ต่อผู้รับบริการ หรือตอบสนองความต้องการในฐานะของผู้บริโภคได้ การเพิ่มมูลค่าทางวิชาการอาจเกิดจากการเพิ่ม สิ่งทีนอกเหนือจากสิ่งทีผู้บริโภคคาดว่าจะได้รับตามทิศทางของผู้บริโภค นอกจากนี้การเพิ่มมูลค่าจึง อาจเรียกได้ว่าเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่ม ที่เป็นการเพิ่มหรือเสริมสิ่งใหม่ๆ สู่ตัวผลิตภัณฑ์/บริการ ซึ่งควรมีความเกี่ยวข้องและเป็นสิ่งที่กลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคต้องการ ตามแนวคิดทฤษฎีของเอเคอร์ (Aaker) ประกอบด้วยความภักดีต่อตราสินค้า การตระหนักถึงตราสินค้า การรับรู้ถึงคุณภาพ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับตราผลิตภัณฑ์ และปัจจัยอื่นๆ ที่เป็นกรรมสิทธิ์ในสินค้า เช่น ลักษณะที่เป็นข้อได้เปรียบทางการแข่งขัน เครื่องหมายการค้า ความสัมพันธ์กับช่องทางการจัดจำหน่าย เป็นต้น ซึ่งผลิตภัณฑ์ของธุรกิจจะต้องมีครบทุกทั้งองค์ประกอบและอยู่ในระดับมากจึงจะทำให้มูลค่าตราสินค้านั้นมีมูลค่าสูง⁵⁴

การเพิ่มมูลค่าโดยการสร้างมูลค่าจึงเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะเป้าหมายอันนำไปสู่การทำให้เกิดความได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยผ่านการสร้างคุณค่าสำหรับกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคที่ดีขึ้น (Customer Value) โดยมีขั้นตอนการผลิต หรือบริการที่ดีกว่าเพื่อการเป็นผู้นำในผลิตภัณฑ์ นอกจากการสร้างแตกต่างในตลาดแล้ว มูลค่าเพิ่มจะเป็นตัวช่วยในการสร้างคุณค่าที่ส่งผลต่อการรับรู้ของบริโภคที่สูงกว่า ซึ่งนำไปสู่ความมั่นใจในการตัดสินใจเลือกหรือซื้อผลิตภัณฑ์และบริการต่อไป ซึ่งในลักษณะเดียวกันหากพิจารณาในแง่ของวัตถุประสงค์ในการนำนวัตกรรมมาใช้เพื่อสร้าง มูลค่าเพิ่มในภาคธุรกิจ จะพบว่ามิตัวตุประสงค์หลักอยู่สองประการ คือ ประการแรกเพื่อต้องการพัฒนาคุณภาพสินค้าและบริการให้มีความใหม่ มีการเพิ่มคุณสมบัติในการใช้งานเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค และสร้างความแตกต่างไปจากสินค้าและบริการที่มีในท้องตลาด โดยในทางปฏิบัติผู้ประกอบการจะนำความรู้ทางด้านนวัตกรรม ผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมบริการมา ช่วยในการออกแบบสินค้าและบริการใหม่ หรือปรับปรุงคุณภาพวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตสินค้า ประการที่สองเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและลดต้นทุนในการประกอบธุรกิจ ซึ่งอาจจำเป็นต้องอาศัยความรู้ทางด้านนวัตกรรม กระบวนการ เข้ามาช่วยในการปรับปรุงกรรมวิธีในการ ผลิตหรือระบบในการให้บริการกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภค โดยส่วนใหญ่จะเห็นว่าการนำนวัตกรรมเข้ามาใช้

⁵⁴ นฤมล ญาณสมบัติ และเจนวิษญ์ ทองอ่อน, “การเพิ่มมูลค่าตราสินค้าโดยใช้ตราสัญลักษณ์และเครื่องหมายการค้า”, วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์, ปีที่ 23, ฉบับที่ 2, (กรกฎาคม-ธันวาคม. 2564): หน้า 286.

2.4.2 ความหมายการสร้างมูลค่าเพิ่ม

การสร้างมูลค่าเพิ่มในแง่มิติทางการตลาด สามารถสร้างได้ในหลายทาง เช่น การสร้างมูลค่าเพิ่มขึ้นจากการพัฒนาออกแบบ ผลิตภัณฑ์หรือบริการอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งการสร้างมูลค่าเพิ่มจากกระบวนการผลิตนี้บางครั้งอาจต้องกระทำไปพร้อม ๆ กันเพื่อให้ผลสำเร็จสุดท้าย คือการได้ผลิตภัณฑ์และบริการที่มี “คุณค่าเพิ่ม” ภายใต้อรรถภาพที่แตกต่างไปจากสิ่งเดิม และในแง่ทางการตลาดนั้นสำหรับผู้บริโภคนับว่าเป็นกลุ่มเป้าหมายโดยตรง จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างบรรจุกณ์ที่ประชาสัมพันธ์ และการเพิ่มเรื่องเล่าให้กับสินค้านั้น ๆ เช่น แหล่งวัตถุดิบ กระบวนการผลิต ผู้ผลิตหรือผู้ออกแบบ ความเชื่อและการอ้างอิงประวัติศาสตร์ จะเห็นว่าการสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์เป็นการทำให้ของธรรมดา มีคุณค่าโดยการเพิ่มความคิด สร้างสรรค์ขึ้นมา เป็นแรงจูงใจให้กลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคสนใจในสินค้า มีการตัดสินใจซื้อจากหลายปัจจัย เช่น ชอบบรรจุกณ์ มีความเชื่อที่ตรงกับสิ่งที่ตนเองศรัทธา และการเพิ่มมูลค่ามีอิทธิพลต่อการตลาดอย่างยั่งยืนของสินค้าสินทางวัฒนธรรม เนื่องจากผู้ประกอบการมีการนำเสนอผลิตภัณฑ์ที่เหนือกว่า โดยการออกแบบลักษณะต่าง ๆ ของผลิตภัณฑ์ให้แตกต่างจากคู่แข่ง และสามารถตอบสนองความพึงพอใจของลูกค้า รวมถึงการสร้างความแตกต่างด้านช่องทางการจัดจำหน่าย สิ่งเหล่านี้ทำให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจในการใช้สินค้าและได้รับคุณค่าทางจิตใจจากสินค้า โดยประโยชน์ที่ลูกค้าได้รับจากการเพิ่มมูลค่า คือ ประโยชน์จากด้านสินค้าหรือบริการและประโยชน์ทางด้านอารมณ์และความรู้สึก⁵⁵

2.4.3 หลักการสำคัญการสร้างมูลค่าเพิ่ม

ความสำคัญของการสร้างมูลค่าเพิ่ม พบว่าในปัจจุบันการดำเนินธุรกิจมีการแข่งขันอย่างรุนแรง และพฤติกรรมผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นธุรกิจต่างๆ จึงต้องมีการปรับปรุงแนวคิดกลยุทธ์ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น กลยุทธ์การสร้างมูลค่าเพิ่ม สามารถทำให้ธุรกิจมีความได้เปรียบในการแข่งขัน ซึ่งการสร้างมูลค่าเพิ่มมีความสำคัญต่อการดำเนินธุรกิจดังต่อไปนี้

1. การสร้างมูลค่าเพิ่มที่มากกว่า คู่แข่งจะทำให้สามารถตอบสนองความต้องการ และทำให้ผู้บริโภคเกิดความพึงพอใจมากขึ้น ซึ่งอาจทำได้ด้วยการเสนอผลประโยชน์ที่ผู้บริโภคสนใจ
2. การสร้างมูลค่าเพิ่ม สามารถสร้างความเชื่อมั่น และความไว้วางใจจากผู้บริโภคที่ดีที่สุด เพราะทำให้ผู้บริโภคเชื่อมั่น ในคุณภาพของผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ธุรกิจมอบให้
3. การสร้างมูลค่าเพิ่มทำให้ธุรกิจสร้างความแตกต่างจากคู่แข่งในภาวะที่มีการแข่งขันอย่าง รุนแรงได้และทำให้ธุรกิจมีความได้เปรียบทางการแข่งขัน

⁵⁵ ฤทัยภัทร ให่ศิริกุล, “ยุทธวิธีการเพิ่มมูลค่าสินค้าทางวัฒนธรรมปลาส้มปากของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองระเวียง ตำบลเวียงชัย อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม”, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ปีที่ 13, ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน, 2564): หน้า 66.

2.4.4 องค์ประกอบการสร้างมูลค่าเพิ่ม

“องค์ประกอบของการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับธุรกิจ” นั้นพอสรุปเป็นแนวทางได้ดังนี้

1. การปรับปรุง หรือดัดแปลง เช่น เครื่องจักรที่เราเคยใช้ผลิตสินค้าเพียงอย่างเดียวเราเอามาปรับปรุงดัดแปลงอาจทำให้ผลิตสินค้าประเภทอื่นเพิ่มขึ้นได้เช่นเดียวกับบุคลากรในองค์กรแต่ละคนสามารถพัฒนาให้พวกเขา มีทักษะ ความสามารถ สมรรถนะในการทำงาน ที่หลากหลายขึ้นได้ ซึ่งจะเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ได้คุ้มค่าเพิ่มยิ่งขึ้นแต่สิ่งที่จะต้องตระหนัก สิ่งแรกสำหรับกิจการที่มีความสามารถในการทำกำไรลดลงจำเป็นต้องทำ ก็คือการลดต้นทุนและลดค่าใช้จ่ายที่ไม่แน่ใจว่าจำเป็นแล้วจะก่อให้เกิดรายได้จริงเป็นการลดต้นทุน ไม่ใช่การลดคุณภาพ แต่ในทางกลับกัน การเพิ่มคุณภาพ กลับจะทำให้ต้นทุนลดลง โดยเฉพาะต้นทุนที่มาจากของเสียใน กระบวนการผลิต ต้นทุนของเสียที่ถูกตีกลับ มาจากกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภค นอกจากนั้นการเพิ่มประสิทธิภาพใน การดำเนินงาน ก็เป็นกระบวนการสำคัญที่จะช่วยลดต้นทุนการดำเนินงานของกิจการซึ่งการปรับปรุงการดำเนินงานและขั้นตอนต่าง ๆ ภายในองค์กรนี้สามารถวัดในลักษณะเชิงรูปธรรมด้วย เวลา ค่าใช้จ่าย และต้นทุน

2. การเพิ่มรูปแบบหรือคุณลักษณะของสินค้าหรือบริการที่มีอยู่ให้มีความเฉพาะและแตกต่างจากของเดิมและเมื่อเปลี่ยนแปลงแล้วจะช่วยให้สินค้ามีกลุ่มตลาดเฉพาะหรือขยายฐานความต้องการได้เพิ่มมากขึ้น สามารถทำกำไรได้เพิ่มมากขึ้น

3. การสร้างเครือข่ายพันธมิตรที่จะสามารถช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มให้กิจการ ซึ่งพันธมิตรทางธุรกิจได้แก่ผู้จำหน่ายสินค้าวัตถุดิบให้กับท่านคู่ค้าที่เป็นช่องทางการจำหน่ายสินค้ารวมไปถึงกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคพันธมิตรเหล่านี้จะเป็นทางออกที่เป็นทางรอดของธุรกิจได้ ซึ่งจากเดิมที่มีเพียงแค่ติดต่อซื้อขายกันธรรมดาหากลองพูดคุยปรึกษากำหนดกลยุทธ์บางอย่างร่วมกันเป็นพันธมิตรเชิงกลยุทธ์ ก็จะช่วยเพิ่มกำไรให้กับองค์กรได้เช่นกัน

4. การเพิ่มคุณค่าการรับรู้ของผู้ใช้โดยตรงกล่าวคือ คุณค่าของผลิตภัณฑ์ที่ขายออกไปถึงมือกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคจะต้องรู้สึกได้ว่ามีมูลค่ามากกว่าราคาที่จ่ายออกไป ผู้ประกอบการต้องไม่ลืมในฐานะที่เราเป็นกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภค ถ้าเราได้รับสินค้าหรือบริการที่คุ้มค่ามากกว่าต้นทุนทั้งหมดที่เราจ่ายไปมากเท่าไร เราก็ย่อมเกิดความประทับใจและพร้อมจะบอกต่อพร้อมที่จะกลับมาซื้อซ้ำหรือใช้บริการซ้ำอีกนั้น หมายความว่ากิจการย่อมสามารถรักษากลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคปัจจุบันไว้ได้และยังสามารถ เพิ่มฐานกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคใหม่ได้โดยง่าย ซึ่งการเพิ่มคุณค่าการรับรู้ที่มีต้นทุนน้อยและเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าที่สุด ไม่ใช่วิธีการใช้เงินไปทำการโฆษณาประชาสัมพันธ์แต่ควรเน้นที่การปรับปรุงกระบวนการให้บริการ กระบวนการส่งมอบคุณค่าให้กับกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภค กระบวนการในการสร้างประสบการณ์ ที่ประทับใจให้กับกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคโดยสิ่งเหล่านี้จะเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับธุรกิจอย่างยั่งยืน

2.4.5 กระบวนการการสร้างมูลค่าเพิ่ม/วิธการพัฒนาหรือส่งเสริม

สำหรับการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Adder Creation) เป็นกระบวนการหนึ่งที่แสวงหาหรือพยายามมองหาโอกาสในการพัฒนาและยกระดับคุณลักษณะต่างๆ เพื่อเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ธุรกิจอยู่รอด และเติบโตโดยสามารถสร้างความพึงพอใจแก่กลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคเหนือ คู่แข่งในภาวะที่มีการแข่งขัน หรือการมองเห็นผลิตภัณฑ์ในตำแหน่งที่มีมิติแปลกใหม่ไม่เหมือนที่เคยมีมา สามารถการดึงดูดด้วยการสร้างมูลค่าเพิ่มในตัวสินค้าหรือบริการ ผู้ประกอบการจะต้องพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการให้มีคุณค่า ในสายตาของกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคทั้ง 4 ด้าน เรียกรวมทั้ง 4 ด้านนี้ว่า คุณค่ารวมสำหรับกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภค คือ

1. คุณค่าด้านผลิตภัณฑ์ (Product Value) เป็นคุณค่าที่มอบให้กลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคอันเกิดจากผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภค ได้แก่ 1.1 ประโยชน์หลัก เช่น รถยนต์เป็นพาหนะในการเดินทาง เป็นต้น 1.2 รูปลักษณะผลิตภัณฑ์ประกอบด้วยคุณภาพ และสมรรถนะที่เหนือกว่าคู่แข่ง รูปแบบ ความหรูหราความทันสมัย ราคาสินค้าความมีชื่อเสียงมายาวนาน และเป็นที่ยอมรับ

2. คุณค่าด้านบริการ (Service Value) เป็นคุณค่าที่มอบให้กลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคอันเกิดจากคุณภาพในการ ให้บริการ (Service Quality) ได้แก่ 1. การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภค (Access) บริการที่ให้กับกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภค อำนวยความสะดวกใน ด้านเวลา สถานที่แก่กลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคคือ ไม่ให้กลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคคอยนาน ท่าเลที่ตั้งเหมาะสมเพื่อแสดงถึงความสามารถในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้บริโภค 2. การติดต่อสื่อสาร (Communication) มีการอธิบายอย่างถูกต้องโดยใช้ภาษาที่กลุ่มผู้บริโภคเข้าใจง่าย 3. ความสามารถ (Competence) บุคลากรที่ให้บริการ ต้องมีความชำนาญ และความรู้ความสามารถในงาน 4. ความมีน้ำใจ (Courtesy) บุคลากรต้องมีมนุษยสัมพันธ์ความเป็นกันเองและวิจารณ์ญาณ 5. ความน่าเชื่อถือ (Credibility) บริษัท และบุคลากรต้องสามารถสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจในบริการ โดยเสนอบริการที่ดีที่สุดแก่กลุ่มเป้าหมายผู้บริโภค 6. ความไว้วางใจ (Reliability) บริการที่ให้กับกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภค ต้องมีความสม่ำเสมอและ ถูกต้อง 7. การตอบสนองกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภค (Responsiveness) พนักงานจะต้องให้บริการและ แก้ปัญหาแก่กลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคอย่างรวดเร็วตามที่กลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคต้องการ 8. ความปลอดภัย (Security) บริการที่ให้ต้องปราศจากอันตรายความเสี่ยงและปัญหาต่าง ๆ 9. การสร้างบริการให้เป็นที่รู้จัก (Tangible) บริการที่กลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคได้รับจะทำให้กลุ่มเป้าหมายผู้บริโภค สามารถคาดคะเนถึงคุณภาพบริการดังกล่าว 10. การเข้าใจและรู้จักกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภค (Understand Knowing Customer) พนักงานต้อง พยายามเข้าใจถึงความต้องการของกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคและความสนใจตอบสนองความต้องการดังกล่าว

3. คุณค่าด้านบุคลากร (Personnel Value) เป็นคุณค่าที่มอบให้กลุ่มเป้าหมายผู้บริโภค อันเกิดจากคุณภาพของพนักงาน ได้แก่ 1. ความสามารถ (Competence) พนักงานต้องอาศัยความชำนาญและมีความรู้ 2. ความมีน้ำใจ (Courtesy) บุคลากรต้องมีมนุษยสัมพันธ์มีความเป็นกันเอง 3. ความเชื่อถือได้ (Credibility) พนักงานของบริษัทต้องมีความน่าเชื่อถือ 4. ความไว้วางใจได้ (Reliability) พนักงานต้องทำงานด้านการบริการด้วยความซื่อสัตย์เสียสละตนเสมอไป 5. การตอบสนองกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภค (Responsiveness) จะต้องให้บริการและแก้ปัญหาแก่กลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคได้อย่างรวดเร็วตามที่กลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคต้องการ 6. การติดต่อสื่อสาร (Communication) พนักงานต้องใช้ความพยายามที่จะทำความเข้าใจกับกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย

4. คุณค่าด้านภาพลักษณ์ (Image Value) เป็นคุณค่าด้านความรู้สึกรักใคร่ของกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคที่มีต่อ ผลิตภัณฑ์หรือบริการโดยกลยุทธ์การตลาดในการสร้างคุณค่าในใจผู้บริโภคปัจจุบัน เป็นการบริหาร ทรัพยากรที่มีคุณค่าของบริษัทเพื่อตอบสนองความต้องการ ความคาดหวัง และเกิดคุณค่าในใจ ผู้บริโภค ซึ่งแนวคิดในการสร้างคุณค่าที่สำคัญ ประกอบด้วย 1. กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ เป็นการเสนอผลิตภัณฑ์ใหม่ หรือปรับปรุง ผลิตภัณฑ์เดิมให้มีคุณสมบัติดีขึ้นหรือเป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ 2. กลยุทธ์ตราสินค้ามีความสำคัญในขบวนการสร้างคุณค่าในใจผู้บริโภคปัจจุบัน ผู้บริโภคจะเชื่อมความคิดตัวผลิตภัณฑ์คุณภาพกับตราสินค้าสัญลักษณ์ภาพพจน์และ ความรู้สึกในใจผู้บริโภค เพื่อสร้างภาพพจน์ที่ดีและมีคุณค่าในความรู้สึกของผู้บริโภคซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญ 3. กลยุทธ์การตั้งราคาสินค้ามีความสำคัญในขบวนการสร้างคุณค่าในใจโดยที่ราคามีความสัมพันธ์สูงกับคุณภาพและคุณค่าของผลิตภัณฑ์หรือบริการในใจผู้บริโภค ซึ่งผู้บริโภคจะมีความเชื่อว่าผลิตภัณฑ์ที่มีราคาสูงควรจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและคุณค่าสูงด้วยเช่นกัน

2.4.6 ปัจจัยการสร้างมูลค่าเพิ่ม

ปัจจัยสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าหรือบริการ มีอธิบายดังนี้

1. ปัจจัยเพิ่มคุณค่า (Value enhancers) ประกอบด้วย การผลิตผลิตภัณฑ์ที่ไม่เคยมีมาก่อน เช่น ผลิตภัณฑ์นวัตกรรมใหม่ เป็นจุดขายที่กลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคสนใจ บริษัทที่นำเสนอผลิตภัณฑ์ที่เพิ่มคุณค่าจะสามารถสร้างขยายส่วนแบ่งตลาดได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากมีจุดขายที่มีความได้เปรียบด้านการแข่งขันเหนือคู่แข่ง

2. ปัจจัยรักษาคูณค่า (Value maintainers) จะทำหน้าที่รักษาคูณค่าให้คงอยู่ในใจของกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภค ต่อไป ซึ่งจะทำงานควบคู่กับปัจจัยเพิ่มคุณค่าจนพัฒนากลายเป็นปัจจัยเพิ่มคุณค่าในที่สุด

3. ปัจจัยที่ทำลายคุณค่า (Value destroyers) เป็นการลดคุณค่าในความรู้สึกในสายตา หรือ ในใจของกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคซึ่งเป็นจุดอ่อนของผลิตภัณฑ์บริการด้านภาพพจน์และตราสินค้า เป็นต้นซึ่งบริษัทจำเป็นต้องเร่งแก้ไข

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวของประเทศไทยมีการเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่องแม้สถานการณ์ ในประเทศเต็มไปด้วย ความไม่แน่นอน มีความไม่มั่นคงทางการเมือง อีกทั้งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยเป็น พื้นเพที่สำคัญในการผลักดันเศรษฐกิจของประเทศ ให้เติบโตไปได้ในท่ามกลางสถานการณ์ดังกล่าว นโยบายตามคำแถลงของคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2557 คณะรัฐมนตรีสมัยของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้มีการแถลงนโยบายต่อ สภานิติบัญญัติแห่งชาติทั้งหมด 11 ด้าน⁵⁶ ได้แก่ 1. การปกป้องและเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ 2. การรักษาความมั่นคงของรัฐและการต่างประเทศ 3. การลดความเหลื่อมล้ำของสังคมและการสร้าง โอกาสการเข้าถึงบริการของรัฐ 4. การศึกษาและเรียนรู้การทะนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม เป็นต้น

ฉลองศรี พิมลสมพงษ์⁵⁷ อธิบายผลส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่องการวิจัยท่องเที่ยว หลักการสู่ การปฏิบัติในมุมมองสะท้อนสังคม พบข้อมูลส่วนหนึ่งว่า ในทางทฤษฎีหลักในการวิจัยที่เนื่องด้วยการ ท่องเที่ยวเป็นสำคัญนั้น พบว่ามาความสัมพันธ์และเชื่อมโยงเข้ากับบริบททางสังคม โดยอาศัยการบูร ณาการแนวคิดจากศาสตร์ต่าง ๆ เช่น จิตวิทยา การตลาด การบริหารธุรกิจ รวมถึงประเด็นของสห วิชาการอื่น ๆ ที่สอดคล้องเกี่ยวข้อง มาเป็นเนื้อหาเหล่านี้มาบูรณาการร่วมกับสหวิทยาการต่าง ๆ ในแต่ละศาสตร์สาขาวิชา ให้เกิดการสังเคราะห์ผลในเชิงลึก ผสานร่วมกับเป้าหมายพื้นที่ เพราะให้ได้ ปัจจัยความรู้ ประสบการณ์ หรือองค์ประกอบใหม่ ๆ ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้านการท่องเที่ยว ดังนั้น ผลผลิตของการวิจัยจึงไม่มีลักษณะของการพิสูจน์ทฤษฎีหลักที่นำมาใช้ แต่จะมีในเรื่องขององค์ความรู้ หรือสิ่งสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวได้อย่างเป็น รูปธรรม

การท่องเที่ยวเชิงพุทธ

⁵⁶ กองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2560-2564) , พ.ศ. 2560, หน้า 6.

⁵⁷ ฉลองศรี พิมลสมพงษ์, “การวิจัยท่องเที่ยว หลักการสู่การปฏิบัติในมุมมองสะท้อนสังคม”, วารสาร บริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร, ปีที่ 12, ฉบับที่ 1, (มกราคม-มิถุนายน, 2560): หน้า 4.

จุฑาภรณ์ หินชุยและสถาพร มงคลศรีสวัสดิ์⁵⁸ชี้แจงอธิบายถึงแผนยุทธศาสตร์พัฒนาการท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2561–2564 นี้ได้ส่งเสริมประเภทแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ประเภทโบราณสถาน โบราณวัตถุ และประเพณีวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้วางกรอบยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยเติบโตอย่างยั่งยืน โดยเน้นตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพ รวมทั้งกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวภายในประเทศที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ประโยชน์ ทั้งต่อสถาบันครอบครัวและต่อสังคมโดยรวม โดยการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มากขึ้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวเห็นความสำคัญของขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น วิถีชีวิตชุมชนของไทยที่มีจุดเด่นพิเศษคือการท่องเที่ยวเชิงพุทธซึ่งได้รับความนิยมมากขึ้น และสิ่งที่ตามมากับการท่องเที่ยวแบบนี้คือ ประชาชนในท้องถิ่นได้มีอาชีพโดยการนำเอาวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นนำมาเป็นสินค้าจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนมีรายได้ คนก็就不用เดินทางไปทำงานต่างถิ่น สังคมครอบครัวก็อบอุ่น ลดปัญหาต่างๆได้มากมาย

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอูน)⁵⁹ การท่องเที่ยวเชิงพุทธการท่องเที่ยวแนวพุทธหรือการท่องเที่ยวเชิงพุทธ (Buddhist tourism) หมายถึงการเดินทางเพื่อการศึกษา พัฒนาจิตใจและการปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้องแก่เพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสิ่ง อีกนัยหนึ่ง การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง การเดินทางสู่สถานที่ตั้งของวัดเพื่อศึกษาธรรมะและบริบททางศาสนาที่เกี่ยวข้อง ทั้งเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อการศึกษาและการชื่นชมความงามทางวัฒนธรรมและเพื่อตอบสนองทางความเชื่อส่วนบุคคล13จากความหมายข้างต้นทำให้เห็นลักษณะและแนวทางการปฏิบัติของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ เป็นการเดินทางท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ สามารถสร้างประโยชน์เกื้อกูล ความดีงามให้เกิดทั้งต่อตนเองและผู้อื่น และถือว่าการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการพัฒนาต่อตนเอง ชุมชน สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมร่วมกันอย่างสร้างสรรค์อย่างไรก็ตาม คำว่า การท่องเที่ยวแนวพุทธหรือเชิงพุทธ ในที่นี้ จะใช้ในความหมายว่า “การเดินทางหรือการจาริกบุญเพื่อศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาทั้งแนวสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานเพื่อกระตุ้นเตือนใจให้เกิดศรัทธาและปัญญาในการพัฒนาทั้งตนเองและผู้อื่นอันจะก่อให้เกิดผลหรืออิสรภาพทั้งทางกายและจิตใจ”

⁵⁸ จุฑาภรณ์ หินชุยและสถาพร มงคลศรีสวัสดิ์. “แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ กรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม อำเภอสรีสมเด็จ จันทบุรีร้อยเอ็ด”. วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, ปีที่ 10, ฉบับที่ 1, (พ.ศ. 2557): หน้า52-53.

⁵⁹ พระมหาสุทิตย์ อาภากร, (อบอูน), รูปแบบและเครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย, วารสารพุทธจักร, ปีที่ 65, ฉบับที่ 7, (2554): หน้า 50-55.

มานพ รักการเรียน และคณะ⁶⁰ได้อภิปรายผลการวิจัยในเรื่องการสังเคราะห์งานวิจัยด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธระหว่างปี พ.ศ.2557-2563 ถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงพุทธไว้ พบว่าการท่องเที่ยวเชิงพุทธเป็นเรื่องที่ต้องคำนึงถึงการจัดการโครงสร้างพื้นฐาน/สิ่งอำนวยความสะดวก/สิ่งแวดล้อม/การรักษาความสะอาดและความปลอดภัย ทั้งนี้อภิปรายผลได้ว่า นักท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ค่อนข้างมีความพร้อมด้านก าลังทรัพย์และมียานพาหนะส่วนตัวหรือไปในลักษณะใช้บริการเหมารถทัวร์วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้จึงต้องมีความพร้อมในการจัดการโครงการสร้างพื้นฐาน

มนชนก จุลสิกข์⁶¹อธิบายถึงการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาไว้ว่า เป็นกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญต่อทั้งสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ กรมการศาสนา (2558) จึงได้มีการกล่าวถึงประโยชน์และคุณค่าของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา สรุปได้ดังนี้คือ

1. เป็นการใช้จ่ายเงินทางสังคมที่มีอยู่ในสังคมให้เกิดประโยชน์ต่อคนในชุมชน ทำให้วัดและศาสนสถานเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชีวิตและมีศักยภาพ
2. เป็นการสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทยให้เกิดทางเลือกตามรสนิยมใหม่ที่นักท่องเที่ยวต้องการความสุขทั้งทางกายและใจไปพร้อมกัน
3. ได้มีระบบการบริหารจัดการเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาต้นแบบที่มีประสิทธิภาพ รองรับความต้องการของการท่องเที่ยวเชิงธรรมะของสังคม
4. เกิดการบูรณาการความร่วมมือและส่งเสริมสนับสนุนบทบาทภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนให้มีส่วนร่วมในการสืบสานสร้างสรรค์ต่อยอดการพัฒนาการท่องเที่ยวในมิติทางศาสนา
5. วัดและชุมชนมีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ
6. ทำให้แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเป็นที่รู้จักไปทั่วประเทศและทั่วโลก
7. ทำให้วัดให้มีบทบาทต่อการท่องเที่ยวซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ทางตรงคือ เพื่อบริการนักท่องเที่ยวและเกิดประโยชน์ทางอ้อมคือ เพื่อบริการชุมชน

ทั้งนี้ทางกรมการศาสนา ได้มีแนวทางการดำเนินงานในโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนาปีพ.ศ. 2558 โดยสนับสนุนให้นำทุนทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นมาเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวซึ่งบางแห่งก็เป็นมรดกของชุมชน ประกอบกับประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนามีวัดเป็นศูนย์กลางของสังคม จนการผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและศิลปวัฒนธรรมจึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีมิติของการพัฒนาจิตใจควบคู่ไปพร้อมกับส่งเสริมความเป็นไทย ทั้งยังเป็นการสืบสานศาสนาและศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของไทยให้เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่คู่

⁶⁰ มานพ รักการเรียน, “การสังเคราะห์งานวิจัยด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธระหว่างปี พ.ศ. 2557-2563”,วารสารสิรินธรปริทรรศน์, ปีที่ 23, ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน, 2565): หน้า 90.

⁶¹ มนชนก จุลสิกข์, “แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา วัดในพื้นที่ฝั่งธนบุรี”,วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์, ปีที่ 21 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม -ธันวาคม 2562): หน้า 206.

ประเทศชาติภายใต้โครงการส่งเสริมอุตสาหกรรมสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน เพื่อเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่เป็นต้นแบบเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวไปทุกภูมิภาคทั่วประเทศ

ฉลอง พันธุ์จันทร์⁶²นำเสนอข้อมูลในเรื่องการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวิปัสสนากรรมฐานของนักท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานตอนกลาง กรณีจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม ระบุว่าหลักการปฏิบัติธรรมสามารถนำมาสร้างเป็นแบรนด์การท่องเที่ยวเชิงวิปัสสนากรรมฐานของกลุ่มจังหวัด “ร้อยแก่นสารสินธุ์” ได้ ซึ่งแนวคิดนี้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับศูนย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์ (2557: 8) ที่เสนอยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวในภาคอีสานตอนกลางไว้ว่า การสร้างภาพลักษณ์และการสร้างแบรนด์จังหวัดเพื่อการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางเพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงและประโยชน์ทางวิชาการ

สอดคล้องกับความหมายของแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่พระมหาสุทิตย์ อาภากร และมานิช พรหมปัญโญ ได้กล่าวไว้ว่า เป็นการเดินทางสู่สถานที่ตั้งของวัดเพื่อศึกษาธรรมะและบริบททางศาสนาที่เกี่ยวข้อง ทั้งเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อการศึกษาและการชื่นชมความงามทางวัฒนธรรมและเพื่อตอบสนองทางความเชื่อส่วนบุคคล ตามระยะเวลาที่เหมาะสม ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จึงหมายถึง การเดินทางสู่สถานที่ตั้งของวัดเพื่อศึกษาธรรมะและบริบททางศาสนาที่เกี่ยวข้อง ทั้งเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อการศึกษาและการชื่นชมความงามทางวัฒนธรรมและเพื่อตอบสนองทางความเชื่อส่วนบุคคล⁶³

ดุสิตพร ฮกทา ที่ได้อธิบายไว้ในการศึกษาถึงแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวแบบบูรณาการอย่างยั่งยืนของจังหวัดตรัง โดยการกำหนดยุทธศาสตร์และกลยุทธ์การพัฒนาขีดความสามารถและศักยภาพการท่องเที่ยวจังหวัดตรัง โดยวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ SWOT และการสังเคราะห์ด้วยตาราง TOWS Matrix ผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงคุณค่าจากการท่องเที่ยวที่ได้ประสบการณ์ และรูปแบบการใช้ชีวิต ที่แตกต่างจากความเป็นอยู่ รวมทั้งยังมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีความสวยงามที่อาจดูเรียบง่าย ไม่หวือหวา แต่มีความลึกซึ้งในบริบท และแง่มุมที่น่าค้นหา การเรียนรู้ และแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยว⁶⁴

⁶² ฉลอง พันธุ์จันทร์, “รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวิปัสสนากรรมฐานของนักท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานตอนกลาง กรณีจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม”, วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม, ฉบับที่ 7, ปีที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน, 2561): หน้า 263.

⁶³ มานิช พรหมปัญโญ และคณะ, “แนวทางการเตรียมความพร้อมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดอุบลราชธานี”, วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย, ปีที่ 8, ฉบับที่ 2, (กรกฎาคม-ธันวาคม, 2556): หน้า 40.

⁶⁴ ดุสิตพร ฮกทา, “แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวแบบบูรณาการอย่างยั่งยืนจังหวัดตรัง”, ดุษฎีนิพนธ์, สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยพะเยา, พ.ศ. 2560, หน้า 343.

สร้อยพร สุริยชัย⁶⁵ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาจุดหมายปลายทางแหล่งท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า แรงจูงใจของ นักท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณในการเดินทางมาแหล่งท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ สามารถแบ่งออกเป็น 6 แรงจูงใจ ได้แก่ แรงจูงใจในการหลบหนีจากชีวิตประจำวัน บรรเทาความเจ็บป่วยทางร่างกายของตนเอง ต้องการพัฒนา ตนเองหรือเปลี่ยนแปลงตนเองไปในทางที่ดีขึ้น การเผชิญกับการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก ต้องการเรียนรู้ สิ่งใหม่ๆ ต้องการสะสมบุญ ส่วนวัตถุประสงค์ที่สอง เพื่อศึกษาทัศนคติของ นักท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณที่มีต่อ องค์ประกอบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณโดยแบ่งออกเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ 1. สิ่งดึงดูดใจ ทางด้านสภาพแวดล้อมที่นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญ ได้แก่ ความเงียบสงบ ความเป็นธรรมชาติการมีความเป็นส่วนตัว การมีพลังของสถานที่ อาหารกินดีอร่อย การมีสถานที่ทำกิจกรรม การอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ ผู้ให้บริการและผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความจริงจัง และการที่สถานที่นั้นให้ความรู้สึกเหมือนเป็นบ้านของตน นอกจากนี้สิ่งดึงดูดใจในเรื่องการนำเสนอ การให้บริการ หากเข้าร่วมกิจกรรมในสถานที่รูปแบบวัดนักท่องเที่ยว ให้ความสำคัญกับการสามารถจัดคอร์สได้ด้วยตนเอง ขณะที่หากเข้าร่วมกิจกรรมในสถานที่รูปแบบรีสอร์ท นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับคอร์สที่มีการออกแบบกิจกรรมเชิงจิตวิญญาณที่มีความหลากหลาย 2. สิ่งอำนวยความสะดวก ในเรื่องอาหาร นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับอาหารเชิงสุขภาพ ส่วนในเรื่อง ที่พัก หากนักท่องเที่ยวเข้าร่วมกิจกรรมเชิงจิตวิญญาณในเชิงปฏิบัติธรรมซึ่งไม่ได้มีการเสียค่าใช้จ่าย จะไม่มี การคาดหวังเรื่องที่พักต้องหรูหรา แต่หากเข้าร่วมกิจกรรมเชิงจิตวิญญาณอื่น ๆ ซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายจะมีการคาดหวัง 3. เส้นทางในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับการสามารถเข้าถึงได้ง่าย สะดวก มีสภาพถนนไม่อันตรายและมีป้ายบอกทาง และ 4. การบริหารจัดการ โดยอาศัยความร่วมมือผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย นักท่องเที่ยวต่างมีมุมมองว่าการจะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณในประเทศไทยให้มีศักยภาพจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐเป็นสำคัญในการส่งเสริมและคอยให้การช่วยเหลือ

วงศ์ระวิทย์ น้อมนำทรัพย์⁶⁶ทำการวิจัยในมิติแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับประเด็นวิจัยในส่วนของแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยว

⁶⁵ สร้อยพร สุริยชัย, “การพัฒนาจุดหมายปลายทางแหล่งท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่”, วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี, ปีที่ 14, ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2563): หน้า 69.

⁶⁶ วงศ์ระวิทย์ น้อมนำทรัพย์, “แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม”, วารสารวิจัยสหวิทยาการ, ปีที่ 11, ฉบับที่ 4, (ตุลาคม, 2559): หน้า 49.

เชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน จากกรณีศึกษาของจังหวัดนครปฐม ซึ่งมีวิสัยทัศน์คือ “จังหวัดนครปฐมจะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาให้มีมาตรฐานและคุณภาพระดับโลกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น ละเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์คือ 1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม 2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นและกระจายรายได้สู่ชุมชน และ 4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

แนวคิดการเพิ่มมูลค่า

อัสตา ปกมนตรี⁶⁷ อธิบายถึง การเพิ่มมูลค่า หรือ (value added, VALUEADD) ว่าการเพิ่มมูลค่า เป็นการอธิบายถึงมูลค่าหรือราคาของผลผลิตที่เพิ่มขึ้นในแต่ละขั้นตอนของการผลิต หรือเป็นผลลัพธ์ที่ได้รับเกินจากสิ่งที่คาดหวังไว้ในตอนต้น การเพิ่มมูลค่า มีตัวแปรเชิงประจักษ์ 3 ตัว ได้แก่ 1.การออกแบบผลิตภัณฑ์ 2.ช่องทางการจัดจำหน่าย 3.การเป็นผู้นำแฟชั่น

กรอบแนวคิดการเพิ่มมูลค่าเพิ่ม คำว่า “มูลค่า” ⁶⁸ (Value) หมายถึง ราคาทางจิตใจที่ได้จากการประเมินตีค่าสิ่งๆ หนึ่ง โดยเปรียบเทียบระหว่างสิ่งที่ได้รับกับต้นทุนที่เสียไปเพื่อให้ได้สิ่งนั้นๆ มูลค่าของแต่ละสิ่งอาจมีความไม่แน่นอน สิ่งหนึ่งอาจมีมูลค่ามากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสถานการณ์ สภาพแวดล้อมและลักษณะหรือความรู้สึกนึกคิดของผู้ตีมูลค่าแต่ละคนการสร้างมูลค่าสามารถทำได้หลายวิธี เช่นการพัฒนาคุณสมบัติใหม่ๆ การปรับปรุงหลายวิธี เช่นการพัฒนาคุณสมบัติใหม่ๆ การปรับปรุง การสร้างมูลค่าสามารถทำได้หลายวิธี เช่นการพัฒนาคุณสมบัติใหม่ๆ การปรับปรุงรูปลักษณ์ให้สวยงามการสร้างตราสินค้าให้มีคุณค่า การให้บริการเสริมเพิ่มเติม ซึ่งจะช่วยให้กลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคซื้อและสร้างความสำเร็จต่อธุรกิจได้

⁶⁷อัสตา ปกมนตรี, “การเพิ่มมูลค่า การพัฒนาขีดความสามารถ และปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการตลาดอย่างยั่งยืนของสินค้าพรีเมียมโอท็อปจากผักตบชวา”,วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, ปีที่ 7, ฉบับที่ 2, (กรกฎาคม – ธันวาคม, 2561) : หน้า 71.

⁶⁸ณฤมล ญาณสมบัติ, “การเพิ่มมูลค่าตราสินค้าโดยใช้ตราสัญลักษณ์และเครื่องมือทางการค้า”,วารสารวิชาการจัดการปริทัศน์, ปีที่ 23, ฉบับที่ 2, (กรกฎาคม –ธันวาคม 2564): หน้า 287.

สิริชัย ดีเลิศ⁶⁹อธิบายถึง มูลค่าวิชาการ ในงานวิจัยเรื่องกระบวนการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีอัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ ที่อธิบายถึงลักษณะการบูรณาการด้านการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีบทบาทสอดคล้องกับความต้องการของสังคมไม่ว่าจะเป็นด้านการผลิตบัณฑิต ด้านการวิจัย ด้านการประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อบริการวิชาการ และด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การบูรณาการจัดการศึกษาให้ผสมกลมกลืนอย่างเป็นองค์รวม เพื่อให้ปฏิบัติพันธกิจได้อย่างครบถ้วนมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับการวิชาการในระดับอุดมศึกษาที่ต้องสร้างสรรค์โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยกระดับทักษะวิชาการสู่มูลค่าเชิงรูปธรรม ซึ่งจากการวิจัยยังแสดงถึงความจำเป็นในด้านการส่งเสริมเชิงมูลค่าของวิชาการสู่ผลิตภัณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อขยายผลในเชิงต่อยอด

แนวคิดการปฏิบัติธรรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)⁷⁰ การปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 2 ประเภท อันได้แก่ 1) สมถกรรมฐานและ 2) วิปัสสนากรรมฐาน โดยนั้น สมถะ คือวิธีทำให้สงบ จนตั้งมั่นเป็นสมาธิ ถึงขั้นได้ฌาน ส่วนวิปัสสนานั้น คือ การเห็นแจ้งหรือวิธีทำให้เกิดการเห็นแจ้ง เป็นภากรอบรมปัญญาให้เกิดความเห็นแจ้งรู้ชัด เรียกว่า ญาณ ส่วนคำว่า “กรรมฐาน” แปลว่า ที่ตั้งแห่งการทางานของจิต หรือที่ให้จิตทางาน กรรมฐานแบ่งออกเป็น 40 อย่าง โดยแบ่งออกเป็น 7 หมวด เช่น หมวดอนุสสติ 10 ประกอบด้วย พุธานุสสติ อัมมานุสสติ สังฆานุสสติ สีลานุสสติ จาคานุสสติ เทวตานุสสติ มรณสติ กายคตาสติ อานาปานสติ และอุปสมานุสสติ เป็นต้น ส่วนวิปัสสนา แปลว่า การเห็นแจ้ง หรือวิธีทำให้เกิดการเห็นแจ้ง เป็นข้อปฏิบัติในการฝึกฝนอบรมปัญญาให้เกิดความเห็นแจ้งรู้ชัดสิ่งทั้งหลายตรงต่อสภาวะ

นางสาวอรอำไพ สามขุนทด⁷¹การศึกษาค้นคว้าความหมายของการปฏิบัติธรรมจากปราชญ์ผู้รู้ปรากฏข้อมูลโดยอ้างอิงจากสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก แสดงธรรมบรรยายแก่กลุ่มปฏิบัติธรรมในหัวข้อเรื่องอย่างไรที่เรียกว่าปฏิบัติธรรมสรุปความได้ว่าการปฏิบัติธรรมมีคุณค่ามีประโยชน์ให้ความสุข นำชีวิตเข้าสู่ทางชอบ ปฏิบัติชอบทางกายวาจาใจ ประมวลเข้าในหลักใหญ่ 3 ข้อคือ ศีล สมาธิ ปัญญา หรือพระโอวาท 3 ข้อของพระพุทธเจ้าได้แก่

⁶⁹ ทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล, “แนวทางการจัดการศึกษาด้านศิลปกรรมที่ส่งเสริมเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์”, วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, ปีที่ 6, ฉบับที่ 2, (กรกฎาคม - ธันวาคม, 2565): หน้า 59.

⁷⁰ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 850-853.

⁷¹ นางสาวอรอำไพ สามขุนทด และคณะ, “การตีความการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วารสาร มจร.พุทธศาสตร์ปริทรรศน์, ฉบับที่ 1, ปีที่ 2, (กรกฎาคม-ธันวาคม, 2560) : หน้า 69.

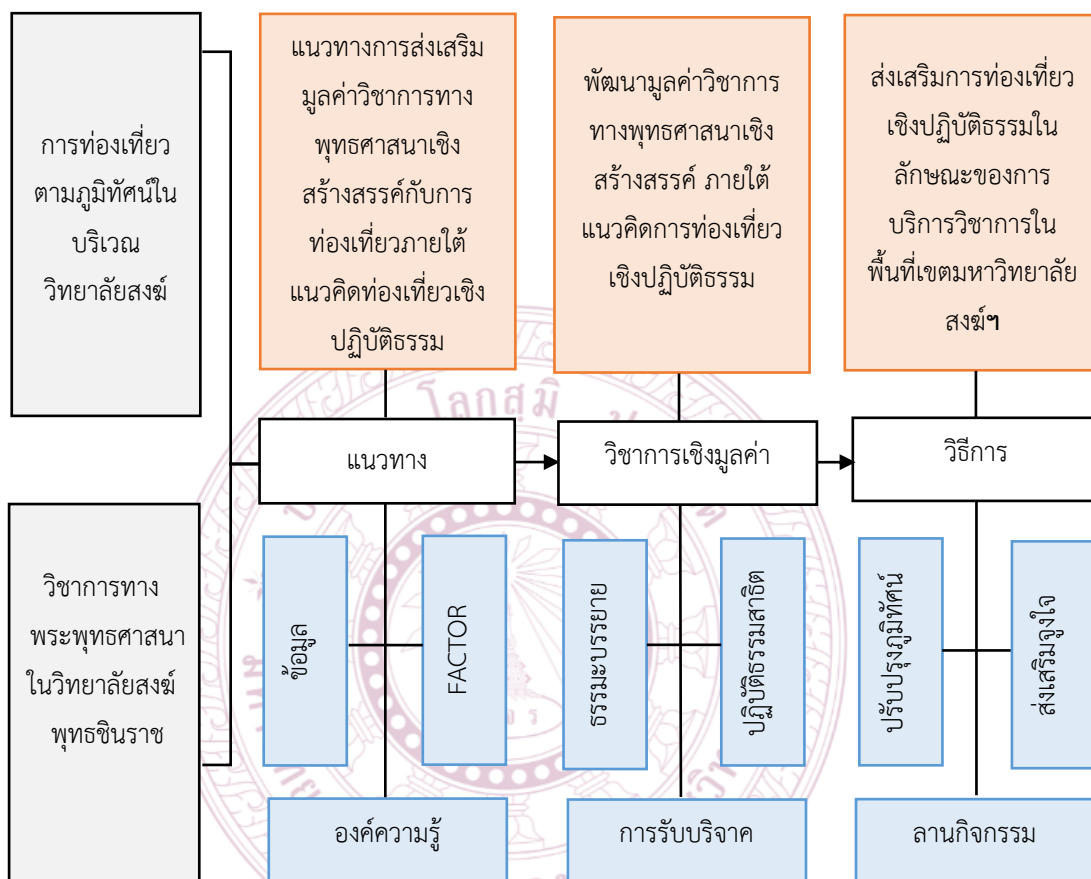
สพพปาปสฺส อกรณ การไม่ทำบาป กุศลสสุปสมปทา การทำกุศล สจิตตปริโยทปน การชำระจิตของตนให้บริสุทธิ์ผ่องใส ซึ่งสรุปเข้าในกันและกันคือศีลกับการไม่ทำบาปทั้งปวงสมาธิกับการทำกุศลให้ถึงพร้อม ปัญญากับการชำระจิตของตนให้ผ่องใส การที่จะพัฒนาศีลสมาธิปัญญาให้มีพลังยิ่งขึ้นจะต้องมีการปฏิบัติอันเรียกว่ากรรมฐานซึ่งแปลว่าทำงาน เป็นการงานทางจิตใจได้แก่ สมถกรรมฐาน ทำงานให้ได้รับความสงบของใจ และวิปัสสนากรรมฐาน ทำงานให้ได้รับความรู้แจ้งเห็นจริง ทั้งหมดนี้ล้วนตั้งอยู่ในจิตใจเป็นสำคัญ จะต้องรักษาจิตใจด้วยอาศัยสติคือความระลึกรู้ อันเป็นข้อสำคัญในการปฏิบัติธัมมะ พระพุทธเจ้าจึงได้สอนให้มีสติระลึกได้ว่าเป็นเช่นนั้นและให้มีสตินี้เองคอยระมัดระวังรักษาจิตใจนี้อยู่

⁷²พระมหาภาธร อาภาธโร ได้เสริมความหมายของคำว่า ปฏิบัติธรรมก็คือ เอาธรรมมาปฏิบัติ เอาธรรมมาใช้ เอามาใช้ดำเนินชีวิตการทำงาน คือเอาธรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตจริง ทำให้เป็นชีวิตที่ดีมีความสุขนั่นเองเมื่อปฏิบัติธรรมก็หมายถึงว่า เอาธรรมมาใช้ในชีวิตจริง หรือเอามาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิต ถ้ายังไม่ได้ใช้ ก็ไม่เรียกว่าเป็นการปฏิบัติ ว่าถึงตัวคำว่า"ปฏิบัติ"เองนี้เดิมนั้นแปลว่า"เดินทาง"มาจากภาษาบาลีของเดิมนั้นมีคำคล้ายๆ กับอีกคำหนึ่งคือ"ปฏิบัติ"เอง

⁷² พระมหาภาธร อาภาธโร, “ปรัชญาชีวิตกับการปฏิบัติธรรม”, วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ 4, ฉบับที่ 1, (มกราคม-มิถุนายน ,2563) : หน้า 109.

2.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาเรียบเรียงความสอดคล้องภายใต้บริบทองค์ความรู้เดียวกันเพื่อสร้างความเด่นชัดในการพัฒนาประเด็นของการศึกษาถึงแนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว เพื่อไปสู่พัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิด"การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม" และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ (วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) เป็นสำคัญ

กล่าวโดยสรุปแล้วในด้านของแนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยวนั้น อาศัยจากการศึกษาถึงแนวคิดเกี่ยวกับวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัยสงฆ์อันประกอบด้วยแนวคิด ความหมาย หลักการ ประเภท กระบวนการส่งเสริม และการบูรณาการณประยุกต์ การศึกษาถึงแนวคิดการท่องเที่ยวด้านองค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อนำมาเชื่อมโยงเข้ากับวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ความรู้วิชาการด้านการปฏิบัติธรรม ภายใต้กรอบแนวคิดเพื่อไปสู่การเพิ่มมูลค่าในเชิงวิชาการเป็นสำคัญ

ทั้งนี้เพื่อไปสู่พัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิดในการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมโดยอาศัยฐานของการศึกษาในประเด็นข้างต้นตามที่กล่าวมาเป็นพื้นฐานของการวิจัย เพื่อพัฒนาให้เกิดมูลค่า ในแง่ของวิชาการทางพุทธศาสนาในด้านของการปฏิบัติธรรม ด้วยความสร้างสรรค์โดยการนำเอาแนวคิดการท่องเที่ยวเข้ามาผสมผสาน ทำให้ความแปลกใหม่ในแง่ของการบริการวิชาการในพื้นที่รวมถึงส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ ฯ ให้เห็นได้อย่างเด่นชัดผ่านการดำเนินงานวิจัยภายใต้มนทัศน์กรอบการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ที่มีการผสมผสานทั้งข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ โดยผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

- 3.1 รูปแบบการวิจัย
- 3.2 พื้นที่การวิจัย ประชากรกลุ่มผู้ให้ข้อมูล
- 3.3 การสร้างเครื่องมือวิจัย
- 3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย
- 3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.6 สถิติที่ใช้ในการวิจัย
- 3.7 สรุปกระบวนการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

ผู้วิจัยจึงกำหนดรูปแบบการวิจัยออกเป็น 2. รูปแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้วงจรการวิจัยปฏิบัติการแบบ PORA (Kemmis & McTaggart, 1988)⁷³ ดังนี้

3.1.2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ครั้งนี้ใช้มีกระบวนการทศการวิจัย โดย

1. กำหนดให้เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและมีการร่วมมือ (Participation and Collaboration) ใช้การทำงานเป็นกลุ่ม ผู้ร่วมวิจัยทุกคนมีส่วนสำคัญและมีบทบาทเท่าเทียม กันในทุกกระบวนการของการวิจัย ทั้งการเสนอความคิดเชิงทฤษฎี การปฏิบัติ ตลอดจน การวางนโยบายการวิจัย

⁷³ วีระยุทธ์ ชาตะกาญจน์, “การวิจัยเชิงปฏิบัติการ”, วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ปีที่ 2, ฉบับที่ 1, (มกราคม – มิถุนายน 2558): หน้า 31.

2. เน้นการปฏิบัติการ (Action Orientation) การวิจัยชนิดนี้ใช้การปฏิบัติเป็น สิ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และศึกษาผลของการปฏิบัติเพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนา

3. ใช้การวิเคราะห์วิจารณ์ (Critical Function) กิจกรรมการวิเคราะห์ การปฏิบัติอย่างลึกซึ้งจากสิ่งที่สังเกตได้ จะนำไปสู่การตัดสินใจที่สมเหตุสมผลเพื่อ การปรับแผนการปฏิบัติการ

4. ปฏิบัติการแบบ (P.A.O.R.)⁷⁴ ของ Kemmis & Mc Taggartเป็นการทำงานที่สะท้อนผลการปฏิบัติงานของตนเองแบบวงจรขดลวด ตั้งแต่การวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การสังเกต (Observing) การสะท้อนกลับ (Reflecting)

3.1.3 พื้นที่และองค์กรที่ศึกษาวิจัย

1) สวนกิจกรรมวิปัสสนาชุมชน ทางทิศเหนือด้านหน้าวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

2) เหตุผลในการคัดเลือกพื้นที่และองค์กรเนื่องจากวิทยาลัยมีสวนกิจกรรมที่มีความเป็นธรรมชาติและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนธรรมะภาคปฏิบัติรวมถึงสามารถไปพักผ่อนหย่อนใจได้ในวัน (จันทร์- อังคาร และ เสาร์-อาทิตย์) อาณาบริเวณเนื้อที่ด้านหน้าวิทยาลัยสงฆ์ประกอบด้วยพื้นที่อยู่ใกล้กับถนนทางหลวงเส้นพิษณุโลก-อุตรดิตถ์ ซึ่งมีความสะดวกในการเดินทาง

3.2 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้านที่เกี่ยวข้องกับการ งานวิชาการ การท่องเที่ยว การปฏิบัติธรรม เพื่อสนทนากลุ่มแบบเจาะจง (Focus Group Discussion) โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันมากที่สุด (Homogenous group sampling) เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ให้ลึกซึ้งมากขึ้นโดยเฉพาะในศึกษาโดยใช้การสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยจัดดำเนินการดังนี้

1. กำหนดประเด็นสำคัญในการสนทนากลุ่ม
2. ร่างแนวคำถามในการสนทนากลุ่ม
3. คุณสมบัติของผู้ร่วมสนทนากลุ่มมีความสอดคล้องต่อประเด็น มีความรู้ความเชี่ยวชาญหรือมีประสบการณ์
4. แบ่งกลุ่มสนทนาในกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะคล้ายกัน (Homogeneous) โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มคณาจารย์นักวิชาการ 2) กลุ่มพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติธรรม และ 3) กลุ่มผู้รู้ด้านการท่องเที่ยว
5. จำนวนผู้ให้ข้อมูลโดยสนทนากลุ่ม 3 กลุ่ม โดยกลุ่มละ 6 คน รวมจำนวน 18 คน

⁷⁴ วีระยุทธ์ ชาตะกาญจน์, การวิจัยเชิงปฏิบัติการ Action Research, วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี ปีที่ 2, ฉบับที่ 1, (มกราคม-มิถุนายน 2558), หน้า 31.

6. ผู้จัดเก็บข้อมูลระหว่างสนทนากลุ่ม จำนวน 3 คน คือ 1) Moderator1 ผู้ดำเนินรายการโดยหัวหน้าโครงการวิจัย 2) Moderator2 ผู้ช่วยดำเนินรายการ และ 3) Notetaker ผู้จดบันทึกโดยผู้ประสานงานวิจัย
7. จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์และสถานที่ในการสนทนากลุ่มได้แก่ ณ ห้องประชุมวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช วันที่ กรกฎาคม 2566 เวลา 09.00-11.00 น.

3.3.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion)

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้การสุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจงกับคณาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิ และเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยวิธีการสนทนากลุ่ม ณ ห้องประชุมชั่วคราว วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

กลุ่มที่ 1 วันที่ 3 เมษายน 2566 เวลา 09.00-11.00 น. จำนวนทั้งสิ้น 6 รูป/คน

กลุ่มที่ 2 วันที่ 4 เมษายน 2566 เวลา 09.00-11.00 น. จำนวนทั้งสิ้น 6 รูป/คน

กลุ่มที่ 3 วันที่ 5 เมษายน 2566 เวลา 09.00-11.00 น. จำนวนทั้งสิ้น 6 รูป/คน

ตารางที่ 1. กลุ่มที่ 1 นักวิชาการ คณาจารย์

ลำดับ	ชื่อ/นามสกุล	ปฏิบัติหน้าที่
1.	พระครูรัตนสุตาภรณ์, ผศ.ดร.	รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000
2.	พระครูพิพิธจารุธรรม, ผศ.ดร	ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช วัดบึงเม้า หมู่ 11 ตำบลหนองโสน อำเภอสามง่าม จังหวัดพิจิตร 66140
3.	พระครูสมณธรรมธาดา, ผศ.ดร	ประธานหลักสูตรสาขาพระพุทธศาสนาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช วัดคลองกระเจง หมู่ 8 ตำบลคลองกระเจง อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย 64110
4.	รศ.ดร.ปัญญา นามสง่า	ประธานหลักสูตรสาขาศาสนาปรัชญาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช 127/9 หมู่ 6 ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
5.	ดร. ภูเดช สิ้นทับสาน	อาจารย์หลักสูตรสาขาศาสนาปรัชญาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช 127/9 หมู่ 6 ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
6.	นายชัยรัตน์ ทองสุข	อาจารย์หลักสูตรสาขาศาสนาปรัชญาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช 127/9 หมู่ 6 ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

ตารางที่ 2. กลุ่มที่ 2 ผู้รู้ด้านการท่องเที่ยว

ลำดับ	ชื่อ/นามสกุล	เชี่ยวชาญ
1.	ผศ. ดร. สุวัฒน์ อินทรประไพ	อาจารย์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ อ.เมือง จ.อุดรดิตถ์ 5301
2.	ผศ. จุมพต อ่อนทรง	ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษ 127/9 หมู่ 6 ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จ.พิษณุโลก
3.	ดร. สมนึก หงส์แย้ม	นิสิตปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา 160 หมู่ 3 ถ.อุทัย-หนองฉาง ต.น้ำซึม อ.เมือง จ.อุทัยธานี 61000
4.	ผศ. สุติศา พ่วงเพ็อง	นักท่องเที่ยว/เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว 127/9 หมู่ 6 ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษ
5.	นางสาวสงกรานต์ เกตุดี	ภาคเอกชน (สงวนข้อมูลส่วนบุคคล) อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000
6.	นายพิษณุชัย ชูชื่น	นักท่องเที่ยว (สงวนข้อมูลส่วนบุคคล) อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000

ตารางที่ 3. กลุ่มที่ 3 กลุ่มพระสงฆ์ วิปัสสนาจารย์

ลำดับ	ชื่อ/นามสกุล	ความเชี่ยวชาญ
1.	พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ, ดร. พระมหาเถระ/พระวิปัสสนาจารย์	วัดเบญจมบพิตรสถิตดุสิตวนารามราชวรวิหาร เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300
2.	พระครูปลัดดำรง ภาทมนี, ดร. พระมหาเถระ วัดราชบูรณะ 16/169 ตำบลในเมือง	อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000
3.	พระครูปิยกิจบัณฑิต, ดร.	พระวิปัสสนาจารย์ วัดโพธาราม ตำบลคลองตาล อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย 64120
4.	พระครูสมุห์เชษฐา ปิยสาสน์	พระวิปัสสนาจารย์ วัดสนามคลีตะวันออก หมู่ 1 ตำบลสนามคลี อำเภอบางกระพูน จังหวัดพิษณุโลก 65110
5.	พระครูอมรรธรรมบัณฑิต	พระวิปัสสนาจารย์ วัดราชบูรณะ 16/169 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000

6. พระวรรณะ มหาคมกีโร พระวิปัสสนาจารย์ วัดนางพญา
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

องค์ประกอบของเครื่องมือการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วย

- 3.3.1 กำหนดเครื่องมือการวิจัย
- 3.3.2 การสร้างเครื่องมือการวิจัย
- 3.3.3 การตรวจสอบเครื่องมือ
- 3.3.4 การพิทักษ์สิทธิด้านจริยธรรม

3.3.1 กำหนดเครื่องมือการวิจัย มีดังนี้

1) แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม ารจัดให้คนที่เลือก จากประชากรที่ต้องการศึกษาจำนวนไม่มากนักมาร่วมวงสนทนากัน ผู้เข้าสนทนากลุ่มจำนวน 6-12 คน ที่มีลักษณะทางประชากร สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน เพื่ออภิปรายพูดคุยกัน โดยมุ่งประเด็นการสนทนาไปยังเรื่องที่ต้องการทราบนั่นเอง

2) แบบสังเกตการณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structure Observation) เป็นการสังเกตการณ์ที่นักวิจัยวางแผนไว้ล่วงหน้าว่าจะสังเกตอะไรบ้าง จากเหตุการณ์นั้น ๆ ในขอบเขตระยะเวลาและพื้นที่ภาคสนาม การใช้แบบสังเกตการณ์จึงเป็นไปเพื่อการศึกษาและบรรยายเหตุการณ์ได้อย่างเป็นระบบ

3.3.2 การสร้างเครื่องมือการวิจัย

1. แบบคำถามที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

1) การสร้างแบบคำถามในการสนทนากลุ่ม

แบบคำถามที่ใช้ในการสนทนากลุ่มนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับการสัมภาษณ์สำหรับการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการระดมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อระดมข้อมูล ชักถาม แนะนำ ถามตอบ พูดคุย ในประเด็นที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญในการทราบข้อเท็จจริง ประสบการณ์ ความเชื่อ ความรู้ และปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มผู้ร่วมสนทนาในเรื่องที่เฉพาะ โดยกระตุ้นให้เกิดทัศนะและความคิดเห็นที่หลากหลาย (Brainstorming) จากผู้ดำเนินการสนทนา (Modulator) ภายในเวลาที่กำหนดด้วยคำถามปลายเปิดที่นักวิจัยต้องการจะรู้หรือกำหนดสมมติฐานไว้ล่วงหน้าโดยกำหนดแบบคำถามที่ใช้ในการสนทนากลุ่มดังนี้

1. ลักษณะแบบคำถามที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม ต้องกำหนดให้ตรงตามประเด็น “การพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม” ที่ต้องการทราบ อาทิเช่น

- กำหนดการพัฒนาได้แก่ กลไก, อุปกรณ์, เทคนิค
- กำหนดออกแบบได้แก่ รูปลักษณ์, วิธีการ
- กำหนดการใช้งานได้แก่ การใช้งาน, จัดเก็บรักษา

2. กำหนดแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อเห็นชอบต่อคณะผู้วิจัย รวมถึงที่ปรึกษาเพื่อขอความเห็นชอบ หลังจากนั้นจึงติดต่อผู้ทรงคุณวุฒิด้วยตนเองเพื่อชี้แจงข้อมูลวัตถุประสงค์และรายละเอียดในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ (แบบคำถามสนทนากลุ่ม : ฉบับร่าง) ที่ใช้ นำไปมอบให้ผู้ทรงคุณวุฒิให้พิจารณาถึงความถูกต้องของข้อความ การนิยามศัพท์ ความครอบคลุมเนื้อหา ความซ้ำซ้อนของคำ และความชัดเจนของภาษา สือสาร

3. นำแบบคำถามสนทนากลุ่มฉบับร่างที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ มาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับการนำมาใช้ในการเก็บข้อมูลงานวิจัย โดยปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องและยืนยันความน่าเชื่อถือโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่านตามข้อแนะนำ

2) การนำแบบคำถามในการสนทนากลุ่มไปใช้

1. เริ่มต้นการสนทนากลุ่ม โดยการสร้างสัมพันธภาพบนพื้นฐานความเท่าเทียมของทุกคน ก่อนเริ่มอาจมีการละลายพฤติกรรมตามความเหมาะสม หรือรวบรวมข้อมูลภูมิหลังของผู้ร่วมสนทนา อธิบายวัตถุประสงค์ ข้อกำหนดกติกาพื้นฐาน และปรึกษาหารือร่วมกัน โดยไม่มีฝ่ายใดถูกผิด

2. ดำเนินการสนทนากลุ่ม อาจเริ่มการสนทนาจากประเด็นย่อยเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นหลักของการสนทนากลุ่ม ผ่านกระบวนการเล่าเรื่อง การนำเสนอ ฯลฯ เพื่อให้ผู้ร่วมสนทนาระบุพฤติกรรม ปัจจัย เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา ทั้งนี้ผู้ดำเนินการสนทนาจะต้องแสดงความเป็นกลาง และสามารถจัดการกับความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นระหว่างสนทนา

3. ยุติการสนทนา โดยขอให้ผู้ร่วมสนทนาสรุปสิ่งที่ตนได้ให้ความเห็นหรือการสะท้อน (Feedback) กระบวนการสนทนากลุ่มย่อย ซึ่งอาจเป็นข้อซักถามหรือแบบสอบถาม

2. แบบสังเกตชนิดมีโครงสร้าง (Structure Observation)

1) การสร้างแบบสังเกตชนิดมีโครงสร้าง (Structure Observation)

3.3.3 การตรวจสอบคุณภาพของข้อมูล (Triangulation)

เนื่องงานวิจัยมีส่วนของการศึกษาเชิงคุณภาพและปริมาณในระหว่างปฏิบัติการ ผู้วิจัยจึงวางแผนการตรวจสอบคุณภาพของข้อมูล (Triangulation) โดยการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพแบบสามเส้า

การตรวจสอบคุณภาพข้อมูลแบบสามเส้า

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดการตรวจสอบคุณภาพแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อเป็นหลักสำคัญในการตรวจสอบคุณภาพงานวิจัยเฉพาะที่เป็นส่วนของกระบวนการทัศน์เชิงคุณภาพเท่านั้น ซึ่งอยู่ในขั้นตอนของการปฏิบัติการ (Action) เพื่อความน่าเชื่อถือของกระบวนการด้านข้อมูลโดยมีดังนี้

1. ตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ หลากหลาย โดยในงานวิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจสถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวและสิ่งสื่อดิจิทัล โดยใช้ผู้วิจัยเป็นผู้สังเกตการณ์ (Observer) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical Material) รวมถึงการศึกษาข้อมูลเชิงทฤษฎี จากเอกสาร รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาพิจารณาเป็นข้อมูลชุดเดียวกันตามรูปแบบ (Theory Triangulation)
2. ตรวจสอบข้อมูลจากในหลายกลุ่ม โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่ม ด้วยตรวจสอบข้อมูลรูปแบบ (Method Triangulation) ด้วยการเปรียบเทียบข้อมูลจากการเก็บข้อมูลที่หลากหลายกลุ่ม รวมถึงวิธีการอื่นๆ เช่น การสังเกตร่วมด้วยโดยใช้ผู้วิจัยเป็นผู้สังเกตการณ์ (Observer) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical Material)
3. ตรวจสอบข้อมูลจากช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ในรอบกิจกรรมในวงจร PAOR) จำนวน 2 รอบ ในเวลาที่ต่างกันตามรูปแบบ (Multiple Investigator Triangulation) โดยใช้นักวิจัยร่วม ในภาคสนาม แทนการใช้นักวิจัยหลักผู้เดียว

3.3.4 การพิทักษ์สิทธิด้านจริยธรรม

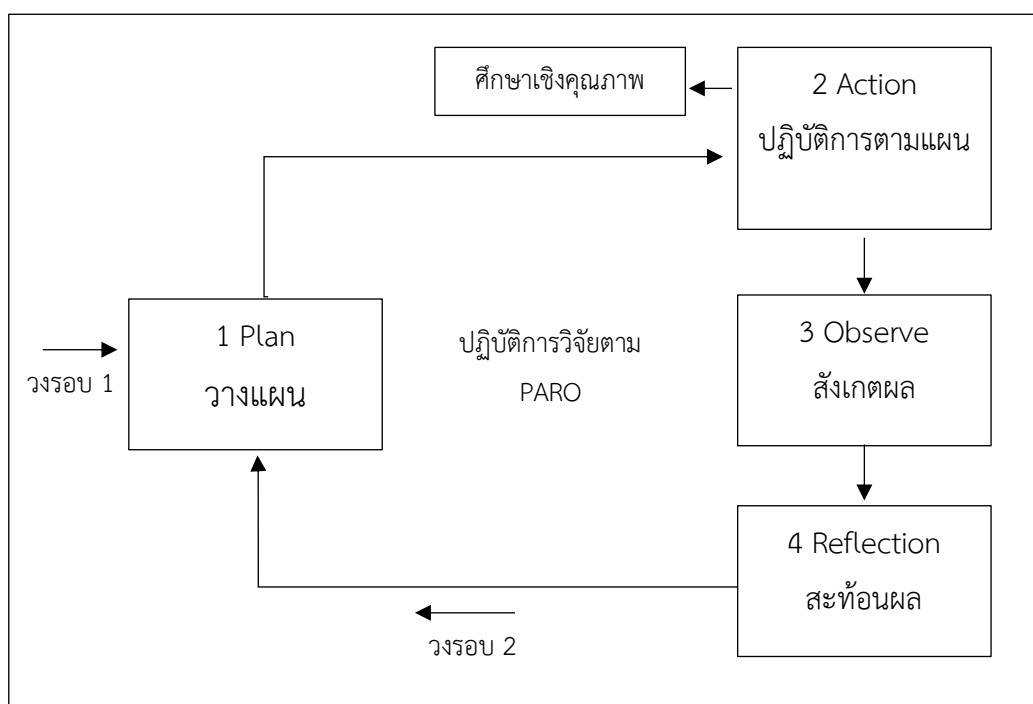
คณะผู้วิจัยคำนึงถึงจรรยาบรรณของนักวิจัย รวมถึงจรรยาบรรณการวิจัยในมนุษย์ด้านสังคมศาสตร์และพฤติกรรมมนุษย์ การวิจัยครั้งนี้จึงผ่านกระบวนการเพื่อกำหนดขอออกใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยการเข้าสู่กระบวนการตอบสอบด้านจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์เพื่อเห็นชอบและออกใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการที่แต่งตั้ง สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (หมายเลข ว.148/2566) โดยส่งหลักฐานประกอบการขอใบรับรองอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ก่อนการเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม รวมถึงข้อมูลอื่น ๆ ที่อาจมีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้กระบวนการทัศน์การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบ PAOR โดยกำหนดวงจรการดำเนินงานและเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.4.1 วงจรการดำเนินงานตามแนว PAOR

การปฏิบัติการวิจัย (Action Research) โดยใช้กระบวนการทัศน์การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบ PAOR โดยกำหนดวงจร 2 วงรอบดังนี้

ภาพที่ 2 วงจรการดำเนินงาน PAOR

(วงจรที่ 1) ระหว่างเดือน ธ.ค. 66 - มี.ค. 67ข

1) การวางแผน (PLAN)

1. ประชุมชี้แจงวางแผนการทำงาน กำหนดประเด็น ได้แก่ 1) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว 2) เพื่อพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิด"การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม" และ 3) เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ โดยวางแผน 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 คณะผู้วิจัยลงพื้นที่สังเกตการณ์ภาคสนาม

ขั้นที่ 2 จัดสนทนากลุ่มวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริม/สร้างกลยุทธ์การส่งเสริม

ขั้นที่ 3 คณะผู้วิจัยดำเนินงานกิจกรรม/เก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นที่ 4 ผู้วิจัยสะท้อนผล/สรุปผล

2. ศึกษาข้อมูลเอกสาร ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงจากเอกสาร รายงานการวิจัย และองค์ความรู้เชิงทฤษฎีในประเด็นเรื่องแนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว

3. สังเกตการณ์ โดยผู้วิจัยทำการสังเกตการณ์ยังพื้นที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากประชาชนนักท่องเที่ยวทั่วไป ระบุเฉพาะประเภทการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์และศาสนา ในแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงกับแนวคิดการวิจัยเพื่อการวางแผนออกแบบความคิดหรือเพื่อการพัฒนาออกแบบกรอบคิดสู่การสร้างสรรค์

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสาร โดย 1. เก็บรวบรวมและจัดระเบียบข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ หนังสือ รายงานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ สิ่งพิมพ์ต่างๆ เป็นต้น 2. จำแนกข้อมูล ทำการจำแนกข้อมูลตามเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่ปรากฏแบ่งเป็น 2 วิธี ได้แก่ 1. วิเคราะห์เหตุการณ์แบบอิงทฤษฎีคือการแยกชนิดในเหตุการณ์นั้น ๆ โดยอาศัยทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งเป็นกรอบในการจำแนกซึ่งกรอบ การจำแนกเหตุการณ์ที่นิยมใช้หรือมีลักษณะกลางๆ ที่มักนำมาใช้ร่วมกัน คือการวิเคราะห์เหตุการณ์ออกเป็นประเภท ๆ ใคร ทำอะไร ที่ไหนเมื่อไร อย่างไร และทำไม 2. วิเคราะห์เหตุการณ์แบบไม่อิงทฤษฎีคือจำแนกข้อมูลไปตามเหตุการณ์ความสอดคล้องที่เห็นว่าเหมาะสมกับข้อมูลอาจมาจากกระแสหรือประสบการณ์ผู้วิจัย 3. บันทึกข้อมูลจัดพิมพ์ลงในรายงานการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตโดย 1. ผู้วิจัยเลือกวิธีการสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Observation) โดยเป็นการสังเกตการณ์ร่วมโดยเข้าไปอยู่ร่วมในเหตุการณ์ (Participant Observation) ที่เลือกใช้วิธีการนี้เนื่องจากงานวิจัยไม่มีกลุ่มควบคุมหรืองานที่ใช้ห้องปฏิบัติการ จึงเลือกใช้วิธีการเฝ้าสังเกตในสถานการณ์นั้น ๆ ตามธรรมชาติ 2. จัดบันทึกข้อมูลด้วยอุปกรณ์อำนวยความสะดวกจากสถานการณ์จริงในพื้นที่ โดยกำหนดประเด็นสำคัญ ๆ ได้แก่ ผู้มีส่วนร่วม (ใคร สัมพันธ์กันอย่างไร จำนวนเท่าไร) , ที่ตั้ง (ที่ไหน ทำไม ปฏิบัติตนกับพื้นที่อย่างไร), จุดเป้าหมาย (มาทำไม มาทำอะไร เกิดอะไรขึ้น), พฤติกรรม (เกิดผลกระทบกับใคร ใครได้ประโยชน์ ใครเสียประโยชน์) , ระยะเวลา (ช่วงเวลา ใช้เวลาสั้นยาวเท่าใด) และ 3. รวบรวมประเด็นและบันทึกข้อมูลจัดพิมพ์ลงในรายงานการวิจัย

2) ปฏิบัติการตามแผน (ACTION)

ดำเนินงานปฏิบัติการตามเป้าหมายที่วางแผนไว้ ดังนี้

1. ลงพื้นที่สังเกตการณ์ภาคสนาม

โดยประเด็นที่ลงพื้นที่นั้น เพื่อต้องการทราบถึงสภาพจริงของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพิษณุโลก เขตเทศบาลนครเมืองพิษณุโลก โดยผู้วิจัยทำการสังเกตการณ์ในยังพื้นที่ท่องเที่ยวที่ได้รับค่านิยมจากประชาชนนักท่องเที่ยวทั่วไป ระบุเฉพาะประเภทการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ในแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงกับแนวคิดการวิจัยเพื่อการวางแผนออกแบบความคิดหรือเพื่อการพัฒนาออกแบบกรอบคิดสู่การสร้างสรรค์ ได้แก่พื้นที่ดังนี้

- ก. ท่องเที่ยวเชิงศาสนา เช่น วัด อาราม
- ข. ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เช่น การบริการต่าง ๆ
- ค. ท่องเที่ยวแนวใหม่ เช่น ร้าน Café, จุดเช็คอิน
- ง. ท่องเที่ยวแนววัฒนธรรม เช่น โบราณสถาน
- จ. ท่องเที่ยวแนวธรรมชาติย่านพื้นที่สีเขียว

2. วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมและสร้างกลยุทธ์การส่งเสริม

โดยการจัดสนทนากลุ่มตามกระบวนการทัศนงานวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อ Discussion ระดมความคิดเพื่อสังเคราะห์ให้เกิดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม ระดมสมองให้เกิดแนวทางการพัฒนาต้นแบบของการพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม โดยผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ตามลำดับต่าง ๆ เพื่อให้อยู่ในกรอบของการวิจัยในประเด็นสำคัญ ๆ เริ่มจากการชี้แจงทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะผู้วิจัย คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ โดยผู้วิจัยนำหนังสือขออนุญาตทำการวิจัย เพื่อแสดงเจตจำนงและขอความร่วมมือในการวิจัยถึงกลุ่มเป้าหมายในการสนทนากลุ่มอย่างน้อยหนึ่งสัปดาห์ โดยผู้วิจัยดำเนินการสนทนากลุ่มตามเวลาที่นัดหมายด้วยตนเองและเมื่อเสร็จสิ้นแล้ว

จัดกิจกรรมสนทนากลุ่มประชุมปรึกษาวิเคราะห์ร่วมกับระหว่างผู้วิจัยและผู้ทรงคุณวุฒิในการคิดค้นในการเลือกสรรตำแหน่งของ “มูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์” จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่ม จำนวน 3 กลุ่ม รวม 18 รูป/คน ข้างต้น โดยวิเคราะห์ประเด็น คือ

- กลุ่มที่ 1 นักวิชาการ คณาจารย์
- กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้รู้ด้านการท่องเที่ยว
- กลุ่มที่ 3 กลุ่มพระสงฆ์ วิปัสสนาจารย์

โดยประเด็นในการสนทนากลุ่ม คือ ประเด็นที่ 1 การสร้างมูลค่าวิชาการเชิงสร้างสรรค์ ประเด็นที่ 2 วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมแบบ SWOT Analysis ประเด็นที่ 3 วางแนวสร้างกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมแบบ TOWS Matrix และ ประเด็นที่ 4 การทำการส่งเสริมเพื่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะการบริการวิชาการในพื้นที่ฯ

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มโดย 1. ผู้จัดบันทึก (Note taker) ทำหน้าที่จัดบันทึกการรวมข้อมูลในแต่ละประเด็นที่ได้จากการสนทนา จากการบันทึกเสียง การจดเป็นลายลักษณ์อักษร แล้วจัดกลุ่มคำสำคัญ 2. จัดเก็บในแฟ้มข้อมูลหรือบันทึกลงในอุปกรณ์จัดเก็บข้อมูล โดยทำการจำแนกข้อมูล ทำการจำแนกข้อมูลในระดับจุลภาคการวิเคราะห์คำหลัก (Domain Analysis) โดยจัดกลุ่มคำพูดหนึ่งให้อยู่ภายใต้คำอีกชุดหนึ่ง เพื่อความสะดวกต่อการวิเคราะห์แบบสสารระบบ (Taxonomy Analysis) ที่มุ่งเน้นแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคำย่อย ๆ ด้วยกันเองและคำหลักในภาพรวมทั้งหมด แล้วบันทึกข้อมูลจัดพิมพ์ลงในรายงานการวิจัย เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ตามลำดับต่าง ๆ เพื่อให้อยู่ในกรอบของการวิจัยในประเด็นสำคัญ รวมถึงชี้แจงทำความเข้าใจวัตถุประสงค์กำหนดบทบาทหน้าที่ คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

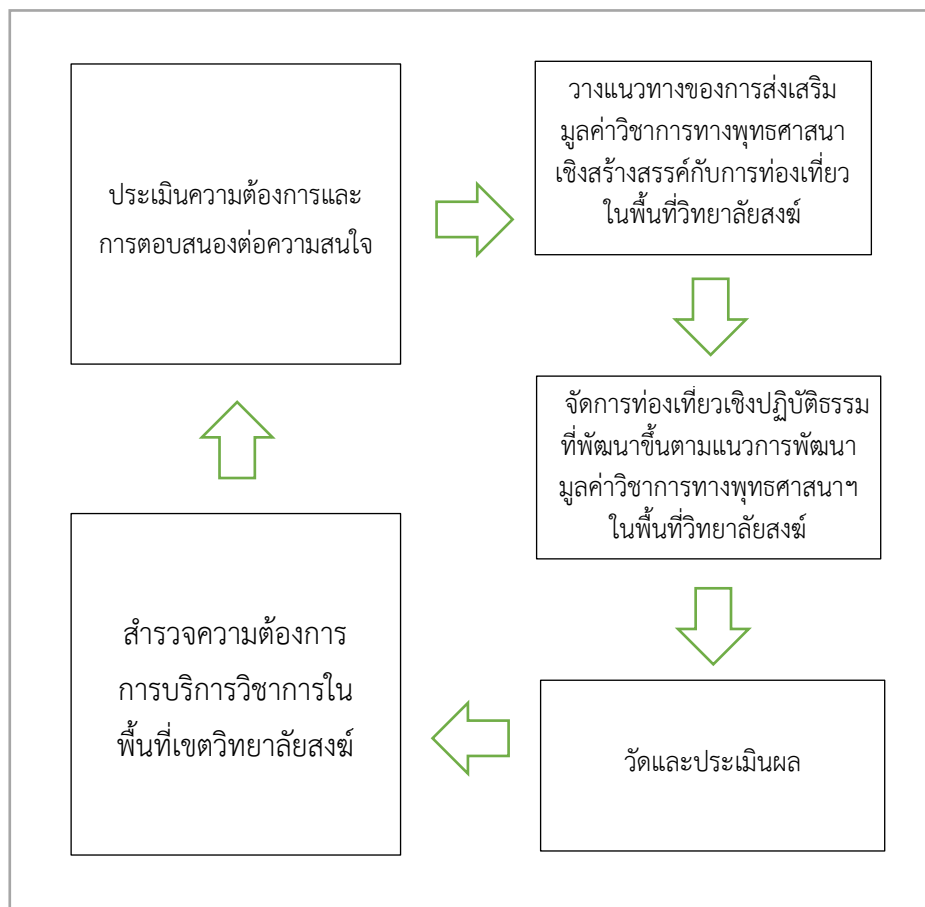
3. ดำเนินการวิจัยกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม

ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ ผู้วิจัยวางแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ นั้น ผู้วิจัยได้ทำการยกร่างรูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ จากนั้นทำการประชุมผู้คณะที่วิจัย ผู้บริหารวิทยาลัยสงฆ์ และผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมบริการวิชาการในพื้นที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ เพื่อระดมความคิด ความเหมาะสม ปรับปรุงให้สมบูรณ์ดังนี้

1. สำรวจบริการวิชาการตามความต้องการของชุมชนในพื้นที่โดยรอบวิทยาลัย
2. ประเมินความต้องการและการตอบสนองความสนใจ
3. วางแนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว
4. จัดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมที่พัฒนาขึ้นตามแนวการพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนา ในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์

5. การวัดและประเมินผล

โดยมีลำดับตามภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ 3 การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่

ลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ ยกร่างไว้ได้ 5 ขั้นตอนซึ่งรายละเอียดของแต่ละขั้นอธิบายได้ดังนี้

3.1 ขั้นสำรวจบริการวิชาการตามความต้องการของชุมชนพื้นที่

ขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัยได้ออกสำรวจบริการวิชาการตามความต้องการของชุมชนโดยวิธีการสังเกตการณ์และสัมภาษณ์ตัวแทนของผู้คนในชุมชน สัมภาษณ์ตัวแทนชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียงวิทยาลัยสงฆ์ในส่วนที่น่าสนใจและข้อสังเกตบ่งชี้สู่การพัฒนางานวิจัย เพื่อให้เห็นถึงความต้องการและการตอบสนองให้ได้มากที่สุด โดยกำหนดพื้นที่ชุมชนโดยรอบใกล้เคียงในเขตบริการของวิทยาลัยสงฆ์ตามชุมชนดังนี้

1. กำหนดลงพื้นที่สำรวจชุมชนในเขตตำบลบึงพระ (ทิศตะวันออกของวิทยาลัยสงฆ์ฯ ในรัศมีใกล้เคียงไม่เกิน 3 กิโลเมตร) ได้แก่ ชุมชนเขตตำบลบึงพระ
2. กำหนดลงพื้นที่สำรวจชุมชนในเขตตำบลบึงพระ (ทิศใต้ของวิทยาลัยสงฆ์ฯ ในรัศมีใกล้เคียงไม่เกิน 3 กิโลเมตร) ได้แก่ ชุมชนเขตตำบลวังพิกุล

3.2 ขั้นประเมินความต้องการและการตอบสนองความสนใจ

1. กำหนดลงพื้นที่สำรวจชุมชนในเขตตำบลบึงพระ (ในเขตวิทยาลัยสงฆ์ที่ใกล้เคียง) ได้แก่ ชุมชนเขตตำบลบึงพระ ชุมชนเขตตำบลวังพิกุล เป็นต้น
2. เข้าไปยังพื้นที่เพื่อสังเกตบริบทโดยรวมในลักษณะของการท่องเที่ยว ร้านคาเฟ่ ร้านค้าบริการ วิถีชีวิตความเป็น การใช้จ่าย ความเชื่อความศรัทธาและศาสนา เป็นต้น
3. ทำการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกับผู้นำชุมชน และทำการสุ่มกลุ่มเป้าหมายเพื่อสอบถามคนในชุมชน โดยเตรียมคำถามในลักษณะปลายเปิดและใช้เวลาไม่เกิน 10 นาทีเพื่อไม่ให้ผู้ถูกสัมภาษณ์รู้สึกหวาดกลัวหรือระแวง
4. รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์สรุป

3.3 วางแนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยทำการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ ซึ่งมีลำดับการวางแนวทางดังนี้

1. พัฒนาส่งเสริมแนวทางจากผลวิเคราะห์ SWOT
2. พัฒนาส่งเสริมแนวทางกลยุทธ์การดำเนินงานจากผลวิเคราะห์ TWOS
3. การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ (สวนปฏิบัติธรรมในเขตวิทยาลัยสงฆ์)
4. ดำเนินการให้บริการเชิงวิชาการ (การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม)
5. การวัดประเมินผล (ความพึงพอใจ)

3.4 จัดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมฯ ในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์

ผู้วิจัยได้นำเนื้อหาภาคปฏิบัติ นำเสนอโดยวิธีการแบบสาธิตและให้ชุมชนปฏิบัติตาม โดยให้การฝึกปฏิบัติธรรมเบื้องต้น ที่สวนปฏิบัติธรรม ณ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช โดยใช้พื้นที่การท่องเที่ยวเขตธรรมชาติของวิทยาลัยสงฆ์เพื่อเสริมสร้างมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาในรูปแบบกิจกรรม

1. เน้นกิจกรรมภาคปฏิบัติ (วิชาการพื้นฐาน) ประยุกต์เข้ากับการท่องเที่ยวแบบพักผ่อนหย่อนใจ ในสถานที่ที่ออกแบบให้มีความสัปปายะและเข้าถึงกลุ่มคนทั่วไป สามารถร่วมกิจกรรมได้สามารถร่วมศึกษาได้ โดยมีรูปแบบของการปฏิบัติธรรมผสมผสานการเที่ยวเชิงสุขภาพ ในรูปแบบการพักผ่อนหย่อนใจสไตล์ฮอปปีงคาเฟ่ (Hopping cafe) คาเฟ่นั่งสบายตามอัธยาศัย ภายใต้องค์ประกอบ (Component) รูปแบบสไตล์ฮอปปีงคาเฟ่ ที่ช่วยสร้างแรงบันดาลใจต่อการปฏิบัติธรรม (Inspiration)

2. วางรูปแบบการบริการวิชาการเชิงสร้างสรรค์ (ท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม) 2 แบบ คือ 1) แบบ Limited time คือ เปิดให้มีการท่องเที่ยวตามกิจกรรมที่วางไว้ตามระยะเวลาที่ระบุ ได้แก่ช่วงเช้า รอบฟังธรรม นำปฏิบัติ สนทนาถามตอบ สาระ เวลา 09:00-11:00 ช่วงบ่าย รอบฟังธรรม สวดมนต์ นำปฏิบัติเวลา 14:00-16:00 น. และ 2). แบบ Free time คือ เปิดให้มีการท่องเที่ยวพักผ่อนแบบตามอัธยาศัยแบบทั้งวัน (All Day) พักผ่อนแบบตามอัธยาศัยตามความสะดวกสบายเพื่อทำสมาธิ นั่งทำงาน หรือนั่งสนทนาพูดคุย ถ่ายภาพเช็คอิน และจำหน่ายของที่ระลึก โดยเปิดเป็นบริจาคนเพื่อสมทบทุนกิจกรรมของทางวิทยาลัยฯ โดยรูปแบบนี้จะไม่จำกัดเวลาเพื่อให้เป็นไปตามสไตล์ Hopping

3. วางกรอบระยะเวลาการดำเนินงานกิจกรรมเป็นระยะเฉพาะ คือภายในหนึ่งเดือน (หนึ่งเดือนภายใต้กรอบระยะเวลาของการวิจัย)

3) สังเกตผล (OBSERVATION)

สังเกตผลโดยใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ด้วยเครื่องมือแบบสังเกตชนิดมีโครงสร้าง (Structure Observation) โดย 4 ขั้นตอน คือ

1. สังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ
2. สรุปข้อคิดเห็นของผู้สังเกตการณ์
3. แนวโน้มของผลที่เกิดขึ้น
4. การอธิบายที่อิงกับหลักทฤษฎี

4) สะท้อนผล (REFLECTION)

ขั้นตอนสะท้อนผลนี้ผู้วิจัยนำบันทึกการดำเนินงานมาร่วมกันวิเคราะห์ / ประเมินผล เพื่อต้องการทราบปัญหาระหว่างการดำเนินงานรวมถึงกระบวนการแก้ไข

1. สรุปผลการดำเนินงาน

ทำการสรุปผลการดำเนินงานผ่านการอภิปราย เพื่อให้เป็นข้อมูลพื้นฐานและเป็นแนวทางการพัฒนาปรับปรุงต่อไป กระบวนการ PAOR นี้ผู้วิจัยพิจารณาจากช่วงระยะเวลาการดำเนินงานวิจัยจึงสรุปใช้วงจรกระบวนการ PAOR 2 วงรอบ เพื่อให้เหมาะสมต่อกรอบระยะเวลาและงบประมาณตามศักยภาพกำลัง

2. ตั้งข้อเสนอแนะเพื่อนำไปสู่ (PAOR วงจรที่ 2)

- ข้อเสนอแนะที่ 1 จุดอ่อน
- ข้อเสนอแนะที่ 2 ปัญหาและอุปสรรค

3. สรุปผลการดำเนินงาน (PAOR วงจรที่ 2)

ทำการสรุปผลการดำเนินงาน (PAOR วงจรที่ 2) ตามกรอบระยะเวลาที่เหมาะสมเพื่อ
สิ้นสุดโครงการเพื่อสรุปผลการศึกษาและอภิปรายผลต่อไป

(วงรอบที่ 2) วงรอบที่ 2 ระหว่างเดือน พ.ค. 66 - ส.ค. 66

1. Plan วางแผน ประชุมชี้แจงวางแผนการทำงานวางแผนใหม่ภาคสนาม (จากวงรอบที่
1) ในการดำเนินงานกิจกรรมพร้อมรวบรวมข้อมูล การสะท้อนผลและสรุปผล

2. Action ดำเนินการวิจัยกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม โดยจัดการท่องเที่ยวเชิง
ปฏิบัติธรรมที่พัฒนาขึ้นตามแนวการพัฒนาบุคลากรทางพุทธศาสนาฯ ในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ตาม
ข้อสรุปที่ได้จากการปรับปรุงและสิ่งเสนอแนะใน (วงรอบที่ 1)

3. Observe การสังเกตผลโดยใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม จากปรากฏการณ์ที่
เกิดขึ้น สรุปข้อคิดเห็นและแนวโน้มผลที่เกิดขึ้น โดยใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant
Observation) ด้วยเครื่องมือแบบสังเกตชนิดมีโครงสร้าง (Structure Observation) โดย 4 ขั้นตอน คือ

1. สังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ
2. สรุปข้อคิดเห็นของผู้สังเกตการณ์
3. แนวโน้มของผลที่เกิดขึ้น
4. การอธิบายที่อิงกับหลักทฤษฎี

4. Reflection สะท้อนผล ผู้วิจัยนำบันทึกการดำเนินงานมาวิเคราะห์/ประเมินผล เพื่อ
ทราบปัญหาระหว่างการดำเนินงาน สรุปผล และข้อเสนอแนะ โดยผู้วิจัยนำบันทึกการดำเนินงาน
มาร่วมกันวิเคราะห์/ประเมินผล เพื่อต้องการทราบปัญหาระหว่างการดำเนินงานรวมถึงกระบวนการ

3. สรุปผลการดำเนินงาน ทำการสรุปผลการดำเนินงาน (PAOR วงจรที่ 2) ตามกรอบ
ระยะเวลาที่เหมาะสมเพื่อสิ้นสุดโครงการเพื่อสรุปผลการศึกษาและอภิปรายผลต่อไป

3.4.2 การดำเนินงาน

องค์ประกอบการจำแนกในการดำเนินงานเป็นการแสดงอธิบายถึงประเด็นหัวข้อของการดำเนินงานที่ประกอบด้วย ขั้นตอนการ กิจกรรม วัตถุประสงค์ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และเครื่องมือ/เทคนิค ซึ่งผู้วิจัยอธิบายได้ตามภาพตารางดังต่อไปนี้

ขั้นตอน	กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผู้ร่วมกิจกรรม	เครื่องมือ/เทคนิค
ขั้น 1 วางแผน (Plan)	1. จัดประชุมสมาชิกเพื่อ วิเคราะห์ SWOT 2. สรุปปัญหาและความต้องการ ให้กับสมาชิก	1. ศึกษาแนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับ การท่องเที่ยว	1. ผู้เชี่ยวชาญ 2. ผู้ช่วยนักวิจัย 3. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	1. แบบบันทึกสนทนากลุ่ม - แนวทางฯ 3 ประเด็น 2. คล้องบันทึกภาพถ่าย
ขั้น 2 ปฏิบัติ (Action)	- สนทนากลุ่มเพื่อ 1. การพัฒนามูลค่าทางวิชาการ 2. การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ - พัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ 1. สืบค้นตามความต้องการ 2. ประเมินความต้องการ 3. วางแนวทางการส่งเสริมฯ 4. จัดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม	2. พัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม 3. ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมใน ลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	1. ผู้เชี่ยวชาญ 2. ผู้ช่วยนักวิจัย 3. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 1. คณะผู้วิจัย	1. แบบบันทึกสนทนากลุ่ม - วิเคราะห์ SWOT/TWOS - วิเคราะห์การพัฒนามูลค่าเชิงวิชาการ 2. แบบบันทึกการประชุม 3. คล้องบันทึกภาพถ่าย
ขั้น 3 สังเกต (Observe)	5. วัดและประเมิน	3. ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมใน ลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	1. คณะผู้วิจัย	1. แบบสังเกต
ขั้น 4 สะท้อนผล (Reflection)	1. สรุปผลการดำเนินงาน 2. ตั้งข้อเสนอแนะ (PAOR วง 2) 3. สรุปผลการดำเนินงาน (PAOR วง 2)	3. ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมใน ลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	1. คณะผู้วิจัย	2. แบบบันทึกสนทนากลุ่ม

ภาพที่ 4 ภาพการจำแนกขั้นตอนการดำเนินงาน

3.4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงปฏิบัติการต้องตระหนักเสมอ โดยเฉพาะกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องมีความสำคัญ ต่อกระบวนการดำเนินการวิจัย ควรใช้วงจรของกระบวนการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติการสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติ เพื่อนำมาปรับปรุงแผนงานแล้วดำเนินกิจกรรมที่ปรับปรุงใหม่ ซึ่งวงจรของทั้ง 4 ขั้นตอนดังกล่าวจะมีลักษณะการดำเนินการเป็นเวียนไป (Spiral) ตามวงจร จนได้ผลปฏิบัติการตามกรอบที่วางไว้ พร้อมกับบันทึกผลในทุกๆ ขั้นตอน บันทึกเหตุการณ์อย่างละเอียดในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย ทั้งส่วนที่เป็นความก้าวหน้าและที่เป็นอุปสรรคตามวงจรของการปฏิบัติการทุกขั้นตอนโดยจะต้องเก็บสะสมข้อบันทึกไว้เพื่อใช้ปรับปรุงวงจรปฏิบัติในรอบต่อไป ได้แก่

1. บันทึกผลของการดำเนินงานตั้งแต่ การวางแผน การปฏิบัติการ การสังเกตผล และสะท้อนผล ทั้งวงจรที่ 1 และวงจรที่ 2
2. จัดเก็บข้อมูลผลจากการบันทึก
3. ถ่ายทอดเป็นรายงานผลการบันทึกหลังเสร็จสิ้นกระบวนการ
4. ควรบันทึกข้อมูลหากพบข้อสังเกตนอกเหนือการวิจัยระหว่างเก็บข้อมูลสู่ค้นพบใหม่

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้จะนำไปสู่การสรุปเป็นผลงานวิจัย และแสดงให้เห็น ข้อมูลแนวทางของสิ่งที่ศึกษา ซึ่งเน้นวิเคราะห์ปรากฏการณ์และผลที่เกิดขึ้น โดยอธิบายเชิงพรรณนา ดังนี้

3.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสนทนากลุ่ม

ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลจากเอกสาร รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นการวิเคราะห์มุ่งการพรรณนาวิเคราะห์ และอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ประกอบด้วยขั้นตอน คือ 1) วางเค้าโครงของข้อมูล โดยการทำรายชื่อหรือข้อความที่จะถูกนำมาวิเคราะห์แล้วแบ่งไว้เป็นประเภท วางบริบท หรือสภาพแวดล้อมประกอบของข้อมูล เอกสารที่นำมาวิเคราะห์บรรยายคุณลักษณะเฉพาะของเนื้อหาโดยไม่โยงไปสู่ลักษณะของเอกสาร ผู้ส่งสาร-ผู้รับ และ 2) วิเคราะห์เนื้อหาจะทำตามเนื้อหาที่ปรากฏ ในเอกสารกับสาระสำคัญเนื้อหาที่ซ่อนอยู่ โดยจะไม่ตีความคำหรือข้อความเหล่านั้น การตีความจะทำเฉพาะตอนที่สรุปเท่านั้น

3.5.2 การวิเคราะห์จากการสังเกต

ใช้วิธีการวิเคราะห์โดยการสังเกตพฤติกรรมหรือสถานการณ์ โดยนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ และสรุปความ โดยไม่ใช้วิธีการทางสถิติแต่ใช้ประสบการณ์ของผู้วิจัยมาวิเคราะห์เพื่ออธิบายเชิงพรรณนาข้อมูลในลักษณะของข้อมูลเชิงคุณภาพ

3.6 สรุปกระบวนการวิจัย ภาพรวมการสรุปกระบวนการวิจัยตลอดสัญญาวิจัย 12 เดือน

ด.ค.	พ.ย.65	ธ.ค.65	ม.ค.66	ก.พ.66	มี.ค.66	เม.ย.66	พ.ค.66	มิ.ย.66	ก.ค.66	ส.ค.66	ก.ย.66
ทำสัญญา	เตรียมการ PAOR วงรอบ 1	ขั้น 1 วางแผน (Plan)	ขั้น 2 ปฏิบัติ (Action)	ขั้น 3 สังเกต (Observe)	ขั้น 4 สะท้อนผล (Reflection)	PAOR 2 วงรอบ 2	ขั้น 1 วางแผน (Re-Plan)	ขั้น 2 ปฏิบัติ (Re-Action)	ขั้น 3 สังเกต (Re-Observe)	ขั้น 4 สะท้อนผล (Re-Reflection)	แผนแม่ สรุปปิด โครงการ
วัตถุประสงค์	1.ศึกษาแนวทาง การส่งเสริมมูลค่า วิชาการทางพุทธ ศาสนาเชิง สร้างสรรค์กับการ ท่องเที่ยว	2.พัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม	3.ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะ ของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงขล				1.ศึกษาแนวทาง การส่งเสริมมูลค่า วิชาการทางพุทธ ศาสนาเชิง สร้างสรรค์กับการ ท่องเที่ยว	2.พัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม			
	ผู้วิจัยและผู้ร่วม ปรึกษากันเพื่อ วางแผน การศึกษา ศึกษาจาก แหล่งข้อมูลและ วิเคราะห์ ประเมินวิเคราะห์ องค์ความรู้ ร่วมกัน	1.สนทนากลุ่มเพื่อ 1.1 การพัฒนามูลค่า ทางวิชาการ 1.2 การพัฒนาพื้นที่ เชิงสร้างสรรค์ 2. พัฒนพื้นที่เชิง สร้างสรรค์ 2.1 สืบเสาะตามความ ต้องการ 2.2 ประเมินความ ต้องการ 2.3 วางแนวทางการ ส่งเสริม 2.4 จัดการท่องเที่ยว เชิงปฏิบัติธรรมที่ พัฒนาขึ้น	-ประชุมสนทนา กับผู้วิจัยเพื่อ สังเกตผลการ ดำเนินงาน ร่วมกันโดย	ร่วมกันสรุปผล เพื่อทราบถึงส ่งที่สำเร็จ/ไม่ สำเร็จ/สิ่งที่คว ปรับปรุงแก้ไข ร่วมกันโดย		Re	นำจุดอ่อน/ปัญหา อุปสรรคมา วางแผน ร่วมกันในการ ปรับปรุง เนื้อหา/ร่วมกัน ประเมินผล สนทนากับ 1. SWOT 2. TWOS ร่วมกันสรุปผล เพื่อทราบถึงส ่งที่สำเร็จ/ ปรับปรุงแก้ไข	1.สังเกตพื้นที่ที่ 2. จัดประชุมสัมมนา เพื่อวางแผนทาง (ใหม่)การส่งเสริม มูลค่าวิชาการทาง พุทธศาสนาเชิง สร้างสรรค์กับการ ท่องเที่ยว 3. จัดท่องเที่ยวเชิง ปฏิบัติธรรมที่ พัฒนาขึ้น(รอบ2)	-ประชุมสนทนา กับผู้วิจัยเพื่อ สังเกตผลการ ดำเนินงาน ร่วมกัน ร่วมกันสรุปผล เพื่อทราบถึงส ่งที่สำเร็จ/ ปรับปรุงแก้ไข ร่วมกัน	ร่วมกันสรุปผลเพื่อ นำเสนอบทความ วิจัยโดยเผยแพร่ วารสาร จัดทำวิทยานิพนธ์ การดำเนินงานวิจัย ร่วมกัน	

ตารางที่ 4 ภาพขั้นตอนโดยภาพรวมในการวิจัย (12 เดือน)

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาเรียนรู้และการปฏิบัติในทางศาสนา หรือการเดินทางเพื่อการแสวงบุญของศาสนิกชนต่างๆ นั้นนับว่าเป็นความแปลกใหม่ของการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตใจของนักท่องเที่ยวที่มาเยือน นับว่าเป็นกระบวนการสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาจิตใจแก่นักท่องเที่ยวตามหลักการทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะมีการสื่อสารและการพัฒนาจิตใจที่อาศัยหลักการปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนา รวมทั้งมีการแสดงหลักพุทธธรรมที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมภูมิปัญญา โดยมีการใช้สื่อที่เรียบง่ายนับตั้งแต่สื่อบุคคล สื่อธรรมชาติ สื่อเชิงวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม รวมทั้งการขยายการเผยแพร่ด้วยการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อมวลชนในแขนงอื่นๆ ซึ่งทำให้เกิดการรับรู้ที่กว้างขวาง อันนำไปสู่การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาจิตใจและปัญญาของนักท่องเที่ยวและผู้สนใจจากกระบวนการผู้วิจัยจึงสรุปผลออกเป็นประเด็นดังนี้

- 4.1 แนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว
- 4.2 การพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม
- 4.3 การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ
- 4.4 องค์กรความรู้ที่ได้จากการวิจัย

4.1 แนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว

แนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว กำหนดให้มีแนวทาง จากผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ในแนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว ทำให้ทราบถึงแนวทางฯ 3 ประเด็นดังนี้

1. การกำหนดกรอบคุณลักษณะของผลงานวิชาการทางพุทธศาสนาในเชิงสร้างสรรค์
2. การวิเคราะห์แนวทางและสร้างกลยุทธ์สู่การส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว
3. การวางแผนทางส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะของการบริการวิชาการ

ซึ่งผู้วิจัยสามารถอธิบายผลในแต่ละประเด็นได้ดังนี้

4.1.1 การกำหนดกรอบคุณลักษณะของผลงานวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์

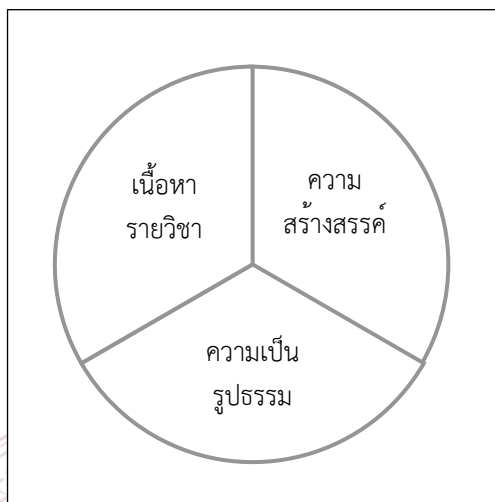
กำหนดกรอบคุณลักษณะของผลงานวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ คือ การกำหนดเอาวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่เปิดสอนในวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช อาทิเช่น วิชากรรมฐาน วิชาธรรมนิเทศ เป็นต้น มากำหนดคุณลักษณะในให้เกิดผลงานใหม่ในเชิงรูปธรรมที่สร้างสรรค์ สอดรับกับกิจกรรมปฏิบัติธรรมและเข้ากับการท่องเที่ยวฯ ได้ดังนี้

1. ความเป็นรูปธรรม โดยกำหนดไว้เป็นกรอบคุณลักษณะของผลงานวิชาการทางพุทธศาสนา หมายความว่า ผลงานมีวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่กำหนดจะต้องสามารถจับต้องได้ ไม่เป็นเพียงชุดข้อมูล ความรู้อย่างเดียว โดยจะต้องสามารถผันแปรในลักษณะของวัตถุหรือแฝงคุณค่าของวิชาการทางพระพุทธศาสนาลงในวัตถุนั้น ๆ เช่น การใส่แนวคิดในการออกแบบ การแฝงคุณค่าเชิงนามธรรม ปรัชญา คติธรรมหรือคำคม รวมไปถึงวิธีการใช้งานหรือการนำไปใช้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งได้

2. มีเนื้อหารายวิชาเป็นส่วนประกอบ โดยกำหนดไว้เป็นกรอบคุณลักษณะของผลงานวิชาการทางพุทธศาสนา ซึ่งผลงานที่ควรออกแบบให้เกิดมูลค่านั้นจะต้องสร้างจากเนื้อหาวิชาที่ใช้ทำการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยมูลค่านั้นสามารถกำหนดได้ 2 ลักษณะ คือ มูลค่าเชิงรูปธรรมคือ จำหน่ายซื้อขายในเชิงเศรษฐศาสตร์ได้ และมูลค่าเชิงนามธรรม คือ มูลค่าเชิงนามธรรมคือ จิตใจที่ฝึกฝนในธรรม

3. มีความคิดสร้างสรรค์ การคิดริเริ่มแบบสร้างสรรค์และนำไปใช้ในการสร้างผลผลิต โดยกำหนดไว้เป็นกรอบคุณลักษณะของผลงานวิชาการทางพุทธศาสนา ซึ่งความสร้างสรรค์นั้นจะต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ ทั้งโดย รูปแบบ วิธีการ สามารถนำไปใช้ได้จริง

กำหนดกรอบคุณลักษณะของผลงานวิชาการทางพุทธศาสนาในเชิงสร้างสรรค์มีสัดส่วนแสดงตามภาพประกอบดังนี้

ภาพที่ 5 กรอบคุณลักษณะของผลงานวิชาการทางพุทธศาสนาในเชิงสร้างสรรค์

4.1.2 การวิเคราะห์แนวทางและสร้างกลยุทธ์สู่การส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว สามารถวิเคราะห์โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นสำคัญได้แก่

1. วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมแบบ SWOT Analysis
2. สร้างกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมแบบ TOWS Matrix

4.1.2.1 วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม(SWOT Analysis)

1) จุดแข็ง (Strengths)

S1. มีวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่มีความเป็นอัตลักษณ์ของสถาบันการศึกษาทางคณะสงฆ์ โดยเฉพาะวิชาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม เป็นต้น มีความเด่นชัดในศาสตร์ที่เชี่ยวชาญและยังสามารถทำคุณประโยชน์ให้กับคณะสงฆ์

S2. วิทยาลัยสงฆ์มีความพร้อมด้านทรัพยากรมนุษย์ทั้งคณาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิที่สามารถบรรยายเนื้อหาและถ่ายทอดวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้

S3. วิทยาลัยสงฆ์มีความพร้อมด้านทรัพยากรพื้นที่ สามารถนำมาใช้เป็นพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเขตธรรมชาติดี รายล้อมไปด้วยธรรมชาติที่สงบร่มรื่น เงียบสงบ สามารถพัฒนาไปสู่แนวทางการเพื่อเสริมสร้างมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงบริการวิชาการในรูปแบบกิจกรรมได้

S4. มหาวิทยาลัยฯ ต้นสังกัดกำหนดให้มีรายวิชาที่ตรงกับการทำวิจัยอย่างชัดเจน สามารถบูรณาการกับการเรียนการสอนตามแผนการสอน (มคอ.) จากเนื้อหารายวิชากรรฐานได้ โดยบูรณาการการเรียนการสอนวิชากรรฐานระหว่างสัปดาห์ที่ 10 ใน มคอ.3 วิชากรรฐาน 2

S5. กิจกรรมการปฏิบัติธรรมเป็นกิจกรรมที่มีทักษะหรือทำทีในสังคมที่เป็นประโยชน์เชิงบวก และมีฐานกลุ่มคนที่นิยมการฝึกปฏิบัติธรรมโดยทั่วไป

S6. วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มีพื้นที่ที่สามารถใช้งานด้านการปฏิบัติธรรมได้ สามารถรองรับจำนวนคนได้มากกว่า 100 คนขึ้นไป รวมถึงห้องน้ำ ร้านค้าสวัสดิการที่ใกล้เคียง

S7. ระยะการเดินทางมีความสะดวก เนื่องจากอยู่มีระยะห่างจากอำเภอเมืองเพียง 14 กิโลเมตร และใกล้กับคมนาคมรูปแบบอื่น ๆ เช่น สนามบิน สถานีรถไฟ รวมทั้งยังไม่ตั้งอยู่ในพื้นที่แออัด

2) จุดอ่อน (Weaknesses)

W1. ภาพลักษณ์จดจำของคนทั่วไปเกี่ยวกับข้อปฏิบัติทางศาสนา ที่เห็นสมควรว่าควรอยู่ภายใต้กรอบของความเหมาะสม หรือระเบียบปฏิบัติที่เคยปฏิบัติมา ความไม่เข้าใจอาจสร้างความขัดแย้งต่อความรู้สึกในช่วงแรก

W2. พื้นที่ที่พัฒนาสู่การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมนั้น มีห้องน้ำห้องสุขาค่อนข้างไกลหากเดินทางเท้าซึ่งในฤดูฝนค่อนข้างเปียกแฉะ

W3. ฤดูร้อนมีอุณหภูมิค่อนข้างสูงเพราะจำนวนต้นไม้ที่สามารถอาศัยร่มเงาได้มีจำนวนไม่มากพอต่อการให้เื้ออ้านวยกิจกรรมจำพวกต้องใช้เวลาที่นานพอสมควร

W4. ไม่มีรถประจำทางตัดผ่านเส้นทาง ต้องใช้รถส่วนบุคคลในการเดินทางเท่านั้น

W5. เส้นทางตัดผ่านการถนนหลัก เข้าสู่ตัวพื้นที่ มีระยะทางค่อนข้างไกลกว่า 50 เมตร และมีความไม่สะดวกในการเดินเท้า

3) โอกาส (Opportunities)

O1. แนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์และการท่องเที่ยวเชิงศาสนา มีความสอดคล้องกับแนวคิดการปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นหนึ่งในนโยบายการขับเคลื่อนเศรษฐกิจโดยภาพรวมด้านการท่องเที่ยว

O2. แนวคิดการปฏิบัติธรรม มีความสอดคล้องกับเข้ากันกับรูปแบบการเที่ยวสไตล์ Hopping Café ที่มี Theme ในเชิงของการพักผ่อนหย่อนใจ สงบสบาย เป็นต้น

O3. สร้างโอกาสการใช้งานจากพื้นที่ๆ เพื่อให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่สามารถปฏิบัติธรรมได้ในคราวเดียวกันได้ เป็นพื้นที่สถานศึกษาที่มากกว่าสถานศึกษาโดยผ่านกระบวนการวิจัย

O4. วิชาการทางพระพุทธศาสนาสามารถที่เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม มีความเหมาะสมในการนำมาใช้เป็นกิจกรรม ที่สร้างให้เกิดมูลค่าในแง่ของการให้บริการวิชาการกับสังคมได้

05. คณาจารย์ และนิสิต สามารถบรรยายเนื้อหาและถ่ายทอดวิชาการทางพระพุทธศาสนาให้กับประชาชนได้ โดยนับว่าเป็นการบริการวิชาการแก่สังคม ตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยฯ

06. การพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติยังสามารถสร้างโอกาส ให้ผู้ที่สนใจได้เรียนรู้ แลกเปลี่ยนกับการปฏิบัติธรรมได้กับผู้มีความรู้และมีประสบการณ์ได้

07. สามารถต่อยอดกิจกรรมในเชิงการสร้างมูลค่ารายได้ เช่น การเปิดรับบริจาคสมทบกิจกรรม การจัดจำหน่ายสินค้าของมหาวิทยาลัยฯ เป็นต้น

08. เป็นการเปิดโอกาสทางการประชาสัมพันธ์ถึงอัตลักษณ์ตัวตนของมหาวิทยาลัยที่สามารถสร้างบทบาทต่อสังคมในเชิงบวก สร้างศรัทธาต่อพุทธศาสนิกชนให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น

09. สามารถลดช่องว่างระหว่างศาสนากับวิถีชีวิตคนเมืองให้มีความใกล้ชิด ขจัดความแปลกใหม่และแตกต่างออกไป

4) ปัญหาและอุปสรรค (Threats)

T1. ปัญหาด้านเวลาดำเนินกิจกรรมด้านการปฏิบัติธรรมได้ในเฉพาะเวลาที่มีการบูรณาการณกับรายวิชาที่คณาจารย์สอนบรรยายเป็นส่วนใหญ่

T2. ปัญหาด้านการใช้พลังงานพื้นฐาน เช่น การใช้ไฟฟ้าในพื้นที่อาจต้องมีเครื่องมือในการสนับสนุนกิจกรรมการปฏิบัติธรรม

T3. ปัญหาด้านวัชพืชโดยรอบบริเวณพื้นที่ ที่ต้องมีค่าใช้จ่ายในการดูแลค่อนข้างประจำ เช่น การใช้สารเคมีในการกำจัดวัชพืช การตัดแต่งไม้ประดับ การดูแลสวน ล้วนต้องอาศัยกำลังคนในการดูแลที่เพิ่มมากขึ้น

T4. อุปสรรคที่ควรคำนึง ได้แก่ ช่วงดำเนินงานวิจัยภาพปฏิบัติการตรงกับฤดูร้อน คือ มีนาคม เมษายน พฤษภาคม ตลอดจนฤดูฝน อาจส่งผลทำให้เกิดอุปสรรคด้านการดำเนินงานหรืออาจไม่เป็นไปตามระยะช่วงเวลาที่กำหนด

4.1.3.2 สร้างกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมแบบ TOWS Matrix

กลยุทธ์การส่งเสริมเชิงรุกและเชิงรับแบบ TOWS Matrix (อ้างใน อัญชราภรณ์ เลาหรั่งพิสิฐ)⁷⁵ เป็นอีกหนึ่งเครื่องมือสำหรับการสร้างกลยุทธ์จากภาพแวดล้อมและสถานการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม ที่มีการต่อยอดมาจาก SWOT Analysis (ในหัวข้อที่ 4.1.1) ด้วยการ

⁷⁵ อัญชราภรณ์ เลาหรั่งพิสิฐ, “การวิเคราะห์ SWOT และ TOWS เมทริกซ์ เพื่อกำหนดกลยุทธ์ในการส่งออกกล้วยไม้ไทยภายใต้มาตรการกีดกันทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษี (NTBS)”, วารสารชุมชนวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ปีที่ 17, ฉบับที่ 1, (มกราคม-มีนาคม, 2566): หน้า 73.

จับคู่ระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของ “การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม” ประกอบด้วย 2 ปัจจัยภายในและภายนอกปัจจัยภายใน – Strength (จุดแข็ง) และ Weakness (จุดอ่อน) และปัจจัยภายนอก – Opportunity (โอกาส) และ Threat (ความเสี่ยง) โดยเมื่อนำมาจับคู่กันจะทำให้เกิดเป็นการวิเคราะห์ของ TOWS Matrix ได้ออกมาเป็นกลยุทธ์ 4 รูปแบบด้วยกันแล้ว ดังตารางต่อไปนี้

ปัจจัยภายใน \ ปัจจัยภายนอก	จุดแข็ง Strength	จุดอ่อน Weakness
โอกาส Opportunity	S+O (กลยุทธ์เชิงรุก) ใช้จุดแข็งร่วมกับโอกาส	W+O (กลยุทธ์เชิงแก้) ใช้โอกาสลดจุดอ่อน
อุปสรรค Threat	S+T (กลยุทธ์เชิงป้องกัน) ใช้จุดแข็งรับมืออุปสรรค	W+T (กลยุทธ์เชิงรับ) แก้ไขจุดอ่อนและเลี่ยงอุปสรรค

ตารางที่ 5 กลยุทธ์การส่งเสริมวิชาการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม

1) กลยุทธ์เชิงรุก (SO)

การจับคู่ระหว่าง Strength และ Opportunity (ใช้จุดแข็งร่วมกับโอกาส)

โดยพัฒนาออกมาเป็นรูปแบบการให้บริการวิชาการเชิงสนทนากาสนาแนวความคิดท่องเที่ยวแบบ Hopping Café โดยใช้ชื่อว่า “การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม” กลยุทธ์ในส่วนนี้มีความสำคัญอย่างมากต่อการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมฯ เนื่องจากเป็นกลยุทธ์ที่เน้นสร้างผลลัพธ์ที่ให้ประโยชน์สูงสุด ผ่านการวิเคราะห์จุดแข็งของการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมฯ ร่วมกับโอกาสที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นการส่งเสริมความสามารถในการจูงใจให้เกิดความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

การสังเคราะห์ด้วยเทคนิคตาราง TOWS Matrix		กลยุทธ์
จุดแข็ง S	โอกาส O	
S2. วิทยาลัยสงฆ์มีความพร้อมด้านทรัพยากรมนุษย์ทั้งคณาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิที่สามารถบรรยายเนื้อหาและถ่ายทอดวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้	O3. สร้างโอกาสการใช้งานจากพื้นที่ฯ เพื่อให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่สามารถปฏิบัติธรรมได้ในคราวเดียวกันได้ เป็นพื้นที่สถานศึกษาที่มากกว่าสถานศึกษา โดยผ่านกระบวนการวิจัย	1.1 กลยุทธ์การใช้สื่อโซเชียลมีเดีย

	O8. เป็นการเปิดโอกาสทางการ ประชาสัมพันธ์ถึงอัตลักษณ์ตัวตน ของมหาวิทยาลัยที่สามารถสร้าง บทบาทต่อสังคมในเชิงบวก สร้าง ศรัทธาต่อพุทธศาสนิกชนให้มี จำนวนเพิ่มขึ้น	
	O9. สามารถลดช่องว่างระหว่าง ศาสนากับวิถีชีวิตคนเมืองให้มีความ ใกล้ชิด ขจัดความแปลกใหม่และ แตกต่างออกไป	
S5. กิจกรรมการปฏิบัติธรรมเป็น กิจกรรมที่มีทักษะหรือทำในสังคม ที่เป็นประโยชน์เชิงบวก และมีฐาน กลุ่มคนที่นิยมการฝึกปฏิบัติธรรม โดยทั่วไป	O5. คณาจารย์ และนิสิต สามารถ บรรยายเนื้อหาและถ่ายทอด วิชาการทางพระพุทธศาสนาให้กับ ประชาชนได้ โดยนับว่าเป็นการ บริการวิชาการแก่สังคม ตามพันธ กิจของมหาวิทยาลัยฯ	1.2 การสร้างพื้นที่การเรียนรู้ แบบเปิด (โอเพ่น)

ตารางที่ 6 การสังเคราะห์ด้วยเทคนิคตาราง TOWS Matrix (กลยุทธ์เชิงรุก (SO))

1.1 กลยุทธ์การใช้สื่อโซเชียลมีเดีย

การมีเพียงจุดแข็งอย่างเดียวอาจจะไม่สามารถส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมฯ เติบโตได้อย่างที่ต้องการ จึงจำเป็นต้องมองถึงโอกาสในปัจจุบันหรือโอกาสที่กำลังจะมาถึง เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างก้าวกระโดด จึงควรแก่การใช้แพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในเชิงประชาสัมพันธ์สื่อสารเป็นวงกว้าง (ภาพประกอบ ภาคผนวก ค.)

- ก. Tictok เพื่อลงคลิปวิดีโอสั้นในการให้ความรู้ ประชาสัมพันธ์เฉพาะกลุ่ม
- ข. Youtube เพื่อลงคลิปวิดีโอในลักษณะทางการ เป็นการประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง
- ค. Facebook Fanpage เพื่อลงคลิปวิดีโอ/เปิดโอกาสให้สามารถติดต่อสื่อสารกับผู้ดำเนินงานได้

1.2 การสร้างพื้นที่การเรียนรู้แบบเปิด (โอเพ่น)

ซึ่งการมีเพียงจุดแข็งอย่างเดียวอาจจะไม่สามารถส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมฯ เติบโตได้อย่างที่ต้องการ จึงจำเป็นต้องมองถึงโอกาสในปัจจุบันหรือโอกาสที่กำลังจะมาถึง เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างก้าวกระโดด จึงควรแก่การใช้แพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียเพื่อการ

ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในเชิงประชาสัมพันธ์สื่อสารเป็นวงกว้าง (ภาพประกอบ ภาคผนวก ค.)

ก. การเปิดพื้นที่ให้สาธารณะให้สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้

ข. เปิดให้มีการสาธิตการปฏิบัติภาคนาม ในรายวิชาอื่นในกลุ่มพระพุทธศาสนา

ค. การสร้างคอนเทนต์เนื้อหาทางการศึกษาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม

ถือได้ว่าเป็นใช้จุดแข็งร่วมกับโอกาส โดยการนำเอาจุดแข็ง (Strength) เข้ามามีส่วนในการเสริมสร้างแนวคิดสร้างสรรค์เข้ากับศาสตร์อื่นที่ถือว่าเป็นโอกาส (Opportunity) ตามกลยุทธ์การส่งเสริม S+O (กลยุทธ์เชิงรุก)

2) กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO)

การจับคู่ระหว่าง Weakness และ Opportunity (ใช้โอกาสลดจุดอ่อน) ควรใช้โอกาสลดจุดอ่อนโดยเลือกประเภทวิชาการทางพุทธศาสนาดำเนินงาน

การสังเคราะห์ด้วยเทคนิคตาราง TOWS Matrix		กลยุทธ์
จุดอ่อน W	โอกาส O	
W1.ภาพลักษณ์จดจำของคนทั่วไปเกี่ยวกับข้อปฏิบัติทางศาสนา ที่เห็นสมควรว่าควรอยู่ภายใต้กรอบของความเหมาะสม หรือระเบียบปฏิบัติที่เคยปฏิบัติมา ความไม่เข้าใจอาจสร้างความขัดแย้งต่อความรู้สึกลงในครั้งแรก	O1. แนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงศาสนา มีความสอดคล้องกับแนวคิดการปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นหนึ่งในนโยบายการขับเคลื่อนเศรษฐกิจโดยภาพรวมด้านการท่องเที่ยว	2.1 กลยุทธ์การเปลี่ยนทัศนคติเชิงนามธรรม
	O8. เป็นการเปิดโอกาสทางการประชาสัมพันธ์ถึงอัตลักษณ์ตัวตนของมหาวิทยาลัยที่สามารถสร้างบทบาทต่อสังคมในเชิงบวก สร้างศรัทธาต่อพุทธศาสนิกชนให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น	
	O9. สามารถลดช่องว่างระหว่างศาสนากับวิถีชีวิตคนเมืองให้มีความใกล้ชิด จัดความแปลกใหม่และแตกต่างออกไป	
W2.พื้นที่ที่พัฒนาสู่การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมนั้น มีห้องน้ำห้อง	O2. แนวคิดการปฏิบัติธรรม มีความสอดคล้องกับเข้ากันกับรูปแบบการเที่ยวสไตล์ Hopping	2.2 กลยุทธ์การพัฒนาเชิงกายภาพ

สุชาค่อนข้างไกลหากเดินทางเท้าซึ่ง ในฤดูฝนค่อนข้างเปียกและ	Café ที่มี Theme ในเชิงของการ พักผ่อนหย่อนใจ สงบสบาย เป็น ต้น
W3. ฤดูร้อนมีอุณหภูมิค่อนข้างสูง เพราะจำนวนต้นไม้ที่สามารถอาศัย ร่มเงาได้มีจำนวนไม่มากพอต่อการ ให้อาศัยอำนวยความสะดวกจำเป็น ใช้ระยะเวลาที่นานพอสมควร	O3. สร้างโอกาสการใช้งานจาก พื้นที่ ๆ เพื่อให้เกิดรูปแบบการ ท่องเที่ยวที่สามารถปฏิบัติธรรมได้ ในคราวเดียวกันได้ เป็นพื้นที่ สถานศึกษาที่มากกว่าสถานศึกษา
W4. ไม่มีรถประจำทางตัดผ่าน เส้นทาง ต้องใช้รถส่วนบุคคลในการ เดินทางเท่านั้น	โดยผ่านกระบวนการวิจัย O4. วิชาการทางพระพุทธศาสนา สามารถที่เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม มีความเหมาะสมในการนำมาใช้ เป็นกิจกรรม ที่สร้างให้เกิดมูลค่าใน แง่ของการให้บริการวิชาการกับ สังคมได้ O5. คณาจารย์ และนิสิต สามารถ บรรยายเนื้อหาและถ่ายทอด วิชาการทางพระพุทธศาสนาให้กับ ประชาชนได้ โดยนับว่าเป็นการ บริการวิชาการแก่สังคม ตามพันธ กิจของมหาวิทยาลัยฯ O6. การพัฒนาพื้นที่ เพื่อการ ท่องเที่ยวเชิงปฏิบัตินี้ยังสามารถ สร้างโอกาส ให้ผู้ที่สนใจได้เรียนรู้ แลกเปลี่ยนกับการปฏิบัติธรรมได้ กับผู้มีความรู้และมีประสบการณ์ได้ O7. สามารถต่อยอดกิจกรรมในเชิง การสร้างมูลค่ารายได้ เช่น การ เปิดรับบริจาคสมทบกิจกรรม การ จัดจำหน่ายสินค้าของมหาวิทยาลัย ฯ เป็นต้น

ตารางที่ 7 การสังเคราะห์ด้วยเทคนิคตาราง TOWS Matrix (กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO))

2.1 กลยุทธ์การเปลี่ยนทัศนคติเชิงนามธรรม

การเปลี่ยนทัศนคติภาพลักษณ์จดจำของคนทั่วไปเกี่ยวกับข้อปฏิบัติทางศาสนา ที่มักเห็นว่าควรอยู่ภายใต้กรอบของความเหมาะสม หรือระเบียบปฏิบัติที่เคยปฏิบัติมา โดยการสร้างการสื่อสารเชิงภาพลักษณ์ให้มากขึ้นเพื่อลดช่องว่างระหว่างศาสนากับวิถีชีวิตคนเมืองให้มีความใกล้ชิด ที่แตกต่างโดยมุ่งเน้นเนื้อหาอรรถประโยชน์ให้เป็นที่น่าจดจำยิ่งขึ้นไป อาจใช้เครื่องมือเช่นสื่อโซเชียลมีเดียในการนำเสนอในการนำพาไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติเดิม พยายามสร้างโอกาสทางการประชาสัมพันธ์ถึงอัตลักษณ์ตัวตนของมหาวิทยาลัยที่สามารถสร้างบทบาทต่อสังคมในเชิงบวก สร้างศรัทธาต่อพุทธศาสนิกชนให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น ให้เชื่อมโยงที่เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมในเชิงกิจกรรม โดยสามารถสร้างให้เกิดมูลค่าในแง่ของการให้บริการวิชาการกับสังคมได้ เช่น การเปิดรับบริจาค การให้บริการในแง่อื่น การจำหน่ายของที่ระลึก เป็นต้น

2.2 กลยุทธ์การพัฒนาเชิงกายภาพ (ในพื้นที่)

1. บริเวณพื้นที่พัฒนาสู่การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมนั้น มีห้องน้ำห้องสุขาค่อนข้างไกลหากเดินทางเท้าซึ่งในฤดูฝนค่อนข้างเปียกแฉะ จึงควรพัฒนาพื้นที่โดยใช้วัสดุประเภทหินกรวดในการเทลาดเพื่อลดจุดอ่อนและเป็นการอำนวยความสะดวกยิ่งขึ้น รวมถึงการกำหนดจุดแสดงเส้นทางห้องน้ำที่ชัดเจนสามารถช่วยลดจุดอ่อนได้พอสมควร

2. ฤดูร้อนมีอุณหภูมิค่อนข้างสูงเพราะจำนวนต้นไม้ที่สามารถอาศัยร่มเงาได้มีจำนวนไม่มากพอต่อการให้อาศัยอำนวยความสะดวกจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาที่นานพอสมควร ดังนั้นจึงควรเปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาสโดย การพัฒนาพื้นที่ที่เน้นช่วงเวลาเป็นสำคัญ เช่น ช่วงเช้าไม่เกิน 11:00 น. หรือช่วงบ่ายอาจปรับเวลาตั้งแต่ 15:00 เป็นต้นไปตามแต่สภาพอากาศทั้งนี้อาจตรวจสอบคุณภาพอากาศก่อนจัดกิจกรรมเพื่อให้สอดคล้องต่อกิจกรรมรูปแบบการเที่ยวสไตล์ Hopping Café ที่มี Theme ในเชิงของการพักผ่อนหย่อนใจ สงบสบาย เป็นหลักสำคัญเท่าที่จะสามารถจัดสรรได้

3. ไม่มีรถประจำทางตัดผ่านเส้นทาง ต้องใช้รถส่วนบุคคลในการเดินทางเท่านั้น ด้านนี้เป็นปัจจัยภายนอกที่ควบคุมได้ยาก รวมถึงเส้นทางตัดผ่านถนนหลัก เข้าสู่ตัวพื้นที่ มีระยะทางค่อนข้างไกลกว่า 50 เมตรและมีความไม่สะดวกในการเดินเท้า ทั้งนี้สิ่งที่ควรปฏิบัติสำคัญ คือ การประชาสัมพันธ์ที่ชัดเจนเพื่อให้ผู้ใช้บริการสามารถวางแผนการเดินทางได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว

3) กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST)

การจับคู่ระหว่าง Strength และ Threat (ใช้จุดแข็งรับมืออุปสรรค) S+T (กลยุทธ์เชิงป้องกัน) ใช้จุดแข็งรับมืออุปสรรคดังนี้

การสังเคราะห์ด้วยเทคนิคตาราง TOWS Matrix		กลยุทธ์
จุดแข็ง S	ปัญหาและอุปสรรค T	
S1. มีวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่มีความเป็นอัตลักษณ์ของสถาบันการศึกษาทางคณะสงฆ์ โดยเฉพาะวิชาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม เป็นต้น มีความเด่นชัดในศาสตร์ที่เชี่ยวชาญและยังสามารถทำคุณประโยชน์ให้กับคณะสงฆ์	T1.ปัญหาด้านเวลาดำเนินกิจกรรมด้านการปฏิบัติธรรมได้ในเฉพาะเวลาที่มีการบูรณาการณ กับรายวิชาที่คณาจารย์สอนบรรยายเป็นส่วนใหญ่	3.1 กลยุทธ์จัดสรรทรัพยากรบุคคลด้านการบริการวิชาการอย่างเตรียมพร้อม
S2. วิทยาลัยสงฆ์มีความพร้อมด้านทรัพยากรมนุษย์ทั้งคณาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิที่สามารถบรรยายเนื้อหาและถ่ายทอดวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้		
S6. วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มีพื้นที่ที่สามารถใช้งานด้านการปฏิบัติธรรมได้ สามารถรองรับจำนวนคนได้มากกว่า 100 คนขึ้นไป รวมถึงห้องน้ำ ร้านค้าสวัสดิการที่ใกล้เคียง	T2.ปัญหาด้านการใช้พลังงานพื้นฐาน เช่น การใช้ไฟฟ้าในพื้นที่อาจต้องมีเครื่องมือในการสนับสนุนกิจกรรมการปฏิบัติธรรม	3.2 จัดสรรอุปกรณ์เครื่องมือเพื่อรองรับกิจกรรมท่องเที่ยว
S3. วิทยาลัยสงฆ์มีความพร้อมด้านทรัพยากรพื้นที่ สามารถนำมาใช้เป็นพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเขตธรรมชาติ รายล้อมไปด้วยธรรมชาติที่สวยงาม รื่นเริงสบาย สามารถพัฒนาไปสู่แนวทางการเพื่อเสริมสร้างมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงบริการวิชาการในรูปแบบกิจกรรมได้	T3.ปัญหาด้านวิชาชีพชโดยรอบบริเวณพื้นที่ ที่ต้องมีค่าใช้จ่ายในการดูแลค่อนข้างประจำเช่น การใช้สารเคมีในการกำจัดวัชพืช การตัดแต่งไม้ประดับ การดูแลสวน ล้วนต้องอาศัยกำลังคนในการดูแลที่เพิ่มมากขึ้น	
S3. วิทยาลัยสงฆ์มีความพร้อมด้านทรัพยากรพื้นที่ สามารถนำมาใช้เป็นพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเขต		3.3 การสร้างพื้นที่การเรียนรู้แบบเปิด (โอเพ่น)

ธรรมชาติ ร่ายล้อมไปด้วยธรรมชาติ
ที่สงบร่มรื่น เงียบสงบ สามารถ
พัฒนาไปสู่แนวทางการเพื่อ
เสริมสร้างมูลค่าวิชาการทางพุทธ
ศาสนาเชิงบริการวิชาการใน
รูปแบบกิจกรรมได้

S4. มหาวิทยาลัยฯ ต้นสังกัด
กำหนดให้มีรายวิชาที่ตรงกับการทำ
วิจัยอย่างชัดเจน สามารถบูรณา
การกับการเรียนการสอนตาม
แผนการสอน (มคอ.) จากเนื้อหา
รายวิชาการฐานได้ โดยบูรณา
การการเรียนการสอนวิชา
การฐานระหว่างสัปดาห์ที่ 10
ใน มคอ. 3 วิชาการฐาน 2

S5. กิจกรรมการปฏิบัติธรรมเป็น
กิจกรรมที่มีทักษะหรือทำที่ในสังคม
ที่เป็นประโยชน์เชิงบวก และมีฐาน
กลุ่มคนที่นิยมการฝึกปฏิบัติธรรม
โดยทั่วไป

S7. ระยะการเดินทางมีความ
สะดวก เนื่องจากอยู่มีระยะห่างจาก
อำเภอเมืองเพียง 14 กิโลเมตร และ
ใกล้กับคมนาคมรูปแบบอื่น ๆ เช่น
สนามบิน สถานีรถไฟ รวมทั้งยังไม่
ตั้งอยู่ในพื้นที่แออัด

ตารางที่ 8 การสังเคราะห์ด้วยเทคนิคตาราง TOWS Matrix (กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST))

3.1 กลยุทธ์จัดสรรทรัพยากรบุคคลด้านการบริการวิชาการอย่างเตรียมพร้อม

มีวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่มีความเป็นอัตลักษณ์ของสถาบันการศึกษาทางคณะ
สงฆ์ โดยเฉพาะวิชาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม เป็นต้น มีความเด่นชัดในศาสตร์ที่เชี่ยวชาญและยัง
สามารถทำคุณประโยชน์ให้กับคณะสงฆ์ ถึงแม้จะมีข้อจำกัดด้านเวลาระหว่างการเรียนการสอนของผู้
บรรยายกิจกรรมจึงควรจัดรายวิชาโดยตรงเป็นหลักกล่าวนิสิตในคาบเรียนลงยังพื้นที่ร่วมด้วย จึง
สามารถทำให้เกิดการบูรณาการกับรายวิชาที่คณาจารย์สอนบรรยายได้อย่างเหมาะสม ผนวกกับ

วิทยาลัยสงฆ์มีความพร้อมด้านทรัพยากรมนุษย์ทั้งคณาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิที่สามารถบรรยายเนื้อหาและถ่ายทอดวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้ ซึ่งการมีเพียงจุดแข็งอย่างเดียวอาจจะไม่สามารถส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมฯ เติบโตได้อย่างที่ต้องการ จึงจำเป็นต้องมองถึงโอกาสในปัจจุบันหรือโอกาสที่กำลังจะมาถึง เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างก้าวกระโดด จึงควรแก่การใช้แพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียเพื่อการ

3.2 จัดสรรอุปกรณ์เครื่องมือเพื่อรองรับกิจกรรมท่องเที่ยว

วิทยาลัยสงฆ์มีความพร้อมด้านทรัพยากรพื้นที่ สามารถนำมาใช้เป็นพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ รายล้อมไปด้วยธรรมชาติที่สงบร่มรื่น เงียบสงบ สามารถพัฒนาไปสู่แนวทางการเพื่อเสริมสร้างมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงบริการวิชาการในรูปแบบกิจกรรมได้ แต่ต้องคำนึงฤดูกาลในช่วงจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ ช่วงดำเนินงานวิจัยภาพปฏิบัติการตรงกับฤดูร้อน คือ มีนาคม เมษายน พฤษภาคม ตลอดจนถึงฤดูฝน อาจส่งผลให้ทำให้เกิดอุปสรรคด้านการดำเนินงานหรืออาจไม่เป็นไปตามระยะเวลาที่กำหนด ควรป้องกันด้วยการติดตั้งเครื่องกำบังแดด และฝนชนิดชั่วคราว หรือการกำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสมต่อฤดูกาล โดลเลือกเป็นช่วงเช้าและช่วงเย็น อีกคราวหนึ่งเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาด้านแสงแดด หรือฝนฟ้าคะนอง

3.3 กลยุทธ์จัดสรรพื้นที่และสิ่งสนับสนุนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

1. วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มีพื้นที่ที่สามารถใช้งานด้านการปฏิบัติธรรมได้ สามารถรองรับฐานกลุ่มคนที่นิยมการฝึกปฏิบัติธรรมโดยทั่วไปจำนวนได้มากกว่า 100 คนขึ้นไป รวมถึงห้องน้ำร้านค้าสวัสดิการที่ใกล้เคียง ซึ่งอาจจะต้องใช้พลังงานมากขึ้นตามจำนวนคน ดังนั้นจึงควรต้องมีเครื่องมือในการสนับสนุนกิจกรรมการปฏิบัติธรรมหรืออุปกรณ์ที่สนับสนุนกิจกรรมประเภทพลังงานสะสม จะช่วยให้กิจกรรมดำเนินได้อย่างราบรื่น

2. ระยะการเดินทางมีความสะดวก เนื่องจากอยู่มีระยะห่างจากอำเภอเมืองเพียง 14 กิโลเมตร และใกล้กับคมนาคมรูปแบบอื่น ๆ เช่น สนามบิน สถานีรถไฟ รวมทั้งยังไม่ตั้งอยู่ในพื้นที่แออัด ทั้งนี้พบข้อสังเกตด้านวิชาชีพที่ขึ้นโดยรอบบริเวณพื้นที่ ที่ต้องมีค่าใช้จ่ายในการดูแลค่อนข้างประจำเช่น การใช้สารเคมีในการกำจัดวัชพืช การตัดแต่งไม้ประดับ การดูแลสวน ล้วนต้องอาศัยกำลังคนในการดูแลที่เพิ่มมากขึ้น ดังนั้นจึงป้องกันโดยเพิ่มกำลังแรงงานในการดูแลรักษาพื้นที่ให้คงสภาพสวยงาม และส่งเสริมความสะดวกในการสัญจรอีกด้วย

4) กลยุทธ์เชิงรับ (WT)

การจับคู่ระหว่าง Weakness และ Threat (แก้ไขจุดอ่อนและเสี่ยงอุปสรรค) แก้ไขจุดอ่อนและเสี่ยงอุปสรรค ซึ่งกลยุทธ์นี้ จะมีความแตกต่างจากอีก 3 กลยุทธ์ที่กล่าวมาข้างต้น

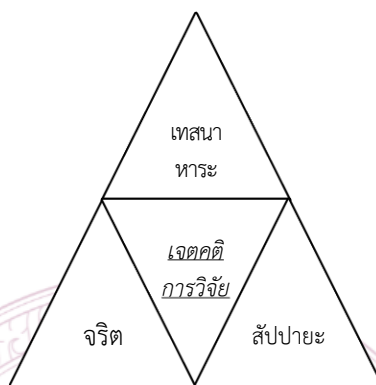
เนื่องจากมีไว้เพื่อรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ถ้าโหมเข้ามา ไม่ได้ใช้เพื่อหวังมุ่งไปข้างหน้า แต่เป็นกลยุทธ์เชิงรับที่มีไว้เพื่อพยามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ให้แย่ลง ด้วยการพยามบรรเทาปัญหาหรือหลีกเลี่ยงไม่ให้ปัญหาเกิดเพิ่ม ซึ่งคล้ายกันกับกลยุทธ์เชิงป้องกัน ซึ่งบางครั้งเราอาจจะไม่จำเป็นต้องเดินหน้าทุกครั้ง แต่ต้องหยุดเพื่อที่จะรอเวลาและโอกาสเหมาะสมให้สามารถดำเนินธุรกิจต่อไปได้อย่างยั่งยืน หรือแม้แต่กระทั่งการวางแผนรับมือด้วยการเปลี่ยนเส้นทาง รูปแบบการดำเนินงานบางอย่าง หรือทำ Rebranding ดังนี้

ตารางที่ 9 การสังเคราะห์ด้วยเทคนิคตาราง TOWS Matrix กลยุทธ์เชิงรับ (WT)

การสังเคราะห์ด้วยเทคนิคตาราง TOWS Matrix		กลยุทธ์
จุดอ่อน W	ปัญหาและอุปสรรค T	
W1.ภาพลักษณ์จดจำของคนทั่วไปเกี่ยวกับข้อปฏิบัติทางศาสนา ที่เห็นสมควรว่าควรอยู่ภายใต้กรอบของความเหมาะสม หรือระเบียบปฏิบัติที่เคยปฏิบัติมา ความไม่เข้าใจอาจสร้างความขัดแย้งต่อความรู้สึกในช่วงแรก	T1.ปัญหาด้านเวลาดำเนินกิจกรรมด้านการปฏิบัติธรรมได้ในเฉพาะเวลาที่ มีการบูรณาการณกับรายวิชาที่คณาจารย์สอนบรรยายเป็นส่วนใหญ่	4.1 การกำหนดเจตคติการพัฒนาโดยหลักธรรม (Theme Attitude principles)
W2.พื้นที่ที่พัฒนาสู่การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมนั้น มีห้องน้ำห้องสุขาค่อนข้างไกลหากเดินทางเท้าซึ่งในฤดูฝนค่อนข้างเปียกแฉะ	T2.ปัญหาด้านการใช้พลังงานพื้นฐาน เช่น การใช้ไฟฟ้าในพื้นที่อาจต้องมีเครื่องมือในการสนับสนุนกิจกรรมการปฏิบัติธรรม	
W3.ฤดูร้อนมีอุณหภูมิค่อนข้างสูง เพราะจำนวนต้นไม้ที่สามารถอาศัยร่มเงาได้มีจำนวนไม่มากพอต่อการให้เื่ออำนวยความสะดวกให้ระยะเวลานานพอสมควร	T3.ปัญหาด้านวิชาชีพโดยรอบบริเวณพื้นที่ ที่ต้องมีค่าใช้จ่ายในการดูแลค่อนข้างประจำเช่น การใช้สารเคมีในการกำจัดวัชพืช การตัดแต่งไม้ประดับ การดูแลสวนต้องอาศัยกำลังคนในการดูแลที่เพิ่มขึ้น	
W4.ไม่มีรถประจำทางตัดผ่านเส้นทาง ต้องใช้รถส่วนบุคคลในการเดินทางเท่านั้น	T4.อุปสรรคที่ควรคำนึง ได้แก่ ช่วงดำเนินงานวิจัยภาพปฏิบัติการตรงกับฤดูร้อน คือ มีนาคม เมษายน พฤษภาคม ตลอดจนฤดูฝน อาจส่งผลให้ทำให้เกิดอุปสรรคด้านการดำเนินงานหรืออาจไม่เป็นไปตามระยะช่วงเวลาที่กำหนด	

4.1 การกำหนดเจตคติการพัฒนาโดยหลักธรรม (Theme Attitude principles)

เพื่อเป็นการแก้ไขจุดอ่อนและเลียงอุปสรรคหลักธรรมที่ผู้วิจัยใช้เป็นแนวคิดสำคัญในเจตคติเป็นกลยุทธ์ในการแก้ไขจุดอ่อนและเลียงอุปสรรค ด้วย 3 หลักสำคัญ คือ หลักเทศนาหาร หลักจริต และหลักสัปปายะ

ภาพที่ 6 การอธิบายนามธรรม “เจตคติการพัฒนาโดยหลักธรรม”

(1) ใช้กลยุทธ์ด้วย“หลักเทศนาหาร”

จากการสนทนากลุ่มถึงแนวทางที่จะส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพระพุทธศาสนานั้น ได้ข้อสรุปในการวางแผนคิดสำคัญในการขับเคลื่อนงานวิจัยด้วย “หลักเทศนาหาร” โดยเทศนาหาร คือ หลักการที่พระธรรมกถึกใช้เป็นเครื่องมืออธิบายอรรถแห่งพระสูตรกล่าวคือพระไตรปิฎก ตามคัมภีร์แนวเนติปกรณ์ เพื่อน้อมนำมาใช้ในฐานะเครื่องมือขับเคลื่อนแรง รูปแบบการท่องเพียรเชิงปฏิบัติธรรมภายในงานวิจัย ด้วยหลักเทศนาหาระ ตามแนวของคัมภีร์เนติ โดยมุ่งให้พุทธศาสนิกชนผู้ศึกษาคำสอนของพระพุทธเจ้าเกิดแรงบันดาลใจในความศรัทธาใจใคร่ต่อการปฏิบัติธรรม ซึ่งอธิบายพระพุทธพจน์ 6 อย่าง คือ 1. อัสสาทะ คือ สิ่งที่น่าพึงพอใจ น่ายินดี องค์กรธรรมได้แก่ กายิกสุขเวทนา เจตสิกโสมนัสเวทนา และอิฏฐารมณ์,อีกนัยหนึ่ง คือ สิ่งที่เป็นเหตุให้พึงพอใจ องค์กรธรรมได้แก่ ตัณหา วิปลาส 2. อาทีนวะ คือ สิ่งที่ไม่น่าพึงพอใจ สิ่งที่ไม่น่ายินดี องค์กรธรรมได้แก่ กายิกทุกขเวทนา เจตสิกโทมนัสเวทนา และเตฏุมภังขาร ได้แก่ ันธ์ห้า 3. นิสสรณะ คือ ธรรมที่เป็นเหตุให้พ้นจากวิภวทุกข ได้แก่ อริยมรรคอีกนัยหนึ่งคือ ธรรมที่พ้นจากวิภวทุกขโดยสภาพ ได้แก่ พระนิพพาน 4. ผละ คือ ผล ในชาติปัจจุบัน ผลในโลกหน้า ได้แก่ สุตมยปัญญา อตถเวทะ(เข้าใจอรรถ) ธัมมเวทะ (เข้าใจธรรม) ภาวสมบัติ โภคสมบัติ เป็นต้น 5. อุปายะ คือ วิธีการ หรือแนวทางในการบรรลุมรรคผล องค์กรธรรมได้แก่ ปุพพภาคปฏิบัติพา หมายถึง เหตุไถ่ของอริยมรรค และ 6. อาณัตติ คือ การแนะนำ การเชิญชวน

องค์ธรรมได้แก่ วิชาน (การแนะนำเป็นคำพูด)⁷⁶ โดยผู้วิจัยอาศัยหลักการสำคัญของเทศนาหารในการนำมาใช้กิจกรรมทั้งการฟังธรรมนำปฏิบัติ โดยเป็นไปเพื่ออัสสาทะ อาทินวะ นิสสรณะ ผละ อุปายะ อาณัตติ เป็นสำคัญ ให้เกิดพร้อมกับรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ใช้เป็นอุปายะในการดึงดูดผู้มีใจศรัทธา และเห็นประโยชน์ของรูปแบบการท่องเที่ยวแนวนี้ ให้มีสาระ มีส่วนช่วยให้คุณภาพชีวิตและการพักผ่อนได้ประโยชน์ยิ่งขึ้นไป ดังนี้

1. อัสสาทะ หรือคุณค่าของชีวิตเรื่องที่เป็นอัสสาทะ ที่เป็นเนื้อหาสาระของการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมควรมีเนื้อหาของกิจกรรมที่แสดงถึง ส่วนของอัสสาทะสำหรับสร้างชีวิตให้คุณค่า คือ ชีวิตคือความฝัน ส่วนประกอบสำคัญของชีวิต ชีวิตกับศาสนา ชีวิตกับที่พึ่ง ชีวิตในปัจจุบัน ชีวิตในภพหน้า ด้วยความเชื่อ 4 ประการคือเชื่อในการกระทำเชื่อต่อผลการกระทำ เชื่อว่าเรามีกรรมของเราเอง มีความเชื่อศรัทธามั่นคงในพระพุทธเจ้า มีศีลสมบุรณ์ การให้ที่สมบุรณ์แบบ และปัญญาพร้อม

2. อาทินวะ ที่เป็นเนื้อหาสาระของการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมควรมีเนื้อหาของกิจกรรมที่แสดงถึงความทุกข์โดยไม่สร้างความรู้สึกลบให้กับผู้เข้าร่วม เน้นการเปิดเผยทุกข์ด้วยปัญญา พร้อมกับแสดง ชี้แจง ทุกข์โดยสภาวะให้คล้อยตามและมีส่วนร่วมในการรับรู้ทุกข์เหล่านั้น

3. นิสสรณะ ที่เป็นเนื้อหาสาระของการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมควรมีเนื้อหาของกิจกรรมที่แสดงถึงภาวะที่ชีวิตหลุดพ้น เนื้อหาส่วนของนิสสรณะสำหรับเป็นหนทางภาวะที่ชีวิตหลุดพ้นคือ ภาวะที่ชีวิตหลุดพ้นทุกข์

4. ผละ ที่เป็นเนื้อหาสาระของการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมควรมีเนื้อหาของกิจกรรมที่แสดงถึงจุดมุ่งหมายของชีวิต โดยสร้างจุดมุ่งหมายของชีวิตคือ จุดมุ่งหมายของชีวิตในปัจจุบัน

5. อุปายะ ที่เป็นเนื้อหาสาระของการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมควรมีเนื้อหาของกิจกรรมที่แสดงถึงการก้าวอย่างแห่งชีวิตที่แยบยล โดยออกจากทุกข์ด้วยวิธี คือ การปฏิบัติกรรมฐาน

6. อาณัตติ ที่เป็นเนื้อหาสาระของการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมควรมีเนื้อหาของกิจกรรมที่แสดงถึงว่าชีวิตควรปฏิบัติอย่างไร เพื่อนำไปสู่เป็นข้อปฏิบัติขัดเกลาชีวิตให้หมดทุกข์ โดยมีเป้าหมาย มีวิธีการ ข้อปฏิบัติแห่งความดีงามในชีวิตตามหลักไตรสิกขา

(2) ใช้กลยุทธ์ด้วย“หลักจริต”

1. รากจริต คือผู้มีปกตินิสัยหนักไปทางรากะ รักสวยรักงาม ละมุนละไม ชอบสิ่งที่สวยๆ เสียงเพราะๆ กลิ่นหอมๆ รสอร่อยๆ สัมผัสที่นุ่มละมุน และจิตใจจะยึดเกาะกับสิ่งเหล่านั้นได้เป็นเวลานานๆ เหมาะกับการส่งเสริมมูลค่าในแง่การปฏิบัติธรรมโดยการ อาศัยรูปลักษณ์ภายนอกเป็นสำคัญในการชักจูงศรัทธาต่อการเข้าร่วมกิจกรรม โดยการจัดตกแต่งให้ถูกจริตพอเหมาะสมแก่อัธยาศัยของจริต

⁷⁶ จำรูญ ธรรมดา, กระบวนการตีความพระพุทธรูปตามแนวของคัมภีร์เนติ ,พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : หจก.ประยูรสารสินการพิมพ์, 2555), หน้า 11-13.

2. โทสจริต คือผู้มีปกตินิสัยหนักไปทางโทสะ ใจร้อน วู่วาม หงุดหงิดง่าย อารมณ์รุนแรง โผงผาง เจ้าอารมณ์ เหมาะกับการส่งเสริมมูลค่าในแง่การปฏิบัติธรรมโดยการ

3. โมหจริต คือผู้มีปกตินิสัยหนักไปทางโมหะ เวลา เชื่องซึม เชื่องคนง่าย งมงาย ขาดเหตุผล มองอะไรไม่ทะลุปรุโปร่ง เหมาะกับการส่งเสริมมูลค่าในแง่การปฏิบัติธรรมโดยการ

4. วิตกกจริต หรือวิตกจริต คือผู้มีปกตินิสัยหนักไปทางฟุ้งซ่าน คิดเรื่องนี้ทีเรื่องนั้นที่เปลี่ยนไปเปลี่ยนมา ไม่สามารถยึดเกาะกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้นานๆ วิตก แปลว่าการยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ หรือการเพ่งจิตสู่ความคิดในเรื่องต่างๆ ไม่ได้หมายถึงความกังวลใจ วิตกจริตจึงหมายถึง ผู้ที่เดี๋ยวยกจิตสู่เรื่องโน้น เดี๋ยวยกจิตสู่เรื่องนี้ ไม่ตั้งมั่น ไม่มั่นคง เหมาะกับการส่งเสริมมูลค่าในแง่การปฏิบัติธรรมโดยการ

5. ศรัทธาจริต หรือสัทธาจริต คือผู้มีปกตินิสัยหนักไปทางศรัทธา น้อมใจเชื่อ เลื่อมใสได้ง่าย ซึ่งถ้าเลื่อมใสในสิ่งที่ถูกก็ย่อมเป็นคุณ แต่ถ้าไปเลื่อมใสในสิ่งที่ผิดก็ย่อมเป็นโทษต่างจากโมหจริตตรงที่โมหจริตนั้นเชื่อแบบเชื่องซึม ส่วนศรัทธาจริตนั้นเชื่อด้วยความเลื่อมใส เบิกบานใจ เหมาะกับการส่งเสริมมูลค่าในแง่การปฏิบัติธรรมโดยการ

6. ญาณจริต หรือพุทธิจริต คือผู้มีปกตินิสัยหนักไปทางชอบคิด พิจารณาด้วยเหตุผลอย่างลึกซึ้ง ชอบใช้ปัญญาพิจารณาตามความเป็นจริง ไม่เชื่ออะไรโดยไม่มีเหตุผล เหมาะกับการส่งเสริมมูลค่าในแง่การปฏิบัติธรรมโดยการ

(3) ใช้กลยุทธ์ด้วย“หลักสัปายะ”

ในการพัฒนาพื้นที่ใช้หลักสัปายะเป็นแนวคิดหลักต่อการใช้สอยของกิจกรรมด้วยหลักสัปายะ 7 ประการ หมายถึง สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เกิดอรรถ ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย 1. อาวาสสัปายะ ที่อยู่ซึ่งเหมาะสม เช่น ไม่พลุกพล่านจอแจ 2. โจรสัปายะ ที่หาอาหาร ที่เที่ยววิณทนาที่ เหมาะดี เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ไกลไม่ไกลเกินไป 3. ภัสสสัปายะ การพูดคุยที่เหมาะสม เช่น พูดคุยเล่าขานกันแต่ในกถาวัตถุ 10 และพูดแต่พอประมาณ 4. บุคคลสัปายะ บุคคลที่ถูกกันเหมาะสม เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะใจ 5. โภชนสัปายะ อาหารที่เหมาะสม เช่น ถูกกับร่างกาย เกิดอรรถต่อสุขภาพ ฉ้นไม่ยาก 6. อุตุสัปายะ ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น 7. อิริยาบถสัปายะ อิริยาบถที่เหมาะสม เช่น บางคนถูกกับจงกรม บางคนถูกกับนั่ง ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี

เพื่อเป็นแกนคิดสำคัญในการแก้ไขจุดอ่อนที่มุ่งเน้นด้านสันตนาการเพียงอย่างเดียวสร้างภาพลักษณ์จดจำใหม่ของคนทั่วไปเกี่ยวกับข้อปฏิบัติทางศาสนา ให้เกิดความผสมผสานสอดคล้องกันภายใต้กรอบของความเหมาะสมอย่างไม่ขัดกัน รวมถึงพัฒนาการอำนวยความสะดวกสาธารณะูปโภค เช่น การจัดสรรบุคลากรอาจารย์ผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ การใช้พลังงานทดแทน ห้องน้ำห้อง

สุขา การปรับพื้นที่และดูแลพื้นที่ให้สะอาด สิ่งบ่งชี้เส้นทางสัญจร ให้เกิดสัปปายะโดยรวมเพื่อเป็นการแก้ไขจุดอ่อนและเสี่ยงอุปสรรคใหม่ที่อาจเกิดขึ้นได้

4.1.3 การวางแผนทางส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะของการบริการวิชาการ

การวางแผนทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ จากนั้นทำการประชุมผู้คณะที่มิจัย ผู้บริหารวิทยาลัย ตัวแทนชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมบริการวิชาการในพื้นที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ เพื่อระดมความคิด ความเหมาะสม ปรับปรุงให้สมบูรณ์ดังนี้

1. สำรวจบริการวิชาการตามความต้องการของชุมชนในพื้นที่โดยรอบวิทยาลัย
2. ประเมินความต้องการและการตอบสนองความสนใจ
3. วางแผนทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว
4. จัดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมที่พัฒนาขึ้นตามแนวการพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาฯ ในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์
5. การวัดและประเมินผล

4.2 การพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม

จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ในประเด็นการพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมนั้น ได้ผลการพัฒนาโดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่

1. กระบวนการพัฒนามูลค่าทางวิชาการ ซึ่งประกอบไปด้วยวิธีการการพัฒนามูลค่าทางวิชาการ และผลที่ได้จากการพัฒนามูลค่าทางวิชาการ
2. ผลลัพธ์จากการพัฒนามูลค่าทางวิชาการเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งประกอบไปด้วยมูลค่าทางวิชาการ และพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ ซึ่งทั้ง 2 ประเด็นดังกล่าว สามารถอธิบายได้ดังนี้

4.2.1 กระบวนการพัฒนามูลค่าทางวิชาการเชิงสร้างสรรค์

ในการพัฒนามูลค่าเชิงสร้างสรรค์นี้ แบ่งออกเป็น 2 ด้านคือ 1.ด้านทางวิชาการ และ 2. ด้านพื้นที่ โดยความสร้างสรรค์ ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. กระบวนการการพัฒนามูลค่าทางวิชาการ (Academic Value)

วิชาการทางพุทธศาสนาเชิงมูลค่าภายใต้บริบทและอัตลักษณ์ของวิทยาลัยสงฆ์ฯ เป็นการนำเอาบริบทและอัตลักษณ์ทางวิชาการพระพุทธานุภาพมาผสมผสานกับวิธีการใหม่เพื่อให้เกิดผล

ลัพท์ที่เป็นประโยชน์ แพลกใหม่ และแตกต่าง เป็นต้น ซึ่งสามารถนำมาสรุปเป็นกลยุทธ์สำหรับแนวคิดหรือเป้าหมายในการสร้างมูลค่าเพิ่มได้โดยผ่านเครื่องมือ Ansoff's Matrix หรือ Product/Market Expansion Grid โดย Mr. Harry Igor Ansoff นักพัฒนากลยุทธ์ชาวอเมริกัน-รัสเซีย ซึ่งนำมาเป็นเครื่องมือแบบคิดวิเคราะห์และสรุปได้แนวทางการวางกลยุทธ์การตลาดจากการวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์และตลาด ในมุมมองของตาราง Matrix ที่สะท้อนให้เห็นถึงกลยุทธ์ 4 ประเภท ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้เป็นแนวคิดหรือเป้าหมายในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางวิชาการ โดยวางโมเดล ได้ดังนี้

	วิชาการเดิม	วิชาการใหม่
เป้าหมายเดิม	A) กลยุทธ์การเจาะตลาด วิชาการเดิม ผสมร่วมกับ เป้าหมายเดิม (Market Penetration)	(B) กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ วิชาการใหม่ ผสมร่วมกับ เป้าหมายเดิม (Product Development)
เป้าหมายใหม่	(C) กลยุทธ์การขยายตลาด วิชาการเดิม ผสมร่วมกับ เป้าหมายใหม่ (Market Development)	(D) กลยุทธ์การสร้างธุรกิจใหม่ วิชาการใหม่ ผสมร่วมกับ เป้าหมายใหม่ (Diversification)

ตารางที่ 10 การวางโมเดลการพัฒนามูลค่าทางวิชาการ

นำโมเดลดังกล่าวมาวิเคราะห์ในด้านการพัฒนามูลค่าทางวิชาการ จึงได้แนวการพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิด"การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม ตามตารางสรุปดังนี้

	วิชาการเดิม	วิชาการใหม่
เป้าหมายเดิม	(A) Market Penetration กลยุทธ์การเจาะตลาดผลิตภัณฑ์ (วิชาการเดิม ผสมร่วมกับ เป้าหมายเดิม) 1. วิชาการทางพุทธศาสนา (วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ/กรรมฐาน) ที่เน้นการศึกษาในห้องเรียน 2. บรรยายวิชาภาคปฏิบัติ/กรรมฐานในห้องเรียน 3. จัดการศึกษาที่ฟังบรรยายภาคปฏิบัติ กรรมฐาน เดินจงกรม นั่งสมาธิ 4. เนื้อหาตามที่ระบุในเอกสารประกอบการสอน	(B) Product Development กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (วิชาการใหม่ ผสมร่วมกับ เป้าหมายเดิม) 1. วิชาการทางพุทธศาสนา (วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ/กรรมฐาน) ที่เน้นกิจกรรมภาคปฏิบัติ 2. บรรยายวิชาภาคปฏิบัติ/กรรมฐานนอกห้องเรียน ที่ใครก็สามารถร่วมศึกษาหรือรับฟังได้ 3. จัดการศึกษาที่เน้นภาคปฏิบัติกรรมฐาน เดิน จงกรม นั่งสมาธิ 4. เนื้อหาตามที่ระบุในเอกสารประกอบการสอน สร้างการมีส่วนร่วมโดยเพิ่มกลุ่มเป้าหมายใหม่ เช่น บุคคลผู้สนใจคนทั่วไป

เป้าหมายใหม่	(C) Market Development กลยุทธ์การขายตลาด (วิชาการเดิม ผสมร่วมกับ เป้าหมายใหม่)	(D) Diversification กลยุทธ์การสร้างธุรกิจใหม่ (วิชาการใหม่ ผสมร่วมกับ เป้าหมายใหม่)
	1. วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ (วิชาพระพุทธศาสนา) ประยุกต์เข้ากับการท่องเที่ยว 2. บรรยายวิชาภาคปฏิบัติ/กรรมฐานในห้องเรียน ที่สัปปายะและเข้าถึงกลุ่มคนทั่วไป สามารถร่วมศึกษาหรือรับฟังได้ 3. จัดการศึกษาที่เน้นภาคปฏิบัติกรรมฐาน เดินจงกรม นั่งสมาธิ สามารถประยุกต์กับกิจกรรมอื่นที่สอดคล้องต่อการปฏิบัติธรรม 4. เนื้อหาตามทีละบุในเอกสารประกอบการสอน	1. วิชาการทางพุทธศาสนา (วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ/กรรมฐาน) ที่เน้นกิจกรรมภาคปฏิบัติประยุกต์เข้ากับการท่องเที่ยว 2. บรรยายวิชาภาคปฏิบัติ/กรรมฐานนอกห้องเรียน ในสถานที่ที่สัปปายะและเข้าถึงกลุ่มคนทั่วไป สามารถร่วมกิจกรรมได้สามารถร่วมศึกษาได้ 3. จัดศึกษาที่เน้นภาคปฏิบัติกรรมฐาน เดินจงกรม นั่งสมาธิ โดยประยุกต์เข้ากับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงคาเฟ่ Hoping Cafe 4. กิจกรรมถูกบูรณาการในแผนการสอน

ตารางที่ 11 การพัฒนามูลค่าในทางวิชาการ

1. กลยุทธ์การเจาะตลาด (Market Penetration) วิชาการเดิมผสม ผสมกับเป้าหมายเดิม ได้แก่
 - 1.1 วิชาการทางพุทธศาสนา (วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ/กรรมฐาน) ควรเน้นกิจกรรมภาคปฏิบัติโยมมุ่งเป้าหมายผู้ที่สนใจโดยไม่เจาะจงเฉพาะเพียงแค่นิสิตในสถานศึกษาอย่างเดียว
 - 1.2 บรรยายวิชาภาคปฏิบัติ/กรรมฐานนอกห้องเรียนเปิดโอกาสให้สามารถรองรับทั้งคฤหัสถ์ที่สนใจในเบื้องต้นของการปฏิบัติ โดยสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ตามธรรมชาติอย่างง่าย ไม่เน้นวิชาการเชิงลึกเข้าได้กับทุกเพศทุกวัย
 - 1.3 จัดการศึกษาที่เน้นภาคปฏิบัติกรรมฐาน เดินจงกรม นั่งสมาธิ
 - 1.4 เนื้อหาตามทีละบุในเอกสารประกอบการสอน สร้างการมีส่วนร่วมโดยเพิ่มกลุ่มเป้าหมายใหม่ เช่น บุคคลผู้สนใจคนทั่วไป
2. กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development) วิชาการใหม่ ผสมกับเป้าหมายเดิม ได้แก่
 - 2.1 วิชาการทางพุทธศาสนา (วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ/กรรมฐาน) ที่เน้นกิจกรรมภาคปฏิบัติ
 - 2.2 บรรยายวิชาภาคปฏิบัติ/กรรมฐานนอกห้องเรียนที่ใครก็สามารถร่วมศึกษาหรือรับฟังได้ตามเอกสารประกอบการสอนวิชา ธรรมฐาน 1 ใช้เนื้อหาจากวิชา

กรรมฐาน ควรนำเอาวิธีการปฏิบัติธรรมที่ระบุในเอกสารประกอบการสอนมาเป็นกิจกรรม
ใช้ในการจัดกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม

2.3 จัดการศึกษาที่เน้นภาคปฏิบัติกรรมฐาน เดินจงกรม นั่งสมาธิ

2.4 เนื้อหาตามที่ระบุในเอกสารประกอบการสอน สร้างการมีส่วนร่วมโดย
เพิ่มกลุ่มเป้าหมายใหม่ เช่น บุคคลผู้สนใจคนทั่วไป

3. กลยุทธ์การขยายตลาด (Market Development) วิชาการเดิม ผนวกร่วมกับ
เป้าหมายใหม่

3.1 วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ (วิชาพระพุทธศาสนา) ประยุกต์เข้ากับการท่องเที่ยว

3.2 บรรยายวิชาภาคปฏิบัติ/กรรมฐานในห้องเรียนที่สัปปายะและเข้าถึง
กลุ่มคนทั่วไป สามารถร่วมศึกษาหรือรับฟังได้

3.3 จัดการศึกษาที่เน้นภาคปฏิบัติกรรมฐาน เดินจงกรม นั่งสมาธิ สามารถ
ประยุกต์กับกิจกรรมอื่นที่สอดคล้องต่อการปฏิบัติธรรม

3.4 เนื้อหาตามที่ระบุในเอกสารประกอบการสอน

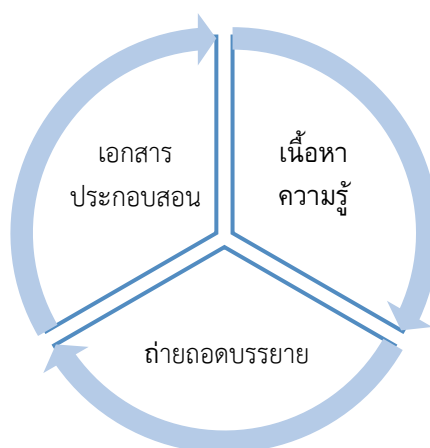
4. กลยุทธ์การสร้างธุรกิจ(สิ่ง)ใหม่ (Diversification) วิชาการใหม่ ผนวกร่วมกับ
เป้าหมายใหม่ (สวนวิปัสสนาชุมชน ณ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช)ใช้พื้นที่การท่องเที่ยวเขตธรรมชาติ
ของวิทยาลัยสงฆ์เพื่อเสริมสร้างมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาในรูปแบบกิจกรรม

4.1 วิชาการทางพุทธศาสนา (วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ/กรรมฐาน) ที่เน้น
กิจกรรมภาคปฏิบัติประยุกต์เข้ากับการท่องเที่ยว

4.2 บรรยายวิชาภาคปฏิบัติ/กรรมฐานนอกห้องเรียน ในสถานที่ที่สัปปายะ
และเข้าถึงกลุ่มคนทั่วไป สามารถร่วมกิจกรรมได้สามารถร่วมศึกษาได้

4.3 จัดศึกษาที่เน้นภาคปฏิบัติกรรมฐาน เดินจงกรม นั่งสมาธิ โดยประยุกต์
เข้ากับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิง Hoping Cafe

4.4 กิจกรรมถูกบูรณาการอยู่ในแผนการสอน ใน มคอ 3. วิชากรรมฐาน
และธรรมนิเทศ

ภาพที่ 7 พฤติ้นัยทางวิชาการ

2. กระบวนการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ (Creative area)

การพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ คือ การพัฒนาพื้นที่โดยเน้นการพัฒนาพื้นที่ทางกายภาพ (เขตบริเวณมหาวิทยาลัยสงฆ์) เป็นสำคัญ เข้าไว้ด้วยกัน โดยมีแนวทางการวางกลยุทธ์การตลาดจากการวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์และตลาด ในมุมมองของตาราง Matrix ที่สะท้อนให้เห็นถึงกลยุทธ์ 4 ประเภท ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้เป็นแนวคิดเป้าหมายในการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์กับงานวิจัยครั้งนี้โดยวางโมเดลดังนี้

	พื้นที่เดิม	พื้นที่ใหม่
เป้าหมายเดิม	A) กลยุทธ์การเจาะตลาด พื้นที่เดิม ผนวกพร้อมกับ เป้าหมายเดิม (Market Penetration)	(B) กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ พื้นที่ใหม่ ผนวกพร้อมกับ เป้าหมายเดิม (Product Development)
เป้าหมายใหม่	(C) กลยุทธ์การขยายตลาด พื้นที่เดิม ผนวกพร้อมกับ เป้าหมายใหม่ (Market Development)	(D) กลยุทธ์การสร้างธุรกิจใหม่ พื้นที่ใหม่ ผนวกพร้อมกับ เป้าหมายใหม่ (Diversification)

ตารางที่ 12 การวางโมเดลการพัฒนามูลค่าทางวิชาการ

1. กลยุทธ์การเจาะตลาด (Market Penetration) พื้นที่เดิม ผนวกพร้อมกับ

เป้าหมายเดิม

1.1 วิชาการทางพุทธศาสนา (วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ/กรรมฐาน) ที่เน้นกิจกรรมภาคปฏิบัติ

1.2 บรรยายวิชาภาคปฏิบัติ/กรรมฐานนอกห้องเรียนที่ใครก็สามารถร่วมศึกษาหรือรับฟังได้

1.3 จัดการศึกษาที่เน้นภาคปฏิบัติกรรมฐาน เดินจงกรม นั่งสมาธิ

1.4 เนื้อหาตามที่ระบุในเอกสารประกอบการสอน สร้างการมีส่วนร่วมโดยเพิ่มกลุ่มเป้าหมายใหม่ เช่น บุคคลผู้สนใจคนทั่วไป

2. กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development) พื้นที่ใหม่ ผนวกร่วมกับเป้าหมายเดิม

2.1 วิชาการทางพุทธศาสนา (วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ/กรรมฐาน) ที่เน้นกิจกรรมภาคปฏิบัติ

2.2 บรรยายวิชาภาคปฏิบัติ/กรรมฐานนอกห้องเรียนที่ใครก็สามารถร่วมศึกษาหรือรับฟังได้ตามเอกสารประกอบการสอนวิชา กรรมฐาน 1 ใช้เนื้อหาจากวิชากรรมฐาน ควรนำเอาวิธีการปฏิบัติธรรมที่ระบุในเอกสารประกอบการสอนมาเป็นกิจกรรมให้ในการจัดกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม

2.3 จัดการศึกษาที่เน้นภาคปฏิบัติกรรมฐาน เดินจงกรม นั่งสมาธิการพัฒนาคุณภาพของพื้นที่อาณานิคมเขตพัทลุงพ้อมหอยอนใจในเขตวิทยาลัยสงฆ์ โดยเป็นสถานที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือ ด้านหน้าทางเข้าวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่รอบโอบด้วยธรรมชาติ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ก. ขนาดของพื้นที่

ข. ภูมิทัศน์ของพื้นที่

ค. องค์ประกอบภายในพื้นที่

ง. สิ่งสนับสนุนภายในพื้นที่

2.4 เนื้อหาตามที่ระบุในเอกสารประกอบการสอน สร้างการมีส่วนร่วมโดยเพิ่มกลุ่มเป้าหมายใหม่ เช่น บุคคลผู้สนใจคนทั่วไป

3. กลยุทธ์การขยายตลาด (Market Development) พื้นที่เดิม ผนวกร่วมกับเป้าหมายใหม่

3.1 วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ (วิชาพระพุทธศาสนา) ประยุกต์เข้ากับการท่องเที่ยว

3.2 บรรยายวิชาภาคปฏิบัติ/กรรมฐานในห้องเรียนที่สัปปายะและเข้าถึงกลุ่มคนทั่วไป สามารถร่วมศึกษาหรือรับฟังได้

3.3 จัดการศึกษาที่เน้นภาคปฏิบัติกรรมฐาน เดินจงกรม นั่งสมาธิ สามารถประยุกต์กับกิจกรรมอื่นที่สอดคล้องต่อการปฏิบัติธรรม

3.4 เนื้อหาตามที่ระบุในเอกสารประกอบการสอน

4. กลยุทธ์การสร้างธุรกิจใหม่ (Diversification) พื้นที่ใหม่ ผสมรวมกับ เป้าหมายใหม่ (สวนวิปัสสนาชุมชน ณ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช) ใช้พื้นที่การท่องเที่ยวเขตธรรมชาติดของวิทยาลัยสงฆ์เพื่อเสริมสร้างมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาในรูปแบบกิจกรรม

4.1 วิชาการทางพุทธศาสนา (วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ/กรรมฐาน) ที่เน้นกิจกรรมภาคปฏิบัติประยุกต์เข้ากับการท่องเที่ยว

4.2 บรรยายวิชาภาคปฏิบัติ/กรรมฐานนอกห้องเรียน ในสถานที่ที่สัปปายะและเข้าถึงกลุ่มคนทั่วไป สามารถร่วมกิจกรรมได้สามารถร่วมศึกษาได้

ก. สร้างสรรค์รูปแบบ (STYLE Create) การปฏิบัติธรรมผสมผสานการเที่ยวเชิงสุขภาพในแบบพักผ่อนหย่อนใจสไตล์ฮอปป์คิงคาเฟ่ (Hopping cafe โดยคำนึงถึง 1. องค์ประกอบ (Component) รูปแบบสไตล์ฮอปป์คิงคาเฟ่ และ 2. สร้างแรงบันดาลใจต่อการปฏิบัติธรรม (Inspiration) ตามหลักสัปปายะ

ข. สร้างสรรค์คอนเทนต์กิจกรรม (CONTENT Create) ให้เกิดมูลค่า โดยมีการนำเสนอเนื้อหาสาระโดยบูรณาการในรายวิชาธรรมะภาคปฏิบัติ/กรรมฐาน มาใช้ประกอบกิจกรรมโดยมีการเปิดรับบริจาคทำบุญไปในตัว โดยรูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวแบ่งเป็น 2 หลักใหญ่ คือ

1. แบบ limited time คือ เปิดให้มีการท่องเที่ยวตามกิจกรรมที่วางไว้ตามระยะเวลาที่ระบุ ได้แก่ช่วงเช้า รอบฟังธรรม นำปฏิบัติ สนทนาถามตอบสาระ เวลา 09:00-11:00 ช่วงบ่าย รอบฟังธรรม สวดมนต์ นำปฏิบัติ เวลา 14:00-16:00 น.

2. แบบ Free time คือ เปิดให้มีการท่องเที่ยวพักผ่อนแบบตามอัธยาศัยแบบทั้งวัน (All Day) พักผ่อนแบบตามอัธยาศัยตามมุมสงบเงียบเพื่อทำสมาธิ นั่งทำงาน หรือนั่งสนทนาพูดคุย จุดถ่ายภาพเช็คอิน และจำหน่ายของที่ระลึกโดยเปิดเป็นบริจาคเพื่อสมทบทุนการศึกษาของทางวิทยาลัยฯ โดยรูปแบบนี้จะไม่จำกัดเวลาเพื่อให้เป็นไปตามสไตล์ Hopping

4.3 จัดศึกษาที่เน้นภาคปฏิบัติกรรมฐาน เดินจงกรม นั่งสมาธิ โดยประยุกต์เข้ากับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงคาเฟ่ Hoping Café

ค. สร้างสรรค์พื้นที่ (AREA Create) ออกแบบให้ร่มรื่นสวยงามในแบบคาเฟ่ Hopping Cafe ให้เกิดความสวยงามและตรงต่อวัตถุประสงค์การใช้งาน โดยคำนึงถึง

1. ความร่วมสมัย (Contemporary)
2. ความกลมกลืน (Harmonize)
3. เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Environmentally)

4.2.2 ผลลัพธ์จากการพัฒนามูลค่าทางวิชาการเชิงสร้างสรรค์

พบผลที่ได้จากการพัฒนามูลค่าทางวิชาการเชิงสร้างสรรค์แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1. ผลลัพธ์เชิงวิชาการทางพระพุทธศาสนา และ 2.แบบร่างการพัฒนาภูมิทัศน์พื้นที่เชิงสร้างสรรค์

1. ผลลัพธ์เชิงวิชาการทางพระพุทธศาสนา (Academic Value)

ผู้วิจัยขอสรุปผลของ มูลค่าวิชาการทางพระพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ ที่ได้จากการสนทนากลุ่มทั้ง 3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แสดงให้เห็นที่สอดคล้องตรงกันในแง่ของการกำหนดให้ได้มาซึ่งองค์ประกอบปัจจัยสำคัญในการออกแบบเชิงสร้างสรรค์ (Factor Create) ซึ่งเห็นตรงกันว่าควรอาศัยปัจจัยทั้ง 4 ประการ ได้แก่ ปัจจัยที่ 1 ทรัพยากร (Resource factor) การมองหาสิ่งที่มีอยู่หรือต้นทุนที่มีอยู่ ลักษณะวัตถุทางกายภาพรวมไปถึงสิ่งแวดล้อม ที่ส่งผลต่อความสามารถในการใช้งานและคุณภาพผลลัพธ์ของผลผลิต การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่และการเติมเต็มส่วนที่ขาดเพื่อให้การประสิทธิภาพต่อการพัฒนาให้ได้มากที่สุด ปัจจัยที่ 2 พหุวิทยาการ (Multidisciplinary factor) คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ผสานหลักการแนวคิด สรรหาวิธี วิเคราะห์กระบวนการสนับสนุนซึ่งกันและกันให้ผลลัพธ์เป็นไปในทิศทางเดียวกันได้ ปัจจัยที่ 3 มูลค่า (Value) กระบวนการสร้างสรรค์การบริการวิชาการที่สามารถการจับต้องได้ในเชิงรูปธรรมที่มาสสนับสนุนกิจกรรมภายใต้การวิจัย และ ปัจจัยที่ 4 ความสร้างสรรค์ (Create) แนวคิดทางนามธรรมที่เป็นปัจจัยประกอบในการพัฒนามูลค่าทางวิชาการที่สอดคล้องกัน อาทิเช่น ความร่วมสมัย Contemporary , กระแส (Trend), ประโยชน์ (Benefit) เป็นต้น ซึ่งมีปัจจัยส่วนดังกล่าวต่อไปนี้

R : Resource ทรัพยากร	M : Multidisciplinary พหุวิทยาการ
V : Value มูลค่า	C : Create แนวคิดสร้างสรรค์

ภาพที่ 8 สัดส่วนปัจจัยเชิงสร้างสรรค์ (Factor Create)

เมื่อเข้าสู่กระบวนการสนทนากลุ่มแล้ว จึงวิเคราะห์ลงความเห็น ว่า มูลค่าวิชาการทางพระพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์นั้น ควรให้เกิดประโยชน์ในคุณลักษณะเชิงรูปธรรม ทั้งรูปแบบด้านเนื้อหาทางวิชาการ และวิธีการถ่ายทอดผ่านออกมาเป็นผลงานใน 4 ลักษณะ (ในภาคผนวก ค.) ดังนี้

1. เข็มกลัดสไตลัธธรรมะ
2. กระเป๋าผ้าดิบสไตลัธธรรมะ
3. ซีดีธรรมะบรรยาย
4. เครื่องดื่มต่าง ๆ

2. แบบร่างการพัฒนาภูมิทัศน์พื้นที่เชิงสร้างสรรค์ (Creative area) ได้แก่ ผังภูมิทัศน์ บริเวณพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม (ภาพในภาคผนวก ค.ภาพประกอบ) มีดังนี้ เพื่อรองรับ กิจกรรมตามผังกิจกรรมแต่ละวันดังนี้

เวลาเริ่ม	กิจกรรม	เวลาสิ้นสุด
ช่วงเช้า		
09:00 น.	การแสดงธรรมเทศนา	10:00 น
10:00 น.	การปฏิบัติธรรมส่วนตัวในพื้นที่แต่ละจุด	10:40 น
ตลอดวัน	บริการจำหน่ายเครื่องดื่มสไตส์คาเฟ่	ตลอดวัน
ตลอดวัน	กิจกรรมถ่ายภาพได้ในจุดบริเวณที่จัดสรรไว้	ตลอดวัน
ช่วงบ่าย		
13:00 น.	การแสดงธรรมเทศนา	13:00 น
13:00 น.	และปฏิบัติธรรมแบบรวมจุด	10:40 น
ตลอดวัน	บริการจำหน่ายเครื่องดื่มสไตส์คาเฟ่	ตลอดวัน
ตลอดวัน	กิจกรรมถ่ายภาพได้ในจุดบริเวณที่จัดสรรไว้	ตลอดวัน
	บริการจำหน่ายเครื่องดื่มสไตส์คาเฟ่	
ช่วงเย็น (เฉพาะวันสำคัญทางพุทธศาสนา)		
15:30 น.	การแสดงธรรมเทศนา	15:30 น
16:00 น.	สวดมนต์เย็นและปฏิบัติธรรมแบบรวมจุด ถ่ายภาพ	17:00 น
จบ /1วัน		

ตารางที่ 13 ผังกิจกรรมของ“การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม”ระบุถึง สิ่งที่ได้รับบริการในแต่ละช่วงเวลา/วัน

4.3 ผลการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ

จากการดำเนินงานเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการ PAOR ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การดำเนินงานฯ ในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ ตามที่กำหนดไว้ 2 วงรอบ สามารถอธิบายผลได้ดังนี้

4.3.1 การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมตามกระบวนการ PAOR วงรอบที่ 1

จากการสะท้อนผลด้วยการสังเกตแบบมีโครงสร้าง ด้านการจัดดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ พบว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ นั้น ข้อมูลจากการสังเกตระหว่างการดำเนินงานกำหนด 2 ประเด็น คือ ผู้ให้บริการและผู้รับบริการ

1) ผู้ให้บริการ (คณะดำเนินงาน) พบว่า การพัฒนาพื้นที่แล้วทำให้มีความสะดวกต่อการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวมากขึ้น มีความเป็นระบบไม่ซับซ้อน เข้าใจง่าย สถานที่เป็นระเบียบเรียบร้อย/มีที่นั่งเพียงพอ แต่เนื่องจากกิจกรรมดำเนินอยู่ในระหว่างฤดูที่ผลัดเปลี่ยนจากฤดูร้อนเข้าสู่ฤดูฝน ทำให้บางวันฝนตกจึงเป็นอุปสรรคต่อการจัดกิจกรรม ในส่วนของวิชากรรมฐานที่อาจารย์และนิสิตมีส่วนร่วมในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม ถูกดำเนินไปอย่างดีตามที่วางแผนไว้ รวมถึงการดำเนินการปฏิบัติงานได้ตามแผนที่วางไว้มีคลาดเคลื่อนบางในเรื่องการระยะเวลาของกิจกรรมในแต่ละวัน ในด้านปัญหาในทางของปัจจัยภายนอกคือสภาพภูมิอากาศฟ้าฝนหรือบางวันร้อนจัด และอุปสรรคระหว่างการดำเนินงานส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของวัชพืชโดยรอบพื้นที่ที่เติบโตเร็ว ทำให้การดูแลรักษายากขึ้น ค่าใช้จ่ายในการดูแลเพิ่มขึ้น 2) ผู้รับบริการ(นักท่องเที่ยว) พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีส่วนร่วมกับการกิจกรรมโดยเฉพาะการฟังธรรม ซึ่งความตั้งใจ ใส่ใจ ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวมักใช้เวลาในพื้นที่ฯ ต่ำกว่า 30 นาที หรือบางท่านมาเพียงระยะเวลาสั้น ๆ ส่วนใหญ่มักเลือกมาเป็นกลุ่มคณะเพื่อน สนใจในรายการต่าง ๆ ภายในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะช่วงเวลาการฟังธรรม และการอยู่ในพื้นที่ส่วนตัว รวมไปถึงมีการตอบรับที่ดี เช่น การถ่ายภาพ แสดงความต้องการอื่น ๆ

4.3.2 การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมตามกระบวนการ PAOR วงรอบที่ 2

จากการสะท้อนผลด้วยการสังเกตแบบมีโครงสร้าง ด้านการจัดดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ พบว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ นั้น พบข้อมูลจากการสังเกตระหว่างการดำเนินงานกำหนด 2 ประเด็น คือ ผู้ให้บริการและผู้รับบริการ

1) ผู้ให้บริการ (คณะวิจัยผู้ดำเนินงาน) พบว่า การพัฒนาพื้นที่แล้วทำให้มีความสะดวกต่อการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวมากขึ้น มีความเป็นระบบไม่ซับซ้อน เข้าใจง่าย สถานที่เป็นระเบียบเรียบร้อย/มีที่นั่งเพียงพอ แต่เนื่องจากกิจกรรมดำเนินอยู่ในระหว่างฤดูที่ผลัดเปลี่ยนจากฤดูร้อนเข้าสู่ฤดูฝน ทำให้บางวันฝนตกจึงเป็นอุปสรรคต่อการจัดกิจกรรม ในส่วนของวิชาการฐานที่อาจารย์และนิสิตมีส่วนร่วมในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม ถูกดำเนินไปอย่างดีตามที่วางแผนไว้ รวมถึงการดำเนินการปฏิบัติงานได้ตามแผนที่วางไว้มีคลาดเคลื่อนบางในเรื่องการระยะเวลาของกิจกรรมในแต่ละวัน ในด้านปัญหาในทางของปัจจัยภายนอกคือสภาพภูมิอากาศฟ้าฝนหรือบางวันร้อนจัด และอุปสรรคระหว่างการดำเนินงานส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของวัชพืชโดยรอบพื้นที่ที่เติบโตเร็ว ทำให้การดูแลรักษายากขึ้น ค่าใช้จ่ายในการดูแลเพิ่มขึ้น

2) ผู้รับบริการ(นักท่องเที่ยว) พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีส่วนร่วมเกี่ยวกับกิจกรรม โดยเฉพาะการฟังธรรม ซึ่งความตั้งใจ ใส่ใจ ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวมักใช้เวลาในพื้นที่ฯ เกินกว่า 30 นาที หรือบางท่านมาเพียงระยะเวลาสั้น ๆ และเดินทางมาเที่ยวเกิน 1 คนขึ้นไป คือส่วนใหญ่มักเลือกมาเป็นกลุ่มคณะเพื่อน สนใจในรายการต่าง ๆ ภายในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะช่วงเวลาการฟังธรรม และการอยู่ในพื้นที่ส่วนตัว รวมไปถึงมีการตอบรับที่ดี เช่น การถ่ายภาพ แสดงความต้องการอื่น ๆ

4.4 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯสามารถถอดบทเรียน ที่เกิดจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ เกิดจากการวิเคราะห์ 3 ส่วนดังนี้

1. คุณค่าของงานวิจัย
2. องค์ประกอบสำคัญ
3. ข้อค้นพบ

4.4.1 คุณค่าของงานวิจัย

การวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของการวิจัย ได้แก่

1. ผลลัพธ์ที่ได้ จากการจัดการบริการวิชาการ (การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม) ในเชิงการสร้างมูลค่า สามารถเห็นสิ่งที่ดีมากขึ้น (Gian Point) ดังนี้
 - 1) มูลค่าวิชาการเชิงรูปธรรม คือ เข้มกลัดสไตล์ธรรมะ กระเป๋าผ้าดิบสสสไตล์ธรรมะ ซีดีธรรมะบรรยาย และเครื่องดื่มคาเฟ่สไตล์ต่าง ๆ เป็นต้น และพื้นที่ได้รับการพัฒนาและใช้ประโยชน์ได้ วัสดุ อุปกรณ์ การตกแต่ง และองค์ประกอบอื่น

2) มูลค่าทางนามธรรม คือ ภาพลักษณ์ทางวิชาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่มีต่อสังคม และความพอใจของผู้ให้บริการและผู้รับบริการ ความสุขใจ ความสงบใจของผู้รับบริการ

2. บทเรียนที่ได้

- 1) การทำงานให้เป็นเครือข่าย
- 2) ควรสร้างความร่วมมือหรือภาคีด้านสถาบันการศึกษาที่มีคุณลักษณะใกล้เคียง
- 3) ควรสร้างภาคีเครือข่ายระหว่างมหาวิทยาลัยฯ กับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน
- 4) เน้นการประชาสัมพันธ์หรือการขับเคลื่อนได้การสื่อสารขององค์กรต่อพื้นที่
- 5) การขยายกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย
- 6) การสรรหาทุนสนับสนุนเพื่อขยายการรับรองที่อาจเพิ่มขึ้นได้
- 7) แนวคิดการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนในการดำเนินงาน (บริการวิชาการ)
- 8) การตระหนักถึงอัตลักษณ์วิชาการทางพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์
- 9) การสร้างนวัตกรรมในด้านการส่งเสริมเป็นอัตลักษณ์ทางวิชาการในมิติอื่น ๆ
- 10) วิชาการทางพระพุทธศาสนาในเชิงของทักษะภาคสนาม
- 11) ควรพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายในการต่อยอดจากผลงานวิจัยต่อไป

3. แนวคิดการต่อยอดการพัฒนาในอนาคต

1) การพัฒนางานวิจัย หมายถึง แนวคิดการต่อยอดการพัฒนาที่อาศัยการวิจัยต่อเนื่อง เป็นช่วงหรือห้วงระยะเวลารอบปีตามสมควร เพื่อเป็นการอัปเดตความรู้ใหม่ ขยายฐานคิดเพื่อส่งต่อเจตนารมณ์ให้กับนวัตกรรมรุ่นใหม่หรือการสร้างนวัตกรรมในด้านการส่งเสริมเป็นอัตลักษณ์ทางวิชาการในมิติอื่น ๆต่อไป

2) การพัฒนาเชิงนโยบาย หมายถึง แนวคิดการต่อยอดการพัฒนาด้วยข้อเสนอเชิงนโยบายในการขับเคลื่อนเป้าหมายที่กว้างออกไป หรือการขยายผลในเชิงการของการนำข้อเสนอไปพัฒนาเพื่อเป็นแบบอย่างต้นแบบ

3) การพัฒนาเชิงผลิตภัณฑ์บริการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ แนวคิดการต่อยอดการพัฒนาหรือการใช้ศาสตร์อื่นร่วมแบบพหุวิทยาการที่มีในยุคสมัยปัจจุบันให้เท่าทันต่อสถานการณ์กระแสสังคมโลกที่เกิดขึ้น และเป็นการเสริมสร้างจุดแข็งให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ยังคงไว้ซึ่งความโดดเด่นด้านการเป็นผู้นำด้านธรรมะและสติปัญญาให้แก่สังคม

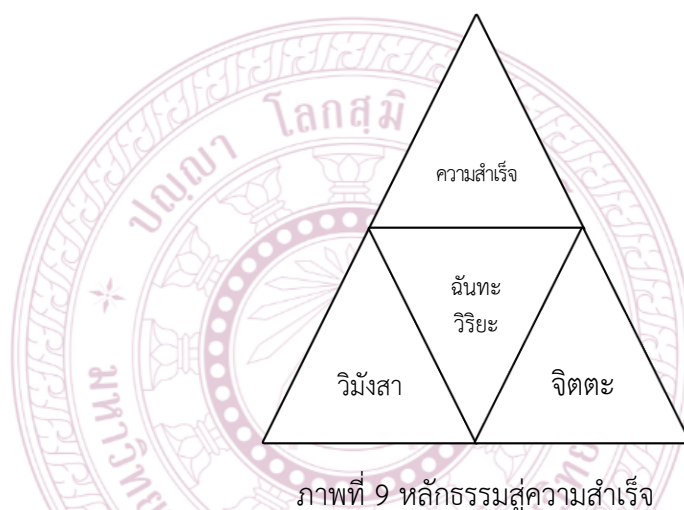
4.4.2 องค์ประกอบสำคัญ

องค์ประกอบของความรู้ที่สำคัญจากการวิจัย ไม่ใช่เพียงฐานข้อมูลเชิงสถิติหรือการวิเคราะห์ แต่สิ่งสำคัญที่จะเกิดการพัฒนารูปแบบวิชาการทางพุทธศาสนาในเชิงมูลค่าภายใต้บริบท

และอัตลักษณ์ได้นั้น ต้องเกิดขึ้นจากประสบการณ์ (Experience) ผสมผสานจินตนาการ (Imagine) องค์ความรู้จากการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมสู่สาธารณะชน ถือได้ว่าเป็นความรู้ใหม่ (New Knowledge) ที่คัดสรรความรู้งานวิจัยจากตัวนวัตกรรม เพื่อสร้างนวัตกรรมที่สร้างการเปลี่ยนแปลงและนำพาขับเคลื่อนองค์ความรู้ ผู้วิจัยสรุปแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ

1. ปัจจัยสู่ความสำเร็จในแง่หลักธรรม (Theme Attitude principles)

เพื่อเป็นการแก้ไขจุดอ่อนและเลียงอุปสรรคหลักธรรมที่ผู้วิจัยใช้เป็นแนวคิดสำคัญในเจตคติเป็นกลยุทธ์ในการแก้ไขจุดอ่อนและเลียงอุปสรรค ด้วย 3 หลักสำคัญ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา

ภาพที่ 9 หลักธรรมสู่ความสำเร็จ

1. ฉันทะ, วิริยะ อธิบายว่า ฉันทะ หมายถึง ความพอใจ กล่าวคือความต้องการที่จะให้ผลลัพธ์เกิดขึ้น ใฝ่ใจรักการจัดการด้านงานวิจัยให้สำเร็จลุล่วงจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้เกิดผลลัพธ์ดียิ่งๆขึ้นไปทั้งในด้าน แนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว การพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิด"การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม" และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ อันเกิดจากความร่วมมือร่วมใจสามัคคีของหมู่คณะวิจัยเป็นหลักสำคัญ

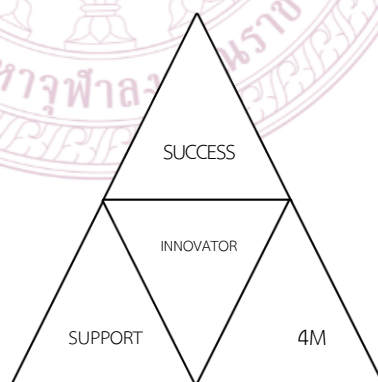
วิริยะ หมายถึง ความขยันหมั่นเพียร ประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้งในด้าน การค้นคว้าแนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว การพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิด"การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม" และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ อันเกิดจากตัวนวัตกรรมเป็นหลักสำคัญ

2. จิตตะ เอาใจใส่ ใส่ใจ ไม่ทอดทิ้งสิ่งจำเป็นในแง่การส่งเสริมวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว ในแง่จุดแข็งที่สำคัญ ไม่ละเลยความสำคัญของการพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิด"การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม"ในแง่จุดอ่อนที่มีอยู่ และมุ่งมั่นต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ ในยามพบกับปัญหาและอุปสรรค

3. วิมังสา หมายถึง ความไตร่ตรอง หรือทดลอง กลางคือ ความสอดส่องในเหตุและผล แห่งความสำเร็จ เกี่ยวกับกระบวนการวิจัยในแต่ละวัตถุประสงค์ ทั้งด้านการศึกษา แนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว ด้านการพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิด"การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม" และด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ

2. ปัจจัยเชิงระบบ (Theme Attitude principles)

เพื่อเป็นการแก้ไขจุดอ่อนและเล็งอุปสรรคหลักธรรมที่ผู้วิจัยใช้เป็นแนวคิดสำคัญในเจตคติเป็นกลยุทธ์ในการแก้ไขจุดอ่อนและเล็งอุปสรรค ด้วย 3 หลักสำคัญ คือ 1. นวัตกรรม (Innovator) 2. การบริหาร 4M (Man Money Material Management) 3. แรงสนับสนุน (Support)

ภาพที่ 10 หลักธรรมที่นำมาใช้เป็นเชิงเจตคติของการวิจัย

1. นวัตกรรม (Innovator) ได้แก่ นักวิจัยที่รับมือกับสถานการณ์ระหว่างการพัฒนา
2. การบริหารงาน (4M) ได้แก่ Man (มนุษย์) Money (เงิน) Material (วัสดุ) Management (การจัดการ)

3. การสนับสนุน (Support) ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของตนหรือหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐและเอกชน

4.4.3 ข้อค้นพบ

นั้นมีข้อค้นพบในงานวิจัยนี้ จากการสะท้อนผลงานวิจัยทำให้ทราบถึงข้อค้นพบใหม่ 3 ด้าน ดังนี้

1. ประเด็นที่สำคัญ (Keyword) หมายถึง สิ่งที่เป็นนัยสำคัญหลักเฉพาะ ที่อธิบายเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ต้องสื่อสาร เฉพาะในงานวิจัยครั้งนี้

1.1 การท่องเที่ยว จากข้อค้นพบ กล่าวคือรูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นไปในลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแนวพักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบคาเฟ่ตามสมัยนิยมในปัจจุบัน

1.2 การปฏิบัติธรรม จากข้อค้นพบนั้นทำให้ทราบถึงสิ่งที่ควรรู้ในงานวิจัยครั้งนี้ว่าการปฏิบัติธรรมที่นำมาใช้ร่วมกับกิจกรรมการท่องเที่ยว นั้น เป็นขั้นของการปฏิบัติธรรมสาธิตพื้นฐาน ข้อค้นพบนี้อธิบายเพื่อขยายความให้เข้าใจถึงจุดมุ่งหมายของการวิจัย ซึ่งมีความแตกต่างไปจากการปฏิบัติธรรมตามเป้าหมายในทางพระพุทธศาสนา ดังนั้นแล้วการปฏิบัติธรรมที่ใช้ในกิจกรรมนี้จึงอยู่ในขั้นการศึกษา สาธิต ฝึกปฏิบัติเพื่อเป็นฐานของประสบการณ์และยังเป็นการสร้างสังคมของการปฏิบัติธรรมอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นกรอบของการชักจูงผู้ที่สนใจให้เข้าสู่วิถีทางพระพุทธศาสนา เป็นอุปายในการนำเสนอพระพุทธศาสนาแง่ของการปฏิบัติผ่านรูปแบบการท่องเที่ยว โดยไม่ได้มีจุดมุ่งหมายให้เกิดความเข้าใจผิดต่อการปฏิบัติธรรมตามเป้าหมายอันเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด

1.3 วิชาการทางพระพุทธศาสนาที่เป็นวิชาหรือองค์ความรู้อันเป็นอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์

2. ด้านเนื้อหา (Content)

2.1 ท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม จากข้อค้นพบจากการวิจัยอธิบายในแง่สิ่งที่ป็นสาระสำคัญของท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมภายใต้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการท่องเที่ยวเชิงศาสนา เชิงสร้างสรรค์ร่วมกับรูปแบบคาเฟ่ (Cafe) ตามยุคสมัย ส่วนใหญ่จะอยู่ที่การจัดสรรพัฒนาออกแบบพื้นที่ให้เหมาะสมกับการท่องเที่ยว โดยเนื้อหาคอนเท้นต์ยังใช้แนวทางการปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนาตามเดิม เพื่อให้เกิดการผสมผสาน (Contemporary) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.2 มูลค่าเชิงวิชาการทางพระพุทธศาสนา จากข้อค้นพบจากการวิจัยอธิบายในแง่ผลผลิตในเชิงวิชาการซึ่งอาจนำไปสู่ผลลัพธ์ในแง่ของเศรษฐศาสตร์ ซึ่งมูลค่าวิชาการที่ได้จากการวิจัยนั้นอยู่ภายใต้ความสร้างสรรค์ เช่น เข็มกลัดสไตร์ธรรมะ กระเป๋าผ้าสไตร์ธรรมะ แผ่นซีดีธรรมะบรรยายกลัดและเครื่องดื่มคาเฟ่ต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นต้น

3. ด้านแพลตฟอร์มช่องทางสำหรับการติดตาม (Platform) ได้แก่

3.1 Tiktok Official บัญชีทางการโดยผู้วิจัยได้จัดสร้างบัญชีใหม่ (Account) ที่มีชื่อว่า Tictok.com/@practicaltourism โดยค้นหาคำว่า “รมณีย์ Romanee” ได้ ทั้งนี้เพื่อใช้ส่งเสริมประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวผ่านวิดีโอคลิปสั้น ๆ จากข้อค้นพบในการวิจัยทำให้ทราบถึงการเข้าถึงแนวทางการเจาะกลุ่มเป้าหมาย เนื่องจากกระแสนการใช้สื่อโซเชียลเป็นที่ยอมรับในกลุ่มคนทั่วไป ซึ่งอาศัยเทคนิคสำคัญคือ การสร้างตัวตนให้สามารถเข้าถึงฟีดหน้าต่างสาธารณะ (Feed) เพื่อให้สามารถประชาสัมพันธ์ได้มาก ข้อเสนอแนะสำคัญ คือ ควรใช้ธีมเพลงที่เป็นกระแสนิยม หรือการสร้างปฏิสัมพันธ์ในสังคมออนไลน์ เช่น การโต้ตอบ การส่งเหรียญ หรือของขวัญโบนัสที่มีอยู่ในแอปโดยใช้ จ่าย ตามเงื่อนไขของแอปพลิเคชัน ก็จะทำให้การประชาสัมพันธ์นั้นถูกพบเห็นเพิ่มมากขึ้นด้วย AI Algorithm ของตัวแอปพลิเคชันเอง ซึ่งข้อค้นพบที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ เนื่องด้วยคอนเทนต์เนื้อหาที่มีความสอดคล้องต่อเฉพาะกลุ่มที่ชื่นชอบธรรมชาติ (ตามการลำดับการจัดเรียงของ Algorithm ของ Tictok) ทำให้ใช้งานในได้ในวงระยะรัศมีระยะทางเขตจังหวัดฯ ณ ที่ตั้งเท่านั้น ประกอบการปฏิสัมพันธ์ของแอปพลิเคชันที่ต้องมีค่าใช้จ่ายในฟังก์ชันอื่น ๆ จึงมีส่วนทำให้การส่งเสริมอาจต้องใช้งบประมาณเพิ่มมากขึ้นตามข้อกำหนดของแอปพลิเคชัน รวมถึงการกดติดตามหรือติดแฮชแท็ก (Hashtag) จะทำให้ง่ายต่อการสร้างเทรนและการค้นหาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.2 Page Facebook Official เฟสบุ๊คเป็นทางการ บัญชีทางการโดยผู้วิจัยได้จัดสร้างบัญชีใหม่ (Account) ที่มีชื่อว่า <http://facebook.com/Romanee66> โดยสามารถค้นหาคำว่า “รมณีย์ Romanee” ได้ ซึ่งจากข้อค้นพบทำให้พบว่า ช่องทางการติดต่อสื่อสารหรือสอบถามโดยการใช้น้ำเพจเฟสบุ๊คบัญชีทางการนั้น มีความเหมาะสมในแง่ของความน่าเชื่อถือ และสามารถให้บุคคลทั่วไปที่ใช้งานบัญชีเฟสบุ๊คสามารถกดติดตามหรือติดแฮชแท็ก (Hashtag) จะทำให้ง่ายต่อการสร้างเทรนและการค้นหาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ผลการดำเนินงานศึกษาวิจัยเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม : แนวทางพัฒนาและส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์” คณะผู้วิจัยได้สรุปผลการดำเนินงานการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1) แนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว นั้น สามารถวางแผนทางได้ 3 ประเด็นโดยสรุป คือ 1. การกำหนดกรอบคุณลักษณะของผลงานวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ ความเป็นรูปธรรม เนื้อหาจากรายวิชาเป็นส่วนประกอบ ความคิดสร้างสรรค์ในผลผลิต 2. การวิเคราะห์แนวทางและสร้างกลยุทธ์สู่การส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว ได้แก่ 1) วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมแบบ SWOT Analysis และ 2) สร้างกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมแบบ TOWS Matrix และ 3. การวางแผนทางส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ จากนั้นทำการประชุมผู้คณะทีมวิจัย ผู้บริหารวิทยาลัย ตัวแทนชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมบริการวิชาการในพื้นที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อระดมความคิดเห็นความเหมาะสม ปรับปรุงให้สมบูรณ์ 5 ขั้นตอนโดยเริ่มจาก การสำรวจบริการวิชาการตามความต้องการของชุมชนในพื้นที่โดยรอบวิทยาลัย การประเมินความต้องการและการตอบสนองความสนใจ การวางแผนทางส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว การจัดการ

ท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมที่พัฒนาขึ้นตามแนวการพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาฯ ในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ และการวัดประเมิณผล

2) การพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมนั้นพบ 2 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1. กระบวนการพัฒนามูลค่าวิชาการเชิงสร้างสรรค์ และ 2. ผลลัพธ์จากการพัฒนามูลค่าทางวิชาการเชิงสร้างสรรค์ สามารถสรุปได้ดังนี้

1) การพัฒนาเชิงกระบวนการด้านมูลค่าวิชาการเชิงสร้างสรรค์ 4 กลยุทธ์ คือ

1. กลยุทธ์การเจาะตลาด (Market Penetration) โดยเลือก วิชาการทางพุทธศาสนา (วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ/กรรมฐาน) ที่เน้นกิจกรรมภาคปฏิบัติ กำหนดบรรยายวิชาภาคปฏิบัติกรรมฐานนอกห้องเรียนที่ใครก็สามารถร่วมศึกษาหรือรับฟังได้ จัดการศึกษาที่เน้นภาคปฏิบัติกรรมฐาน เดินจงกรม นั่งสมาธิ ใช้เนื้อหาตามที่ระบุในเอกสารประกอบการสอน สร้างการมีส่วนร่วมโดยเพิ่มกลุ่มเป้าหมายใหม่ เช่น บุคคลผู้สนใจคนทั่วไป 2. กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development) พื้นที่ใหม่ ผสมรวมกับ เป้าหมายเดิม โดยกำหนดคือ วิชาการทางพุทธศาสนา(ธรรมะภาคปฏิบัติ) ที่เน้นกิจกรรมภาคปฏิบัติ บรรยายวิชาภาคปฏิบัตินอกห้องเรียนที่ใครก็สามารถร่วมศึกษาหรือรับฟังได้ตามเอกสารประกอบการสอนวิชา ธรรมะภาคปฏิบัติโดยใช้เนื้อหาจากวิชากรรมฐาน ควรนำเอาวิธีการปฏิบัติธรรมที่ระบุในเอกสารประกอบการสอนมาเป็นกิจกรรมให้ในการจัดกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม จัดการศึกษาที่เน้นภาคปฏิบัติกรรมฐาน เดินจงกรม นั่งสมาธิการพัฒนากายภาพของพื้นที่อาณานิคมเขตพักผ่อนหย่อนใจในเขตวิทยาลัยสงฆ์ โดยเป็นสถานที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือ ด้านหน้าทางเข้าวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่รอบโอบด้วยธรรมชาติ ซึ่งมีรายละเอียดตั้ง ขนาดของพื้นที่ ภูมิทัศน์ของพื้นที่ องค์ประกอบภายในพื้นที่ และสิ่งสนับสนุนภายในพื้นที่ กำหนดเนื้อหาตามที่ระบุในเอกสารประกอบการสอน สร้างการมีส่วนร่วมโดยเพิ่มกลุ่มเป้าหมายใหม่ เช่น บุคคลผู้สนใจคนทั่วไป 3. กลยุทธ์การขยายตลาด (Market Development) พื้นที่เดิม ผสมรวมกับ เป้าหมายใหม่ ได้แก่ นำวิชาธรรมะภาคปฏิบัติ (วิชาทางพระพุทธศาสนา) ประยุกต์เข้ากับการท่องเที่ยว บรรยายวิชาภาคปฏิบัติ/กรรมฐานในห้องเรียนที่สัปปายะและเข้าถึงกลุ่มคนทั่วไป สามารถร่วมศึกษาหรือรับฟังได้ จัดการศึกษาที่เน้นภาคปฏิบัติกรรมฐาน เดินจงกรม นั่งสมาธิ สามารถประยุกต์กับกิจกรรมอื่นที่สอดคล้องต่อการปฏิบัติธรรม วางเนื้อหาตามที่ระบุในเอกสารประกอบการสอน 4. กลยุทธ์การสร้างธุรกิจใหม่ (Diversification) พื้นที่ใหม่ ผสมรวมกับ เป้าหมายใหม่ (สวนวิปัสสนาชุมชน ณ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช)ใช้พื้นที่การ

ห้องเที่ยวเขตธรรมชาติของวิทยาลัยสงฆ์เพื่อเสริมสร้างมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาในรูปแบบกิจกรรม การใช้ 1. วิชาการทางพุทธศาสนา (วิชาธรรมะภาคปฏิบัติ/กรรมฐาน) ที่เน้นกิจกรรมภาคปฏิบัติประยุกต์เข้ากับการท่องเที่ยว 2. บรรยายวิชาภาคปฏิบัติ/กรรมฐานนอกห้องเรียน ในสถานที่ที่สัปปายะและเข้าถึงกลุ่มคนทั่วไป สามารถร่วมกิจกรรมได้สามารถร่วมศึกษาได้ โดยสร้างสรรค์รูปแบบและคอนเทนต์กิจกรรม เช่น การปฏิบัติกรรมฐาน เติมน้ำมัน นั่งสมาธิ โดยประยุกต์เข้ากับกิจกรรมการท่องเที่ยว

(2) การสร้างผลลัพธ์จากการพัฒนามูลค่าทางวิชาการเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ 1. ผลิตภัณฑ์เชิงวิชาการทางพระพุทธศาสนา และ 2. แบบร่างการพัฒนาภูมิทัศน์พื้นที่เชิงสร้างสรรค์

1. ผลิตภัณฑ์เชิงวิชาการทางพระพุทธศาสนา ซึ่งได้หลักปัจจัยสำคัญในการออกแบบเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วยกันทั้งหมด 4 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยที่ 1 ทรัพยากร ปัจจัยที่ 2 พหุวิทยาการ ปัจจัยที่ 3 มูลค่าและปัจจัยที่ 4 ความสร้างสรรค์ โดยลงความเห็นว่ามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์นั้น ควรให้เกิดประโยชน์ในคุณลักษณะเชิงรูปธรรมทั้งรูปแบบด้านเนื้อหาทางวิชาการ และวิธีการถ่ายทอดผ่านออกมาเป็นผลงานในลักษณะดังนี้ เข็มกลัดธรรมะ กระเป๋าผ้าลายธรรมะ CD ธรรมะ เครื่องดื่มต่าง ๆ ฯลฯ 2. แบบร่างการพัฒนาภูมิทัศน์พื้นที่เชิงสร้างสรรค์ ผลที่ได้จากการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ใน ซึ่งได้หลักปัจจัยสำคัญในการออกแบบเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วยกันทั้งหมดสี่ปัจจัยได้แก่ ทรัพยากร พหุวิทยาการ มูลค่า และความสร้างสรรค์ สู่พื้นที่ภูมิทัศน์การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมที่ถูกปรับปรุงโดยออกแบบให้ร่มรื่นสวยงามในแบบสไตล์คาเฟ่ให้เกิดความสวยงามและตรงต่อวัตถุประสงค์การใช้งาน โดยคำนึงถึงความร่วมสมัย ความกลมกลืนและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

3) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ ดำเนินงานตามกระบวนการ PAOR ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ระหว่างการทำงานด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ ตามที่กำหนด 2 วงรอบ สามารถสรุปผลได้ดังนี้

วงรอบที่ 1 การจัดดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ พบว่า

(1) ด้านการสร้างมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ สามารถสร้างได้ในเชิงรูปธรรมที่ถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานในลักษณะเชิงรูปธรรมมีเพียง เข็มกลัดธรรมะ กระเป๋าผ้าคำคม

พุทธศาสนสุภาษิต เท่านั้น ควรเพิ่มผลงานในลักษณะอื่น ๆ เพื่อสร้างความหลากหลายและเข้ากับบริบทด้านการท่องเที่ยว

(2) ด้านการวิเคราะห์แนวทางและสร้างกลยุทธ์สู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมพบว่า วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง SWOT Analysis และการสร้างกลยุทธ์สู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมเชิง TWOS Analysis ดังนี้

1. การวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบ SWOT Analysis ได้แก่ (1) จุดแข็ง คือ 1. วิชาการทางพระพุทธศาสนาที่มีความเป็นอัตลักษณ์ของสถาบันการศึกษาทางคณะสงฆ์ โดยเฉพาะวิชาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม เป็นต้น มีความเด่นชัดในศาสตร์ที่เชี่ยวชาญและยังสามารถทำคุณประโยชน์ให้กับคณะสงฆ์ 2. วิทยาลัยสงฆ์มีความพร้อมด้านทรัพยากรมนุษย์ทั้งคณาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิที่สามารถบรรยายเนื้อหาและถ่ายทอดวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้ 3. วิทยาลัยสงฆ์มีความพร้อมด้านทรัพยากรพื้นที่ที่สามารถนำมาใช้เป็นพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ รายล้อมไปด้วยธรรมชาติที่สงบร่มรื่น เงียบสงบ สามารถพัฒนาไปสู่แนวทางการเพื่อเสริมสร้างมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงบริการวิชาการในรูปแบบกิจกรรมได้ 4. มหาวิทยาลัยฯ ต้นสังกัดกำหนดให้มีรายวิชาที่ตรงกับการทำวิจัยอย่างชัดเจน สามารถบูรณาการกับการเรียนการสอนตามแผนการสอน (มคอ.) จากเนื้อหารายวิชาการฐานได้ โดยบูรณาการการเรียนการสอนวิชาการฐานระหว่างสัปดาห์ที่ 10 ใน มคอ.3 วิชาการฐาน 2 5. กิจกรรมการปฏิบัติธรรมเป็นกิจกรรมที่มีทัศนหรือทำที่ในสังคมที่เป็นประโยชน์เชิงบวก และมีฐานกลุ่มคนที่นิยมการฝึกปฏิบัติธรรมโดยทั่วไป 6. วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มีพื้นที่ที่สามารถใช้งานด้านการปฏิบัติธรรมได้ สามารถรองรับจำนวนคนได้มากกว่า 100 คนขึ้นไป รวมถึงห้องน้ำ ร้านค้าสวัสดิการที่ใกล้เคียง 7. ระยะการเดินทางมีความสะดวก เนื่องจากอยู่มีระยะห่างจากอำเภอเมืองเพียง 14 กิโลเมตร และใกล้กับคมนาคมรูปแบบอื่น ๆ เช่น สนามบิน สถานีรถไฟ รวมทั้งยังไม่ตั้งอยู่ในพื้นที่แออัด (2) จุดอ่อน คือ 1. ภาพลักษณ์จดจำของคนทั่วไปเกี่ยวกับข้อปฏิบัติทางศาสนา ที่เห็นสมควรว่าควรอยู่ภายใต้กรอบของความเหมาะสม หรือระเบียบปฏิบัติที่เคยปฏิบัติมา ความไม่เข้าใจอาจสร้างความขัดแย้งต่อความรู้สึกในช่วงแรก 2. พื้นที่ที่พัฒนาสู่การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมนั้น มีห้องน้ำห้องสุขาค่อนข้างไกลและในฤดูฝนค่อนข้างลำบาก 3. ฤดูร้อนอุณหภูมิค่อนข้างสูงต้นไม้มีจำนวนไม่มากพอให้อาศัยร่มเงาบังกิจกรรม 4. ไม่มีรถประจำทางตัดผ่านเส้นทาง ต้องใช้รถส่วนบุคคลในการเดินทางเท่านั้น 5. เส้นทางตัดผ่านการถนนหลัก เข้าสู่ตัวพื้นที่ มีระยะทางค่อนข้างไกลกว่า 50 เมตรและมีความไม่สะดวกในการเดินเท้า (3) โอกาส คือ 1. แนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงศาสนา มีความสอดคล้องกับ

แนวความคิดการปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นหนึ่งในนโยบายการขับเคลื่อนเศรษฐกิจโดยภาพรวมด้านการท่องเที่ยว 2. แนวความคิดการปฏิบัติธรรม มีความสอดคล้องกับเข้ากับรูปแบบการท่องเที่ยวสไตล์การพักผ่อนหย่อนใจที่เรียบง่าย 3. สร้างโอกาสการใช้งานจากพื้นที่ๆ เพื่อให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่สามารถปฏิบัติธรรมได้ในคราวเดียวกันได้ เป็นพื้นที่สถานศึกษาที่มากกว่าสถานศึกษาโดยผ่านกระบวนการวิจัย 4. วิชาการทางพระพุทธศาสนาสามารถที่เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม มีความเหมาะสมในการนำมาใช้เป็นกิจกรรม ที่สร้างให้เกิดมูลค่าในแง่ของการให้บริการวิชาการกับสังคมได้ 5. คณาจารย์ และนิสิต สามารถบรรยายเนื้อหาและถ่ายทอดวิชาการทางพระพุทธศาสนาให้กับประชาชนได้ โดยนับว่าเป็นการบริการวิชาการแก่สังคม ตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยฯ 6. การพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมยังสามารถสร้างโอกาส ให้ผู้ที่สนใจได้เรียนรู้ แลกเปลี่ยนกับการปฏิบัติธรรมได้กับผู้มีความรู้และมีประสบการณ์ได้ 7. เป็นการเปิดโอกาสทางการประชาสัมพันธ์ถึงอัตลักษณ์ตัวตนของมหาวิทยาลัยที่สามารถสร้างบทบาทต่อสังคมในเชิงบวก สร้างศรัทธาต่อพุทธศาสนิกชนให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น 8. สามารถลดช่องว่างระหว่างศาสนากับวิถีชีวิตคนเมืองให้มีความใกล้ชิด ขจัดความแปลกใหม่และแตกต่างออกไป (4) ปัญหาและอุปสรรค คือ 1. ปัญหาด้านเวลาดำเนินกิจกรรมด้านการปฏิบัติธรรมได้ในเฉพาะเวลาที่มีการบูรณาการณกับรายวิชาที่คณาจารย์สอนบรรยายเป็นส่วนใหญ่ 2. ปัญหาด้านการใช้พลังงานพื้นฐาน เช่น การใช้ไฟฟ้าในพื้นที่อาจต้องมีเครื่องมือในการสนับสนุนกิจกรรมการปฏิบัติธรรม 3. ปัญหาด้านวัชพืชโดยรอบบริเวณพื้นที่ ที่ต้องมีค่าใช้จ่ายในการดูแลค่อนข้างประจำเช่น การใช้สารเคมีในการกำจัดวัชพืช การตัดแต่งไม้ประดับ การดูแลสวน ล้วนต้องอาศัยกำลังคนในการดูแลที่เพิ่มมากขึ้น 4. อุปสรรคที่ควรคำนึง ได้แก่ ช่วงดำเนินงานวิจัยภาพปฏิบัติการตรงกับฤดูร้อน คือ มีนาคม เมษายน พฤษภาคม ตลอดจนฤดูฝน อาจส่งผลให้ทำให้เกิดอุปสรรคด้านการดำเนินงานหรืออาจไม่เป็นไปตามระยะช่วงเวลาที่กำหนด

2. วางแนวสร้างกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม แบบ TOWS Matrix ได้ 4 กลยุทธ์ ได้แก่ 1) กลยุทธ์เชิงรุกใช้จุดแข็งร่วมกับโอกาส ได้แก่ กลยุทธ์การใช้สื่อโซเชียลมีเดีย และการสร้างพื้นที่การเรียนรู้แบบเปิดใช้พื้นที่ 2) กลยุทธ์เชิงแก้ ได้แก่ การใช้โอกาสลดจุดอ่อน คือ กลยุทธ์การเปลี่ยนทัศนคติเชิงนามธรรม และกลยุทธ์การพัฒนาเชิงกายภาพ 3) กลยุทธ์เชิงป้องกัน ได้แก่การใช้จุดแข็งรับมืออุปสรรค คือ กลยุทธ์จัดสรรทรัพยากรบุคคลด้านการบริการวิชาการอย่างเตรียมพร้อม จัดสรรอุปกรณ์เครื่องมือเพื่อรองรับกิจกรรมท่องเที่ยว และการสร้างพื้นที่การเรียนรู้แบบเปิดใช้พื้นที่ 4) กลยุทธ์เชิงรับ คือ แก้ไขจุดอ่อนและเลี่ยงอุปสรรค ได้แก่ จุดอ่อนด้านการสื่อสาร

เนื่องจากการรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม อาจทำให้เกิดความเข้าใจว่าทั้งสองสิ่งไม่สามารถทำร่วมกันได้จึงควรกำหนดเจตคติการพัฒนาโดยหลักธรรมเพื่อสื่อสารระหว่างดำเนินงาน

(3) ด้านการวางแผนทางส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะบริการวิชาการนั้น พบข้อมูลจากการการสังเกตระหว่างการดำเนินงานใน 2 ประเด็น คือ ผู้ให้บริการและผู้รับบริการ ซึ่งในแง่ของผู้ให้บริการ (คณะดำเนินงาน) นั้น พบว่า จากการพัฒนาพื้นที่แล้วทำให้มีความสะดวกต่อการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวมากขึ้น มีความเป็นระบบไม่ซับซ้อน เข้าใจง่าย สถานที่เป็นระเบียบเรียบร้อย/มีที่นั่งเพียงพอ แต่เนื่องจากกิจกรรมดำเนินอยู่ในระหว่างฤดูที่ผลัดเปลี่ยนจากฤดูร้อนเข้าสู่ฤดูฝน ทำให้บางวันฝนตกจึงเป็นอุปสรรคต่อการจัดกิจกรรม ในส่วนของวิชากรรมฐานที่อาจารย์และนิสิตมีส่วนร่วมในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม ถูกดำเนินไปอย่างดีตามที่วางแผนไว้ รวมถึงการดำเนินการปฏิบัติงานได้ตามแผนที่วางไว้มีคลาดเคลื่อนบางในเรื่องการระยะเวลาของกิจกรรมในแต่ละวัน ในด้านปัญหาในทางของปัจจัยภายนอกคือสภาพภูมิอากาศฟ้าฝนหรือบางวันร้อนจัด และอุปสรรคระหว่างการดำเนินงานส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของวัชพืชโดยรอบพื้นที่ที่เติบโตเร็ว ทำให้การดูแลรักษายากขึ้น ค่าใช้จ่ายในการดูแลเพิ่มขึ้น

ผู้รับบริการ(นักท่องเที่ยว) พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักร่วมร่วมกับกิจกรรมโดยเฉพาะการฟังธรรม ซึ่งความตั้งใจ ใส่ใจ ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวมักใช้เวลาในพื้นที่ฯ ต่ำกว่า 30 นาที หรือบางท่านมาเพียงระยะเวลาสั้น ๆ ส่วนใหญ่มักเลือกมาเป็นกลุ่มคณะเพื่อน สนใจในรายการต่าง ๆ ภายในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะช่วงเวลาการฟังธรรม และการอยู่ในพื้นที่ส่วนตัว รวมไปถึงมีการตอบรับที่ดี เช่น การถ่ายภาพ แสดงความต้องการอื่น ๆ

วงรอบที่ 2 พบว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ ยังพบจุดอ่อน รวมถึงปัญหาอุปสรรคมาวางแผนร่วมกันในการปรับปรุงร่วมกันเพื่อทราบถึงสิ่งที่ควรปรับปรุงแก้ไขต่อไป พบว่า

(1) ด้านการสร้างมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ สามารถสร้างได้ในเชิงรูปธรรมที่ถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานในลักษณะเชิงรูปธรรม เช่น เชื่อมกัลยธรรมะ กระเป๋าผ้าคำคม พุทธศาสนสุภาษิต และทำการออกแบบผลงานเพิ่มขึ้น เช่น แผ่น CD ธรรมะ เชื่อมกัลยธรรมะ ธรรมะ กระเป๋าลายธรรมะ เครื่องดื่มต่าง ๆ ฯลฯ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในแง่ของที่ระลึก เป็นต้น

(2) สำหรับด้านการวิเคราะห์แนวทางและสร้างกลยุทธ์สู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม พบว่า วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง SWOT Analysis และการสร้างกลยุทธ์สู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมเชิง TWOS Analysis ดังนี้

1. การวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบ SWOT Analysis ได้แก่ 1)

จุดแข็ง คือ 1. วิชาการทางพระพุทธศาสนาที่มีความเป็นอัตลักษณ์ของสถาบันการศึกษา

ทางคณะสงฆ์ โดยเฉพาะวิชาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม เป็นต้น มีความเด่นชัดในศาสตร์ที่เชี่ยวชาญและยังสามารถทำคุณประโยชน์ให้กับคณะสงฆ์ 2. วิทยาลัยสงฆ์มีความพร้อมด้านทรัพยากรมนุษย์ทั้งคณาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิที่สามารถบรรยายเนื้อหาและถ่ายทอดวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้ 3. วิทยาลัยสงฆ์มีความพร้อมด้านทรัพยากรพื้นที่สามารถนำมาใช้เป็นพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ รายล้อมไปด้วยธรรมชาติที่สงบร่มรื่น เงียบสงบ สามารถพัฒนาไปสู่แนวทางการเพื่อเสริมสร้างมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงบริการวิชาการในรูปแบบกิจกรรมได้ 4. มหาวิทยาลัยฯ ต้นสังกัดกำหนดให้มีรายวิชาที่ตรงกับการทำวิจัยอย่างชัดเจน สามารถบูรณาการกับการเรียนการสอนโดยบูรณาการการเรียนการสอนวิชาการฐานเป็นประโยชน์ต้องสังคม ในฐานกลุ่มคนที่นิยมการฝึกปฏิบัติธรรม 6. วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มีพื้นที่รองรับจำนวนคนมากกว่า 100 คนขึ้นไป รวมถึงห้องน้ำ ร้านค้าสวัสดิการที่ใกล้เคียง 7. ระยะการเดินทางมีความสะดวก เนื่องจากอยู่มีระยะห่างจากอำเภอเมืองเพียง 14 กิโลเมตร และใกล้กับคมนาคมรูปแบบอื่น ๆ เช่น สนามบิน สถานีรถไฟ รวมทั้งยังไม่ตั้งอยู่ในพื้นที่แออัด 2) จุดอ่อน คือ 1. ภาพลักษณ์จดจำของคนทั่วไปเกี่ยวกับข้อปฏิบัติทางศาสนา ที่เห็นสมควรว่าควรอยู่ภายใต้กรอบของความเหมาะสม หรือระเบียบปฏิบัติที่เคยปฏิบัติมา ความไม่เข้าใจอาจสร้างความขัดแย้งต่อความรู้สึกในช่วงแรก 2. พื้นที่ที่พัฒนาสู่การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมนั้นมีห้องน้ำห้องสุขาค่อนข้างไกลหากเดินทางเท้าซึ่งในฤดูฝนค่อนข้างเปียกแฉะ 3. ฤดูร้อนมีอุณหภูมิค่อนข้างสูงเพราะจำนวนต้นไม้ที่สามารถอาศัยร่มเงาได้มีจำนวนไม่มากพอต่อการให้อาศัยอำนวยความสะดวกจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาที่นานพอสมควร 4. ไม่มีรถประจำทางตัดผ่านเส้นทาง ต้องใช้รถส่วนบุคคลในการเดินทางเท่านั้น 5. เส้นทางตัดผ่านถนนหลักเข้าสู่ตัวพื้นที่ มีระยะทางค่อนข้างไกลกว่า 50 เมตรและมีความไม่สะดวกในการเดินทาง 3) โอกาส คือ 1. แนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงศาสนา มีความสอดคล้องกับแนวคิดการปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นหนึ่งในนโยบายการขับเคลื่อนเศรษฐกิจโดยภาพรวมด้านการท่องเที่ยว 2. แนวคิดการปฏิบัติธรรม มีความสอดคล้องกับเข้ากันกับรูปแบบการเที่ยวสไตล์คาเฟ่ (Cafe) ในธีมการพักผ่อนหย่อนใจ สงบสบาย เป็นต้น 3. สร้างโอกาสการใช้งานจากพื้นที่ๆ เพื่อให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่สามารถปฏิบัติธรรมได้ในคราวเดียวกันได้ เป็นพื้นที่สถานศึกษาที่มากกว่าสถานศึกษาโดยผ่านกระบวนการวิจัย 4. วิชาการทางพระพุทธศาสนาสามารถที่เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม มีความเหมาะสมในการนำมาใช้เป็นกิจกรรม ที่สร้างให้เกิดมูลค่าในแง่ของการให้บริการวิชาการกับสังคมได้ 5. คณาจารย์ และนิสิต สามารถบรรยายเนื้อหาและถ่ายทอดวิชาการทางพระพุทธศาสนาให้กับประชาชนได้ โดยนับว่าเป็นการบริการวิชาการแก่สังคม ตามพันธกิจของ

มหาวิทยาลัยฯ 6. การพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัตินี้ยังสามารถสร้างโอกาสให้ผู้สนใจได้เรียนรู้ แลกเปลี่ยนกับการปฏิบัติธรรมได้กับผู้มีความรู้และมีประสบการณ์ได้ 7. เป็นการเปิดโอกาสทางการประชาสัมพันธ์ถึงอัตลักษณ์ตัวตนของมหาวิทยาลัยและยังศรัทธาต่อพุทธศาสนิกชน 8. ลดช่องว่างระหว่างศาสนากับวิถีชีวิตคนเมืองให้มีความใกล้ชิด 4) ปัญหาและอุปสรรค คือ 1. ปัญหาด้านเวลาดำเนินกิจกรรมด้านการปฏิบัติธรรมได้ในเฉพาะเวลาที่มีการบูรณาการณกับรายวิชาที่คณาจารย์สอนบรรยายเป็นส่วนใหญ่ 2. ปัญหาด้านการใช้พลังงานพื้นฐาน เช่น การใช้ไฟฟ้าในพื้นที่อาจต้องมีเครื่องมือในการสนับสนุนกิจกรรมการปฏิบัติธรรม 3. ปัญหาด้านวิชาชีพซึ่งโดยรอบบริเวณพื้นที่ ที่ต้องมีค่าใช้จ่ายในการดูแลค่อนข้างประจําเช่น การใช้สารเคมีในการกำจัดวัชพืช การตัดแต่งไม้ประดับ การดูแลสวน ล้วนต้องอาศัยกำลังคนในการดูแลที่เพิ่มมากขึ้น 4. อุปสรรคที่ควรคำนึง ได้แก่ ช่วงดำเนินงานวิจัยภาพปฏิบัติการตรงกับฤดูร้อน คือ มีนาคม เมษายน พฤษภาคม ตลอดจนฤดูฝน อาจส่งผลให้ทำให้เกิดอุปสรรคด้านการดำเนินงานหรืออาจไม่เป็นไปตามระยะช่วงเวลาที่กำหนด

2. วางแนวสร้างกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม แบบ TOWS Matrix ได้ 4 กลยุทธ์ ได้แก่ 1) กลยุทธ์เชิงรุกใช้จุดแข็งร่วมกับโอกาส ได้แก่ กลยุทธ์การใช้สื่อโซเชียลมีเดีย และการสร้างพื้นที่การเรียนรู้แบบเปิดใช้พื้นที่ 2) กลยุทธ์เชิงแก้ ได้แก่ การใช้โอกาสลดจุดอ่อน คือ กลยุทธ์การเปลี่ยนทัศนคติเชิงนามธรรม และกลยุทธ์การพัฒนาเชิงกายภาพ 3) กลยุทธ์เชิงป้องกัน ได้แก่ การใช้จุดแข็งรับมืออุปสรรค คือ กลยุทธ์จัดสรรทรัพยากรบุคคลด้านการบริการวิชาการอย่างเตรียมพร้อม จัดสรรอุปกรณ์เครื่องมือเพื่อรองรับกิจกรรมท่องเที่ยว และการสร้างพื้นที่การเรียนรู้แบบเปิดใช้พื้นที่ 4) กลยุทธ์เชิงรับ คือ แก้ไขจุดอ่อนและเสี่ยงอุปสรรค ได้แก่ จุดอ่อนด้านการสื่อสาร เนื่องจากการรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม อาจทำให้เกิดความเข้าใจว่าทั้งสองสิ่งไม่สามารถทำร่วมกันได้จึงควรกำหนดเจตคติการพัฒนาโดยหลักธรรมเพื่อสื่อสารระหว่างดำเนินงาน

(3) ด้านการวางแผนทางส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะบริการวิชาการ ที่พัฒนาต่อจากวงรอบที่ 1 ซึ่งจากการสังเกตรหว่างการดำเนินงานพบข้อมูลจาก 2 ประเด็น คือ ผู้ให้บริการและผู้รับบริการ ซึ่งในแง่ของผู้ให้บริการ (คณะดำเนินงาน) นั้น พบว่า จากการพัฒนาพื้นที่แล้วทำให้มีความสะดวกต่อการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวมากขึ้น มีความเป็นระบบไม่ซับซ้อน เข้าใจง่าย สถานที่เป็นระเบียบเรียบร้อย/มีที่นั่งเพียงพอ แต่เนื่องจากกิจกรรมดำเนินอยู่ในระหว่างฤดูที่ผลัดเปลี่ยนจากฤดูร้อนเข้าสู่ฤดูฝน ทำให้บางวันฝนตกจึงเป็นอุปสรรคต่อการจัดกิจกรรม ในส่วนของวิชาการมฐานที่อาจารย์และนิสิตมีส่วนร่วมในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม ถูกดำเนินไปอย่างดีตามที่วางแผน

ไว้ รวมถึงการดำเนินการปฏิบัติงานได้ตามแผนที่วางไว้มีคลาดเคลื่อนบางในเรื่องการระยะเวลาของกิจกรรมในแต่ละวัน ในด้านปัญหาในางของปัจจัยภายนอกคือสภาพภูมิอากาศฟ้าฝนหรือบางวันร้อนจัด และอุปสรรคระหว่างการดำเนินงานส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของวัชพืชโดยรอบพื้นที่ที่เติบโตเร็ว ทำให้การดูแลรักษายากขึ้น ค่าใช้จ่ายในการดูแลเพิ่มขึ้น

ผู้รับบริการ(นักท่องเที่ยว) พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีส่วนร่วมกิจกรรมโดยเฉพาะการฟังธรรม ซึ่งความตั้งใจ ใส่ใจ ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวมักใช้เวลาในพื้นที่ๆ เกินกว่า 30 นาที หรือบางท่านมาเพียงระยะเวลาสั้น ๆ และเดินทางมาเที่ยวเกิน 1 คนขึ้นไป คือส่วนใหญ่มักเลือกมาเป็นกลุ่มคณะเพื่อน สนใจในรายการต่าง ๆ ภายในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะช่วงเวลาการฟังธรรม และการอยู่ในพื้นที่ส่วนตัว รวมไปถึงมีการตอบรับที่ดี เช่น การถ่ายภาพ แสดงความต้องการอื่น ๆ

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

คณะผู้วิจัยสามารถอภิปรายผล ตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1) แนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว สรุป 3 ประเด็น คือ 1. การกำหนดกรอบคุณลักษณะของผลงานวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ 2. การวิเคราะห์แนวทางและสร้างกลยุทธ์สู่การส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว ได้แก่ การวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมแบบ SWOT Analysis ซึ่งจากการวิเคราะห์ทำให้ทราบถึง จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ปัญหาและอุปสรรค ของแนวคิดส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยวการในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งเมื่อได้ผลการวิเคราะห์แล้วจึงนำไปสู่ข้อสรุปการสร้างกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมแบบ TOWS Matrix มีการต่อยอดมาจาก SWOT Analysis ด้วยการจับคู่ระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของ “การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม” ประกอบด้วย 2 ปัจจัยภายในและภายนอกปัจจัยภายใน คือ จุดแข็งและจุดอ่อน และปัจจัยภายนอก คือ โอกาส และความเสี่ยง โดยเมื่อนำมาจับคู่กันจะทำให้เกิดเป็นการวิเคราะห์ของ TOWS Matrix จึงนำผลวิเคราะห์มาเป็นกลยุทธ์ เพราะว่าการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยวนั้น จะต้องรู้จักวิเคราะห์ถึงอัตลักษณ์ตัวตนเป็นอันดับแรกเสียก่อน แล้วจึงจะสามารถวางแผนในการสร้างตัวตนที่เป็นเรื่องของแนวคิดเชิงกลยุทธ์เป็นลำดับต่อมาได้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้ดำเนินงานหรือผู้ปฏิบัติได้เข้าใจถึงองค์ประกอบของสัดส่วนอย่างลงลึกและเชื่อมโยงสัดส่วนเหล่านั้นซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก และ 3. การวางแผนทางส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ นั้นสามารถปฏิบัติได้ 5 ขั้นตอนคือ 1. สำรวจบริการวิชาการตามความต้องการของชุมชนในพื้นที่โดยรอบวิทยาลัย 2. ประเมินความต้องการและการตอบสนองความสนใจ 3. วางแนวทางการส่งเสริม

มูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว 4.จัดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมที่พัฒนาขึ้นตามแนวการพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาฯ ในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ และ 5. วัดประเมินผล โดยทั้ง 3 ประเด็นดังกล่าวนี้ อาจเป็นผลที่สามารถนำไปใช้ในการวางแผนทางในการส่งเสริมมูลค่าวิชาการในระดับอุดมศึกษาตามอัตลักษณ์ความเป็นเลิศทางวิชาการ เพื่อให้เกิดผลดีต่อแนวทางการศึกษาระดับอุดมศึกษา สร้างผลกระทบเชิงบวกต่อสังคมพร้อมทั้งตอบโจทย์ด้านการพัฒนาประเทศให้รู้หน้าในหลากหลายมิติ

ซึ่งการวิเคราะห์ในประเด็นที่กล่าวมานี้ มีความสอดคล้องกับงานวิจัยด้านการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวของ ดุสิตพร ฮกทา⁷⁷ ที่ได้อธิบายไว้ในการศึกษาถึงแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวแบบบูรณาการอย่างยั่งยืนของจังหวัดตรัง โดยการกำหนดยุทธศาสตร์และกลยุทธ์การพัฒนาขีดความสามารถและศักยภาพการท่องเที่ยวจังหวัดตรัง โดยวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ SWOT และการสังเคราะห์ด้วยตาราง TOWS Matrix ผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงคุณค่าจากการท่องเที่ยวที่ได้ประสบการณ์ และรูปแบบการใช้ชีวิต ที่แตกต่างจากความเป็นอยู่ รวมทั้งยังมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีความสวยงามที่อาจดู เรียบง่าย ไม่หวือหวา แต่มีความลึกซึ้งในบริบท และแง่มุมที่น่าค้นหา การเรียนรู้ และแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวซึ่งมีความสอดคล้องโดยเข้าได้กับประเด็นด้านบริบทการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ สามารถสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายและเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวได้ ซึ่งมีสอดคล้องในทิศทางเดียวกันกับผลวิจัยด้านการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทยของพระมหาเสรีชน นริสโร และคณะ⁷⁸ที่ได้อธิบายไว้ว่าการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนานั้นควรมีการจัดทำแผนในการสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้และท่องเที่ยวร่วมกับวัด โดยดำเนินการตามรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา เช่น การให้การฝึกอบรมสมาธิวิปัสสนาแก่นักท่องเที่ยวผู้ที่สนใจนับได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงสุขภาพร่วมกับวิถีทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้สามารถสร้างความยั่งยืนและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมต่อไป

⁷⁷ ดุสิตพร ฮกทา, “แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวแบบบูรณาการอย่างยั่งยืนจังหวัดตรัง”, **ดุสิตนิพนธ์**, สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยพะเยา, พ.ศ. 2560, หน้า 343.

⁷⁸ พระมหาเสรีชน นริสโร และคณะ, การจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, **รายงานการวิจัย**, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. 2556, หน้า 118.

2) พัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิด"การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม" นั้นสามารถพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมสรุปได้ 2 ประเด็น คือ

(1) การพัฒนาเชิงกระบวนการด้านมูลค่าวิชาการเชิงสร้างสรรค์ มีทั้งหมด 4 กลยุทธ์ ดังนี้ 1. กลยุทธ์การเจาะตลาด กล่าวคือการใช้วิชาการเดิมกับเป้าหมายเดิม คือ วิชาการทางพุทธศาสนาที่เป็นกลุ่มวิชาธรรมะภาคปฏิบัติโดยเน้นกิจกรรมภาคปฏิบัติโยมมุ่งเป้าหมายผู้ที่สนใจโดยไม่เจาะจงเฉพาะเพียงแค่นิสิตในสถานศึกษาอย่างเดียว ควรบรรยายวิชาภาคปฏิบัตินอกห้องเรียนเปิดโอกาสให้สามารถรองรับทั้งคฤหัสถ์ที่สนใจในเบื้องต้นของการปฏิบัติ โดยสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ตามธรรมชาติอย่างง่าย ไม่เน้นวิชาการเชิงลึกเข้าได้กับทุกเพศทุกวัย ควรจัดการศึกษาที่เน้นภาคปฏิบัติกรรมฐาน เดินจงกรม นั่งสมาธิ และควรวางแผนเนื้อหาตามที่ระบุในเอกสารประกอบการสอนโดยสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อเพิ่มกลุ่มเป้าหมายใหม่ ๆ 2. กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ กล่าวคือ วิชาการใหม่ ผนวกร่วมกับ เป้าหมายเดิม คือ วิชาการทางพุทธศาสนาประเภทวิชาธรรมะภาคปฏิบัติ ที่เน้นกิจกรรมภาคปฏิบัติ ควรบรรยายวิชาภาคปฏิบัตินอกห้องเรียนที่ใครก็สามารถร่วมศึกษาหรือรับฟังได้ตามเอกสารประกอบการสอนวิชา ธรรมฐาน ใช้เนื้อหาจากวิชากรรมฐาน ควรนำเอาวิธีการปฏิบัติธรรมที่ระบุในเอกสารประกอบการสอนมาเป็นกิจกรรมให้ในการจัดกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม ควรจัดการศึกษาที่เน้นภาคปฏิบัติกรรมฐาน เดินจงกรมนั่งสมาธิ ควรใช้เนื้อหาตามที่ระบุในเอกสารประกอบการสอน สร้างการมีส่วนร่วมโดยเพิ่มกลุ่มเป้าหมายใหม่ 3. กลยุทธ์การขยายตลาด กล่าวคือ วิชาการเดิม ร่วมกับ เป้าหมายใหม่ คือ วิชาธรรมะภาคปฏิบัติกลุ่มวิชาการทางพระพุทธศาสนาประยุกต์เข้ากับการท่องเที่ยว ควรบรรยายวิชาภาคปฏิบัติในห้องเรียนที่สัปปายะและเข้าถึงกลุ่มคนทั่วไป สามารถร่วมศึกษาหรือรับฟังได้ จัดการศึกษาที่เน้นภาคปฏิบัติกรรมฐาน เดินจงกรม นั่งสมาธิ สามารถประยุกต์กับกิจกรรมอื่นที่สอดคล้องต่อการปฏิบัติธรรม ใช้เนื้อหาตามที่ระบุในเอกสารประกอบการสอน 4. กลยุทธ์การสร้างธุรกิจใหม่ กล่าวคือวิชาการใหม่ ผนวกร่วมกับ เป้าหมายใหม่ คือ วิชาการทางพุทธศาสนาประเภทวิชาธรรมะภาคปฏิบัติ ที่เน้นกิจกรรมภาคปฏิบัติประยุกต์เข้ากับการท่องเที่ยว ควรบรรยายวิชาภาคปฏิบัติกรรมฐานนอกห้องเรียน ในสถานที่สะดวกสบายและเข้าถึงกลุ่มคนทั่วไป สามารถร่วมกิจกรรมได้สามารถร่วมศึกษาได้ โดยจัดศึกษาที่เน้นภาคปฏิบัติกรรมฐาน เดินจงกรม นั่งสมาธิ โดยประยุกต์เข้ากับการท่องเที่ยวเชิงสันตนาการ สไตร์คาเฟ่ และควรจัดกิจกรรมต้องนำไปบูรณาการอยู่ในแผนการสอนในมหาวิทยาลัย

(2) การสร้างผลลัพธ์จากการพัฒนามูลค่าทางวิชาการเชิงสร้างสรรค์ 2 ส่วน คือ 1. ผลผลิตเชิงวิชาการทางพระพุทธศาสนา ซึ่งได้หลักปัจจัยสำคัญในการออกแบบเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วยกันทั้งหมดสี่ปัจจัย ได้แก่ ทรัพยากร พหุวิทยาการ มูลค่า และไอเดียสร้างสรรค์ โดยลงความเห็นว่ามีมูลค่าทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์นั้น ควรให้เกิดประโยชน์ในคุณลักษณะเชิงรูปธรรม ทั้งรูปแบบด้านเนื้อหาทางวิชาการและวิธีการถ่ายทอดผ่านออกมาเป็นผลงานในลักษณะดังนี้ เชื่อมกลดสไตร์ธรรมะ กระเป๋าด้านสไตร์ธรรมะ CD ธรรมะบรรยาย เครื่องดื่มต่าง ๆ 2. แบบร่างการพัฒนามุขมิตที่พื้นที่เชิงสร้างสรรค์ ผลที่ได้จากการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ใน ซึ่งได้หลักปัจจัยสำคัญในการออกแบบเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วยสี่ปัจจัย ได้แก่ ทรัพยากร พหุวิทยาการ มูลค่า และความสร้างสรรค์ สู่พื้นที่ภูมิทัศน์การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมที่ถูกปรับปรุงโดยออกแบบให้ร่มรื่นสวยงามในแบบสไตร์คาเฟ่ให้เกิดความสวยงามและตรงต่อวัตถุประสงค์การใช้งาน โดยคำนึงถึงความร่วมสมัย ความกลมกลืน และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้เพราะในการพัฒนามูลค่าทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมทั้งสองประเด็นที่กล่าวมานั้นเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาให้เกิดมูลค่าโดยใช้วิชาการเป็นสิ่งสำคัญตั้งต้น เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงมูลค่าที่อิงอาศัยตัวกลยุทธ์เป็นแกนสำคัญของการนำพาหลักวิชาการอุดมศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยที่มีอัตลักษณ์เฉพาะย่อมเกิดผลได้อย่างเด่นชัด โดยอาศัยกระบวนการต่าง ๆ ในกรอบของกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ทั้ง 4 ด้านดังกล่าวเพื่อการพัฒนาเชิงมูลค่าอันเป็นเป็นหัวใจสำคัญ ซึ่งผลวิจัยมีความใกล้เคียงสอดคล้องกับงานวิจัยของสิริชัย ดีเลิศ เรื่องกระบวนการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีอัตลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ที่อธิบายถึงลักษณะการบูรณาการด้านการศึกษว่าปัจจุบันสถาบันการศึกษามีบทบาทสอดคล้องกับความต้องการของสังคมไม่ว่าจะเป็นด้านการผลิตบัณฑิต ด้านการวิจัย ด้านการประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อบริการวิชาการและด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การบูรณาการจัดการศึกษาให้ผสมกลมกลืนอย่างเป็นองค์รวมเพื่อให้ปฏิบัติพันธกิจได้อย่างครบถ้วนมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับการวิชาการในระดับอุดมศึกษาที่ต้องสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยกระดับทักษะวิชาการสู่มูลค่าเชิงรูปธรรม ซึ่งจากการวิจัยยังแสดงถึงความจำเป็นในด้านการส่งเสริมเชิงมูลค่าของวิชาการสู่ผลิตภัณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อขยายผลในเชิงต่อยอด⁷⁹

⁷⁹ ทวีวัฒน์ จิตติเวชกุล, “แนวทางการจัดการศึกษาด้านศิลปกรรมที่ส่งเสริมเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์”, วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, ปีที่ 6, ฉบับที่ 2, (กรกฎาคม - ธันวาคม, 2565): หน้า 59.

อีกทั้งยังสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่องการวิจัยท่องเที่ยว หลักการสู่การปฏิบัติในมุมมองสะท้อนสังคมของ ฉลองศรี พิมลสมพงษ์⁸⁰ที่แสดงให้เห็นถึงผลส่วนหนึ่งของการวิจัยว่าในทางทฤษฎีหลักในการวิจัยที่เนื่องด้วยการท่องเที่ยว นั้น พบถึงความสัมพันธ์และเชื่อมโยงเข้ากับบริบททางสังคม โดยอาศัยการบูรณาการแนวคิดจากศาสตร์ต่าง ๆ รวมถึงประเด็นของสหวิทยาการอื่น ๆ ที่สอดคล้องเกี่ยวข้อง มาเป็นเนื้อหาเหล่านี้มาบูรณาการร่วมกับสหวิทยาการต่าง ๆ ในแต่ละศาสตร์สาขาวิชาให้เกิดการสังเคราะห์ผลในเชิงลึก ผสานร่วมกับเป้าหมายพื้นที่ เพราะให้ได้ปัจจัยความรู้ ประสบการณ์ หรือองค์ประกอบใหม่ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้านการท่องเที่ยว ดังนั้นผลผลิตของการวิจัยจึงไม่มีลักษณะของการพิสูจน์ทฤษฎีหลักที่นำมาใช้ แต่จะมีในเรื่องขององค์ความรู้หรือสิ่งสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวได้อย่างเป็นรูปธรรมเช่นเดียวกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมนั่นเอง

3) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ เมื่อปฏิบัติตามกระบวนการ PAOR จึงทำให้ทราบถึงความสำคัญ 3 ประการที่จำเป็นต่อการส่งเสริมให้เกิดรูปแบบของท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม คือ 1) การสร้างมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ ควรสร้างให้เกิดผลในเชิงรูปธรรมที่เป็นในลักษณะผลิตภัณฑ์หรือบริการอย่างใดอย่างหนึ่ง ในลักษณะอื่น ๆ เพื่อสร้างความหลากหลายและเข้ากับบริบทด้านการท่องเที่ยว 2) แนวทางและสร้างกลยุทธ์สู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม พบว่า วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง SWOT Analysis และการสร้างกลยุทธ์สู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมเชิง TWOS Analysis และ3) การส่งเสริมการท่องเที่ยว ในลักษณะบริการวิชาการนั้น พบข้อมูลจากการการสังเกตระหว่างการดำเนินงานใน 2 ประเด็น คือ ผู้ให้บริการและผู้รับบริการ

ทั้งนี้เพราะการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ จำเป็นต้องปฏิบัติตามจริง ซึ่งการนำวงรอบแบบ PAOR มาใช้เป็นแนวปฏิบัติในงานวิจัยย่อมทำให้เกิดข้อมูลจากงานวิจัยอย่างแท้จริง ซึ่งการปฏิบัติตามวงรอบของการวิจัยนี้ ทำให้ทราบตลอดระยะเวลาของการดำเนินงาน ตอบสนองต่อบริบทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้างองค์ความรู้ในเชิงปฏิบัติการ ทำให้เกิดผลดีต่อภาพลักษณ์ของสถาบันการศึกษาได้ บริบทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯที่มีทำที่อันดีต่อสังคมโดยเฉพาะด้านจิตใจหรือนามธรรมและศาสนา

⁸⁰ ฉลองศรี พิมลสมพงษ์, “การวิจัยท่องเที่ยว หลักการสู่การปฏิบัติในมุมมองสะท้อนสังคม”, วารสารบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร, ปีที่ 12, ฉบับที่ 1, (มกราคม-มิถุนายน, 2560): หน้า 4.

ซึ่งผลวิจัยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยพระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอุ้น)⁸¹ การท่องเที่ยวเชิงพุทธการท่องเที่ยวแนวพุทธหรือการท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึงการเดินทางเพื่อการศึกษา พัฒนาจิตใจและการปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้องแก่เพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสิ่ง อีกนัยหนึ่ง การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึงการเดินทางสู่สถานที่ตั้งของวัดเพื่อศึกษาธรรมะและบริบททางศาสนาที่เกี่ยวข้อง ทั้งเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อการศึกษาและการชื่นชมความงามทางวัฒนธรรมและเพื่อตอบสนองทางความเชื่อส่วนบุคคล ซึ่งจากความหมายข้างต้นทำให้เห็นลักษณะและแนวทางการปฏิบัติของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ เป็นการเดินทางท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถสร้างประโยชน์เกื้อกูล ความดีงามให้เกิดทั้งต่อตนเองและผู้อื่น และถือว่าการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการพัฒนาต่อตนเอง ชุมชน สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมร่วมกันอย่างสร้างสรรค์อย่างใดก็ตาม คำว่า การท่องเที่ยวแนวพุทธหรือเชิงพุทธ ในที่นี้ จะใช้ในความหมายว่า “การเดินทางหรือการจาริกบุญเพื่อศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาทั้งแนวสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานเพื่อกระตุ้นเตือนใจให้เกิดศรัทธาและปัญญาในการพัฒนาทั้งตนเองและผู้อื่นอันจะก่อให้เกิดผลหรืออิสรภาพทั้งทางกายและจิตใจ” ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดงานวิจัยเรื่องรูปแบบและกระบวนการสร้างจิตสาธารณะเพื่อการจัดการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนของแม่ชีกฤษณา รักษาโฉม⁸² และคณะที่อธิบายถึงรูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะของนักท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือว่ามี 3 รูปแบบ คือ รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะโดยเครือข่ายภาคเอกชน รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะโดยการดำเนินการของแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม และรูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะเชิงอาสาสมัคร และในส่วนองค์ประกอบและกระบวนการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ประกอบด้วย การพัฒนาสถานที่ เครือข่ายการทำงาน กิจกรรมการท่องเที่ยว และวิสัยทัศน์ของผู้นำ

⁸¹ พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอุ้น), รูปแบบและเครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย, *วารสารพุทธจักร*, ปีที่ 65, ฉบับที่ 7, (2554): หน้า 50-55.

⁸² แม่ชีกฤษณา รักษาโฉมและคณะ, “รูปแบบและกระบวนการสร้างจิตสาธารณะเพื่อการจัดการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน”, *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, ปีที่ 9, ฉบับที่ 2, กรกฎาคม – ธันวาคม, (2560): หน้า 83.

5.3 ข้อเสนอแนะ

1) ระดับนโยบาย

แนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยวในการสามารถสอดรับและอาจนำไปสู่ข้อเสนอแนะระดับนโยบายตามแผนกลยุทธ์เพื่อการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวสีขาว ภายใต้โมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. 2566–2570 ด้าน “อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมได้ ด้วยการบริหารทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ” ซึ่งควรพัฒนา บุคลากร พื้นฟูมรดกและสินทรัพย์ทางวัฒนธรรมทั้งในเขตเมืองและนอกเมืองเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวใหม่ สร้างแหล่งจำหน่ายสินค้าของนักท่องเที่ยว โดยจะส่งเสริมบทบาทเอกชนร่วมกับชุมชนในการรักษาแหล่งท่องเที่ยวและวิถีชีวิตให้ยั่งยืนในสภาพเดิมอย่างต่อเนื่อง เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม โดยส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งรูปแบบการการท่องเที่ยว และการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว พร้อมทั้งเพิ่มมาตรการอำนวยความสะดวก สร้างความปลอดภัยและป้องกันการเอาเปรียบนักท่องเที่ยว รวมทั้งเร่งรัดการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของนักท่องเที่ยวอย่างจริงจัง โดยนโยบายที่สร้างโดยแอมมและมิติเชิงซ้อนด้านการมีส่วนร่วมในหลายภาคส่วนระหว่างพื้นที่ชุมชน สถาบันอุดมศึกษา ภาครัฐและเอกชนในพื้นที่โดยแกนนำตัวแทนในแต่ละองค์กรเพื่อร่วมผลักดันขับเคลื่อนให้เกิดโครงสร้างการท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่อบริหารประโยชน์ที่จะได้รับจากการท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่อเป็นการสร้างบทบาทที่เข้มแข็งพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมเชิงนโยบายด้านการท่องเที่ยวที่สร้างสรรค์

2. นโยบายการพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม ถือเป็นวาระสำคัญของการขับเคลื่อนบทบาทในสังคมผ่านการเคลื่อนไหวด้วยทักษะวิชาการทางศาสนาโดยเฉพาะวาระด้านการปฏิบัติอันเป็นแกนทักษะด้านการปฏิบัติตนประพฤติตนตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่สร้างผลกระทบเชิงบวกที่ชัดเจนเช่น การพัฒนาทักษะทางการปฏิบัติธรรมในเชิงผู้นำ วิทยากร นำสาธิตการปฏิบัติ โดยนำมาซึ่งมูลค่าทางนามธรรม ค่านิยมทางสังคม หรือการเป็นส่วนร่วมของการขับเคลื่อนผลดีทางสังคมในพื้นที่ รวมถึงการสนับสนุนในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำไปสู่การสร้างมูลค่าเชิงรายได้ในแง่ของการให้การสนับสนุนเชิงสัมพันธ์ช่วยเหลือหรือให้โอกาสทางการศึกษาต่อไป

3. ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมผ่านรูปแบบของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ ควรพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมให้บรรจุอยู่ในแผนนโยบายการดำเนินงานของสถานศึกษาในด้านการบริการ

วิชาการให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะทาง ที่ส่งเสริมผลลัพธ์เชิงพัฒนาตัวบุคคลผ่านกระบวนการด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติธรรม การฟังสาธยายธรรม ผ่านการจัดการรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องต่อพันธกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ เปิดพื้นที่การเรียนรู้พร้อมกับโอกาสด้านการทัศนจรหรือการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ของมหาวิทยาลัย ซึ่งสามารถส่งเสริมความเชื่อมโยงและการเข้าถึงร่วมกับคนในพื้นที่

2) ระดับชุมชน

ควรยกระดับการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมนี้ด้วยการจัดการส่งเสริมร่วมกับการท่องเที่ยวในชุมชนภายใต้พื้นที่ร่วมกัน โดยสร้างการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวให้อยู่ภายใต้ระบบนิเวศแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถส่งต่อหรือขยายโอกาสเชิงส่งเสริมการท่องเที่ยวซึ่งกันและกันในพื้นที่ รวมถึงการขยายพื้นที่เพื่อรองรับการจัดสรรให้เกิดการมีส่วนร่วมของสินค้าหรือการบริการอื่น ๆ ในลักษณะเดียวกันเพื่อส่งเสริมชุมชนพื้นที่ในเชิงเศรษฐกิจโดยให้สามารถสร้างรายได้ในด้านอื่น ๆ อันเนื่องมาจากตัวรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมเป็นสำคัญ

3) ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแนวพุทธในจังหวัดพิษณุโลก
2. การจัดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและศาสนาภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาสี่แยกอินโดจีน จังหวัดพิษณุโลก
3. การปฏิบัติธรรมเชิงกิจกรรมสัญจรในกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539.

พระพุทโธสมณะ. **คัมภีร์วิสุทธิมรรค.** แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสนมหาเถร). พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: ประยูรวงศ์พรินท์ติ้ง จำกัด, 2547.

1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ

1.2.1 หนังสือ:

กองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, **ยุทธศาสตร์สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2560-2564)** , 2560.

จำรูญ ธรรมดา, **กระบวนการตีความพระพุทธรูปตามแนวของคัมภีร์เนตติ** ,พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : หจก.ประยูรสาส์นการพิมพ์, 2555.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมานุชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ตีวนโณ), **บทอบรมสมาธิภาวนา หลักสูตรขั้นต้น**, พิมพ์ครั้งที่ 4 , (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, พ.ศ. 2547.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **ชีวิตที่งดงาม: หลักการทั่วไปของการปฏิบัติธรรม** , มปท, หน้า 11.

พระศรีวิสุทธิโสภณ (วิลาส ญาณวโร ป.ธ.9), **วิมุตติรัตนมาลี**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม), 2539.

พันธุ์ ป. หลงสมบูรณ์. **พจนานุกรม มคอ-ไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองการพิมพ์, พ.ศ. 2564.

ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**, (กรุงเทพมหานคร : นามมีบุ๊คส์ จำกัด, พ.ศ. 2546.

วุฒิชัย มูลศิลป์, **การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 5**, กรุงเทพฯ:สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2514.

สมเด็จพระพุทธิโชติญาณจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), **ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา**, มปท, วัดญาณเวศกวัน, 2563.

ภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์, “หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (หลักสูตรปรับปรุง พุทธศักราช 2560)”, เอกสารวิชาการ, สภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติในการประชุมครั้งที่ 1/2560, เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560.

1.2.2 บทความ

ไกรสร วันละ. “การขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย”, **วารสาร มจร. บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์**. ปีที่ 7. ฉบับที่ 3. (กันยายน-ธันวาคม, 2564): หน้า 58.

กรรณิกา คำดี. “วัดและศาสนสถานในมิติของการท่องเที่ยว”, **วารสารบัณฑิตศึกษา มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**. ปีที่ 4. ฉบับที่ 2. (กรกฎาคม – ธันวาคม 2558): หน้า 177.

จิรญาตรังคิณินาถ และคณะ. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการร้านค้าแฟและกลับมาใช้บริการซ้ำของผู้บริโภค”. **วารสารนวัตกรรมการจัดการ และการจัดการ และสังคมศาสตร์**. ปีที่ 3. ฉบับที่ 1. (มกราคม-เมษายน, 2565): หน้า 44.

จุฑาภรณ์ หินซุยและสถาพร มงคลศรีสวัสดิ์. “แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ กรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัตร้อยเอ็ด”. **วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ**. ปีที่ 10. ฉบับที่ 1. (พ.ศ. 2557): หน้า 52-53.

ฉลอง พันธุ์จันทร์. “รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวิปัสสนากรรมฐานของนักท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานตอนกลาง กรณีจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม”. **วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม**. ฉบับที่ 7. ปีที่ 1. (มกราคม-มิถุนายน 2561): หน้า 263.

ฉลองศรี พิมลสมพงษ์. “การวิจัยท่องเที่ยว หลักการสู่การปฏิบัติในมุมมองสะท้อนสังคม”. **วารสารบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร**. ปีที่ 12. ฉบับที่ 1. (มกราคม-มิถุนายน, 2560): หน้า 4.

ชยพจน์ ลือนันต์. “แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเพื่อนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ”. **วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา**. ปีที่ 17. ฉบับที่ 1. (มกราคม-เมษายน, 2565): หน้า 154.

ดร.จิตติศักดิ์ เวชกามา. “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: การเตรียมความพร้อมการท่องเที่ยว”. **วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย**. ปีที่ 9. ฉบับที่ 1. (มกราคม-มิถุนายน 2557). หน้า 65.

ดร.อุเทน ลาพิงค์ และคณะ. “ปัญหาการเรียนการสอนในรายวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการศึกษาวิชาการทางพระพุทธศาสนาของนักศึกษาระดับปริญญาโท คณะพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยา-เขตลำนานา”. **วารสารธรรมทัศน์**. ปีที่ 17. ฉบับที่ 1. (มกราคม – เมษายน 2560): หน้า 127.

ทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล. “แนวทางการจัดการศึกษาด้านศิลปกรรมที่ส่งเสริมเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์”,
วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม. ปีที่ 6. ฉบับที่ 2. (กรกฎาคม - ธันวาคม 2565):
หน้า 59.

ทัศนีย์ ปิยะเจริญเดช. “มุมมองการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธ”. วารสารบัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์. ปีที่ 15. ฉบับที่ 2.
(พฤษภาคม – สิงหาคม 2564): หน้า 266.

ธนกฤต ยิ่งยง และศรัณยา เลิศพุทธิรักษ์. “แรงจูงใจ พฤติกรรม และประเภทการท่องเที่ยวเมือง
พัทธยา ของนักท่องเที่ยวชาวรัสเซีย”. วารสารวิทยาลัยพาณิชยศาสตร์บูรพาปริทัศน์. ปีที่
9. ฉบับที่ 2. (กรกฎาคม-ธันวาคม 2557): หน้า 84.

นฤมล ญาณสมบัติ และเจนวิทย์ ทองอ่อน. “การเพิ่มมูลค่าตราสินค้าโดยใช้ตราสัญลักษณ์และ
เครื่องมือทางการค้า”. วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์. ปีที่ 23. ฉบับที่ 2. (กรกฎาคม-
ธันวาคม. 2564): หน้า 286.

นางสาวอรอำไพ สามขุนทด และคณะ, “การตีความการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท”,
วารสาร มจร.พุทธศาสตร์ปริทรรศน์, ฉบับที่ 1. ปีที่ 2. (กรกฎาคม-ธันวาคม 2560) :
หน้า 69.

พระครูอุทัยพัฒนโกศล (ฉลอง กุสโล). “บทบาทคณะสงฆ์กับการศึกษา”. วารสารครุศาสตร์
ปริทรรศน์. ปีที่ 3. ฉบับที่ 3. (กันยายน-ธันวาคม 2559): หน้า 122.

พระธีรพัฒน์ กุลธิโร และพระมหาเผด็จ จิรกุลโล. “กลยุทธ์การจัดการความรู้ทางพระพุทธศาสนา
กับการบริหารการศึกษา”. วารสารบวรสหการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์. ปีที่ 3. ฉบับ
ที่ 1. (มกราคม –มิถุนายน 2565): หน้า 26.

พระมหาเจริญ กตปถัญญ (กระพิล). “บทบาทรัชกาลที่ 5 กับการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย”. วารสาร
ปณิธาน. ปีที่ 18. ฉบับที่ 1. (มกราคม-มิถุนายน 2565): หน้า 48.

พระมหาใจสิงห์ เลื่อนศรี และคณะ. “การปฏิบัติธรรม คือ วิถีทางสู่ความสุขที่ยั่งยืน”,วารสารวณม-
ภูองแหกรพุทธศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ 9. ฉบับที่ 1. (มกราคม-มิถุนายน 2565): หน้า
163.

พระมหาภาธร อาภาธโร. “ปรัชญาชีวิตกับการปฏิบัติธรรม”. วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์,
ปีที่ 4. ฉบับที่ 1. (มกราคม-มิถุนายน. 2563) : หน้า 109.

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร (อบอุ้น). “รูปแบบและเครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัด
ในประเทศไทย”. วารสารพุทธจักร. ปีที่ 65. ฉบับที่ 7. (2554): หน้า 50-55.

พุทธพร อักษรไพโรจน์. “การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพในจังหวัดภูเก็ต”. วารสารวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. ปีที่ 15. ฉบับที่ 1. (2563): หน้า 25.

- เพ็ชรภรณ์ ชัชวาลชาญชนกิจ. “อิทธิพลขององค์ประกอบการท่องเที่ยวที่มีต่อภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทย”. **วารสารสหวิชาการวิจัย ฉบับบัณฑิตศึกษา**. ปีที่ 10. ฉบับที่ 2. (ตุลาคม 2564): หน้า 2.
- มนชนก จุลสิกข์. “แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา วัดในพื้นที่ฝั่งธนบุรี”. **วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์**. ปีที่ 21. ฉบับที่ 2. (กรกฎาคม – ธันวาคม 2562): หน้า 206.
- มานิช พรหมปัญญา และคณะ. “แนวทางการเตรียมความพร้อมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดอุบลราชธานี”. **วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย**. ปีที่ 8. ฉบับที่ 2. (กรกฎาคม-ธันวาคม, 2556): หน้า 40.
- มานพ รักการเรียน. “การสังเคราะห์งานวิจัยด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธระหว่างปี พ.ศ. 2557-2563”. **วารสารสิทธิธรรมปริทรรศน์**. ปีที่ 23. ฉบับที่ 1. (มกราคม-มิถุนายน, 2565): หน้า 90.
- รัตน์ บัวสนธ์ และคณะ. “วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช : ก้าวอย่างแห่งความคาดหวังและความเป็นไป”, **วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร**. ปีที่ 13. ฉบับที่ 2. (พฤษภาคม – สิงหาคม, 2554): หน้า 16.
- แม่ชีกฤษณา รักษาโฉมและคณะ. “รูปแบบและกระบวนการสร้างจิตสาธารณะเพื่อการจัดการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน”. **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์**. ปีที่ 9. ฉบับที่ 2. (กรกฎาคม – ธันวาคม 2560): หน้า 83.
- ฤทัยภัทร ให้อศิริกุล. “ยุทธวิธีเพิ่มมูลค่าสินค้าทางวัฒนธรรมปลาส้มปักของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองระเวียง ตำบลเวียงชัย อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม”, **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์**. ปีที่ 13. ฉบับที่ 1. (มกราคม – มิถุนายน, 2564): หน้า 66.
- วงศ์ระวิทย์ น้อมนำทรัพย์. “แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม”. **วารสารวิจัยสหวิทยาการ**. ปีที่ 11. ฉบับที่ 4. (ตุลาคม, 2559): หน้า 49.
- วีระยุทธ์ ชาตะกาญจน์, “การวิจัยเชิงปฏิบัติการ”, **วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี**. ปีที่ 2. ฉบับที่ 1. (มกราคม – มิถุนายน 2558): หน้า 31.
- สร้อยพร สุรวิชัย, “การพัฒนาจุดหมายปลายทางแหล่งท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่”. **วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี**. ปีที่ 14. ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2563): หน้า 69.
- หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (บพข.), “Covid-19 ต่อภาคการท่องเที่ยวไทย ผลกระทบและแนวทางการแก้ปัญหา”, **วารสาร บพข. Policy Brif Tourism**. ปีที่ 1. ฉบับที่ 1. (2564): หน้า 3.

อัญชราภรณ์ เลหาทุ่งพิสิฐ. “การวิเคราะห์ SWOT และ TOWS เมทริกซ์ เพื่อกำหนดกลยุทธ์ในการส่งออกกล้วยไม้ไทยภายใต้มาตรการกีดกันทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษี (NTBS)”. **วารสารชุมชนวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา**. ปีที่ 17. ฉบับที่ 1. (มกราคม-มีนาคม 2566): หน้า 73.

อุษามาศ เสียมภักดี. “ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของเกาหลีใต้”. **วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา**. ปีที่ 20. ฉบับที่ 2. (กรกฎาคม-ธันวาคม, 2559): หน้า 73.

นฤมล ญาณสมบัติ. “การเพิ่มมูลค่าตราสินค้าโดยใช้ตราสัญลักษณ์และเครื่องมือทางการค้า”, **วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์**. ปีที่ 23. ฉบับที่ 2. (กรกฎาคม -ธันวาคม 2564): หน้า 287.

อวิสตา ปกมนตรี. “การเพิ่มมูลค่า การพัฒนาขีดความสามารถ และปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการตลาดอย่างยั่งยืนของสินค้าพรีเมียมโอท็อปจากผักตบชวา”. **วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี**. ปีที่ 7. ฉบับที่ 2. (กรกฎาคม – ธันวาคม, 2561) : หน้า 71.

1.2.3 รายงานการวิจัย

นางสาวประภาวี วงษ์บุตรศรีและคณะ, “การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, รายงานการวิจัย, ทูลอดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ปีงบประมาณ พ.ศ. 2555, หน้า 7

นาวาอากาศตรีถึกศักดิ์ ชัยชาญ, “การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, รายงานการวิจัย, ทูลอดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, พ.ศ. 2556, หน้า 205.

พระมหาเสรีชน นริสโร และคณะ, **การจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**, รายงานการวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. 2556, หน้า 118.

ดุสิตพร ฮกทา, “แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวแบบบูรณาการอย่างยั่งยืน จังหวัดตรัง”, **ดุชนิพนธ์**, สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยพะเยา, พ.ศ. 2560, หน้า 343.

1.2.4 สารนิเทศจากเว็บไซต์เว็บ (World Wide Web)

วิกิพีเดีย, “พุทธศาสนา”, < <https://th.wikipedia.org/wiki/ศาสนาพุทธ> >, เมื่อ 5 ตุลาคม 2565.

มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, “การศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัย”, < <https://www.saranukromthai.or.th/การศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัย> >, เมื่อ 14 ตุลาคม 2565.

ภาคผนวก ก. หนังสือนำ

1. หนังสือนำขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ที่ อว ๘๐๑๖.๒(๔) / ๓๗

วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๑๗ หมู่ที่ ๖ ต.บึงพระ อ.เมือง จ.พิษณุโลก
โทร., โทรสาร ๐ ๕๕๒๘ ๗๒๔๕-๖
www.mcupl.com

๒ ธันวาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือ

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒน์ อินทรประไพ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ตามที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้อนุมัติให้ ข้าพเจ้า พระสันต์ทัศน์ สิมสมบัติ ตำแหน่งอาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาศาสนาและปรัชญา ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ปี งบประมาณ ๒๕๖๖ เรื่อง การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม : แนวทางพัฒนาและส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ในการนี้ หัวหน้าโครงการวิจัย พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านการวิจัยเป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านตรวจสอบเครื่องมือในครั้งนี้ เพื่อจะได้นำไปปรับปรุงแก้ไขและดำเนินการต่อไป

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขออนุโมทนามา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอเจริญพร

(พระสันต์ทัศน์ สิมสมบัติ)

หัวหน้าโครงการวิจัย

หลักสูตรสาขาวิชาศาสนาและปรัชญา
โทร. ๐๘๘-๒๗๓-๕๖๘๒

แบบตอบรับการเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

ตามที่ หลักสูตรสาขาวิชาศาสนาและปรัชญา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ได้มีหนังสือที่
วส๘๖๖.๒๕๖/๓๘ ลงวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๕ เพื่อขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญในการ
 ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ให้แก่ พระสันตทัศน์ สีนสมบัติ นั้น

ข้าพเจ้า ผศ.ดร. สุวัฒน์ อินทรประไพ ตำแหน่งอาจารย์ประจำหลักสูตร
 รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต ได้รับหนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญแล้ว และมีความ
 ยินดีเป็นผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้

ลงชื่อ

(ผศ.ดร. สุวัฒน์ อินทรประไพ)

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต
 มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐

- ☒ ยินดีเป็นผู้เชี่ยวชาญ
☐ ไม่ยินดีเป็นผู้เชี่ยวชาญ

ลงชื่อ

(ผศ.ดร. สุวัฒน์ อินทรประไพ)

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต
 มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรสาขาวิชาศาสนาและปรัชญา โทร. ๐๕๕ ๙๘๕๐๘๕-๘๗ ต่อ ๒๐๗

ที่ อว ๘๐๑๖.๒(๔)/๓๙ วันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือ

เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา นามสง่า

ตามที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้อนุมัติให้ ข้าพเจ้า พระสันต์ทัศน์ สิ้นสมบัติ ตำแหน่งอาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาศาสนาและปรัชญา ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกว.) ปี งบประมาณ ๒๕๖๖ เรื่อง การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม : แนวทางพัฒนาและส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ในการนี้ หัวหน้าโครงการวิจัย พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านการวิจัย เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านตรวจสอบเครื่องมือในครั้งนี้ เพื่อจะได้นำไปปรับปรุงแก้ไขและดำเนินการต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขออนุโมทนามา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอเจริญพร

(พระสันต์ทัศน์ สิ้นสมบัติ)
หัวหน้าโครงการวิจัย

หลักสูตรสาขาวิชาศาสนาและปรัชญา
โทร. ๐๘๘-๒๗๓-๕๖๘๒

แบบตอบรับการเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

ตามที่ หลักสูตรสาขาวิชาศาสนาและปรัชญา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ได้มีหนังสือที่ วอ๑๑๑๑๒๔๖.๙๙ ลงวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๕ เพื่อขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ให้แก่ พระสันตทัศน์ สันสมบัติ นั้น

ข้าพเจ้า รศ.ดร. ปัญญา นามสง่า ตำแหน่งรองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร ได้รับหนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญแล้ว และมีความยินดีเป็นผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้

ลงชื่อ

(รศ.ดร. ปัญญา นามสง่า)

ตำแหน่ง รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร
วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

โปรดทำเครื่องหมาย ☒ ลงใน ☐

☒ ยินดีเป็นผู้เชี่ยวชาญ

☐ ไม่ยินดีเป็นผู้เชี่ยวชาญ

ลงชื่อ

(รศ.ดร. ปัญญา นามสง่า)

ตำแหน่ง รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร
วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรสาขาวิชาศาสนาและปรัชญา

โทร. ๐๕๕ ๙๘๕๐๘๕-๘๗ ต่อ ๒๐๗

ที่ อว ๘๐๑๖.๒(๔)/ ๔๐

วันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือ

เรียน พระครูพิพิธจารุธรรม, ผศ.ดร.

ตามที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้อนุมัติให้ ข้าพเจ้า พระสันต์ทัศน์ สินสมบัติ ตำแหน่งอาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาศาสนาและปรัชญา ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สทว.) ปี ๒๕๖๖ เรื่อง การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม : แนวทางพัฒนาและส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ในการนี้ หัวหน้าโครงการวิจัย พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านการวิจัยเป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านตรวจสอบเครื่องมือในครั้งนี้ เพื่อจะได้นำไปปรับปรุงแก้ไขและดำเนินการต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขออนุโมทนามา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอเจริญพร

(พระสันต์ทัศน์ สินสมบัติ)

หัวหน้าโครงการวิจัย

หลักสูตรสาขาวิชาศาสนาและปรัชญา

โทร. ๐๘๘-๒๗๓-๕๖๘๒

แบบตอบรับการเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

ตามที่ หลักสูตรสาขาวิชาศาสนาและปรัชญา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ได้มีหนังสือที่ อวส๐๖๒๕๖/๕๐ ลงวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๕ เพื่อขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ให้แก่ พระสันต์ทัศน์ สินสมบัติ นั้น

ข้าพเจ้า พระครูพิพิธจารุธรรม, ผศ.ดร. ตำแหน่งรักษาราชการผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ได้รับหนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญแล้ว และมีความยินดีเป็นผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้

ลงชื่อ

(พระครูพิพิธจารุธรรม, ผศ.ดร.)

ตำแหน่ง ตำแหน่งรักษาราชการผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐

ยินดีเป็นผู้เชี่ยวชาญ

ไม่ยินดีเป็นผู้เชี่ยวชาญ

ลงชื่อ

(พระครูพิพิธจารุธรรม, ผศ.ดร.)

ตำแหน่ง ตำแหน่งรักษาราชการผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

2. หนังสือขอความอนุเคราะห์ใช้พื้นที่เพื่อการพัฒนา

บันทึกข้อความ

วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มจร.
เลขที่รับ.....
วันที่.....
เวลา.....

หน่วยงาน หลักสูตรสาขาวิชาศาสนาและปรัชญา สำนักงานวิชาการ โทรภายใน ๒๐๗

ที่ อว ๘๐๑๖.๒(๔)/๓๖

วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุญาตใช้พื้นที่ภายในวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราชเพื่อการทำวิจัย

กราบเรียน ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

ด้วยเกล้าพระสันตทัศน์ คมกัปปโย อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาปรัชญาและศาสนา ในฐานะหัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม : แนวทางพัฒนาและส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์” ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ ตามที่ได้อนุมัติและทำสัญญาวิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ตามความทราบแล้วนั้น

บัดนี้เกล้าฯ จึงใคร่ขออนุญาตใช้พื้นที่ภายในวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราชเพื่อการทำวิจัยตามที่แจ้งข้างต้น โดยขอใช้พื้นที่บริเวณด้านข้างหอประชุมเฉลิมพระเกียรติ (ทางทิศเหนือ ความกว้าง ๑๕ เมตร ติดกับคลองเก็บน้ำ) ตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นพื้นที่ประกอบกิจกรรมเพื่อดำเนินการวิจัย โดยกำหนดระยะเวลาตลอดการดำเนินงานวิจัย ทั้งนี้คณะผู้วิจัยจะทำการดูแลรักษาพื้นที่ทรัพย์สินของวิทยาลัยเป็นอย่างดีที่สุด เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยต่อไป

จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตและดำเนินการต่อไป

ททอสมกัณ ๑๖-๑๑-๒๕๖๕
เพื่อไม่ให้เกิดความ
อนุเคราะห์

(พระสันตทัศน์ คมกัปปโย)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ก๊ากว ททอ
(นางสิริกมล ทองเชื้อ)
ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ
๑๖, ๑๑, ๒๕๖๕

สภ.เรียน ผู้อำนวยการ
☐ เพื่อโปรดทราบ
☐ เพื่อโปรดพิจารณา
☐ เห็นควรอนุมัติ
☐ เห็นควรอนุเคราะห์
☐ เห็นควรมอบตามเสนอ
เห็นควรอนุมัติ

(พระครูรัตนสุตาภรณ์, ผศ.ดร.)
รองผู้อำนวยการ ฝ่ายวิชาการ
๑๖, ๑๑, ๒๕๖๕

(พระราชรัตนสุธี, รศ.ดร.)

๑. ภาพบริเวณพิกัดพื้นที่ที่ใช้ในประกอบการทำวิจัย

(1) แบบแบบคำถามที่ใช้ในการจัดสนทนากลุ่ม (Focus group)

เรื่องการพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์
ภายใต้แนวคิด"การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม"

ภายใต้การวิจัยเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม : แนวทางพัฒนาและส่งเสริมมูลค่าวิชาการทาง
พุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ประเด็น	วัตถุประสงค์	วิธีการ/กิจกรรม	ประเด็นคำถาม
- แนวทาง - การพัฒนา - การส่งเสริม - มูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนา - เชิงสร้างสรรค์ - ของมหาวิทยาลัยสงฆ์	เพื่อพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิด"การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม"	1. ผู้ดำเนินการสนทนาและทีมวิจัยแนะนำตนเอง 2. เขียนประเด็นลงที่กระดานไวท์บอร์ด 3. ให้ผู้ปฏิบัติได้เล่าเรื่องตามประเด็นคำถาม 4. ผู้ช่วยดำเนินการสนทนาจดบันทึกข้อมูลลงในกระดาษปฐพีในลักษณะแผนภาพความคิด (Mind Mapping)	1. พัฒนาอะไรที่สอดคล้องต่อการบริการวิชาการภายใต้ความเป็นวิทยาลัยสงฆ์ 2. เนื้อหาที่จะพัฒนาสอดคล้องต่อการบริการวิชาการภายใต้ความเป็นวิทยาลัยสงฆ์ 3. พัฒนาในส่วนไหนที่สอดคล้องต่อการบริการวิชาการภายใต้ความเป็นวิทยาลัยสงฆ์ 4. พัฒนาอย่างไรที่สอดคล้องต่อการบริการวิชาการภายใต้ความเป็นวิทยาลัยสงฆ์

ชื่อผู้วิจัย.....

ดำเนินรายการ/บันทึก

2. แบบสังเกตการณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structure Observation)

แบบสังเกตการณ์ การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมฯ

ชื่อครูผู้สอน.....ห้องที่สอน.....

รายวิชารหัสวิชา.....เรื่อง.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ที่	รายการ	สิ่งที่สังเกต		ข้อสังเกต
		พบ	ไม่พบ	
	ผู้ให้บริการ			
1	พื้นที่สะดวกต่อการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว			
2	มีความเป็นระบบไม่ซับซ้อน เข้าใจง่าย			
3	สถานที่เป็นระเบียบเรียบร้อย/มีที่นั่งเพียงพอ			
4	อาจารย์และนิสิตมีส่วนร่วมในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม			
5	ปฏิบัติงานได้ตามแผนที่วางไว้			
6	ปัญหาและอุปสรรคระหว่างการดำเนินงาน			
	ผู้รับบริการ			
7	พบเห็นการมีส่วนร่วม/ความตั้งใจ/ใส่ใจ			
8	ใช้เวลาในพื้นที่เกิน 30 นาที			
9	เดินทางมาเที่ยวเกิน 1 คนขึ้นไป			
10	สนใจในรายการต่าง ๆ ภายในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม			
11	มีการตอบรับที่ดีเช่น การถ่ายภาพ/รอยยิ้ม/แสดงความต้องการอื่นๆ			
12	นักท่องเที่ยวมาซ้ำในครั้งถัดไป			
รวม				

สรุปเรื่องที่ต้องปรับปรุง.....

ข้อเสนอแนะในการนำผลการปรับปรุงไปพัฒนาให้ดีกว่าเดิม.....

ลงชื่อ.....

ภาคผนวก ค ภาพประกอบในงานวิจัย

1.1 ผลิตภัณฑ์เชิงวิชาการ

1. เข็มกลัดสไตลัธรรมะ

2. กระเป๋าผ้าสไตลัธรรมะ

3. CD ธรรมะ

4. เครื่องดื่มต่าง ๆ

1.2 พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว

ภาพที่ 4.2.1 พื้นที่จุดบริเวณเพื่อการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม

ภาพที่ 4.2.1 ระหว่างการพัฒนาพื้นที่ฯ

ภาพที่ 4.2.1 พื้นที่จุดบริเวณเพื่อการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม

ภาพที่ 4.2.1 การนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงบูรณาการณกับรายวิชา

ภาพที่ 4.2.1 บรรยากาศของการท่องเที่ยว

ภาคผนวก ง. การนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

แบบ สท.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 30 กันยายน 2566

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า นายชัยรัตน์ ทองสุข ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาศาสนาและปรัชญา ชื่อ
หน่วยงาน วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อยู่ 217 หมู่ 6 ตำบลบึงพระ
บ้านหนองไผ่ล้อม ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โทรศัพท์ 055-985085

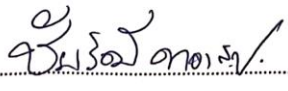
ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม : แนวทางพัฒนาและส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ของ
มหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ พระสันต์ทัศน์ คมภิรมย์, ดร. โดยนำไปใช้ประโยชน์
ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☒ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☐ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ 30 กันยายน 2566 จนถึง 30 กันยายน 2566 ซึ่งการนำผลงานวิจัย/
งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

1. บูรณาการเนื้อหาเข้ากับเนื้อหาในรายวิชาพุทธปรัชญากับสิ่งแวดล้อม โดยการจัดกิจกรรมให้นิสิตได้
มีการใช้งานในพื้นที่ในการจัดเวทีสนทนาปาฐกถาธรรม เรื่องพุทธปรัชญากับสิ่งแวดล้อม
2. สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในรายวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาศาสนาและปรัชญาได้

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นายชัยรัตน์ ทองสุข)

อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาศาสนาและปรัชญา

แบบ สพ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 1 กันยายน 2566

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า พระครูสังฆรักษ์เชษฐา ปิยสาธโน ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรสาขาวิชาพระพุทธศาสนา/
อาจารย์ ชื่อหน่วยงาน วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อยู่ 217 หมู่ 6
ตำบลบึงพระ บ้านหนองไผ่ล้อม ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โทรศัพท์ 055-985085

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม : แนวทางพัฒนาและส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ของ
มหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ พระสันต์ทัศน์ คมภิรมย์, ดร. โดยนำไปใช้ประโยชน์
ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☒ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☐ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2566 จนถึง 30 มกราคม 2567 ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งาน
สร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

1. บุคลากรมีเนื้อหาเข้ากับรายวิชาการฐาน 1 ยังพื้นที่ในการจัดกิจกรรมให้นิสิตได้มีการใช้งานใน
พื้นที่เพื่อปฏิบัติธรรม ปาฐกถธรรม
2. สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในรายวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาพระพุทธศาสนาได้

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(พระครูสังฆรักษ์เชษฐา ปิยสาธโน)

ประธานหลักสูตรสาขาวิชาพระพุทธศาสนา

ภาคผนวก จ. บทความวิจัย

การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม : แนวทางพัฒนาและส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนา

เชิงสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์

PRACTICAL TOURISM : GUIDELINES FOR DEVELOPING AND PROMOTING CREATIVE
BUDDHIST ACADEMIC VALUE OF THE MONASTIC UNIVERSITY.

สันต์ทัศน์ สินสมบัติ, สุธิดา พ่วงเฟื่อง และเชษฐา เขียวสะอาด

Santas Sinsombat, Sutthida Phuangfeang and Chattha Keawsa-ard

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Buddhachinaraj Buddhist College.

Email: wusantas@gmail.com, sutthida.phu@mcu.ac.th, chattha2560@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ รูปแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ คณาจารย์นักวิชาการ ผู้รู้ด้านการท่องเที่ยว และพระวิปัสสนาจารย์ รวม 18 ท่าน ใช้เครื่องมือวิจัย 2 ชนิด คือ แบบบันทึกสนทนากลุ่ม และแบบสังเกตการณ์ภาคสนาม นำมาวิเคราะห์เนื้อหาบรรยายพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยวมี 3 ขั้นตอน คือ การกำหนดกรอบคุณลักษณะของผลงานวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ การวิเคราะห์แนวทางและสร้างกลยุทธ์สู่การส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว และการวางแผนทางส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์

การพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมนั้นประกอบด้วยการพัฒนาเชิงกระบวนการใช้กลยุทธ์การเจาะตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การขยายตลาดและการสร้างธุรกิจใหม่ ผลลัพธ์การพัฒนามาออกมาเป็นผลิตภัณฑ์เข็มกลัด กระเป๋าผ้า ซีดีธรรมะ และภูมิทัศน์สไตล์คาเฟ่

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ ตามกระบวนการวงรอบที่ 1 แก่ผู้ให้บริการพบว่าการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวราบรื่นมากขึ้น แก่ผู้รับบริการพบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ชอบการฟังธรรมเป็นส่วนมากและมักเดินทางมาเป็นคณะ ใน

วงรอบที่ 2 แห่งของผู้ให้บริการ พบว่าดำเนินงานอาจมีตลาดเคลื่อนของช่วงเวลากิจกรรมเนื่องจากสภาพภูมิอากาศตามฤดูกาล แ่งผู้รับบริการพบว่ามีความสนใจต่อรูปแบบท่องเที่ยวซึ่งมีการตอบรับที่ดีเช่นการถ่ายภาพลงโซเชียล เป็นต้น

คำสำคัญ: การท่องเที่ยว; ปฏิบัติธรรม; พุทธศาสนา; มหาวิทยาลัย.

Abstract

The purpose of this research article is to study ways to promote the academic value of creative Buddhism with tourism. To develop the academic value of creative Buddhism under the concept of Dharma-practical tourism. To promote religious practice tourism in the form of academic services in the Sangha University area. Action research model Key informants include academic staff, travel expert and Vipassana teachers, totaling 18 persons, using 2 types of research tools: group discussion recording form and field observation Used to analyze descriptive content.

The research results found that The guidelines for promoting the value of creative Buddhist academic work with tourism consist of 3 steps: defining the characteristics of creative Buddhist academic work; Analyzing approaches and creating strategies to promote the academic value of creative Buddhism and tourism. and planning guidelines for promoting tourism in the form of academic services in the area of the Sangha University area.

The development of creative academic value in Buddhism under the concept of dharma tourism consists of process development using market penetration strategies. product development Expanding the market and creating new businesses The results of the development are brooches, cloth bags, Dharma CD, and cafe-style landscapes.

Promoting religious practice tourism in the form of academic services in the Sangha University area. According to the 1st loop process, service providers found that the organization of tourism activities was more smooth. In terms of service recipients, it was found that most tourists liked listening to sermons and often came in groups. In the second circle, in terms of service providers It was found that operations may vary in activity times due to seasonal weather conditions. In terms of service recipients, it was found that they were interested in tourism formats which received good responses, such as taking photos to post on social media, etc.

Keywords: Travel; Practice Dhamma; Buddhism; university.

บทนำ

กระแสนิยมด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ นับว่าเป็นกระแสการท่องเที่ยวที่โดดเด่นอย่างมากในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังภาวะคลี่คลายของโควิด-19 ยิ่งเป็นสิ่งตอกย้ำถึงความโดดเด่นและมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จึงเกิดรูปแบบการท่องเที่ยวเข้ากับการรับบริการที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์หรือการบริการเพื่อสุขภาพ หรือที่เรียกว่าการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ (อุษามาศ เสียมภักดี, 2559) ซึ่งเป็นหนึ่งในการท่องเที่ยวที่มีลักษณะของการดูแลที่สร้างสมดุลทั้งร่างกายและจิตใจด้วยกิจกรรมต่างที่เกี่ยวข้องนั่นเอง โดยอาจใช้ลักษณะกิจกรรมที่การท่องเที่ยวที่เน้นการพักผ่อนท่ามกลางธรรมชาติ การใช้ธรรมชาติมาบำบัดรักษาส่งเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิตให้สดชื่นแจ่มใส ปรับสภาพจิตใจและร่างกายให้สมดุล (เพ็ชรภรณ์ ชัชวาลชาญชนกิจ, 2564) สอดคล้องกับปัจจุบันที่ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญในภาคการท่องเที่ยว ตามที่ระบุไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2568) ทั้งนี้ก็เพื่อการสร้างความหลากหลายด้านการท่องเที่ยวสามารถผลักดันให้ประเทศไทยสามารถบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้ด้วย ทั้งด้านการเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยว ดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยคุณค่าอัตลักษณ์และวัฒนธรรมไทย สร้างสรรค์คุณค่าความหลากหลายของการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแนวโน้มของตลาดยุคสมัยใหม่ ด้วยความมีเอกลักษณ์โดดเด่นทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม ศาสนา อาหาร ทำให้ประเทศไทยมีศักยภาพสูงสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวได้หลากหลายมุมมอง (ดร.ฐิติศักดิ์ เวชกามา, 2557) ซึ่งเป็นหนึ่งปัจจัยที่ผลักดันเศรษฐกิจของประเทศ และสามารถเสริมสร้างเศรษฐกิจให้เติบโตสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อสร้างโลกที่ดียกระดับคุณภาพชีวิตเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามพันธกิจเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (SDGs) ให้เกิดเป็นรูปธรรมภายใต้เป้าหมายสามประการ คือการเติบโตทางเศรษฐกิจ ความครอบคลุมทางสังคมและการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (ไกรศร วันละ, 2564)

การวิจัยครั้งนี้พื้นที่สำคัญของการวิจัยมุ่งเป้าไปที่จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นจังหวัดในกลุ่มภาคเหนือตอนบน จัดอยู่ในกลุ่มจังหวัดเมืองรองของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีสภาพภูมิลักษณะทางกายภาพที่อุดมไปด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ ทั้งด้านประเพณี วัฒนธรรมทางศาสนาที่มีความโดดเด่นประกอบกับความพร้อมมิติด้านสถาบันการศึกษา องค์ความรู้ ที่มีอยู่ในจังหวัดฯ มีความพร้อมในหลากหลายสาขาวิชา และพร้อมต่อการพัฒนาในทุกมิติ จึงเป็นเหตุผลสำคัญต่อประเด็นการวิจัยภายใต้บริบทพื้นที่และโจทย์สำคัญที่ท้าทายต่อการพัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกและสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาและยกระดับความรู้ให้ทัดเทียมนานาชาติ บนต้นทุนเชิงทรัพยากร ศักยภาพ และขีดความสามารถที่มีอยู่ สามารถทำให้เกิดผลลัพธ์ในเชิงรูปธรรมได้ และเป็นโอกาสสำคัญที่ผลักดันด้านการท่องเที่ยวในฐานะเมืองรองให้เกิดขึ้นในมิติที่แปลกใหม่ ๆ มิทั้งความเป็นอัตลักษณ์ความเป็นเมืองพุทธ ภายใต้มิติทางศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวในปัจจุบันสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมอย่างสมดุลมากขึ้น (ชมพู โกติธรมย์

และ สุปัญญา จันทรเพ็ญศรี, 2564) ซึ่งวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สถาบันทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป ในเขตภาคเหนือตอนล่าง มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาบูรณาการให้เข้ากับศาสตร์สมัยใหม่พัฒนาจิตใจคนในสังคม ผลิตบัตติตให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา สามารถประยุกต์เข้ากับศาสตร์สาขาต่างๆ มีความเป็นผู้นำทางจิตและปัญญามีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มีโลกทัศน์กว้างไกล ซึ่งปัจจุบันวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช จังหวัดพิษณุโลกตั้งอยู่บนพื้นที่ประมาณกว่าห้าร้อยไร่ มีทัศนียภาพทางธรรมชาติที่สงบเงียบเหมาะแก่การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ จึงทำให้เกิดแนวความคิดการเชื่อมโยงองค์ความรู้ทางศาสนาด้านการปฏิบัติธรรมผนวกเข้ากับพื้นที่ที่มี เพื่อสร้างโอกาสสำคัญและสอดคล้องกับการท่องเที่ยวแนวสุขภาพซึ่งเป็นช่องว่างทางการวิจัยที่สำคัญนั่นเอง

การวิจัยครั้งนี้ยังช่วยจรรโลงหลักปฏิบัติทางศาสนาผ่านรูปแบบการท่องเที่ยวและช่วยยกศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในมิติใหม่ ซึ่งเป็นรูปแบบท่องเที่ยวที่ยังไม่เคยเกิดขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงช่องว่างของความรู้ที่สามารถสร้างโอกาสในการพัฒนาให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้านการปฏิบัติธรรม เป็นรมณีสถานแก่คนในสังคมเมืองให้ได้สัมผัส เยี่ยมยาดิจใจ ไกล่ลัดธรรมชาติ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ทำให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับบริบทของมหาวิทยาลัยสงฆ์จึงนำมาสู่การวิจัยเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม : แนวทางพัฒนาและส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์” เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว พัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว
2. เพื่อพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวความคิดการท่องเที่ยวเชิง
3. เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม : แนวทางพัฒนาและส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์” ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และข้อมูลที่เกี่ยวข้องดังนี้

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

การท่องเที่ยวเชิงพุทธ เป็นการท่องเที่ยวในมิติทางศาสนา เรียกว่าเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวในหลากหลายกลุ่ม ประกอบกับประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนามีวัดเป็นศูนย์กลางของสังคมจนเกิดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและศิลปวัฒนธรรม อาจเป็นการท่องเที่ยวที่มีมิติการพัฒนาจิตใจควบคู่ไปพร้อมกัน

ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เป็นกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญต่อทั้งสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ สามารถอธิบายตามกรอบของประโยชน์และคุณค่าของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาได้แก่การท่องเที่ยวที่เป็นการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในสังคมให้เกิดประโยชน์ต่อคนในชุมชน เป็นการสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทยตามรสนิยมใหม่ของนักท่องเที่ยวที่ต้องการความสุขทั้งทางกายและใจ เป็นการพักผ่อนหย่อนใจ และเพื่อตอบสนองทางความเชื่อส่วนบุคคล สร้างประโยชน์เกื้อกูลความดีงามให้เกิดทั้งต่อตนเองและผู้อื่น เป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการพัฒนาต่อตนเอง ชุมชนสังคม สิ่งแวดล้อมอย่างสร้างสรรค์

แนวคิดการพัฒนามูลค่าเพิ่ม

การเพิ่มมูลค่า เป็นการอธิบายถึงมูลค่าหรือราคาของผลผลิตที่เพิ่มขึ้นในแต่ละขั้นตอนของการผลิต หรือเป็นผลลัพธ์ที่ได้รับเกินจากสิ่งที่คาดหวังไว้ในตอนต้น การเพิ่มมูลค่า มีตัวแปรเชิงประจักษ์ ได้แก่ การออกแบบผลิตภัณฑ์ ช่องทางการจัดจำหน่าย การเป็นผู้นำแฟชั่น ซึ่งคำว่า มูลค่า หมายถึงราคาทางจิตใจที่ได้จากการประเมินตีค่าสิ่งๆ หนึ่ง โดยเปรียบเทียบระหว่างสิ่งที่ได้รับกับต้นทุนที่เสียไปเพื่อให้ได้สิ่งนั้นๆ มูลค่าของแต่ละสิ่งอาจมีความไม่แน่นอน สิ่งหนึ่งอาจมีมูลค่ามากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสถานการณ์ สภาพแวดล้อมและลักษณะหรือความรู้สึกนึกคิดของผู้สร้างมูลค่าสามารถ เช่น การพัฒนาคุณค่า การให้บริการเสริม เป็นต้น

ระเบียบวิธีวิจัย/วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยมีการผสมผสานข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้พื้นที่วิจัย คือ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โดยมีการแบ่งขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการจัดประชุมสนทนากลุ่ม(Focus Group) ประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการ คณาจารย์ กลุ่มผู้รู้ด้านการท่องเที่ยว และกลุ่มพระสงฆ์วิปัสสนาจารย์ รวมจำนวน 18 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้ช่วยดำเนินการรายการ ร่วมกับวิเคราะห์เนื้อหาโดยนำข้อมูลจากเอกสาร รายงาน การวิจัยที่เกี่ยวข้อง พรรณนาวิเคราะห์โดยวางเค้าโครงของข้อมูลโดยกลุ่มคำหรือแบ่งเป็นประเภทบริบท วิเคราะห์ตามเนื้อหาสาระสำคัญที่ซ่อนอยู่ระหว่างสนทนาและสรุปผลตามประเด็น คือ 1. แนว

ทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว 2. การพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม

ขั้นตอนที่ 2 ปฏิบัติการวิจัยแบบ PAOR การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ 2 วงรอบ ดังนี้

วงรอบที่ 1 ระหว่างเดือน ธ.ค. 65 - มี.ค. 66

1. Plan วางแผน ประชุมชี้แจงวางแผนการทำงานวางแผน ได้แก่ การลงพื้นที่สังเกตภาคสนาม การสนทนากลุ่ม การดำเนินกิจกรรม การรวบรวมข้อมูล การสะท้อนผลและสรุปผล

2. Action ดำเนินการ โดย 1. ลงพื้นที่สังเกตการณ์ภาคสนามเพื่อทราบถึงสภาพจริงของท่องเที่ยวเชิงศาสนา ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ท่องเที่ยวแนวร้านค้าเฟจูดเชคอิน ท่องเที่ยวแนวธรรมชาติในจังหวัดพิษณุโลก 2. จัดสนทนากลุ่ม 3. ดำเนินการวิจัยกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม

3. Observe การสังเกต สังเกตผลโดยใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ด้วยเครื่องมือแบบสังเกตชนิดมีโครงสร้าง (Structure Observation) จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น สรุปข้อคิดเห็นและแนวโน้มผลที่เกิดขึ้น

4. Reflection สะท้อนผล ผู้วิจัยนำบันทึกการดำเนินงานมาวิเคราะห์/ประเมินผล เพื่อทราบปัญหาระหว่างการดำเนินงาน สรุปผล และตั้งข้อเสนอแนะเพื่อนำไปสู่ (วงรอบที่ 2)

วงรอบที่ 2 ระหว่างเดือน พ.ค. 66 - ส.ค. 66

1. Plan วางแผน ประชุมชี้แจงวางแผนการทำงานวางแผนใหม่ภาคสนาม (จากวงรอบที่ 1) ในการดำเนินงานกิจกรรมพร้อมรวบรวมข้อมูล การสะท้อนผลและสรุปผล

2. Action ดำเนินการวิจัยกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม

3. Observe การสังเกต สังเกตผลโดยใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น สรุปข้อคิดเห็นและแนวโน้มผลที่เกิดขึ้น

4. Reflection สะท้อนผล ผู้วิจัยนำบันทึกการดำเนินงานมาวิเคราะห์/ประเมินผล เพื่อทราบปัญหาระหว่างการดำเนินงาน สรุปผล และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

1. แนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว นั้นสามารถวางแผนทางได้ 3 ประเด็นโดยสรุป คือ 1. การกำหนดกรอบคุณลักษณะของผลงานวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ ความเป็นรูปธรรม เนื้อหาจากรายวิชาเป็นส่วนประกอบความคิดสร้างสรรค์ในผลผลิต 2. การวิเคราะห์แนวทางและสร้างกลยุทธ์สู่การส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว ได้แก่ 1) วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมแบบ SWOT Analysis และ 2) สร้างกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม

แบบ TOWS Matrix และ 3. การวางแผนทางส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ จากนั้นทำการประชุมผู้คณะที่มวิจัย ผู้บริหารวิทยาลัย ตัวแทนชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมบริการวิชาการในพื้นที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ เพื่อระดมความคิด และปรับปรุงให้สมบูรณ์โดยเริ่มจาก การสำรวจบริการวิชาการตามความต้องการของชุมชนในพื้นที่ การประเมินความต้องการ การวางแผนทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว การจัดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมที่พัฒนาขึ้นในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ และการวัดประเมินผล

2. การพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมนั้นพบ 2 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) กระบวนการพัฒนามูลค่าวิชาการเชิงสร้างสรรค์ 4 กลยุทธ์ คือ 1. กลยุทธ์การเจาะตลาด โดยเลือก วิชาการทางพุทธศาสนา คือวิชาธรรมะภาคปฏิบัติที่เน้นกิจกรรมภาคปฏิบัติ สร้างการมีส่วนร่วมโดยเพิ่มกลุ่มเป้าหมายใหม่ที่เป็นนักท่องเที่ยว 2. กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยกำหนดคือ กิจกรรมธรรมะภาคปฏิบัติที่เน้นกิจกรรมเพื่อการปฏิบัติธรรมนำมาเป็นกลยุทธ์รวมถึงพื้นที่อาณาบริเวณเขตภูมิทัศน์ องค์ประกอบภายใน และสิ่งสนับสนุนภายในพื้นที่ 3. กลยุทธ์การขยายตลาด คือ การนำวิชาธรรมะภาคปฏิบัติประยุกต์เข้ากับการท่องเที่ยว บรรยายวิชาภาคปฏิบัติเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวสามารถร่วมศึกษาหรือรับฟังได้ตามที่ระบุในเอกสารประกอบการสอน 4. กลยุทธ์การสร้างธุรกิจใหม่ โดยใช้พื้นที่การท่องเที่ยวเขตธรรมชาติของวิทยาลัยสงฆ์ฯ เพื่อเสริมสร้างมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาในรูปแบบกิจกรรมโดยประยุกต์เข้ากับกิจกรรมการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว 2) ผลลัพธ์จากการพัฒนามูลค่าทางวิชาการเชิงสร้างสรรค์ 2 ด้าน คือ 1. ผลิตภัณฑ์เชิงวิชาการทางพระพุทธศาสนา ซึ่งได้หลักปัจจัยสำคัญในการออกแบบเชิงสร้างสรรค์ ประกอบปัจจัยทั้งหมดสี่ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากร ด้านพหุวิทยาการ ด้านมูลค่า และด้านความสร้างสรรค์ โดยลงความเห็นว่ามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์นั้น ควรให้เกิดประโยชน์ในคุณลักษณะเชิงรูปธรรม ทั้งรูปแบบด้านเนื้อหาทางวิชาการ และวิธีการถ่ายทอดผ่านออกมาเป็นผลงานในลักษณะดังนี้ เข้มกลัดธรรมะ กระเป๋าผ้าลายธรรมะ ซีดีธรรมะบรรยาย เครื่องดื่มสโตร์คาเฟ่ 2. แบบร่างการพัฒนาภูมิทัศน์พื้นที่เชิงสร้างสรรค์ ผลที่ได้จากการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ใน ซึ่งได้หลักปัจจัยสำคัญในการออกแบบเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วยกันทั้งหมดสี่ปัจจัยได้แก่ ทรัพยากร พหุวิทยาการ มูลค่าและความสร้างสรรค์ สู่พื้นที่ภูมิทัศน์การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมที่ถูกปรับปรุงโดยออกแบบให้ร่มรื่นสวยงามในแบบสโตร์คาเฟ่ให้เกิดความสวยงามและตรงต่อวัตถุประสงค์การใช้งาน โดยคำนึงถึงความร่วมสมัย ความกลมกลืน และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

3. การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ ดำเนินงานตามกระบวนการ PAOR ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ระหว่างการทำงาน 2 วงรอบ ซึ่งในวงรอบที่ 1 พบว่า

1) ด้านการสร้างมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์สามารถสร้างได้ในเชิงรูปธรรมที่ถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานในลักษณะเชิงรูปธรรมเป็นผลิตภัณฑ์ได้แก่ เชื่อมกลัดสไตล์ธรรมะและเครื่องดัดสไตล์คาเฟ่ซึ่งควรเพิ่มผลงานในลักษณะอื่น ๆ เพื่อสร้างความหลากหลายและเข้ากับบริบทด้านการท่องเที่ยว 2) ด้านการวิเคราะห์แนวทางและสร้างกลยุทธ์สู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม พบว่า 1. การวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว (SWOT Analysis) ในด้านจุดแข็ง คือ วิชาการทางพระพุทธศาสนาที่มีความเป็นอัตลักษณ์ของสถาบันการศึกษาทางคณะสงฆ์ โดยเฉพาะวิชาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม มหาวิทยาลัยสงฆ์มีความพร้อมด้านทรัพยากรมนุษย์ทั้งคณาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิที่สามารถบรรยายเนื้อหาและถ่ายทอดวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้ ทั้งทรัพยากรพื้นที่ธรรมชาติ ไร่ ไร่ ไร่ สามารถบูรณาการกับการเรียนการสอนตามแผนการสอนได้ ด้านจุดอ่อน คือ ภาพลักษณ์เกี่ยวกับข้อปฏิบัติทางศาสนาอาจสร้างความขัดแย้งต่อความรู้สึกในแง่การท่องเที่ยว รวมทั้งการดำเนินกิจกรรมภายใต้ฤดูกาลสภาพอากาศที่ไม่แน่นอน ด้านโอกาส คือ แนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงศาสนา มีความสอดคล้องกับแนวคิดการปฏิบัติธรรมร่วมกับรูปแบบการเที่ยวสไตล์การพักผ่อนหย่อนใจที่เรียบง่าย สร้างโอกาสการใช้งานจากพื้นที่ๆ เพื่อให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่สามารถปฏิบัติธรรมได้ในคราวเดียวกันได้ มีความเหมาะสมในการนำมาใช้เป็นกิจกรรมเพื่อสร้างให้เกิดมูลค่าในแง่ของการให้บริการวิชาการกับสังคม ด้านปัญหาและอุปสรรค คือ ข้อจำกัดด้านเวลาดำเนินกิจกรรมและการใช้พลังงานพื้นฐานที่เป็นข้อพิจารณาสำคัญ 2. วางแนวสร้างกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม (TOWS Matrix) ได้แก่ กลยุทธ์เชิงรุกใช้จุดแข็งร่วมกับโอกาส ได้แก่กลยุทธ์การใช้สื่อโซเชียลมีเดีย และการสร้างพื้นที่การเรียนรู้แบบเปิดใช้พื้นที่ กลยุทธ์เชิงแก้ ได้แก่การใช้โอกาสลดจุดอ่อนคือกลยุทธ์การเปลี่ยนทัศนคติเชิงนามธรรม และกลยุทธ์การพัฒนาเชิงกายภาพ กลยุทธ์เชิงป้องกัน ได้แก่การใช้จุดแข็งรับมืออุปสรรค คือ กลยุทธ์จัดสรรบุคลากรวิชาการอย่างเตรียมพร้อม จัดสรรอุปกรณ์เครื่องมือเพื่อรองรับกิจกรรมท่องเที่ยวและการสร้างพื้นที่เรียนรู้แบบเปิด กลยุทธ์เชิงรับคือแก้ไขจุดอ่อนและเลี่ยงอุปสรรค ได้แก่ จุดอ่อนด้านการสื่อสาร เนื่องจากการรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม อาจทำให้เกิดความเข้าใจว่าทั้งสองสิ่งไม่สามารถทำร่วมกันได้จึงควรกำหนดเจตคติการพัฒนาโดยหลักธรรมเพื่อสื่อสารกับสังคม และ 3) ด้านการวางแผนส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะบริการวิชาการนั้น พบข้อมูลจากการการสังเกตระหว่างการดำเนินงานใน 2 ประเด็น คือ 1. ผู้ให้บริการและผู้รับบริการ ซึ่งในแง่ของผู้ให้บริการพบว่า จากการพัฒนาพื้นที่แล้วทำให้มีความสะดวกต่อการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวมากขึ้น มีความเป็นระบบไม่ซับซ้อน เข้าใจง่าย ที่นั่งพักเพียงพอ เนื้อหากิจกรรมมีความเหมาะสม 2. ผู้รับบริการ (นักท่องเที่ยว) พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีส่วนร่วมกิจกรรมโดยเฉพาะการฟังธรรม ซึ่งความตั้งใจ ใส่ใจ ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวมักใช้เวลาในพื้นที่ๆ ต่ำกว่า 30 นาที รวมไปถึงมีการตอบรับที่ดี เช่น การถ่ายภาพลงโซเชียลมีเดีย เป็นต้น

วงรอบที่ 2 ยังพบจุดอ่อน รวมถึงปัญหาอุปสรรคมาวางแผนร่วมกันในการปรับปรุงร่วมกัน เพื่อทราบถึงสิ่งที่ควรปรับปรุงแก้ไขต่อไป ซึ่งพบว่า 1) ด้านการสร้างมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ สามารถสร้างได้ในเชิงรูปธรรมที่ถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานในลักษณะเชิงรูปธรรม เช่น เชื่อมกัลป์ไตรลัทธิธรรมะ กระเป๋าด้ายไตรลัทธิธรรมะ และทำการออกแบบผลงานเพิ่มขึ้น เช่น ซีดีธรรมะบรรยาย เชื่อมกัลป์ไตรลัทธิธรรมะ กระเป๋าด้ายธรรมะ เครื่องดื่มกาแฟ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในแง่ของที่ระลึก เป็นต้น 2) ด้านการวิเคราะห์แนวทางและสร้างกลยุทธ์สู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม พบว่า 1. ด้านแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบ SWOT Analysis ในด้านจุดแข็ง คือ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมสามารถสร้างจุดโดดเด่นในแง่รูปแบบและพื้นที่ได้อย่างมีความชัดเจน ด้านจุดอ่อน คือ มูลค่าเชิงวิชาการในรูปแบบผลิตภัณฑ์อาจยังไม่ครอบคลุมความต้องการของนักท่องเที่ยว ด้านโอกาส นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่นิยมรูปแบบการเที่ยวสไตล์คาเฟ่ที่เน้นการพักผ่อนหย่อนใจ สงบสบาย ทำให้สามารถเชื่อมโยงกิจกรรมทางศาสนาได้ในแง่ของการลดช่องว่างระหว่างมิติทางศาสนากับวิถีชีวิตคนเมืองให้มีความใกล้ชิด ด้านปัญหาและอุปสรรค คือช่วงเวลาในการดำเนินกิจกรรมแต่ละวันอาจไม่คงที่ เช่น ฤดูพายุฝน รวมถึงความไม่พอเพียงในด้านการใช้พลังงานการใช้ไฟฟ้าในการสนับสนุนกิจกรรม 2. ด้านกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม แบบ TOWS Matrix ได้ 4 กลยุทธ์ ได้แก่ กลยุทธ์เชิงรุกใช้จุดแข็งร่วมกับโอกาส ได้แก่ กลยุทธ์การใช้สื่อโซเชียลมีเดีย และการสร้างพื้นที่การเรียนรู้แบบเปิดใช้พื้นที่ กลยุทธ์เชิงแก้ ได้แก่ การใช้โอกาสลดจุดอ่อน คือ กลยุทธ์การเปลี่ยนทัศนคติเชิงนามธรรม และกลยุทธ์การพัฒนาเชิงกายภาพ กลยุทธ์เชิงป้องกัน ได้แก่ การใช้จุดแข็งรับมืออุปสรรค คือ กลยุทธ์จัดสรรทรัพยากรบุคคลด้านบริการวิชาการ จัดสรรอุปกรณ์เครื่องมือเพื่อรองรับกิจกรรม และการสร้างพื้นที่การเรียนรู้แบบเปิด กลยุทธ์เชิงรับ คือแก้ไขจุดอ่อนและเลี่ยงอุปสรรค ได้แก่จุดอ่อนด้านการสื่อสารจึงควรสื่อสารกับชุมชนสังคมให้ชัดเจน 3) ด้านการวางแผนทางส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะบริการวิชาการ พบผลข้อมูลระหว่างการดำเนินงานได้ 2 ประเด็น คือ 1. ผู้ให้บริการ พบว่าจากการพัฒนาพื้นที่ทำให้มีความสะดวกต่อการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวมากขึ้น มีความเป็นระบบเข้าใจง่าย การปฏิบัติงานมีคลาดเคลื่อนบางในเรื่องการระยะเวลาของกิจกรรมในแต่ละวันเนื่องจากสภาพภูมิอากาศฟ้าฝนหรือบางวันร้อนอย่าง 2. ผู้รับบริการ (นักท่องเที่ยว) พบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีส่วนร่วมกิจกรรมโดยเฉพาะการฟังธรรมและส่วนใหญ่มักเลือกมาเป็นกลุ่มคณะเพื่อน สนใจในรายการต่าง ๆ ภายในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมและการอยู่ในพื้นที่ส่วนตัว

อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยนี้พบว่า 1) แนวทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว มี 3 ประเด็น คือ 1. การกำหนดกรอบคุณลักษณะของผลงานวิชาการทางพุทธศาสนาเชิง

สร้างสรรค์ 2. การวิเคราะห์แนวทางและสร้างกลยุทธ์สู่การส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว 3. การวางแผนทางส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์สามารถปฏิบัติได้โดยเริ่มตั้งแต่สำรวจบริการวิชาการตามความต้องการของชุมชนในพื้นที่โดยรอบวิทยาลัย การประเมินความต้องการ การวางแผนทางการส่งเสริมมูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว การจัดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมที่พัฒนาขึ้นตามแนวการพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาฯ ในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ และการวัดประเมินผล ซึ่งการวิเคราะห์ในประเด็นที่กล่าวมานี้ มีความสอดคล้องกับงานวิจัยด้านการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวของ ดุสิตพร ฮกทา ที่ได้อธิบายไว้ในการศึกษาถึงแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวแบบบูรณาการอย่างยั่งยืนของจังหวัดตรัง โดยวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ SWOT และสังเคราะห์ด้วยตารางแบบ TOWS Matrix ซึ่งชี้ให้เห็นถึงคุณค่าการท่องเที่ยวที่ได้ประสบการณ์ และรูปแบบการใช้ชีวิต ที่แตกต่างจากความเป็นอยู่ รวมทั้งธรรมชาติที่มีความสวยงามซึ่งมีความสอดคล้องกับประเด็นด้านบริบทการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ สามารถสร้างกิจกรรมที่หลากหลายและเป็นจุดขายได้ ซึ่งตรงกับผลวิจัยด้านการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทยของ พระมหาเสรีชน นริสโร และคณะ ที่ได้อธิบายไว้ว่าการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนานั้นควรมีการจัดทำแผนสนับสนุนกิจกรรมและท่องเที่ยวร่วม โดยดำเนินการตามรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา เช่น การฝึกอบรมวิปัสสนาแก่นักท่องเที่ยวผู้ที่สนใจนับได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงสุขภาพร่วมกับวิถีทางพระพุทธศาสนา

ส่วนพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิด"การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม" นั้นสามารถพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมสรุปได้ 2 ประเด็น ได้แก่ 1) กระบวนการพัฒนามูลค่าวิชาการเชิงสร้างสรรค์ และ 2) ผลลัพธ์จากการพัฒนามูลค่าทางวิชาการเชิงสร้างสรรค์ คือผลิตภัณฑ์เชิงวิชาการทางพระพุทธศาสนาและแบบร่างการพัฒนาภูมิทัศน์พื้นที่เชิงสร้างสรรค์ ทั้งนี้เพราะการพัฒนามูลค่าวิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมทั้งสองประเด็นที่กล่าวมานั้น เป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาให้เกิดมูลค่าทางวิชาการเป็นสำคัญ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่มีอัตลักษณ์ย่อมเกิดผลได้อย่างเด่นชัด เพื่อให้สร้างผลกระทบทางสังคมด้านการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำเป็นต้องส่งเสริมเชิงมูลค่าของวิชาการสู่ผลิตภัณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อขยายผลในเชิงต่อยอดต่อไป (ทวิวัฒน์ จิตติเวทย์กุล, 2565) อีกทั้งยังสอดคล้องกับ หลักการสู่การปฏิบัติในมุมมองสะท้อนสังคมในด้านการท่องเที่ยว ในทางทฤษฎีที่เนื่องด้วยการท่องเที่ยวนั้นมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงเข้ากับบริบททางสังคมด้านการท่องเที่ยว ดังนั้นผลผลิตของการวิจัยจึงไม่มีลักษณะของการพิสูจน์ทฤษฎีที่นำมาใช้ ในเรื่องขององค์

ความรู้หรือสิ่งสร้างสรรค์ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม เช่นเดียวกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม

สำหรับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการในพื้นที่ เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ เมื่อปฏิบัติตามกระบวนการ PAOR จึงทำให้ทราบถึงความสำคัญ 3 ประการที่จำเป็นต่อการส่งเสริมให้เกิดรูปแบบของท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม คือ 1) การสร้างมูลค่า วิชาการทางพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ ควรสร้างให้เกิดผลในเชิงรูปธรรมที่เป็นในลักษณะผลิตภัณฑ์ หรือบริการอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างสร้างสรรค์ 2) แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวิเคราะห์ SWOT Analysis และการสร้างสร้างกลยุทธ์สู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมเชิงวิเคราะห์ TWOS Analysis และ 3) การส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะบริการวิชาการ พบข้อมูลระหว่างการ ดำเนินงานใน 2 ประเด็น คือ ผู้ให้บริการและผู้รับบริการ

ทั้งนี้เพราะการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในลักษณะของการบริการวิชาการใน พื้นที่เขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ จำเป็นต้องมีกระบวนการปฏิบัติภาคสนามตามวงจร PAOR เพื่อข้อมูล เชิงประจักษ์แท้จริง ต่อการสร้างองค์ความรู้ ทำให้เกิดผลดีต่อภาพลักษณ์ของสถาบันการศึกษาได้ บริบทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ฯ ที่มีทำที่อันดีต่อสังคมโดยเฉพาะด้านจิตใจ ซึ่งตรงกับผลวิจัยของ (ผศ.ดร. ฉลอง พันธุ์จันทร์, 2556) เรื่องการศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นและมหาสารคาม โดย กล่าวว่าทรัพยากรทางศาสนาเพื่อพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธได้และสามารถพัฒนาได้ซึ่ง จะก่อให้เกิดทั้งคุณค่าแก่พื้นที่และมูลค่าแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งจากความหมายข้างต้นทำให้เห็นลักษณะ และแนวทางการปฏิบัติของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ เป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความรู้ ความ เข้าใจ เกื้อกูลความดีงามให้เกิดทั้งต่อตนเองและผู้อื่น และถือว่าการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการพัฒนาต่อตนเอง ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ด้านการปฏิบัติธรรม ทั้งนี้อาจ เป็นเพราะการท่องเที่ยว จำเป็นต้องมีการพัฒนาสถานที่ เครือข่ายการทำงานอย่างสร้างสรรค์ไปพร้อม กัน เช่นเดียวกับงานวิจัยเรื่องรูปแบบและกระบวนการสร้างจิตสาธารณะเพื่อการจัดการท่องเที่ยวของ แหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน (แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม, 2017) ซึ่งได้อธิบายถึง รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะของนักท่องเที่ยว ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือใน 3 รูปแบบ คือ รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเพื่อ เสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะโดยเครือข่ายภาคเอกชน รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเพื่อ เสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะโดยการดำเนินการของแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและ วัฒนธรรม และรูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะเชิง อาสาสมัคร และในส่วนองค์ประกอบและกระบวนการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะผ่านกิจกรรม

ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและวัฒนธรรมที่ประกอบด้วย การพัฒนาสถานที่ เครือข่ายการทำงาน กิจกรรมการท่องเที่ยว และวิสัยทัศน์ของผู้นำ

สรุปองค์ความรู้

ภาพประกอบที่ 1 พิรามิดอธิบาย คุณค่างานวิจัย องค์ประกอบ และข้อค้นพบ

1) คุณค่าของงานวิจัย การวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของการวิจัย ได้แก่ 1. ผลลัพธ์ที่ได้ ได้แก่ มูลค่าเชิงรูปธรรม ได้แก่ เข้มกลัดสไตร์ธรรมะ กระเป๋าดิบสไตร์ธรรมะ ซีดีธรรมะบรรยาย และเครื่องดื่มคาเฟ่สไตร์ต่าง ๆ เป็นต้น มูลค่าเชิงนามธรรม ได้แก่ ภาพลักษณ์ทางวิชาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่มีต่อสังคม และความพอใจของผู้ให้บริการและผู้รับบริการ 2. บทเรียนที่ได้ ได้แก่ การทำงานให้เป็นเครือข่าย การสร้างความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เน้นการประชาสัมพันธ์หรือการขับเคลื่อนด้านการสื่อสารในพื้นที่ การขยายกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย และ 3. แนวคิดการต่อยอดการพัฒนาในอนาคต ได้แก่ การพัฒนาเชิงงานวิจัย อันเป็นแนวคิดต่อยอดการพัฒนาที่อาศัยการวิจัยต่อเนื่องและการสร้างนวัตกรรมในด้านการส่งเสริมเป็นอัตลักษณ์ทางวิชาการ การพัฒนาเชิงนโยบายการขับเคลื่อนเป้าหมายให้กว้างออกไป หรือการขยายผลเชิงต้นแบบ การพัฒนาเชิงผลิตภัณฑ์บริการของมหาวิทยาลัยสงฆ์โดยใช้ศาสตร์อื่นร่วมแบบพหุวิทยาการ

2) องค์ประกอบของความรู้ที่สำคัญจากการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ 1) ปัจจัยสู่ความสำเร็จในแง่หลักธรรมคือ ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (เอาใจใส่) และวิมังสา (ความไตร่ตรอง) เพื่อแก้ไขจุดอ่อนและเลี้ยงอุปสรรค 2) ปัจจัยเชิงระบบ เพื่อเป็นการแก้ไขจุดอ่อนและเลี้ยงอุปสรรคหลักธรรมที่ผู้วิจัยใช้เป็นแนวคิดสำคัญในเจตคติเป็นกลยุทธ์ในการแก้ไขจุดอ่อนและเลี้ยงอุปสรรคด้วยสามหลักสำคัญ คือ นวัตกรรม การบริหาร และการสนับสนุน

3) ข้อค้นพบในงานวิจัยนี้มี 3 คือ 1) ประเด็นที่สำคัญ คือสิ่งที่เป็นความสำคัญหลักเฉพาะที่อธิบายเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ต้องสื่อสาร 2) เนื้อหาที่สำคัญ คือสิ่งที่เป็นสาระของรูปแบบท่องเที่ยว

เชิงปฏิบัติธรรมภายใต้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการท่องเที่ยวเชิงศาสนา เชิงสร้างสรรค์ร่วมกับรูปแบบคาเฟ่ 3) ด้านแพลตฟอร์มช่องทางสำหรับโซเชียลมีเดียในการติดตามข่าวสาร

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ส่งเสริมการท่องเที่ยวและให้ความรู้ในเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมในวงกว้าง เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมนี้ในสังคม

2. ส่งเสริมร่วมกับการท่องเที่ยวในชุมชนภายใต้พื้นที่ร่วมเดียวกัน โดยสร้างการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวให้อยู่ภายใต้ระบบนิเวศแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถส่งต่อหรือขยายโอกาสเชิงส่งเสริมการท่องเที่ยวซึ่งกันและกันในพื้นที่ รวมถึงการขยายพื้นที่เพื่อรองรับการจัดสรรให้เกิดการมีส่วนร่วมของสินค้าหรือการบริการอื่น ๆ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. มีการประชาสัมพันธ์จากทุกส่วนงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนให้เกิดการท่องเที่ยวในพื้นที่ ได้รับรู้และรับทราบข้อมูลข่าวสารในการดำเนินการท่องเที่ยวกับปฏิบัติธรรม

2. มีการดำเนินงานในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจังและต่อเนื่อง จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทุกครั้ง

ข้อเสนอแนะแนวทางการศึกษาต่อไป

1. ควรศึกษาการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและศาสนาภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาสีแยกอินโดจีน

2. ควรศึกษาการปฏิบัติธรรมเชิงกิจกรรมสัจจกรในกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา

References

- Chompoo Gotiram and Supanya Chanphensri.(2021). Study of the Tourism community based on culture : Koakkeak community Bankba-in district Ayuthaya province. Journal of MCU Buddhapanya Review. 7(1) Pages 143.
- Kraisorn Wanla. (2021). Driving Thailand's Sustainable Development Goals. Journal of Palisueksabuddhaghosa Review. Vol 7(3). Pages 58.
- Petcharaporn Chatchawanchanachakij. (2021). Influence of Tourism Components on Health Tourism Image in Thailand. Thai Interdisciplinary and Sustainability Review. 10(2). Pages 2.

- Thitisak Wechakama. (2014). Creative Tourism for to prepare Thai tourism. Journal of Thai Hospitality & Tourism. 9(1). Pages 65.
- Usamard Siampukdee. (2016). South Korea's Medical Tourism Strategy. International Journal of East Asian Studies. 20(2). Pages 75.
- Chalongsri Pimonsompong. (2017). Tourism Research: Principle to Practice in Social Reflective Perspective. 12(1). Pages 4.
- Taweewat Jittiwetkul. (2022). Guidelines for arts education to promote creative economy. Journal of Social Science and Cultural. 6(4). Pages 59.
- Maechee Kritsana Raksachom. (2017). The Model and Process of Making Public Consciousness for Sustainable Buddhist Tourism Management. Pages 93.
- Asst.Prof.Dr.Chalong Phanchan. A Study of Potentiality of Religious and Meditation Tourism for Development Buddhist Tourism Travel and Activities : A case of Khon kaen and Mahasarakham Province. 5(Special) Pages 128.

ประวัติผู้วิจัย

1. หัวหน้าโครงการวิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) พระสันต์ทัศน์ คมภิรปญโญ (สินสมบัติ) ดร.
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Phra Santhas Kamprelapunyo (Sinsombat)
2. ประวัติการศึกษา เปรียญธรรม 1-2 ประโยค, นธ.เอก
พธ.บ. (ปรัชญา) วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พธ.ม.(วิปัสสนาภาวนา) มจร.วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พธ.ด. (พระพุทธศาสนา) มจร. วิทยาเขตนครสวรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย
4. ประสบการณ์วิจัย “ญานวิทยา : แนวคิดหลักการสร้างความรู้เยาวชนใน
โซเซียลมีเดีย” (2559) หัวหน้าโครงการวิจัย
ศึกษาวิเคราะห์การฝึกปฏิบัติสติปัฏฐานเพื่อส่งเสริมสุข
ภาวะของผู้สูงอายุ (2560) หัวหน้าโครงการวิจัย
สติปัฏฐานกับการป้องกันภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ
(2561) หัวหน้าโครงการวิจัย
5. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ 217 หมู่ที่ 9 ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัด
พิษณุโลก 65000 โทรศัพท์ 0-5528-7245-6 ต่อ 113
โทรสาร 0-5528-7559 santasmcu@gmail.com

2. ประวัตินักวิจัยร่วม

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) พระครูรัตนสุตาภรณ์, ผศ.ดร.
ชื่อ- นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Phrakru Rattanasuttaporn Assis.Prof. Dr.
2. ตำแหน่งปัจจุบัน รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ
อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ 217 หมู่ที่ 9 ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัด
พิษณุโลก 65000 โทรศัพท์ 0-5528-7245-6 ต่อ 113
โทรสาร 0-5528-7559 tandej@hotmail.com
4. ประวัติการศึกษา
 - 1.เปรียญธรรม ๔ ประโยค พ.ศ. 2536
 2. ครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) สาขาการบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พ.ศ. 2543
 3. รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รป.ม.)
สาขารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา พ.ศ. 2546
 4. รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รป.ด.)
สาขารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ พ.ศ. 2558

3. ประวัตินักวิจัยร่วม

1. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย)	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุธิดา พ่วงเฟื่อง
(ภาษาอังกฤษ)	Assoc. Prof. Suthida Puangfueng
2. ประวัติการศึกษา	(ปริญญาตรี) สาขาวิชาการสอนภาษาไทย
(ปริญญาโท) สาขาวิชาการประเมินและวัดผล
3. ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์หลักสูตรสาขาวิชาการสอนภาษาไทย
วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4. ประสบการณ์วิจัย	๑. นักวิจัยร่วม โครงการวิจัยเรื่อง“แนวทางการอนุรักษ์
ป่าตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนาเถรวาท”เสนอ
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ (๒๕๕๗)
5. ที่ติดต่อสถานที่ทำงาน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ 217
หมู่ที่ 6 ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
65000

